

93044

STATISTIEK VAN NEDERLAND

No. 367

VOLKSTELLING 31 DECEMBER 1920

**STERFTETAFELS VOOR DE PERIODE
1910—1920
DOOR Prof. Dr. J. J. A. MULLER**

UITGEGEVEN DOOR HET CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
VERKRIJGBAAR BIJ
DE N.V. BOEKH. V.H.
GEBR. BELINFANTE

'S-GRAVENHAGE
1923

GEDRUKT TER
NAAML. VENN.
DRUKKERIJ TRIO

INHOUD.

	Bladz.
VOORBERICHT	I
INLEIDING	I—XVIII
TABELLEN	1—36
I. Uitkomsten der beide volkstellingen en aantal geboorten in het tusschenliggende tijdvak	2—3
a. Mannen	2
b. Vrouwen	3
II. Overledenen gerangschikt naar het geboortejaar	4—8
a. Mannen	4—5
b. Vrouwen	6—7
a ¹ . Kindersterfte. Jongens	8
b ¹ . „ „ Meisjes	8
III. Vergelijkende uitkomsten der volkstelling op 31 December 1920 en der berekening	9—10
a. Mannen	9
b. Vrouwen	10
IV. Sterftekansen	11—22
a. Mannen	11—16
b. Vrouwen	17—22
V. Sterftekansen der zes eerste levensjaren	23—28
a. Jongens	23
b. Meisjes	24
a ¹ . Sterftekansen der twee eerste levensjaren. Jongens	25—26
b ¹ . „ „ „ „ „ Meisjes	27—28
VI. Sterftekansen uit het tijdvak 1910—1920	29—30
a. Mannen	29
b. Vrouwen	30
VII. Sterftetafels der geheele bevolking	31—32
a. Mannen	31
b. Vrouwen	32
VIII. Sterftetafels der voornaamste gemeenten	33—34
a. Mannen	33
b. Vrouwen	34
IX. Idem. Vergelijking der sterfgevallen volgens de afgeronde en de niet afgeronde kansen	35—36
a. Mannen	35
b. Vrouwen	36
GRAPHIEKEN.	
I. Sterftekansen 1910—1920. Geheele bevolking.	
II. Verandering sterftekansen 1870—1920.	
III. Sterftekansen der kinderen 1870—1920.	

VOORBERICHT.

Bij het verschijnen der sterftetafels over de periode 1910—1920, vordert de nagedachtenis aan Prof. v. P e s c h een woord van dankbare erkentelijkheid voor hetgeen de wetenschappelijke sterftestatistiek aan hem verschuldigd is. Gedurende ruim 40 jaren heeft hij de wetenschap en nog meer de practijk onschatbare diensten bewezen door met toepassing eener eigene, overal zeer op prijs gestelde methode over een 4-tal tienjarige perioden, sterftetafels van de Nederlandsche bevolking te berekenen. En dat hij vóór zijn versehiden in April 1916 nog maatregelen had getroffen, om, althans in de eerste toekomst, de voortzetting van zijn werk op overeenkomstige wijze verzekerd te zien, toont wel aan hoe zeer zijn arbeid hem ter harte ging.

Moge het aan zijn opvolger Prof. J. J. A. Muller gegeven zijn, het voortreffelijk werk van V a n P e s c h met hetzelfde succes voort te zetten.

*De Directeur van het
Centraal Bureau voor de Statistiek,*

H. W. METHORST.

§ 1. Inleiding.

Sedert 1885, toen in de Bijdragen van het Statistisch Instituut No. 3 sterftetafels zijn verschenen, afgeleid uit de uitkomsten der volkstellingen gehouden op 31 December 1869 en 31 December 1879 en de waargenomen aantallen der geboorten en der sterfgevallen in het tusschengelegen tijdvak, zijn er na afloop van elke volkstelling nieuwe sterftetafels van de Nederlandsche bevolking uitgegeven, die alle naar dezelfde beginselen zijn bewerkt door Prof. Dr. A. J. v a n P e s c h. Toen deze in 1912 gereed was gekomen met de bewerking der sterftetafels, afgeleid uit de periode 1900/1909, en inzag, dat het wegens zijn hoogen leeftijd niet waarschijnlijk was, dat hij na afloop van een nieuw tijdvak die taak nogmaals zou kunnen volbrengen, stelde hij mij de vraag, of ik genegen was de voortzetting van zijn werk op mij te nemen. Ik verklaarde mij bereid en als gevolg daarvan ontving ik van het Centraal Bureau voor de Statistiek in 1921 het verzoek, mij met de bewerking der nieuwe sterftetafels te willen belasten. Het resultaat van dien arbeid is neergelegd in de volgende bladzijden.

V a n P e s c h is den 5 April 1916, ruim 78 jaren oud, overleden. Bij de verschijning dezer nieuwe tafels past een woord van eerbiedige hulde aan zijne nagedachtenis. Met recht kan hij een der grondleggers van de wetenschappelijke sterftestatistiek worden genoemd; over zijn werk wordt ook in het buitenland steeds met de meeste waardeering gesproken. Hij heeft de bewerking der sterftestatistiek van Nederland in nieuwe banen geleid.

Terwijl de vorige sterftetafels zijn afgeleid uit perioden van tien jaar, hebben zij thans betrekking op een tijdvak, dat één jaar langer is, een gevolg van de omstandigheid, dat de datums der volkstellingen, te beginnen met die van 31 December 1920, één jaar later zijn gesteld, dan vroeger het geval was.

Het belangrijkste onderdeel der publicatie vormen de tabellen, die betrekking hebben op de sterftekansen voor de verschillende leeftijden, zooals die voor de opvolgende kalenderjaren zijn gevonden. Deze leveren het materiaal voor verdere onderzoekingen betreffende de sterfte onder de bevolking van Nederland. Zij zijn ook ditmaal afgeleid naar volkomen dezelfde be-

ginselen als van P e s c h heeft toegepast, zoodat zij in alle opzichten met de vroeger verkregen waarden vergelijkbaar zijn.

Voor het opmaken der sterftekansen is de bevolking verdeeld in groepen, waarbij in de eerste plaats onderscheid is gemaakt naar het geslacht, in de tweede plaats naar het geboortjaar. Voor elk dezer groepen wordt de sterftekans gegeven door de verhouding tusschen het aantal sterfgevallen, dat in den loop van één jaar in de beschouwde groep is voorgekomen en het totaal aantal levenden, waaruit zij bestond bij den aanvang van het waarnemingsjaar; dit laatste komt overeen met het kalenderjaar. Als dus het totaal aantal mannen geboren in 1879, die op 1 Januari 1910 in leven waren, 42 164 bedraagt, en er van dezen in den loop van 1910 151 zijn overleden, dan is de sterftekans voor deze groep 151: 42 164 of 0,00358.

De naam sterftekans duidt reeds aan, dat men aan de verkregen waarde nog een anderen zin hecht, dan van een eenvoudige verhouding; de ondervinding heeft namelijk geleerd, dat zij ook beteekenis heeft voor de toekomst. Wel is zij in opvolgende jaren niet constant, maar in het algemeen vertoont zij niet zulke groote schommelingen, dat men niet gerechtigd zou zijn uit de gevonden waarde besluiten te trekken omtrent de nog te verwachten sterfte. De te vreezen afwijkingen worden in het algemeen kleiner, naarmate de sterftekansen uit een grooter aantal waarnemingen zijn afgeleid. Voor het tijdvak 1910/1920 beschikt men voor elken leeftijd over elf waarden; het gemiddelde van deze geeft een uitkomst, die meer betrouwbaar is, dan elke waarde op zich zelve. Voor mannen geboren in 1879, die dus op 1 Januari 1910 gemiddeld 30,5 jaar oud waren, wisselen de waarden gevonden in de laatste periode af tusschen 0,00331 (1912) en 0,01262 (1918); het algemeen gemiddelde is 0,00457. De belangrijke afwijking van dit gemiddelde in 1918 spruit voort uit de groote sterfte in dat jaar tengevolge van de griep. Kon men alleen beschikken over de waarnemingen over 1918, dan zouden de daaruit afgeleide sterftekansen voor de toekomst zonder eenige waarde zijn.

Omtrent het karakter, dat de afwijkingen der sterftekansen van gelijksoortige groepen in verschillende jaren vertoonen, was van P e s c h aanvankelijk van meening, dat dit overeenkwam met dat der toevallige waarnemingsfouten, die het onderwerp zijn der foutentheorie; daarom heeft hij deze theorie bij de bewerking der sterfzetafels toegepast. De onniskbare verandering, die de sterftekansen in den loop der jaren vertoonden hebben echter zijn meening aan het wankelen gebracht, en in de laatste door hem bewerkte sterfzetafels, heeft hij van de toepassing der foutentheorie afgezien; alleen heeft hij nog de middelbare fouten der gemiddelde sterftekansen berekend.

Op de afleiding der sterftekansen zelve is de vroegere opvatting niet van invloed geweest, en bij de samenstelling der sterfzetafels is de wijziging, die de uitkomsten door de toepassing der waarschijnlijkheidsrekening hebben ondergaan, zoo gering, dat zij onbeteekenend kan worden geacht. De redenen, die mij hebben genoopt geheel van de toepassing der foutentheorie af te zien, zijn in § 2 uiteengezet.

Voordat ik deze paragraaf besluit wil ik met het oog op de omstandigheid, dat deze tafels ook ter hand zullen worden genomen door belangstellenden, die geen studie der waarschijnlijkheidsrekening hebben gemaakt, enkele woorden wijden aan het begrip „sterftekans”.

Vooreerst valt op te merken, dat de grootheid, die men met dien naam aanduidt, zonder beteekenis is ten opzichte van een bepaald individu. Wanneer men het woord kans gebruikt in de beteekenis, die daaraan in het dagelijksch leven wordt gehecht, dan heeft men steeds het oog op een meer of minder: een vijftigjarig man heeft meer kans binnen het jaar te sterven dan een dertigjarige. Dit komt ook tot uitdrukking bij de numerieke sterftekans, die volgens de nieuwe sterfzetafels voor den eersten 0,00898, voor den tweeden 0,00514 bedraagt. Maar als de dertigjarige in het laatste stadium van tuberculose verkeert en de vijftigjarige gezond en krachtig is, zal wel niemand op grond van de tafel de kans om binnen het jaar te overlijden voor den tweeden grooter achten dan voor den eersten.

De numerieke sterftekansen hebben alleen een werkelijke beteekenis voor groepen van personen van denzelfden leeftijd, en voor deze streng genomen nog alleen dan, als die groepen naar verhouding een gelijksoortige samenstelling hebben als die, waaruit de sterftekansen zijn

afgeleid. In dat geval geeft het product van de sterftekans voor een bepaalden leeftijd met het aantal personen van dien zelfden leeftijd, die de groep vormen, een denkbeeld van het aantal sterfgevallen, dat men in den tijd van een jaar in die groep kan verwachten. Bij kleine groepen zal in den regel de afwijking, die zich in werkelijkheid altoos vertoont, naar verhouding grooter zijn, dan bij groepen, die uit een aanzienlijk aantal levenden bestaan. Ook bij deze laatste groepen kan men echter op belangrijke verschillen stuiten. Als men de sterftekans voor mannen tusschen 30 en 31 jaar, afgeleid uit het geheele tijdvak 1910/1920, groot 0,00457, toepast op de groep levenden van 1912 (42 056 personen) dan verkrijgt men 192 sterfgevallen, en op de groep levenden van 1918 (47 384 personen) 206. In werkelijkheid kwamen bij deze groepen 139 en 598 sterfgevallen voor, de verschillen zijn dus zeer belangrijk. Men heeft hier echter te doen met uitersten, terwijl, als men een aantal groepen van personen van verschillende leeftijd gedurende een aantal achtereenvolgende jaren gezamenlijk beschouwt, de verschillen in het totaal elkaar voor een groot deel opheffen. De practijk der levensverzekering, die geheel op het gebruik der sterftekansen berust, bewijst trouwens, dat het aan deze te hechten vertrouwen veel grooter is, dan uit de hier gegeven voorbeelden ten onrechte zou kunnen worden afgeleid.

§ 2. De sterftekansen in het tijdvak 1910—1920.

De sterftekansen in het tijdvak 1910—1920, welke in de Tabellen IVa voor mannen en IVb voor vrouwen, en in de Tabellen Va voor jongens en Vb voor meisjes beneden den leeftijd van zes jaren zijn opgegeven, zijn, zooals in § 1 reeds is medegedeeld, op volkomen dezelfde wijze afgeleid als van 1870 tot 1909 door van P e s c h is gedaan. Zij berusten op de uitkomsten der volkstellingen van 31 December 1909 en 31 December 1920 en verder op de aantallen van geboorten en van sterfgevallen in de tusschenliggende elf jaren.

De uitkomsten der beide volkstellingen zijn opgegeven in Tabellen Ia voor de mannelijke en Ib voor de vrouwelijke bevolking; daarin is tevens het aantal der levend geboren en voor elk jaar vermeld.

Het aantal der overledenen in ieder jaar is opgegeven in de Tabellen IIa, wat de mannen en IIb, wat de vrouwen betreft. Men vindt hen in die tabellen gerangschikt vooreerst naar het jaar van overlijden en het geboortjaar; voor de leeftijden beneden zes jaar bovendien nog gesplitst naar den bereikten leeftijd bij overlijden. Van de beide bij eenzelfde leeftijd behoorende getallen der overledenen heeft het bovenste betrekking op hen, wier geboorte, of wier laatste verjaardag in het kalenderjaar van overlijden viel, het onderste op hen, die in het voorafgaande kalenderjaar waren geboren, of hun laatsten verjaardag hadden beleefd. Voor de laatste categorie is ook het aantal overledenen in 1921 opgegeven.

Met behulp van de in deze tabellen voorkomende cijfers is nu berekend het aantal levenden van elken leeftijd, dat op 31 December 1920 aanwezig zou zijn geweest, als er behalve door geboorte en overlijden geen veranderingen in de bevolking hadden plaats gehad. Door b.v. uit te gaan van het aantal levenden, die op 31 December 1909 den leeftijd van 10 jaren hadden bereikt, en dus allen in 1899 waren geboren, en hiervan af te trekken het aantal van dezen, die in 1910 zijn overleden, is het aantal verkregen van hen, die op 31 December 1910 den leeftijd van 11 jaren hadden bereikt; hieruit is afgeleid het aantal van hen, die op 31 December 1911, 12 jaar oud, nog in leven waren en zoo is voortgegaan totdat ten slotte het aantal is verkregen van hen, die op 31 December 1920 den leeftijd van 21 jaren hadden bereikt. Voor de leeftijden 0 tot 10 jaar moest worden uitgegaan van het aantal geboorten in elk jaar en daarvan vooreerst worden afgetrokken het aantal dergenen, die reeds in hun geboortjaar waren overleden.

De aldus verkregen getallen zijn vergeleken met de uitkomsten der volkstelling van 31 December 1920. Het was zeker, dat zich daarbij verschillen zouden voordoen, want behalve geboorte en overlijden is op den loop der bevolking van het Rijk nog van invloed de vestiging

uit of het vertrek naar het buitenland, terwijl bovendien onnauwkeurigheden begaan bij de inschrijving in de bevolkingsregisters, bij de volkstelling en bij de bewerking der gegevens een storende werking uitoefenen.

De vergelijking is gemaakt in Tabel IIIa voor de mannelijke, en IIIb voor de vrouwelijke bevolking; zij loopt bij beiden slechts tot den leeftijd van 90 jaar, omdat voor de hoogere leeftijden de verschillen naar verhouding zoo groot waren, dat uit de cijfers toch geen betrouwbare sterftetekansen af te leiden zouden zijn; bij de vorige Sterftetafels heeft van P e s c h dezelfde ondervinding opgedaan.

Tot den leeftijd van 90 jaar geeft de berekening een te kort van 11 491 aan mannen en van 33 721 aan vrouwen tegenover de uitkomsten der volkstelling.

In de „Statistiek van den loop der bevolking” vindt men, samengevat voor het Rijk, voor mannen en vrouwen afzonderlijk, de gevallen van vestiging in of vertrek uit de verschillende gemeenten opgegeven gesplitst naar den leeftijd. Voor het grootste deel hebben deze betrekking op verhuizingen van de eene gemeente naar de andere, ieder van deze wordt dus telkens zoowel onder vestiging als onder vertrek geteld; het verschil tusschen het totaal van vestiging en van vertrek geeft voor elken leeftijd de overmaat van vestiging uit of vertrek naar het buitenland, dat hier alleen in aanmerking komt.

Bij de bewerking der sterftetafels had van P e s c h gehoopt deze cijfers te kunnen bezigen om de verschillen tusschen berekening en volkstelling voor een groot deel op te heffen, maar wegens de onvoldoende nauwkeurigheid waren zij daarvoor niet bruikbaar. Verwondering kan dit niet wekken, want ook uit andere omstandigheden blijkt de weinige betrouwbaarheid der verhuizingsstatistiek. Het aantal inschrijvingen ambtshalve is zeer groot; velen blijken dus hun verplichting tot het doen van aangifte niet na te komen. Het hangt dan af van het toeval, wanneer de inschrijving plaats heeft. Verder toonen de volkstellingen steeds groote verschillen met de uitkomsten der bevolkingsregisters; bij de laatste volkstelling b.v. stonden in de bevolkingsregisters ongeveer 65 000 personen meer ingeschreven, dan bij de telling aanwezig bleken te zijn; in 1909 was dit cijfer ongeveer 40 000.

De vestiging uit en het vertrek naar het buitenland maken slechts een klein onderdeel uit van het totaal der verhuizingen. Voor elken leeftijd moeten zij worden bepaald uit het verschil van twee getallen, die veel grooter zijn en belangrijk van de juiste waarden kunnen afwijken; het verschil kan dus wel niet anders dan zeer onnauwkeurig zijn. Dit bleek voor het laatste tijdvak uit de totaalcijfers. Neemt men toch den invloed van vestiging en vertrek volgens de statistische gegevens in aanmerking, dan krijgt men voor de mannen een overmaat der berekening boven de uitkomsten der volkstelling van 38 420, en voor de vrouwen van 22 205. Beide verschillen veranderen dus van teken; dat voor de mannen is belangrijk grooter, dat voor de vrouwen wel kleiner, maar toch nog veel te groot.

Er is evenwel thans nog een andere, geheel afdoende reden, waarom cijfers voor vestiging en vertrek niet in rekening zijn gebracht. De verdeling naar geboortejaren, welke daardoor noodig is, ontbreekt over het jaar 1914, daar toen in verband met de mobilisatie de cijfers niet konden worden opgegeven. Het gemis van een schakel maakt het dus onmogelijk de berekening van 1910 tot 1920 voor elken leeftijd uit te voeren. *)

Evenals van P e s c h bij de bewerking der vorige tafels heeft gedaan, zijn de verschillen voor elken leeftijd beschouwd als uitsluitend het gevolg te zijn van vestiging en vertrek, en zijn zij over de verschillende jaren gelijkmatig verdeeld. Overtrof dus de uitkomst der volkstelling die der berekening met b.v. 1187, dan werd wegens vestiging voor ieder jaar het aantal met 108 vermeerderd. Verder werd aangenomen dat de vestiging in elk jaar gelijkmatig plaats had, zoodat in het jaar der vestiging deze 108 personen elk slechts de helft van dien tijd onder

*) In de pas verschenen „Statistiek van den loop der bevolking van Nederland over het jaar 1921”, Statistiek van Nederland no. 355, wordt op in de Inleiding op blz. VI medegedeeld, dat de tabel van gevestigde en vertrokken personen naar het geboortjaar is weggelaten, omdat wegens geringe betrouwbaarheid de gegevens niet meer zijn verzameld. Zonder de verdeling op geboortejaren is echter de statistiek der verhuizingen van geen nut voor de bewerking der sterftetafels.

waarneming stonden en dus gelijk konden worden gesteld met 54, waargenomen gedurende een geheel jaar, zoodat zij bij de levenden slechts voor de helft mochten worden geteld. Op overeenkomstige wijze is gerekend in geval van vertrek.

Hoewel gedurende de oorlogsjaren, door het tijdelijk verblijf van vele vluchtelingen, vestiging en vertrek van meer belang zijn geweest, dan in normale tijden, en zij, die zich hier gevestigd hadden, in geval van overlijden bij de sterftcijfers zijn medegeteld, terwijl zij, die vóór 31 December 1920 weder waren vertrokken, geen invloed hebben gehad op het getal der levenden, zoo zal het bedrag, dat de sterftetekansen dientengevolge hooger verschijnen, dan bij een juist in rekening brengen van het verblijf het geval zou zijn geweest, toch niet zoo groot zijn, dat de nauwkeurigheid daardoor noemenswaard is verminderd. Het is intusschen te hopen, dat de statistiek der verhuizingen op den duur zooveel zal verbeteren, dat daarvan later bij de bewerking der sterftetafels gebruik zal kunnen worden gemaakt.

De voor elk kalenderjaar en elken leeftijd verkregen cijfers der op de aangegeven wijze verkregen aantallen „levenden” zijn verzameld in de Tabellen IV; achter deze is in de kolommen „dooden” opgegeven het aantal der sterfgevallen, die in het aangegeven jaar onder die levenden zijn voorgekomen. Een derde kolom geeft het quotient van de beide getallen, dus het bedrag van de sterftetekansen.

Hierbij moet nog worden opgemerkt, dat elke groep van levenden niet bestaat uit personen van volmaakt gelijken leeftijd. Daar allen uit een zelfde geboortjaar stammen is het onderscheid in leeftijd tusschen den jongsten en den oudsten juist één jaar. Zoo zijn zij, die in 1890 zijn geboren, den 31 December 1919 tusschen 19 en 20 jaar oud. Het hangt af van de verdeling der levenden naar den leeftijd in elke groep op 31 December van ieder jaar, met welken leeftijd de berekende sterftetekansen werkelijk zal overeenkomen. Zooals van P e s c h heeft aangehouden verschilt deze na het vijfde levensjaar slechts enkele dagen met den gemiddelden leeftijd in jaren, een verschil, dat wegens de onzekerheid der berekende sterftetekansen zonder eenig bezwaar kan worden verwaarloosd. De sterftetekansen van de zoeven genoemde groep kan dus worden aangenomen als te behooren bij den leeftijd 19,5; aan het hoofd van elke groep is daarom de gemiddelde leeftijd vermeld. Alleen voor de drie eerste levensjaren is deze niet opgegeven, maar 0—1, 1—2, 2—3 jaren, terwijl in het midden is gelaten op welken tusschengelegen leeftijd de sterftetekansen werkelijk betrekking heeft; voor de leeftijden 4,5 en 5,5 jaren is het verschil met den juiste leeftijd iets grooter, dan voor de hoogere leeftijden.

Dat het niet mogelijk was voor de leeftijden boven 90 jaar betrouwbare sterftetekansen af te leiden is des te meer te betreuren, omdat omtrent de sterfte der hoog bejaarden nog slechts weinig bekend is, en onderzoekingen daaromtrent dus van veel waarde zouden zijn. Nauwkeuriger cijfers zouden zijn te verkrijgen door voor hen de groepswijze waarneming te vervangen door persoonlijke waarneming. Daar in het geheele Rijk het aantal inwoners, die den leeftijd van 90 jaar hebben bereikt of overschreden, gering is — het bedroeg volgens de volkstelling op 31 December 1920 1 138 mannen en 1 765 vrouwen — kan daartegen geen overwegend bezwaar bestaan; nog beter zoude het zijn als met persoonlijke waarneming reeds bij het tachtigste jaar kon worden begonnen. Het zal trouwens gemakkelijk zijn als in 1930 het uniforme persoonskaartenstelsel voor de geheele bevolking zal zijn ingevoerd. Indien voor de hoogbejaarden reeds dadelijk tot invoering dier kaarten kon worden besloten, die onder voortdurende controle van het Centraal Bureau voor de Statistiek zouden staan, dan zouden na de eerstvolgende volkstelling bij de bewerking der sterftetafels betrouwbare gegevens beschikbaar zijn voor de berekening der sterftetekansen op hooge leeftijden.

Voor elke leeftijdsgroep van de Tabellen IV is uit de 11 voor ieder jaar verkregen sterftetekansen het gemiddelde berekend en met vette cijfers opgegeven. Bovendien is ook de som der levenden en die der dooden bepaald en het quotient dezer getallen berekend. De cijfers der verkregen decimale breuk zijn met weglating der voorafgaande nullen onder het totaal der levenden tusschen haakjes geplaatst. Over het algemeen verschillen zij uiterst weinig van de overeenkomstige decimalen der gemiddelde sterftetekansen.

Behalve de thans opgegeven grootheden heeft van P e s c h ook de „middelbare fouten”

der gemiddelde sterfttekansen berekend. Hij leidde deze voor het gemiddelde van elke groep af, door de verschillen tusschen elke sterfttekans op zich zelve en het gemiddelde der groep in het vierkant te verheffen, de som der vierkanten door 9, het aantal fouten minus 1, te deelen en den vierkantwortel te bepalen van het quotient. Hij grondde dit op de veronderstelling, dat op die „schijnbare” fouten — van welke de „ware” fouten zich daardoor onderscheiden, dat deze de verschillen zijn niet met een gemiddelde maar met de volkomen juiste waarde der beschouwde grootheid — de theorie der waarnemingsfouten van toepassing was.

Om na te gaan in hoever hij hiertoe gerechtigd was, heeft hij bij de twee eerste tafels nagegaan, of de verdeling der fouten naar hunne grootte overeenkwam met die, welke de theorie vereischte. Die overeenstemming was niet zeer fraai, voor de tweede tafel echter iets beter dan voor de eerste. Hij schreef dit toe aan de omstandigheid, dat er voor elke groep over slechts 10 waarnemingen kon worden beschikt, zoodat er van een zeer groot aantal, zooals de theorie eischte, niet kon worden gesproken. In zijn laatste sterftetafels, 1900/1910, heeft hij ingezien, dat de verandering der sterfttekansen, die niet aan toevallige invloeden kan worden toegeschreven, zoo groot is, „dat de regels der waarschijnlijkheidsrekening, die aan elk der drie vorige perioden is toegepast, voor een deel hun toepasselijkheid hebben verloren”. Als hij de fouten ook aan andere criteria had getoetst, zou hij zeker al veel eerder tot de overtuiging zijn gekomen, dat de fouten der sterfttekansen de toepassing der theorie niet veroorloofden. Bij de eigenlijke waarnemingsfouten, zooals deze zich voordoen bij astronomische en geodetische metingen, is het aantal positieve fouten op weinig na gelijk aan het aantal negatieve; neemt men verder alle fouten in de volgorde, waarin zij zich hebben voorgedaan, dus zonder opzettelijke rangschikking, dan zullen de positieve en de negatieve elkander steeds afwisselen, zoodat groepen van een aantal positieve of negatieve op elkaar volgende fouten slechts bij uitzondering voorkomen.

Beschouwt men nu de sterfttekansen voor elken leeftijd in de verschillende tienjarige tijdvakken, dan blijkt dat meestal in het eerste vijftal jaren de positieve, in het tweede vijftal de negatieve fouten overwegen, het gevolg eener daling in de sterfttekans, die zich hierdoor kenmerkt als een reëel verschijnsel. Verder vertoonen in het tijdvak 1870/79 de sterfttekansen voor het jaar 1871 over het algemeen de grootste afwijking in positieven zin, zoodat in vele seriën van waarnemingen tegenover slechts enkele positieve een groote meerderheid van negatieve fouten staat.

De ervaring in het tijdvak 1910/20 opgedaan neemt wel allen twijfel weg. Door de groote sterfte, die in 1918 door de griep is veroorzaakt, komt het herhaaldelijk voor dat van de 11 fouten eener groep 1 positieve staat tegenover 10 negatieve.

De dikwijls groote verschillen tusschen de sterfttekansen voor eenzelfde leeftijd in verschillende jaren en hun gemiddelde mogen trouwens niet met den naam van „fouten” worden bestempeld. Ontegenzeggelijk spruiten zij voor een deel voort uit onnauwkeurigheden begaan bij het verzamelen der gegevens, maar overigens hangen zij samen met den aard van het verschijnsel, waarop de sterfttekansen betrekking hebben, dus met dien van de sterfte zelve.

Op een verschijnsel, dat afhangt van een groot aantal oorzaken, die zelve verschillende wetten volgen, is de foutentheorie slechts dan van toepassing, als geen dezer oorzaken een overwegenden invloed heeft: de invloed van elke oorzaak op zich zelf moet dus klein zijn in vergelijking tot de som van de invloeden der overige. Alléén als de overwegende oorzaak ook de foutenwet volgt, blijft deze van toepassing. Als oorzaken der sterfte zijn te noemen ziekten, constitutioneele minderwaardigheid, slechte economische toestanden, oorlogen, rampen, ongevallen, enz. Nu zijn het voor Nederland alleen epidemiën, die sinds 1870 een grooten invloed hebben uitgeoefend op de sterfte: in de jaren 1870 tot 1873, vooral in 1871, de pokken, in 1918 de griep. Slechts enkele malen hebben deze oorzaken gewerkt, in tal van jaren in het geheel niet; zij volgen dus stellig niet de foutenwet. Het gevolg hiervan is, dat buitengewoon sterke afwijkingen in positieven zin in de sterfttekansen veelvuldiger zijn te verwachten, dan groote fouten bij astronomische waarnemingen. Terwijl verder die groote positieve afwijkingen met een enkele oorzaak kunnen samenhangen, zijn groote negatieve afwijkingen alleen mogelijk, als tal van

oorzaken gelijktijdig uitblijven of slechts een zeer geringe werking hebben; de kans van dit samentreffen is stellig zeer klein. Het is dus te verwachten, dat groote positieve afwijkingen zich meer zullen voordoen, dan groote negatieve.

Van grooten invloed op de sterfte was in de laatste vijftig jaren de verbeterde toepassing der hygiëne en de vooruitgang der therapie, waarvoor de mensheid zoo ontzaglijk veel is verschuldigd aan het genie van Pasteur. Het gevolg hiervan is de geleidelijke afneming der sterfttekansen in dien tijd, welke echter telkens wordt gestoord door afwijkingen in positieven en negatieven zin. Wordt er bij de beschouwing der afwijkingen met die voortgaande verandering geen rekening gehouden, dan missen de verkregen waarden een zuiver toevallig karakter. Ter beoordeeling van de bereikte nauwkeurigheid kunnen middelbare waarden van zoogenaamde gemengde fouten, die zijn samengesteld uit een systematisch en een zuiver toevallig gedeelte, niet dienen. Het afleiden van deze grootheden heeft uit dit oogpunt dus geen zin.

Uit de gemiddelde sterfttekansen der Tabellen IVa en IVb kunnen sterftetafels der geheele bevolking voor de leeftijden van 6 tot 90 jaar worden afgeleid. Volgens van Pesch vormen deze gemiddelden daartoe juistere gegevens dan de quotienten die voor elken leeftijd worden verkregen door de som der dooden door de som der levenden te deelen. Zijn bewijs berust op de toepasselijkheid der foutenwet, dus op het zuiver toevallig karakter der afwijkingen van de verschillende sterfttekansen. Het verschil tusschen de twee waarden is in verreweg de meeste gevallen onbetekenend en kleiner dan de door hem berekende middelbare fout van het gemiddelde. Beide grootheden geven daarom in werkelijkheid even bruikbare uitkomsten.

Uit de gemiddelde sterfttekansen heeft van Pesch voor elken leeftijd een eindwaarde afgeleid, die hij de meest waarschijnlijke waarde noemt. Hij heeft daartoe, door interpolatie volgens een reeks van de derde orde, uit de sterfttekansen voor de beide voorgaande en de beide volgende leeftijden een tweede waarde van de sterfttekans afgeleid en deze gecombineerd met de direct gevonden waarde. In de drie eerste sterftetafels nam hij daarbij de gewichten der gebezigde sterfttekansen in aanmerking, afgeleid uit de berekende middelbare fouten. Voor de laatste door hem bewerkte sterftetafel berekende hij, daar zijn vertrouwen in de beteekenis dier middelbare fouten was geschokt, eenvoudig het gemiddelde uit de twee waarden van elke sterfttekans. Uitdrukkelijk heeft hij gezegd, dat hij met deze handelwijze geen „afronding” der sterfttekansen beoogde, doch nitsluitend verhooging der nauwkeurigheid.

In werkelijkheid is niets anders verkregen dan een afronding, waardoor onregelmatigheden in den loop der sterfttekansen zijn verminderd. Het zijn echter juist die onregelmatigheden, van welke men niet weet, of zij voortspruiten uit toevallige oorzaken of samenhangen met den aard van het verschijnsel, de sterfte, die uit een wetenschappelijk oogpunt van belang kunnen zijn; daarom zijn thans aan de gemiddelde sterfttekansen geen veranderingen aangebracht.

Uit de getallen, geldende voor halve jaren zijn ten slotte de sterfttekansen voor de leeftijden in geheele jaren afgeleid; voor de leeftijden van 6 en 7 jaar moesten daartoe ook de gemiddelden voor de leeftijden 4,5 en 5,5 jaar worden gebezigd. Evenals van Pesch heb ik hierbij toegepast een reeks van de derde orde, waarvoor dus telkens de gemiddelden van de twee voorgaande en de twee volgende leeftijden noodig waren.

Voor de leeftijden van 0 tot 5 jaren heeft van Pesch in de drie eerste sterftetafels de sterfttekansen op een andere wijze afgeleid; in de laatste sterftetafel was dit slechts voor de twee eerste levensjaren mogelijk, omdat voor de andere leeftijden de gegevens ontbraken. Voor het tijdvak 1910/1920 waren deze weer beschikbaar, zoodat nu voor de vijf jongste leeftijden op dezelfde wijze kon worden te werk gegaan, als in de eerste tafels is geschied.

Er is daartoe vooreerst uitgegaan van het aantal geboorten in een bepaald jaar en door aftrekking der overledenen op 0-, 1-, 2-, 3- en 4-jarigen leeftijd telkens het aantal levenden van den één jaar hooger leeftijd berekend. Verder zijn gebezigd de uitkomsten der volkstelling op 31 December 1909 voor de leeftijden van 0 tot 4 jaar; het opgegeven getal van elke groep, verminderd met het aantal van hen, die in 1910 zijn overleden, gaf het aantal dergenen, die in dat jaar den één jaar hooger leeftijd mochten bereiken. Daar er van de b.v. in 1910 geboren

kinderen in den leeftijd van 0 jaar een deel in 1910, een ander deel in 1911 overlijdt, hebben de dooden betrekking op twee kalenderjaren en dit is voor de verdere leeftijden ook het geval. De invloed der verschillende kalenderjaren op de sterfte komt dus minder zuiver in deze sterftekans tot uiting, dan bij de methode van afleiding dier kansen op de hoogere leeftijden het geval is. Met vestiging uit of vertrek naar het buitenland, die voor de jeugdige leeftijden zeer gering zijn, is geen rekening gehouden; in verband met het groot aantal levenden is de invloed daarvan onbetekenend te achten.

De berekening der sterftekans is uitgevoerd in de Tabellen Va voor jongens en Vb voor meisjes; de inrichting van deze komt geheel overeen met die der Tabellen IV.

In de Tabellen VIa, Mannen en VIb, Vrouwen, zijn vooreerst de gemiddelde sterftekans uit de Tabellen IV voor de leeftijden 4,5 tot 90,5 jaren tezamen gevat. In het tweede gedeelte dier Tabel zijn de sterftekans voor de leeftijden in geheele jaren opgegeven, van 0 tot 5 jaren ontleend aan de Tabellen Va en Vb, voor de leeftijden 6 tot en met 89 verkregen door interpolatie; de sterftekans voor den leeftijd van 90 jaar is het gemiddelde der waarden voor de leeftijden 89,5 en 90,5.

Voor de leeftijden boven 90 jaar, waarvoor niet over betrouwbare gegevens kon worden beschikt, zijn de sterftekans verkregen door ze te beschouwen als termen eener reeks van de tweede orde; voor mannen is aangenomen, dat op den 99-jarigen en voor vrouwen op den 100-jarigen leeftijd de sterftekans onmerkbaar weinig van de éénheid verschilt, en dit zelfde geldt natuurlijk voor de hoogere leeftijden. De sterftekans boven den leeftijd van 90 jaren zijn dus zuiver hypothetisch; in Tabel VIa en VIb zijn zij daarom tusschen haakjes geplaatst.

De Tabellen VIIa en VIIb eindelijk zijn de eigenlijke sterftetafels voor mannen en vrouwen. Daarin zijn voor elken leeftijd opgegeven de sterftekans, het aantal levenden, dat telkens uit 100 000 geboorten is overgebleven, het aantal dooden in het tijdsverloop van één jaar aan die levenden ontvallen, en als laatste kolom de gemiddelde levensduur, waarop in § 5 nader wordt teruggekomen.

Op plaat I zijn de sterftekans voor mannen en vrouwen grafisch voorgesteld; voor elken leeftijd als abscis is de sterftekans de bijbehorende ordinaat. De lijnen evenwijdig met de abscissen hebben tot en met den leeftijd van 70 jaren intervallen van duizendste, daarboven van honderdste deelen der éénheid. De uiteinden der ordinaten vallen samen met de middelpunten der cirkeltjes, die tot meerdere duidelijkheid onderling door rechte lijnen zijn verbonden. Er is niet getracht door het trekken eener vloeiende kromme lijn een schijnbaar fraaier resultaat te krijgen; uit de kleine onregelmatigheden blijkt duidelijk, dat de tafel niet is afgerond, maar het werkelijk verloop geeft der gemiddelde sterftekans.

Niettegenstaande de ongunstige economische toestanden tijdens de oorlogsjaren en den geweldigen invloed der griepedemie in 1918 zijn de gemiddelde sterftekans voor het laatste tijdvak weder gunstiger dan de vroegere. Zij zijn zelfs aanmerkelijk gunstiger dan die der Engelsche Om tafel, welke uit waarnemingen van gekeurde levens, verzekerden bij Engelsche en Schotsche levensverzekering-maatschappijen, zijn afgeleid en nog algemeen worden gebezigd; deze waarnemingen dateeren uit het tijdvak 1863/93. Behalve voor de leeftijden van 18 tot 23, waarvoor de Om tafel iets gunstiger is, zijn de sterftekans der Nederlandsche mantentafel alle kleiner; de sterftekans voor den leeftijd van 30 jaar volgens de Om tafel komt overeen met die van een man tusschen 41 en 42 jaar volgens de nieuwe mantentafel. Zelfs de O^(am) en de O^(af) tafels geven, als men de eerste selectiejaren nitsluit, voor mannen beneden den leeftijd van 77 en voor de vrouwen beneden dien van 63 jaar een minder gunstige sterfte dan de Nederlandsche tafels.

§ 3. De sterftetafels der generatiën 1869/73.

In de Sterftetafels der periode 1890/99 is van P e s c h begonnen voor de samengevoegde generaties uit de jaren 1869/73 sterftekans af te leiden voor mannen en vrouwen uit de sommen der levenden en der dooden voor elken leeftijd. Hij heeft dit voortgezet in de sterftetafels der periode 1900/10, terwijl thans een tweede vervolg tot 1920 wordt gegeven; tot den leeftijd 46,5 jaar zijn deze sterftekans nu bekend.

Al deze sterftekans, met de aantallen levenden en dooden, waaruit zij zijn berekend, zijn opgenomen in den volgenden Staat.

STAAT I.

Sterftekans voor de samengevoegde generatiën van 1869/1873.							
Mannen.				Vrouwen.			
Leeftijd.	Som der levenden.	Som der dooden.	Sterftekans.	Leeftijd.	Som der levenden.	Som der dooden.	Sterftekans.
0—1	278 480	32 189	0,11559	0—1	274 096	28 989	0,10576
1—2	246 195	11 861	0,04818	1—1	245 366	11 525	0,04697
2—3	234 268	5 586	0,02384	2—3	234 070	5 378	0,02298
3,5	228 636	3 271	0,01431	3,5	228 941	3 289	0,01437
4,5	225 310	2 467	0,01095	4,5	224 901	2 318	0,01081
5,5	222 806	1 859	0,00851	5,5	222 832	1 757	0,00788
6,5	220 834	1 459	0,00661	6,5	221 239	1 393	0,00630
7,5	219 232	1 187	0,00541	7,5	218 921	1 202	0,00549
8,5	217 886	993	0,00456	8,5	217 754	995	0,00457
9,5	216 664	869	0,00401	9,5	216 731	934	0,00431
10,5	215 400	703	0,00326	10,5	215 616	809	0,00375
11,5	214 155	669	0,00312	11,5	214 547	749	0,00349
12,5	212 944	658	0,00309	12,5	213 537	808	0,00378
13,5	211 742	658	0,00311	13,5	212 468	794	0,00374
14,5	210 543	685	0,00325	14,5	211 413	909	0,00430
15,5	209 315	773	0,00369	15,5	210 242	739	0,00447
16,5	207 864	902	0,00434	16,5	208 999	902	0,00432
17,5	206 035	990	0,00481	17,5	207 716	990	0,00477
18,5	203 891	1 151	0,00565	18,5	206 290	962	0,00466
19,5	201 448	1 289	0,00640	19,5	204 841	997	0,00487
20,5	198 793	1 362	0,00685	20,5	203 309	1 038	0,00511
21,5	196 048	1 348	0,00688	21,5	201 720	1 069	0,00500
22,5	193 317	1 277	0,00661	22,5	200 160	1 021	0,00510
23,5	190 657	1 113	0,00584	23,5	198 588	1 027	0,00517
24,5	188 161	1 146	0,00609	24,5	197 010	1 055	0,00536
25,5	185 632	1 119	0,00603	25,5	195 403	1 006	0,00515
26,5	183 302	1 019	0,00556	26,5	193 893	1 001	0,00516
27,5	181 361	984	0,00543	27,5	192 434	1 034	0,00537
28,5	179 735	988	0,00550	28,5	191 003	1 123	0,00588
29,5	178 371	959	0,00538	29,5	189 585	1 086	0,00573
30,5	177 238	924	0,00521	30,5	188 257	1 040	0,00552
31,5	176 231	827	0,00469	31,5	186 990	1 029	0,00550
32,5	175 320	850	0,00485	32,5	185 732	1 032	0,00556
33,5	174 388	872	0,00500	33,5	184 474	1 050	0,00569
34,5	173 432	845	0,00487	34,5	183 195	1 049	0,00573
35,5	172 506	877	0,00508	35,5	181 918	1 003	0,00551
36,5	171 575	876	0,00511	36,5	180 726	1 071	0,00593
37,5	170 712	876	0,00513	37,5	179 566	1 108	0,00617
38,5	169 901	861	0,00507	38,5	178 448	1 077	0,00604
39,5	169 144	931	0,00550	39,5	177 401	1 011	0,00570
40,5	168 362	894	0,00531	40,5	176 476	1 128	0,00639
41,5	167 630	885	0,00528	41,5	175 464	1 026	0,00585
42,5	167 006	939	0,00562	42,5	174 511	1 073	0,00615
43,5	166 229	1 074	0,00646	43,5	173 554	1 103	0,00636
44,5	165 315	1 301	0,00787	44,5	172 566	1 260	0,00730
45,5	164 176	1 324	0,00807	45,5	171 421	1 361	0,00794
46,5	163 014	1 350	0,00828	46,5	170 176	1 386	0,00815

Een vergelijking met de gemiddelde sterftekans der verschillende perioden voor gelijktijdig levenden afgeleid, is achterwege gelaten. Men kan gemakkelijk inzien, dat de overeen-

komst het grootst is voor de periode, waartoe de overlevenden der samengevoegde generaties volgens hun leeftijd behooren.

Nog meer dan een halve eeuw zal het duren, voordat een sterftetafel der beschouwde generaties zal zijn op te maken tot den hoogsten leeftijd, waarvoor nog betrouwbare sterftetekansen kunnen worden berekend. Vóór dien tijd zal er met de berekening van sterftetafels voor latere generaties een aanvang kunnen zijn gemaakt, die dan al dadelijk voor de jonge leeftijden gelegenheid geven tot onderlinge vergelijking. Van Pesch was overtuigd, dat het mogelijk zou zijn, op deze wijze te komen tot de kennis van de meest waarschijnlijke waarden der sterftetekansen voor de toekomst. Ik vrees, dat dit een illusie is, die niet zal worden vervuld. In § 6 zal een andere weg worden ingeslagen voor de behandeling van dit vraagstuk, die spoediger tot een inzicht kan leiden, omdat de kennis der sterftetekansen van een aantal generaties tot op hoogen leeftijd, daarbij niet wordt vereischt.

§ 4. De gemiddelde levensduur.

In de laatste kolom der sterftetafels voorkomende in Tabel VIIa, mannen en Tabel VIIb, vrouwen, is voor elken leeftijd de gemiddelde levensduur opgegeven; men vindt daarin b.v. voor den gemiddelden levensduur van een dertigjarigen man 38,8 en voor dien van een dertigjarige vrouw 39,5 jaren. Volgens de gegevens der tafel is dus de leeftijd, die de dertigjarige mannen gemiddeld bij hun overlijden zullen hebben bereikt 68,8; voor de dertigjarige vrouwen 69,5 jaren.

Men verkrijgt den gemiddelden levensduur door de som te nemen van alle levenden, aanvangende bij een bepaalden leeftijd en eindigende bij den hoogsten leeftijd van de tafel. Daar de intervallen geheele jaren zijn, verkrijgt men zodoende het aantal levensjaren, dat de groep, waarbij de telling is begonnen, gezamenlijk zal doorleven; deelt men die som door het aantal levenden dier groep, dan verkrijgt men dus hun gemiddelden levensduur. Deze berekening zou echter alleen dan juist zijn, als alle sterfgevallen aan het einde van een levensjaar plaats hadden; in werkelijkheid zijn zij over dat geheele jaar verdeeld en vallen dus gemiddeld een half jaar eerder; de bij de berekening verkregen getallen moeten dus nog met een half jaar worden verminderd. Dezelfde uitkomst wordt verkregen, als men bij het bepalen der som het aantal levenden voor den aanvangsleeftijd weglaat, en ten slotte het verkregen quotient met een half jaar vermeerderd; dit is bij de berekening geschied.

Het is wellicht niet overbodig er op te wijzen, dat de *gemiddelde* niet moet worden verwisseld met den *waarschijnlijken* levensduur. Dezen laatsten verkrijgt men voor een bepaalden leeftijd, door in de tafel den leeftijd op te zoeken, waarbij het aantal levenden tot de helft is verminderd. In den regel zal men slechts twee waarden kunnen vinden, behoorende bij leeftijden, die één jaar uit elkaar liggen, waartusschen dat halve aantal is gelegen. Zoo vindt men b.v. in de mantentafel voor het aantal levenden op den leeftijd van 30 jaar 77 890; de helft hiervan is 38 945. Nu is voor den leeftijd 71 jaar het aantal levenden 39 453, voor den leeftijd 72 jaar 37 114. De waarschijnlijke levensduur van een dertigjarigen man is dus volgens de tafel gelegen tusschen 41 en 42 jaar; door interpolatie kan een bepaalde waarde worden verkregen. De waarschijnlijke levensduur van de dertigjarige mannen is derhalve twee tot drie jaren langer dan de gemiddelde.

Wat het woord „waarschijnlijk” betreft, is aan den naam geen beteekenis te hechten. Alle mogelijke levensduren zijn toch waarschijnlijk te noemen, maar naarmate de duur, dien men op het oog heeft langer is, wordt die waarschijnlijkheid kleiner, zoodat de kortste duur de waarschijnlijkste is. De uitdrukking *waarschijnlijke* levensduur is ontleend aan de foutentheorie, waar „waarschijnlijke fout” eveneens slechts een naam is zonder zin.

In Staat II is een overzicht gegeven van den gemiddelden levensduur voor de telkens

met vijf jaar opklimmende leeftijden, zooals deze uit de sterftetafels voor de verschillende tijdvakken is afgeleid.

STAAT II.

Gemiddelde levensduur.											
Mannen.						Vrouwen.					
Leeftijd.	1870/79	1880/89	1890/99	1900/09	1910/20	Leeftijd.	1870/79	1880/89	1890/99	1900/09	1910/20
0	38,4	42,5	46,2	51,0	55,1	0	40,7	45,0	49,0	53,4	57,1
5	50,9	53,8	55,5	58,3	59,5	5	51,6	54,8	56,8	59,4	60,2
10	48,0	50,4	51,7	54,3	55,4	10	48,7	51,5	53,0	55,4	56,0
15	44,0	46,2	47,5	49,8	50,9	15	44,9	47,4	48,9	51,0	51,7
20	40,3	42,3	43,4	45,7	46,7	20	41,2	43,5	44,8	46,9	47,5
25	37,1	38,8	39,7	41,8	42,8	25	37,7	39,7	40,9	42,8	43,5
30	33,7	35,1	35,9	37,8	38,8	30	34,3	36,1	37,1	38,8	39,5
35	30,1	31,3	32,0	33,6	34,6	35	31,1	32,6	33,3	34,8	35,4
40	26,5	27,6	28,1	29,5	30,5	40	27,9	29,2	29,7	30,8	31,4
45	23,0	24,0	24,3	25,6	26,4	45	24,5	25,7	26,0	26,9	27,4
50	19,6	20,5	20,7	21,8	22,4	50	21,0	21,9	22,2	22,9	23,4
55	16,4	17,1	17,3	18,1	18,6	55	17,4	18,3	18,5	19,1	19,4
60	13,3	13,9	14,0	14,7	15,1	60	14,1	14,8	15,0	15,5	15,9
65	10,6	11,1	11,1	11,6	11,9	65	11,0	11,7	11,8	12,3	12,5
70	8,2	8,5	8,6	8,9	9,1	70	8,4	9,0	9,0	9,4	9,6
75	6,1	6,4	6,4	6,7	6,8	75	6,3	6,7	6,8	7,0	7,2
80	4,6	4,7	4,7	4,9	5,0	80	4,7	4,9	5,0	5,2	5,3
85	3,3	3,5	3,4	3,5	3,5	85	3,4	3,5	3,6	3,7	3,8

Uit dezen staat blijkt, dat de verlenging van den gemiddelden levensduur, die bij de voorgaande tijdvakken is gevonden, verder is voortgegaan, voor de vrouwen over het algemeen in iets sterkere mate dan voor de mannen. Zij is echter thans iets minder groot, hetgeen is te verklaren uit den invloed der oorlogsjaren en der griepiepidemie.

Voor het constateeren van toeneming of afnemning der sterfte is berekening van den gemiddelden levensduur niet noodig; de sterftetekansen zelve toonen die even goed aan. Terwijl men bij deze met een oogopslag ziet bij welke leeftijden de veranderingen het sterkst zijn, laten de waarden voor den gemiddelden levensduur gevonden ons hiëromtrent in het onzekere, daar alle sterftetekansen op de hoogere leeftijden daarbij gezamenlijk hun invloed doen gevoelen.

Uit den gemiddelden levensduur, zooals die is gevonden uit de sterftetafel, kan geen besluit worden getrokken omtrent de verlenging van den levensduur van een groep van thans levenden; zelfs omtrent een vermoedelijke toeneming zegt die grootheid niets. Zij is toch afgeleid uit waarnemingen, die betrekking hebben op gelijktijdig levenden, en slechts gedurende een beperkten tijd van toepassing zijn, zeker niet op een generatie, die eerst in een verre toekomst zal zijn afgestorven. In werkelijkheid heeft de aldus verkregen gemiddelde levensduur slechts een betrekkelijke beteekenis, en kunnen uit de verandering daarvan alleen zeer in het algemeen besluiten worden getrokken.

§ 5. De sterftetekansen der twee eerste levensjaren.

De statistische gegevens omtrent de sterfte in de twee eerste jaren stellen in staat de sterftetekansen voor de jongste leeftijden aan een nader onderzoek te onderwerpen. Voor het eerste levensjaar is toch het aantal sterfgevallen in elk der zes eerste maanden, en vervolgens telkens in tijdvakken van twee maanden bekend; voor het tweede levensjaar telkens voor tijdvakken van drie maanden.

Uitgaande van de geboorten in elk der jaren 1910 tot 1920 zijn uit die gegevens in Tabel Va¹ voor jongens en Vb¹ voor meisjes de sterftetekansen opgemaakt, waarbij de levenden zijn gevonden door uitgaande van het aantal geborenen, telkens het aantal der overledenen in ieder tijdvak af te trekken.

Evenmin als de sterfgevallen hebben de sterftetekansen dus betrekking op een geheel levensjaar, maar eerst op één, daarna op twee, ten slotte op drie maanden; deze duur is in de tabellen aangegeven. De sterfgevallen komen voort uit twee kalenderjaren, maar in verband met den leeftijd in ongelijke mate, voor den leeftijd 0 jaar b.v. uit 12 maanden van het eerste en uit één maand, Januari, van het tweede kalenderjaar, voor den leeftijd 10 maanden uit twee maanden, November en December, van het eerste, maar uit het geheele tweede kalenderjaar.

Uit de afzonderlijke sterftetekansen is voor elk leeftijd het gemiddelde afgeleid; bovendien zijn opgegeven, met weglating der voorafgaande nullen, de waarden die men verkrijgt door de som der dooden door die der levenden te deelen. Deze cijfers zijn tusschen haakjes geplaatst; zij wijken weder zeer weinig van die der gemiddelden af.

In Staat III zijn de gemiddelde sterftetekansen verzameld; voor elk leeftijd is opgegeven het aantal maanden, waarop de kans betrekking heeft. Daar die duur niet als gewoonlijk één jaar is, zijn zij met den naam „bijzondere sterftetekansen” aangeduid.

STAAT III.

Sterftetabel der twee eerste levensjaren.									
Jongens.					Meisjes.				
Leeftijd. Maanden.	Waarnemings- duur. Maanden.	Bijzondere sterfte- kansen.	Levenden.	Dooden.	Leeftijd. Maanden.	Waarnemings- duur. Maanden.	Bijzondere sterfte- kansen.	Levenden.	Dooden.
0	1	0,02684	100 000	2 684	0	1	0,02018	100 000	2 018
1	1	0,01299	97 316	1 265	1	1	0,00986	97 982	965
2	1	0,01115	96 051	1 071	2	1	0,00855	97 017	829
3	1	0,00956	94 980	908	3	1	0,00750	96 188	722
4	1	0,00808	94 072	759	4	1	0,00647	95 466	618
5	1	0,00698	93 313	651	5	1	0,00572	94 848	542
6	2	0,01196	92 662	1 107	6	2	0,01019	94 306	963
8	2	0,01036	91 558	948	8	2	0,00918	93 343	856
10	2	0,00883	90 607	800	10	2	0,00814	92 487	753
12	3	0,01083	89 807	973	12	3	0,01020	91 734	935
15	3	0,00767	88 834	680	15	3	0,00739	90 799	671
18	3	0,00565	88 154	498	18	3	0,00557	90 128	503
21	3	0,00458	87 656	401	21	3	0,00429	89 625	385

Uitgaande van een aantal van 100 000 geboorten zijn verder het aantal levenden van elk leeftijd en het aantal van dezen, die in het opgegeven tijdsverloop overlijden, in den Staat vermeld.

De sterftetekans voor de eerste maand overtreft bij jongens en meisjes die voor de volgende maanden aanmerkelijk; zij is ongeveer het dubbele van die in de tweede maand; daarna wordt de afnemings geleidelijker. Om de sterftetekansen der tweede rubriek — leeftijden 6 tot 10 maanden — en der derde rubriek — leeftijden van 12 tot 21 maanden — met die der eerste te kunnen vergelijken, zou men ze door 2 en 3 moeten deelen; men verkrijgt daardoor evenwel geen zuivere sterftetekansen maar gemiddelden, die op verschillende leeftijden betrekking hebben.

Drukt men de sterftetekansen der meisjes uit in de procenten van die der jongens, dan verkrijgt men de volgende verhoudingen:

Leeftijd in maanden.	Verhouding %	Leeftijd in maanden.	Verhouding %	Leeftijd in maanden.	Verhouding %
0	75,2	6	85,2	12	94,2
1	75,9	8	88,0	15	96,6
2	76,7	10	92,2	18	98,6
3	78,4			21	93,7
4	80,1				
5	81,9				

Uit de sterftetabel der geheele bevolking vindt men verder:

Leeftijd in jaren.	Verhouding %
0	81,1
1	95,5
2	93,3
3	92,1

Voor de eerste levensmaand heeft de verhouding dus de kleinste waarde, zij neemt geleidelijk toe en nadert voor de 18de levensmaand nagenoeg de eenheid. Daarna neemt zij weder af en deze afnemings gaat in de eerstvolgende levensjaren voort.

§ 6. De verandering der sterftetekansen sinds 1870.

De vraag van welken aard de verandering is der sterftetekansen met den tijd heeft reeds meermalen de aandacht getrokken, maar de bezwaren bij de bestudeering van dit ingewikkelde verschijnsel zijn groot, zoodat de daaromtrent verworven kennis nog uiterst gering is. Om betrouwbare uitkomsten te kunnen krijgen is het toch een eisch dat men kan beschikken over gelijkwaardige gegevens, niet alleen wat de nauwkeurigheid betreft, maar ook wat betreft de methoden, die bij het verzamelen en bewerken zijn toegepast.

Veelal heeft men zich bij beschouwingen over de verandering der sterfte bepaald tot het nagaan der toe- of afnemings van den gemiddelden levensduur voor verschillende leeftijden, maar ook als deze volgens dezelfde methode en uit gelijkwaardige waarnemingen zijn afgeleid, maakt de omstandigheid, dat zij betrekking hebben op gelijktijdig levenden een juiste beoordeeling van de beteekenis der verkregen uitkomsten zeer moeilijk.

Kon men beschikken over volledige en gelijkwaardige sterftetabellen van een aantal opvolgende generaties, dan zouden deze ongetwijfeld een beter inzicht verschaffen, dan de gemiddelde levensduur dit kan doen, maar het zal nog tal van jaren duren voordat deze beschikbaar zullen zijn.

Ten opzichte van de bevolking van Nederland bestaat echter de mogelijkheid langs een anderen weg een onderzoek in te stellen naar de verandering der sterftetekansen in den loop der jaren. Sedert een halve eeuw is de sterftestatistiek volgens dezelfde methode bewerkt en zijn de sterftetekansen voor elk leeftijd en elk kalenderjaar berekend. Een groot aantal gelijkwaardige gegevens zijn dus voor het onderzoek beschikbaar en voor elk leeftijd op zich zelf kan de verandering van de sterftetekans worden nagegaan.

Men kan daarbij verwachten, dat voor de verschillende leeftijden de verandering niet hetzelfde zal zijn, maar aan den anderen kant kan men aannemen, dat zij voor leeftijden die slechts weinig verschillen niet veel zal uiteenloopen. Neemt men dus het gemiddelde der sterftetekansen van eenige opvolgende leeftijden, dan zullen daarin toevallige afwijkingen elkaar ten deele opheffen, maar werkelijke verandering, samenhangende met den tijd, zal zich onverzwakt vertoonen.

Als een proeve, op welke wijze men kan te werk gaan bij het rangschikken der gegevens, zijn in de Staten IV en V, voor mannen en vrouwen afzonderlijk, opgegeven de gemiddelden telkens uit sterftetekansen voor vier, één jaar verschillende leeftijden, ontleend aan de Tabellen IVa .

en IVb. De invloed der zuiver toevallige afwijkingen, welke dus geen verband houden met systematisch werkende oorzaken, is hierdoor tot nagenoeg de helft verminderd. Dit is gedaan voor de leeftijden 3,5 tot 6,5, 13,5 tot 16,5 enz. tot de leeftijden 73,5 tot 76,5. De verkregen waarden komen voor in de kolommen „gemiddelden der sterftekansens”, terwijl aan het hoofd dier kolommen de gemiddelden der vier leeftijden, die dus telkens met 10 jaar opklimmen, zijn opgegeven. De gemiddelden der sterftekansens verschillen iets, maar niet veel, van de sterftekansens voor den gemiddelden leeftijd; dit is echter van ondergeschikt belang. De verandering der sterftekansens, die uit de tabel blijkt, kan worden aangenomen voor den gemiddelden leeftijd te gelden.

De sterftekansens van jongens en meisjes voor de leeftijden 0—1, 1—2 en 2—3 jaren, voorkomende in de Tabellen IVa en IVb, zijn samengevat in Staat VI, deze bevat dus geen gemiddelden uit verschillende leeftijden. De sterftekansens uit Tabellen Va en Vb konden niet dienen, aangezien de sterfgevallen daarin voortkomen uit twee kalenderjaren.

Een beeld, dat duidelijker spreekt dan de tafels, geven de grafische voorstellingen voorkomende op de platen II en III. Op de laatste zijn de sterftekansens der kinderen ongewijzigd in tekening gebracht, hetgeen niet het geval is op plaat II. Om de sterftekansens voor de verschillende leeftijden behoorlijk uit elkaar te houden, zou het toch noodig zijn geweest aan de plaat groeter afmetingen te geven, dan wenschelijk was. Daarom is voor elken leeftijd de verhouding voorgesteld van de sterftekans tot een gemiddelde waarde, afgeleid uit de sterftekansens voor de jaren 1875, 1890, 1905 en 1920. In de staten IV en V zijn deze gemiddelden in den ondersten regel opgegeven. De voorgestelde grootheden voor de verschillende leeftijden hebben hierdoor op de grafiek beter overeenstemmende afmetingen verkregen, terwijl de eigenaardigheden van het verloop toch behouden zijn gebleven. Tot meerdere duidelijkheid zijn de uiteinden der ordinaten door rechte lijnen verbonden.

Op plaat II zijn de relatieve sterftekansens voorgesteld met een gemeenschappelijke as der ordinaten. Voor elken leeftijd geeft de zware lijn, die in de nabijheid der ordinaat voor het jaar 1895 de gebroken verbindingslijn snijdt, de verhouding 1 aan. De eerste zware lijn daar beneden is voor elken leeftijd de as der abscissen; de afstand van twee horizontale lijnen komt overeen met het verschil 0,2 in de ordinaat.

Uit de tekening blijkt, dat behalve voor de eerste en de laatste jaren van het geheele tijdvak, de verandering der sterftekansens over het algemeen met groote benadering door een rechte lijn kan worden voorgesteld, dat zij dus nagenoeg regelmatig is. Omstreeks het jaar 1913 vertoonen zij een duidelijk minimum; de volgende stijging houdt verband met de oorlogsjaren; 1920 geeft opnieuw een daling. Het komt uiterst gewaagd voor uit het verloop in de laatste halve eeuw enig besluit te willen trekken omtrent de verandering in de toekomst, en het is zelfs zeer twijfelachtig of voortgezette waarnemingen daaromtrent meer zullen leeren. Is dus de bestudeering der verandering in dit opzicht van minder waarde, zoo kan zij toch belangrijke uitkomsten geven door de beschouwing der afwijkingen, die er mede gepaard moet gaan. Daaruit zal men een denkbeeld kunnen verkrijgen omtrent de betrouwbaarheid der uit de waarnemingen afgeleide sterftetafels bij hun toepassing op de toekomst. Duidelijk blijkt, dat, zoals van Pesch het uitdrukt, elk jaar zijn eigen sterftekansens heeft, die zeer belangrijke afwijkingen kunnen vertoonen. Het bezwaar, dat wel is ingebracht tegen de door van Pesch aangegeven methode van berekening der sterftekansens, dat namelijk elke groep levenden personen bevat niet van gelijken leeftijd, maar wier leeftijden hoogstens één jaar uit elkaar loopen, wordt stellig opgewogen door het voordeel, dat de sterfgevallen telkens betrekking hebben op één enkel kalenderjaar, welks invloed zich dus onverzwakt vertoont. De groote positieve afwijkingen in de jaren 1871, ten gevolge der pokken, en 1918 ten gevolge der grieppepidemie vallen onmiddellijk in het oog; eveneens de zuigelingensterfte in 1911 ten gevolge van den warmen zomer. Negatieve afwijkingen van denzelfden aard als de groote positieve zijn in het geheel niet aanwezig. Voor een onderzoek van de frequentie der afwijkingen in verband met hun grootte en teeken zijn de sterftekansens der bevolking van Nederland wegens de voor hun afleiding gebezigde methode, bij uitstek geschikt.

STAAT IV.

Verandering der sterftekansens in het tijdvak 1870/1920. Mannen.										
Jaren.	Gemiddelde leeftijden.									Jaren.
	5	15	25	35	45	55	65	75	85	
	Gemiddelden der sterftekansens.									
	Eenheden der vijfde decimaal.							Eenheden der vierde decimaal.		
1870	1 382	505	943	974	1 521	2 423	4 882	1 130	2 475	1870
1871	2 067	651	1 199	1 260	1 631	2 655	5 154	1 111	2 292	1871
1872	1 618	526	972	986	1 422	2 295	4 495	1 014	2 171	1872
1873	1 197	447	851	962	1 335	2 161	4 525	1 012	2 172	1873
1874	1 054	413	816	845	1 335	2 276	4 578	1 018	2 096	1874
1875	1 112	442	845	969	1 498	2 397	4 879	1 092	2 405	1875
1876	1 000	443	805	881	1 307	2 250	4 541	1 009	2 214	1876
1877	920	413	842	894	1 254	2 124	4 310	970	2 040	1877
1878	983	396	808	912	1 235	2 224	4 389	997	2 023	1878
1879	969	380	724	821	1 220	2 116	4 486	1 059	2 105	1879
1880	978	378	779	860	1 225	2 164	4 434	992	2 113	1880
1881	880	384	724	856	1 244	2 191	4 269	1 035	1 987	1881
1882	892	345	711	800	1 247	2 128	4 138	980	2 040	1882
1883	1 000	365	713	863	1 292	2 089	4 378	1 021	2 127	1883
1884	1 208	395	682	813	1 216	2 023	4 236	945	1 994	1884
1885	1 132	359	731	824	1 216	2 023	4 339	987	2 012	1885
1886	1 163	365	709	836	1 205	2 028	4 275	959	1 988	1886
1887	975	343	674	791	1 165	2 019	4 077	933	1 979	1887
1888	928	348	654	767	1 170	2 042	4 250	995	2 205	1888
1889	854	348	686	838	1 200	1 973	4 147	941	2 018	1889
1890	739	329	704	819	1 197	2 123	4 426	991	2 186	1890
1891	850	350	676	774	1 146	1 934	4 500	1 053	2 198	1891
1892	818	352	697	796	1 250	2 269	4 680	1 069	2 298	1892
1893	771	354	619	743	1 091	2 017	4 289	937	1 958	1893
1894	765	343	625	793	1 073	1 913	4 111	949	2 100	1894
1895	656	329	626	707	1 100	1 902	4 105	941	2 078	1895
1896	638	317	581	698	974	1 799	3 864	882	1 901	1896
1897	555	320	611	667	1 036	1 777	3 858	914	2 057	1897
1898	530	268	572	614	958	1 694	3 915	856	1 898	1898
1899	535	303	568	586	1 002	1 838	3 993	933	2 078	1899
1900	568	287	598	635	1 039	1 916	4 029	983	2 219	1900
1901	670	306	533	582	954	1 755	3 860	887	2 065	1901
1902	593	291	503	557	930	1 826	3 748	941	2 025	1902
1903	542	293	527	544	893	1 635	3 628	872	2 009	1903
1904	554	298	504	541	902	1 646	3 625	863	1 914	1904
1905	493	250	493	541	889	1 660	3 672	923	1 979	1905
1906	454	268	447	512	823	1 614	3 656	856	1 895	1906
1907	472	230	434	497	818	1 648	3 764	872	2 073	1907
1908	498	241	453	487	777	1 574	3 822	910	2 104	1908
1909	430	228	425	491	859	1 653	3 594	893	2 011	1909
1910	388	210	409	446	761	1 544	3 540	829	1 949	1910
1911	412	238	412	455	725	1 582	3 483	884	2 097	1911
1912	382	221	363	425	694	1 476	3 435	803	1 985	1912
1913	364	224	379	387	706	1 392	3 124	796	1 913	1913
1914	362	210	343	415	682	1 427	3 096	805	1 880	1914
1915	384	220	368	416	701	1 471	3 520	862	2 027	1915
1916	401	255	420	425	687	1 525	3 571	903	2 030	1916
1917	440	276	443	476	720	1 519	3 718	918	2 113	1917
1918	767	525	1 162	1 139	1 147	1 763	3 820	920	1 977	1918
1919	532	270	470	472	734	1 556	3 443	894	2 093	1919
1920	350	225	410	434	615	1 443	3 358	846	2 061	1920
aangen. gemidd.	674	312	613	691	1 050	1 906	4 084	963	2 158	aangen. gemidd.

STAAT V.

Verandering der sterftekanssen in het tijdvak 1870/1920. Vrouwen.										
Jaren.	Gemiddelde leeftijden.									Jaren.
	5	15	25	35	45	55	65	75	85	
	Gemiddelden der sterftekanssen.									
Eenheden der vijfde decimaal.					Eenheden der vierde decimaal.					
1870	1335	645	901	1253	1399	1910	4401	1077	2344	1870
1871	1971	795	1110	1502	1512	2101	4488	1084	2316	1871
1872	1507	659	876	1238	1254	1756	3922	980	2068	1872
1873	1198	499	783	1136	1166	1757	4167	948	2118	1873
1874	989	478	814	1115	1166	1742	3869	1009	2065	1874
1875	1099	528	923	1248	1251	1831	4416	1097	2312	1875
1876	940	544	805	1140	1123	1703	3778	994	2059	1876
1877	869	489	764	1082	1119	1659	3745	924	2023	1877
1878	914	464	787	1067	1156	1680	3705	934	2040	1878
1879	918	506	755	1070	1122	1743	3905	967	2228	1879
1880	975	488	721	1004	1044	1611	3763	937	2006	1880
1881	870	421	685	1053	1015	1688	3768	934	2162	1881
1882	789	446	691	952	1071	1623	3663	916	1958	1882
1883	991	457	743	1010	1050	1715	3734	908	2238	1883
1884	1158	457	716	915	1008	1539	3591	877	1962	1884
1885	1078	469	646	971	1090	1694	3768	904	2054	1885
1886	1092	402	688	983	1023	1520	3659	885	1860	1886
1887	928	408	635	904	1002	1587	3568	889	1982	1887
1888	898	405	579	875	943	1542	3697	878	2031	1888
1889	806	436	629	912	996	1627	3654	851	1970	1889
1890	745	422	598	903	1047	1687	3938	916	2105	1890
1891	779	439	611	916	1025	1621	3935	986	2108	1891
1892	766	448	585	929	1045	1816	4169	1025	2300	1892
1893	753	398	583	776	972	1461	3502	922	2050	1893
1894	695	397	618	864	1012	1432	3431	882	1974	1894
1895	585	377	566	824	896	1487	3533	869	2050	1895
1896	571	352	510	745	869	1400	3197	803	1825	1896
1897	509	361	509	708	890	1433	3268	820	1817	1897
1898	508	319	483	671	890	1451	3219	808	1817	1898
1899	520	314	495	676	796	1455	3471	852	1952	1899
1900	529	337	504	712	898	1552	3636	922	2010	1900
1901	632	362	499	699	832	1315	3264	831	1790	1901
1902	595	333	440	598	794	1363	3155	838	1956	1902
1903	466	321	484	628	692	1308	3066	766	1752	1903
1904	506	331	470	602	776	1330	3230	799	1787	1904
1905	450	307	446	575	756	1362	3289	787	1879	1905
1906	432	309	441	611	729	1242	2992	775	1797	1906
1907	422	293	410	560	772	1463	3255	843	1955	1907
1908	451	277	414	555	746	1312	3209	877	2042	1908
1909	394	276	406	548	748	1338	3330	825	1830	1909
1910	356	254	375	521	722	1248	2955	785	1864	1910
1911	366	266	372	557	701	1291	3146	822	1916	1911
1912	359	252	367	502	696	1244	2973	757	1750	1912
1913	324	240	325	470	696	1189	2999	760	1542	1913
1914	308	236	348	459	680	1212	2956	757	1760	1914
1915	336	236	350	506	690	1200	2917	813	1893	1915
1916	357	319	426	542	683	1194	3210	800	1892	1916
1917	411	343	414	546	724	1347	3118	858	2006	1917
1918	760	638	1043	1074	992	1520	3359	816	1878	1918
1919	520	325	448	580	761	1279	2982	838	1992	1919
1920	344	277	423	519	709	1247	3098	778	1794	1920
aangen. gemidd.	660	384	598	811	941	1532	3685	894	2022	aangen. gemidd.

STAAT VI.

Verandering der sterftekanssen in het tijdvak 1870/1920. Drie eerste levensjaren.											
Jaren.	Jongens.			Meisjes.			Jaren.	Meisjes.			
	Leeftijden.			Leeftijden.							
	0-1	1-2	2-3	0-1	1-2	2-3					
Sterftekanssen.						Sterftekanssen.					
Eenheden der vijfde decimaal.						Eenheden der vijfde decimaal.					
1870	11465	4862	2591	1870	10490	4718	2650				
1871	12774	6277	3798	1871	11995	6108	3804				
1872	12691	5535	3186	1872	11475	5309	3100				
1873	10988	4309	2404	1873	10081	4293	2359				
1874	9064	3700	2014	1874	8912	3570	1788				
1875	12109	4851	2418	1875	11116	4310	2458				
1876	11210	3856	1948	1876	10017	3700	1846				
1877	10851	3837	1944	1877	9530	3760	1801				
1878	11290	4456	2064	1878	10146	4132	2052				
1879	10429	3841	2019	1879	9132	3855	1987				
1880	12164	4401	2145	1880	10424	4280	2112				
1881	10349	3626	1898	1881	9158	3607	1818				
1882	10307	3657	1860	1882	8934	3544	1797				
1883	10600	3963	2074	1883	9165	3800	2037				
1884	11323	4462	2399	1884	10196	4197	2337				
1885	10243	3778	2075	1885	8862	3753	2128				
1886	10690	4278	2341	1886	9460	4033	2099				
1887	9399	3560	1960	1887	8119	3315	1845				
1888	10058	3517	1797	1888	9154	3423	1755				
1889	9878	3621	1748	1889	9032	3696	1773				
1890	9993	3263	1629	1890	8866	4310	1566				
1891	10173	3574	1714	1891	8817	3604	1690				
1892	9794	3754	1808	1892	8715	3699	1749				
1893	9049	2889	1571	1893	8031	2780	1543				
1894	9048	3032	1526	1894	7774	2686	1449				
1895	8990	2948	1299	1895	8057	2926	1284				
1896	8646	2781	1263	1896	7465	2697	1281				
1897	7932	2353	1174	1897	6871	2200	1060				
1898	8231	2359	1204	1898	7261	2347	1099				
1899	7475	2291	1110	1899	6802	2184	1148				
1900	8090	2339	1180	1900	7147	2231	1051				
1901	8776	2826	1426	1901	7501	2655	1286				
1902	7687	2472	1239	1902	6916	2400	1187				
1903	7051	2104	968	1903	6142	2107	951				
1904	7660	2652	1224	1904	6835	2413	1135				
1905	6821	2155	1058	1905	5988	1969	1036				
1906	6494	1926	911	1906	5832	1925	814				
1907	6246	2015	1006	1907	5514	1772	881				
1908	6820	2158	979	1908	6104	2159	912				
1909	5646	1833	822	1909	4792	1741	791				
1910	5786	1806	818	1910	5204	1718	797				
1911	6532	1769	854	1911	5998	1797	815				
1912	4872	1527	835	1912	4427	1429	741				
1913	4830	1555	749	1913	4191	1410	669				
1914	4834	1562	733	1914	4392	1435	665				
1915	4748	1637	800	1915	4248	1685	768				
1916	5073	1841	815	1916	4307	1741	785				
1917	4821	1811	889	1917	4218	1674	797				
1918	6246	2904	1015	1918	5642	2815	1548				
1919	5682	2506	1230	1919	4837	2276	1132				
1920	4363	1494	755	1920	3432	1345	665				

§ 8. De sterftetafels der voornaamste gemeenten.

Behalve de sterftetafels voor de geheele bevolking zijn wederom sterftetafels afgeleid, die betrekking hebben op de bevolking der voornaamste gemeenten, waarmede thans worden bedoeld de 31 gemeenten, die op 31 December 1909 een bevolking hadden van meer dan 20 000 inwoners.

Het doel dezer tafels is zuiver practisch. Hetgeen van P e s c h echter in de vorige sterftetafels vermeldde, dat n.l. de tafel der groote gemeenten minder gunstige levenskansen gaf dan die der geheele bevolking, is thans alleen waar wat de mannen boven den veertig-jarigen leeftijd betreft; voor de vrouwen is zelfs op nagenoeg op alle leeftijden de sterfte in de voornaamste gemeenten kleiner dan die der geheele bevolking. Dit zal bij het gebruik wel in het oog moeten worden gehouden. Ook geven zij niet de sterfte weer onder de bevolking der eigenlijke steden; zou dit het geval zijn, dan hadden gemeenten als Apeldoorn, Emmen en Hilversum zeker buitengesloten moeten zijn; ook van andere groote gemeenten hebben belangrijke gedeelten een landelijk karakter.

De afleiding der tafels komt in hoofdzaak overeen met die van de tafels der geheele bevolking. Uit de totale bevolking der 31 gemeenten op 31 December 1909 en de sterfgevallen in de volgende jaren, is berekend hoe groot het aantal inwoners van elken leeftijd op 31 December 1920 zou zijn geweest, als er geen verhuizinger hadden plaats gehad. Het verschil met de uitkomsten der volkstelling op dien datum is geheel aan de verhuizingen toegeschreven en gelijkelijk over de verschillende jaren verdeeld. Voor de leeftijden tusschen 6 en 90 jaren is uit het aantal levenden en dooden voor elk der elf jaren, door het quotient te nemen der beide sommen, de sterftetekans gevonden; deze heeft weer betrekking op den leeftijd in geheele jaren plus een half jaar. De sterftetekansen voor de geheele jaren zijn gevonden door interpolatie met behulp eener reeks van de derde orde. Voor de berekening der sterftetekansen beneden 6 en boven 90 jaren is op dezelfde wijze te werk gegaan als bij de afleiding der tafels van de geheele bevolking.

Daar de practijk afgeronde sterftetafels verlangt, zijn de aldus verkregen sterftetekansen afgerond volgens de methode, welke door King is ontwikkeld in het Journal of the Institute of Actuaries, Vol. 43. Hierdoor konden de afgeronde sterftetekansen worden verkregen voor de leeftijden van 12 tot en met 82 jaren. Voor de leeftijden van 0 tot 7 jaren zijn de onafgeronde kansen behouden; die van 8 tot 11 jaren zijn voor mannen verkregen door interpolatie met behulp eener reeks van de derde orde; voor vrouwen is een reeks van de tweede orde gebezigd, die beter aansloot bij de onafgeronde kansen. Boven 82 jaren zijn de sterftetekansen gevonden door toepassing eener reeks van de derde orde.

De uitkomsten zijn verzameld in de Tabellen VIIIa voor mannen, en VIIIb voor vrouwen. Verder is in de Tabellen IXa en IXb een vergelijking gegeven van de dooden voor de verschillende leeftijden volgens de afgeronde en de onafgeronde kansen. Een bezwaar hierbij was, dat de waarnemingen niet betrekking hebben op leeftijden in geheele jaren. Voor het aantal levenden b.v. op den leeftijd 20 is daarom genomen het gemiddelde der aantallen op den leeftijd 19,5 en 20,5. Door vermenigvuldiging met de sterftetekansen, afgerond en onafgerond, zijn de aantallen dooden gevonden. Het totaal aantal dooden volgens de afgeronde kansen is 119 571 mannen en 131 220 vrouwen, volgens de onafgeronde kansen 119 652 mannen en 131 374 vrouwen; de totale verschillen zijn dus 81 mannen en 154 vrouwen; dit laatste getal komt bijna geheel voor rekening der hoogste leeftijden.

Ten slotte voel ik mij verplicht mijn dank te betuigen aan den Heer Dr. Ir. F. A. Vening Meinesz, Ingenieur bij de Rijksc commissie voor graadmeting en waterpassing, die de grafische voorstellingen heeft geteekend, en den Heer J. Lenstra, Adjunct-accountant der directe belastingen, die de berekening van de sterftetafels der voornaamste gemeenten heeft uitgevoerd.

Z e i s t, 1 Februari 1923.

J. J. A. MULLER.

TABELLEN.
(TABLES.)

Uitkomsten der beide volkstellingen en aantal geboorten in het tusschenliggende tijdvak.
Résultats de deux recensements. Naissances de la période 1910—1920.

Leeftijd. Age.	Volkstelling 31 Dec. 1909. Recensement du 31 déc. 1909.	Volkstelling 31 Dec. 1920. Recensement du 31 déc. 1920.	Leeftijd. Age.	Volkstelling 31 Dec. 1909. Recensement du 31 déc. 1909.	Volkstelling 31 Dec. 1920. Recensement du 31 déc. 1920.	Geboorten in het tijdvak 1910—1920. Naissances de la période 1910—1920.	
						Jaar. Année.	Aantal. Nombre.
0	81 051	93 730	50	25 143	30 840	1910	86 893
1	75 703	76 636	51	22 604	29 332	1911	85 304
2	73 552	74 160	52	23 050	28 953	1912	87 385
3	71 384	75 309	53	22 250	28 988	1913	88 757
4	70 969	76 111	54	21 151	28 366	1914	90 815
5	70 196	74 450	55	20 988	27 268	1915	86 107
6	68 784	78 310	56	20 695	26 541	1916	88 589
7	68 965	76 935	57	21 172	26 491	1917	88 859
8	66 371	76 436	58	20 030	28 553	1918	86 294
9	63 462	70 756	59	20 161	23 360	1919	84 907
10	63 425	72 890	60	19 428	20 890	1920	99 435
11	62 436	73 814	61	16 368	20 844		
12	62 515	73 142	62	14 347	18 889		
13	62 536	72 274	63	14 566	18 607		
14	60 054	70 636	64	15 777	17 871		
15	58 980	70 171	65	15 599	16 580		
16	58 798	69 735	66	14 302	16 042		
17	54 626	67 835	67	13 801	15 317		
18	54 989	67 831	68	13 194	15 311		
19	51 944	64 937	69	12 718	14 159		
20	50 832	61 646	70	11 859	13 623		
21	50 662	60 415	71	11 110	12 651		
22	49 317	59 241	72	9 690	10 473		
23	47 851	58 535	73	9 217	8 568		
24	47 215	58 003	74	8 188	8 330		
25	45 568	55 422	75	7 214	8 592		
26	43 458	53 888	76	6 676	7 912		
27	44 021	53 791	77	5 338	6 687		
28	42 237	49 632	78	4 614	6 163		
29	41 266	50 274	79	4 473	5 386		
30	42 144	47 762	80	3 754	4 829		
31	40 819	46 862	81	2 987	3 971		
32	40 445	47 179	82	2 492	3 358		
33	39 862	46 230	83	2 078	2 692		
34	38 087	45 241	84	1 789	2 178		
35	37 419	44 833	85	1 510	1 672		
36	36 732	43 594	86	1 121	1 336		
37	35 499	41 578	87	916	1 014		
38	32 634	42 031	88	651	713		
39	32 980	40 696	89	450	544		
40	31 810	39 774	90	306	388		
41	31 253	40 357	91	232	255		
42	31 635	39 216	92	141	176		
43	31 319	38 785	93	97	126		
44	30 317	38 204	94	66	81		
45	29 816	36 544	95	22	42		
46	30 011	35 626	96	26	37		
47	26 916	34 760	97	12	13		
48	26 948	33 381	98	7	12		
49	24 621	30 671	99	2	5		
			100	3	1		
			101	1	2		

Uitkomsten der beide volkstellingen en aantal geboorten in het tusschenliggende tijdvak.
Résultats de deux recensements. Naissances de la période 1910—1920.

Leeftijd. Age.	Volkstelling 31 Dec. 1909. Recensement du 31 déc. 1909.	Volkstelling 31 Dec. 1920. Recensement du 31 déc. 1920.	Leeftijd. Age.	Volkstelling 31 Dec. 1909. Recensement du 31 déc. 1909.	Volkstelling 31 Dec. 1920. Recensement du 31 déc. 1920.	Geboorten in het tijdvak 1910—1920. Naissances de la période 1910—1920.	
						Jaar. Année.	Aantal. Nombre.
0	78 732	89 614	50	25 827	32 243	1910	82 001
1	73 870	73 339	51	23 425	30 528	1911	81 223
2	72 146	71 494	52	23 836	30 592	1912	82 884
3	70 356	73 161	53	23 070	29 683	1913	84 784
4	69 564	73 816	54	21 622	29 483	1914	86 016
5	68 830	71 916	55	21 954	28 539	1915	81 316
6	67 248	76 030	56	21 377	28 028	1916	83 983
7	67 049	75 139	57	22 336	27 428	1917	84 253
8	65 445	74 189	58	20 924	24 288	1918	81 342
9	62 262	69 525	59	20 892	24 317	1919	79 540
10	62 512	70 797	60	20 933	21 867	1920	93 552
11	61 154	72 072	61	17 463	21 983		
12	61 932	71 468	62	15 607	19 857		
13	61 241	70 627	63	15 848	19 895		
14	58 960	69 418	64	16 983	18 893		
15	57 972	68 800	65	16 968	17 756		
16	57 956	68 187	66	15 464	17 313		
17	53 858	66 386	67	15 349	16 571		
18	54 647	66 204	68	14 167	16 808		
19	52 201	64 270	69	14 459	15 684		
20	51 418	61 544	70	13 477	15 010		
21	51 193	60 762	71	12 574	14 302		
22	49 819	59 835	72	11 080	11 548		
23	49 869	59 792	73	10 492	9 933		
24	48 710	59 033	74	9 359	9 610		
25	47 143	56 733	75	8 459	9 699		
26	45 257	55 602	76	7 909	9 141		
27	46 147	55 409	77	6 314	7 946		
28	44 019	51 606	78	5 475	7 173		
29	43 638	52 105	79	5 632	6 291		
30	44 456	49 878	80	4 657	5 911		
31	42 465	48 601	81	3 779	4 869		
32	42 375	48 666	82	3 192	4 269		
33	41 877	47 467	83	2 815	3 324		
34	40 087	47 398	84	2 476	2 873		
35	39 188	46 339	85	2 015	2 215		
36	38 723	45 037	86	1 558	1 717		
37	37 319	43 132	87	1 200	1 405		
38	34 289	43 776	88	920	995		
39	34 476	41 836	89	625	693		
40	33 344	41 639	90	463	580		
41	33 008	41 861	91	341	399		
42	32 393	40 581	92	254	270		
43	32 412	39 896	93	148	184		
44	31 504	39 685	94	109	133		
45	30 970	37 724	95	60	76		
46	30 773	36 803	96	37	51		
47	27 512	36 386	97	23	30		
48	27 543	35 028	98	14	22		
49	25 171	31 972	99	12	12		
			100	2	6		
			101	1	2		
			102	—	—		
			103	1	—		

Overledenen gerangschikt naar het geboortjaar.
Décès classés par année de naissance.

Geboorte- jaar. Année de naissance.	Overledenen in het jaar: <i>Décès de l'année:</i>											
	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	
1920	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3 923	
1919	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3 490	2 608	
1918	—	—	—	—	—	—	—	—	4 580	3 699	976	
1917	—	—	—	—	—	—	—	4 202	4 512	1 717	490	
1916	—	—	—	—	—	—	—	2 074	3 378	847	347	
1915	—	—	—	—	—	4 005	3 342	1 246	1 136	540	261	
1914	—	—	—	—	4 889	3 477	1 368	617	819	443	224	
1913	—	—	—	4 730	3 533	1 223	598	447	603	300	188	
1912	—	—	4 181	3 313	1 089	577	366	321	479	263	140	
1911	—	6 947	3 291	1 006	469	343	261	235	374	186	112	
1910	5 208	4 621	1 037	480	298	240	210	204	345	178	140	
1909	4 099	1 344	545	340	253	208	197	205	335	167	125	
1908	1 270	593	345	254	176	166	168	156	298	151	120	
1907	575	360	279	200	157	134	157	155	288	138	131	
1906	337	288	212	137	118	123	147	132	280	184	154	
1905	245	205	184	130	122	118	133	175	348	196	160	
1904	225	177	144	112	107	104	124	179	375	212	196	
1903	180	153	124	103	89	119	139	197	405	229	245	
1902	167	125	103	119	113	126	158	209	445	241	211	
1901	115	136	115	117	106	133	194	250	479	271	236	
1900	132	126	106	95	128	142	216	238	485	267	223	
1899	119	109	114	127	167	177	247	249	512	268	167	
1898	114	121	127	146	156	139	230	243	480	233	236	
1897	117	157	172	173	181	175	248	256	542	276	223	
1896	122	144	146	145	177	195	239	231	556	285	230	
1895	155	156	165	170	176	188	217	238	543	349	227	
1894	158	179	178	163	162	163	205	211	554	247	216	
1893	164	175	180	165	183	177	217	244	591	254	288	
1892	166	205	147	173	183	191	212	221	540	241	241	
1891	189	181	153	177	170	172	232	229	595	239	211	
1890	185	183	173	169	158	190	222	193	619	263	234	
1889	165	173	178	132	166	159	220	225	562	259	252	
1888	206	160	185	170	172	200	203	258	605	271	238	
1887	186	173	168	178	206	209	224	228	496	254	249	
1886	198	169	187	169	185	195	207	215	521	220	258	
1885	179	193	187	181	177	197	254	243	468	255	232	
1884	171	189	181	167	178	187	223	205	484	271	236	
1883	169	190	183	180	185	182	221	220	494	236	223	
1882	191	208	189	210	191	216	232	253	469	282	223	
1881	198	184	186	186	193	190	242	244	457	265	274	
1880	197	207	187	168	175	220	232	236	412	256	227	
1879	204	212	213	202	189	238	239	255	469	273	242	
1878	185	200	201	206	203	220	225	248	425	248	250	
1877	216	228	202	194	214	236	252	250	444	262	277	
1876	227	225	207	193	203	226	253	247	354	263	285	
1875	216	205	219	224	213	235	263	253	360	265	258	
1874	199	248	189	227	208	244	241	249	382	282	247	
1873	192	223	210	183	267	248	246	239	333	302	284	
1872	212	231	219	214	207	235	241	274	342	276	256	
1871	208	199	207	192	213	217	227	252	361	277	262	
1870	195	223	208	181	199	215	232	244	307	281	275	
1869	217	212	198	207	211	233	221	243	350	281	281	
1868	207	228	210	204	246	241	246	253	334	277	296	
1867	225	212	240	245	227	266	285	295	335	326	316	
1866	210	209	243	239	223	251	282	284	408	330	327	
1865	206	232	197	237	245	267	290	316	395	329	361	
1864	237	233	239	242	246	254	298	296	407	357	363	
1863	253	256	265	251	261	278	313	348	459	362	379	
1862	196	242	216	241	287	299	301	333	383	366	383	
1861	222	235	261	265	269	264	296	357	401	407	415	
1860	219	222	284	243	283	286	285	382	409	421	394	
1859	237	261	239	252	289	323	333	383	432	504	466	
1858	256	261	284	274	262	306	354	383	457	460	441	
1857	244	256	274	285	307	345	353	440	464	475	505	
1856	240	288	299	290	323	358	394	417	479	521	523	
1855	262	300	261	317	303	364	362	458	516	443	535	

Geboorte- jaar. Année de naissance.	Overledenen in het jaar: <i>Décès de l'année:</i>											
	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	
1854	274	307	327	295	399	450	422	461	585	524	570	
1853	319	327	378	384	361	435	466	509	597	580	616	
1852	344	385	408	398	432	477	553	560	637	623	658	
1851	328	346	399	416	409	498	565	607	651	642	694	
1850	409	404	464	465	478	503	614	624	686	718	720	
1849	412	446	473	484	506	546	662	682	752	788	742	
1848	380	415	447	430	514	529	589	659	689	710	736	
1847	368	388	394	470	482	499	572	599	652	664	677	
1846	389	446	496	484	493	590	585	647	654	695	727	
1845	461	545	515	617	629	641	723	789	833	798	783	
1844	540	633	588	615	627	687	814	846	813	835	754	
1843	537	614	675	549	671	693	831	818	818	846	788	
1842	614	682	584	702	657	799	762	824	811	867	791	
1841	668	686	639	680	725	800	835	876	824	840	745	
1840	610	689	674	696	751	824	812	853	797	866	772	
1839	725	748	670	763	757	814	806	844	841	811	693	
1838	768	688	710	774	807	837	830	825	811	791	710	
1837	705	738	709	712	693	799	768	771	684	711	604	
1836	692	747	688	697	720	752	751	727	632	651	527	
1835	697	747	714	684	664	701	682	673	616	585	456	
1834	713	740	633	664	634	676	679	645	505	491	421	
1833	705	713	612	697	635	636	661	566	486	459	339	
1832	653	588	551	559	508	561	482	386	357	276	276	
1831	627	559	496	512	512	470	410	389	329	273	243	
1830	652	648	594	547	488	502	426	406	295	271	207	
1829	617	544	514	451	452	417	375	349	231	212	142	
1828	533	511	399	387	356	327	304	251	188	153	122	
1827	487	438	367	270	305	262	256	214	129	99	83	
1826	452	454	348	242	296	237	177	186	103	84	58	
1825	443	409	334	228	217	218	161	130	81	68	49	
1824	404	336	252	205	202	154	134	87	61	58	27	
1823	319	273	216	147	166	99	101	58	51	37	18	
1822	253	235	156	122	111	96	63	50	25	20	12	
1821	225	203	134	78	84	58	34	30	17	10	8	
1820	150	129	84	72	52	39	33	18	6	4	4	
1819	115	94	83	44	37	37	26	13	7	3	2	
1818	105	59	54	37	29	16	13	9	4	1	—	
1817	72	68	35	26	17	11	9	5	—	—	—	
1816	46	39	23	11	12	6	4	2	—	—	—	
1815	44	26	17	9	7	3	4	—	—	—	—	
1814	23	15	7	3	1	7	1	—	—	—	—	
1813	10	13	3	6	5	5	—	—	—	—	—	
1812	11	3	5	2	1	—	—	—	—	—	—	
1811	5	3	2	—	2	1	—	—	—	—	—	
1810	4	2	1	2	1	—	—	—	—	—	—	
1809	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1808	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1806	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Overledenen gerangschikt naar den leeftijd en het geboortjaar.
Décès classés par âge et par année de naissance.

Leef- tijd. Âge.	Overledenen in het jaar: <i>Décès de l'année:</i>											
	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921
0	5 208	6 947	4 181	4 730	4 889	4 005	4 074	4 202	4 5			

KINDERSTERFTE.

Mortalité infantile.

Overledenen gerangschikt naar den leeftijd en het geboortjaar.

Décès classés par âge et par année de naissance.

Leeftijd in volle maanden. Age en mois.	Overledenen in het jaar: Décès de l'année:											
	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921
Jongens. Garçons.												
0	2 445	2 849	2 207	2 228	2 322	2 042	2 141	2 317	2 127	2 164	2 313	—
1	1 203	1 476	900	1 014	1 023	855	867	928	857	753	846	—
2	915	1 213	698	761	869	650	687	696	678	471	628	—
3	651	1 029	478	614	666	505	524	548	562	370	476	—
4	551	785	385	492	530	365	400	391	415	240	339	—
5	395	583	324	313	408	260	323	257	344	212	295	—
6/7	503	726	332	455	540	384	343	341	575	282	353	—
8/9	238	200	145	207	169	189	221	137	135	173	—	—
10/11	78	48	57	60	52	58	63	32	115	58	59	—
12/14	855	881	549	662	682	746	670	1 090	834	522	—	—
15/17	398	387	290	326	287	268	363	288	714	398	173	—
18/20	142	144	107	140	125	125	180	119	461	145	89	—
21/23	44	33	36	43	47	50	40	43	178	43	21	—
Meisjes. Filles.												
0	1 756	2 042	1 580	1 651	1 655	1 472	1 515	1 680	1 500	1 536	1 551	—
1	884	1 053	639	725	761	604	624	626	661	493	637	—
2	685	929	524	599	616	492	516	507	346	494	—	—
3	506	784	405	469	492	384	397	432	409	279	332	—
4	417	689	305	369	411	272	285	328	342	212	253	—
5	289	530	228	307	334	226	219	211	276	169	228	—
6/7	417	700	307	403	414	306	284	273	472	261	299	—
8/9	196	174	149	161	155	186	187	121	322	141	148	—
10/11	58	46	44	46	51	63	47	24	96	53	41	—
12/14	735	847	539	650	615	665	633	632	997	751	416	—
15/17	351	381	239	282	310	309	308	272	677	305	137	—
18/20	184	157	128	136	132	142	154	113	460	123	69	—
21/23	52	34	28	53	45	38	44	28	177	43	29	—

Vergelijkende uitkomsten der volkstelling op 31 December 1920 en der berekening.

Résultats comparés du recensement et du calcul.

Leeftijd. Age.	Volkstelling. Recensement.	Berekening. Chiffres calculés.	Vershill. Différence.	Leeftijd. Age.	Volkstelling. Recensement.	Berekening. Chiffres calculés.	Vershill. Différence.
0	93 730	93 953	— 223	50	30 840	30 396	+ 444
1	76 636	76 725	— 89	51	29 332	29 232	+ 100
2	74 160	74 591	— 431	52	28 953	28 521	+ 432
3	75 309	75 494	— 185	53	28 988	28 676	+ 312
4	76 111	75 384	+ 727	54	28 366	28 139	+ 227
5	74 450	73 208	+ 1 242	55	27 268	27 059	+ 209
6	78 310	76 473	+ 1 837	56	26 541	26 296	+ 245
7	76 935	74 990	+ 1 945	57	26 491	26 271	+ 220
8	76 436	74 342	+ 2 094	58	23 553	23 392	+ 161
9	70 756	69 390	+ 1 366	59	23 360	23 166	+ 194
10	72 890	71 197	+ 1 693	60	20 890	20 766	+ 124
11	73 814	72 517	+ 1 297	61	20 844	20 946	— 102
12	73 142	71 714	+ 1 428	62	18 889	18 722	+ 167
13	72 274	70 846	+ 1 428	63	18 607	18 549	+ 58
14	70 636	69 204	+ 1 432	64	17 871	17 653	+ 218
15	70 171	68 984	+ 1 187	65	16 580	16 360	+ 220
16	69 735	68 371	+ 1 364	66	16 042	15 946	+ 96
17	67 835	67 014	+ 821	67	15 317	15 238	+ 79
18	67 831	67 009	+ 822	68	15 311	15 290	+ 21
19	64 937	64 324	+ 613	69	14 159	13 978	+ 181
20	61 646	61 359	+ 287	70	13 623	13 539	+ 84
21	60 415	61 201	— 786	71	12 651	12 689	— 38
22	59 241	60 021	— 780	72	10 473	10 252	+ 221
23	58 535	59 906	— 1 371	73	8 568	8 540	+ 28
24	58 003	60 039	— 2 036	74	8 330	8 339	— 9
25	55 422	57 419	— 1 997	75	8 532	8 572	— 40
26	53 888	56 135	— 2 247	76	7 912	7 841	+ 71
27	53 791	56 038	— 2 247	77	6 687	6 667	+ 20
28	49 632	51 976	— 2 344	78	6 163	6 092	+ 71
29	50 274	52 288	— 2 014	79	5 386	5 169	+ 217
30	47 762	49 365	— 1 603	80	4 829	4 870	— 41
31	46 862	48 312	— 1 450	81	3 971	3 941	+ 30
32	47 179	48 186	— 1 007	82	3 358	3 211	+ 147
33	46 230	46 860	— 630	83	2 692	2 670	+ 22
34	45 241	45 464	— 223	84	2 178	2 274	— 96
35	44 833	44 824	+ 9	85	1 672	1 604	+ 68
36	43 594	43 219	+ 375	86	1 336	1 287	+ 49
37	41 578	41 211	+ 367	87	1 014	1 046	— 32
38	42 031	41 818	+ 213	88	713	705	+ 8
39	40 696	40 092	+ 604	89	544	475	+ 69
40	39 774	39 148	+ 626	90	388	439	— 51
41	40 357	39 907	+ 450	3 409 491		3 398 000	+ 11 491
42	39 216	38 556	+ 660				
43	38 785	38 121	+ 664				
44	38 204	37 635	+ 569				
45	36 544	35 735	+ 809				
46	35 626	35 038	+ 588				
47	34 760	34 328	+ 432				
48	33 381	33 016	+ 365				
49	30 671	30 235	+ 436				

Bij de berekening zijn de verhuizingen niet in aanmerking genomen.
Dans ce calcul les émigrations et les immigrations sont négligées.

TABEL IVa. Mannen. Hommes.

Jaar. Année.	Leeftijd 48½ jaar. Age 48½ ans.			Leeftijd 49½ jaar. Age 49½ ans.			Leeftijd 50½ jaar. Age 50½ ans.			Leeftijd 51½ jaar. Age 51½ ans.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	26 957	232	0,00961	24 627	240	0,00975	25 138	256	0,01018	22 612	271	0,01199
1911	26 709	241	0,00902	26 742	278	0,01040	24 898	269	0,01103	24 873	309	0,01243
1912	29 539	247	0,00836	26 488	256	0,00967	26 482	259	0,00978	24 140	295	0,01232
1913	29 208	266	0,00911	29 312	269	0,00918	26 241	264	0,01006	26 241	264	0,01006
1914	29 481	228	0,00773	28 964	298	0,01029	29 063	265	0,00912	25 992	260	0,01001
1915	30 246	253	0,00836	29 272	283	0,00967	28 688	285	0,00993	28 818	344	0,01194
1916	30 489	277	0,00909	30 014	299	0,00996	29 008	302	0,01041	28 425	312	0,01098
1917	30 040	295	0,00982	30 240	271	0,00896	29 786	336	0,01180	28 725	337	0,01173
1918	30 242	369	0,01220	29 784	346	0,01162	29 997	384	0,01380	29 420	406	0,01380
1919	31 380	299	0,00953	29 882	269	0,00900	29 477	286	0,00970	29 642	324	0,01093
1920	31 003	252	0,00813	31 121	301	0,00967	29 622	295	0,00996	29 231	298	0,01020
	925 294	2 959	0,00996	316 441	3 110	0,10817	307 850	3 201	0,11427	298 119	3 420	0,12629
	[910]	Gemidd.	0,00909	[983]	Gemidd.	0,00983	[1 040]	Gemidd.	0,01039	[1 147]	Gemidd.	0,01148
		Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.	
Jaar. Année.	Leeftijd 52½ jaar. Age 52½ ans.			Leeftijd 53½ jaar. Age 53½ ans.			Leeftijd 54½ jaar. Age 54½ ans.			Leeftijd 55½ jaar. Age 55½ ans.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	23 053	312	0,01354	22 260	327	0,01469	21 161	302	0,01427	20 992	299	0,01424
1911	22 356	262	0,01172	22 746	326	0,01433	21 953	342	0,01558	20 879	336	0,01609
1912	24 555	308	0,01255	22 109	273	0,01235	22 425	332	0,01480	21 631	341	0,01577
1913	23 856	296	0,01241	24 238	296	0,01221	21 851	324	0,01483	22 098	320	0,01448
1914	25 994	277	0,01066	23 571	302	0,01281	23 933	340	0,01421	21 542	273	0,01267
1915	25 746	308	0,01197	25 735	339	0,01317	23 281	318	0,01366	23 588	366	0,01532
1916	28 494	347	0,01218	25 458	374	0,01472	25 413	374	0,01472	22 974	360	0,01567
1917	28 136	355	0,01262	28 167	382	0,01356	25 114	338	0,01346	25 057	400	0,01597
1918	28 407	430	0,01514	27 803	483	0,01737	27 805	462	0,01661	24 790	457	0,01843
1919	29 035	338	0,01164	27 996	384	0,01372	27 342	402	0,01470	27 363	483	0,01765
1920	29 346	372	0,01268	28 717	362	0,01261	27 631	372	0,01346	26 962	433	0,01606
	288 978	3 605	0,13711	278 795	3 828	0,15073	267 909	3 906	0,16030	257 871	4 068	0,17255
	[1 247]	Gemidd.	0,01246	[1 373]	Gemidd.	0,01370	[1 458]	Gemidd.	0,01457	[1 578]	Gemidd.	0,01569
		Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.	
Jaar. Année.	Leeftijd 56½ jaar. Age 56½ ans.			Leeftijd 57½ jaar. Age 57½ ans.			Leeftijd 58½ jaar. Age 58½ ans.			Leeftijd 59½ jaar. Age 59½ ans.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	20 699	384	0,01855	21 173	393	0,01856	20 038	401	0,02001	20 165	478	0,02370
1911	20 702	358	0,01729	20 322	386	0,01899	20 782	430	0,02069	19 654	428	0,02177
1912	20 563	331	0,01610	20 333	362	0,01779	19 943	393	0,01971	20 354	411	0,02019
1913	21 309	302	0,01417	20 252	362	0,01787	20 000	399	0,01995	19 557	426	0,02178
1914	21 783	379	0,01740	21 027	356	0,01693	19 910	419	0,02104	19 610	413	0,02106
1915	21 285	351	0,01649	21 510	391	0,01818	20 691	376	0,01817	19 511	394	0,02019
1916	23 208	387	0,01668	20 949	338	0,01628	21 024	403	0,01917	20 335	447	0,02198
1917	22 625	402	0,01777	22 625	402	0,01777	22 812	456	0,02046	20 626	475	0,02303
1918	24 675	447	0,01811	22 234	521	0,02343	22 347	527	0,02358	20 175	434	0,02151
1919	24 348	394	0,01618	24 245	451	0,01860	21 724	421	0,01938	21 811	479	0,02196
1920	26 900	419	0,01557	23 968	423	0,01765	23 812	461	0,01936	21 315	431	0,02022
	248 097	4 154	0,18431	238 845	4 484	0,20627	230 852	4 651	0,22152	223 113	4 816	0,23739
	[1 674]	Gemidd.	0,01676	[1 877]	Gemidd.	0,01875	[2 015]	Gemidd.	0,02014	[2 159]	Gemidd.	0,02158
		Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.	
Jaar. Année.	Leeftijd 60½ jaar. Age 60½ ans.			Leeftijd 61½ jaar. Age 61½ ans.			Leeftijd 62½ jaar. Age 62½ ans.			Leeftijd 63½ jaar. Age 63½ ans.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	19 426	452	0,02326	16 378	388	0,02369	14 348	378	0,02635	14 566	488	0,03350
1911	19 694	483	0,02452	18 971	515	0,02715	16 010	464	0,02898	13 973	433	0,03099
1912	19 242	452	0,02349	19 219	453	0,02357	18 452	490	0,02656	15 566	472	0,03032
1913	19 945	443	0,02221	18 806	467	0,02483	18 774	501	0,02668	17 959	472	0,02628
1914	19 138	427	0,02231	19 504	428	0,02194	18 856	516	0,02811	18 280	528	0,02888
1915	19 205	469	0,02442	18 719	499	0,02666	19 077	533	0,02794	17 856	529	0,02963
1916	19 137	461	0,02409	18 745	488	0,02603	18 227	523	0,02869	18 546	614	0,03311
1917	19 908	486	0,02441	18 696	491	0,02627	18 266	560	0,03066	17 711	538	0,03038
1918	20 156	545	0,02704	19 441	568	0,02921	18 225	597	0,03276	17 715	614	0,03467
1919	19 756	460	0,02329	19 616	506	0,02580	18 893	514	0,02721	17 648	555	0,03145
1920	21 322	473	0,02219	19 312	430	0,02227	19 116	512	0,02679	18 399	538	0,02924
	216 929	5 151	0,26123	207 407	5 293	0,27742	197 744	5 588	0,31073	188 219	5 781	0,33845
	[2 374]	Gemidd.	0,02375	[2 523]	Gemidd.	0,02522	[2 826]	Gemidd.	0,02825	[3 071]	Gemidd.	0,03077
		Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.	

TABEL IVa. Mannen. Hommes.

Jaar. Année.	Leeftijd 64½ jaar. Age 64½ ans.			Leeftijd 65½ jaar. Age 65½ ans.			Leeftijd 66½ jaar. Age 66½ ans.			Leeftijd 67½ jaar. Age 67½ ans.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	15 775	505	0,03201	15 602	584	0,03743	14 308	553	0,03866	13 804	575	0,04166
1911	14 077	459	0,03261	15 267	541	0,03543	15 025	605	0,04027	13 752	638	0,04639
1912	13 542	486	0,03588	13 617	461	0,03385	14 722	550	0,03736	14 426	621	0,04305
1913	15 114	446	0,02951	13 059	428	0,03277	13 155	479	0,03641	14 168	607	0,04285
1914	17 484	521	0,02980	14 688	511	0,03479	16 234	493	0,03037	12 675	526	0,04150
1915	17 760	658	0,03705	16 959	601	0,03544	14 197	549	0,03867	12 143	565	0,04653
1916	17 344	562	0,03240	17 109	640	0,03741	16 355	653	0,03992	13 668	617	0,04514
1917	17 934	638	0,03557	16 798	650	0,03869	16 477	726	0,04406	15 698	714	0,04549
1918	17 180	630	0,03667	17 298	694	0,04012	16 164	668	0,04133	15 759	739	0,04689
1919	17 110	547	0,03197	16 557	593	0,03582	16 606	639	0,03848	15 513	690	0,04447
1920	17 118	543	0,03173	16 571	533	0,03217	15 972	658	0,04119	15 969	659	0,04127
	180 433	5 995	0,36520	173 525	6 236	0,39392	169 210	6 573	0,42672	157 575	6 951	0,48524
	[3 323]	Gemidd.	0,03320	[3 594]	Gemidd.	0,03581	[3 885]	Gemidd.	0,03879	[4 411]	Gemidd.	0,04411
		Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.			Moyenne.	
Jaar. Année.	Leeftijd 68½ jaar. Age 68½ ans.			Leeftijd 69½ jaar. Age 69½ ans.			Leeftijd 70½ jaar. Age 70½ ans.			Leeftijd 71½ jaar. Age 71½ ans.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	13 204	637	0,04824	12 716	676	0,05315	11 860	673	0,05674	11 117	737	0,06630
1911	13 236	596	0,04502	12 587	661	0,05252	12 036	703	0,05841	11 190	722	0,06452
1912	13 116	617	0,04704	12 646	647	0,05116	11 945	672	0,05626	11 330	698	0,06162
1913	13 811	614	0,04446	12 500	633	0,05064	12 005	664	0,05531	11 298	672	0,05951
1914	13 558	594	0,04381	13 204	640	0,04847	11 869	640	0,05393	11 348	668	0,05843
1915	12 148	569	0,04684	12 960	677	0,05224	12 570	700	0,0			

Leeftijd 80 1/2 jaar. Age 80 1/2 ans.				Leeftijd 81 1/2 jaar. Age 81 1/2 ans.				Leeftijd 82 1/2 jaar. Age 82 1/2 ans.				Leeftijd 83 1/2 jaar. Age 83 1/2 ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	3 753	521	0,1388	2 990	476	0,1592	2 490	363	0,1458	2 079	362	0,1741	2 079	362	0,1741
1911	3 921	548	0,1398	3 229	469	0,1452	2 519	390	0,1548	2 124	373	0,1756	2 124	373	0,1756
1912	3 581	466	0,1301	3 368	481	0,1428	2 757	425	0,1542	2 134	353	0,1654	2 134	353	0,1654
1913	3 684	490	0,1167	3 122	454	0,1454	2 883	444	0,1540	2 329	391	0,1679	2 329	391	0,1679
1914	4 164	540	0,1297	3 254	469	0,1441	2 674	437	0,1634	2 434	412	0,1693	2 434	412	0,1693
1915	4 231	584	0,1380	3 621	500	0,1381	2 786	439	0,1576	2 243	407	0,1815	2 243	407	0,1815
1916	4 300	629	0,1463	3 652	568	0,1555	3 118	504	0,1616	2 348	410	0,1746	2 348	410	0,1746
1917	4 477	660	0,1474	3 677	622	0,1692	3 088	532	0,1723	2 611	482	0,1846	2 611	482	0,1846
1918	4 357	585	0,1343	3 808	565	0,1484	3 062	517	0,1689	2 560	476	0,1860	2 560	476	0,1860
1919	4 610	691	0,1499	3 774	571	0,1513	3 234	558	0,1725	2 551	501	0,1964	2 551	501	0,1964
1920	4 587	617	0,1345	3 933	581	0,1477	3 205	514	0,1604	2 668	486	0,1821	2 668	486	0,1821
	45 665	6 271	1,5055	38 428	5 756	1,6469	31 816	5 123	1,7655	26 081	4 653	1,9575	26 081	4 653	1,9575
	[1 373]	Gemidd. Moyenne.	0,1369	[1 498]	Gemidd. Moyenne.	0,1497	[1 610]	Gemidd. Moyenne.	0,1605	[1 784]	Gemidd. Moyenne.	0,1780	[1 784]	Gemidd. Moyenne.	0,1780

Leeftijd 84 1/2 jaar. Age 84 1/2 ans.				Leeftijd 85 1/2 jaar. Age 85 1/2 ans.				Leeftijd 86 1/2 jaar. Age 86 1/2 ans.				Leeftijd 87 1/2 jaar. Age 87 1/2 ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	1 790	325	0,1816	1 509	302	0,2001	1 121	251	0,2239	916	207	0,2260	916	207	0,2260
1911	1 718	353	0,2055	1 466	323	0,2203	1 206	286	0,2372	869	212	0,2440	869	212	0,2440
1912	1 748	295	0,1688	1 367	311	0,2275	1 145	266	0,2323	919	220	0,2394	919	220	0,2394
1913	1 786	324	0,1814	1 450	296	0,2041	1 057	224	0,2119	880	200	0,2272	880	200	0,2272
1914	1 935	345	0,1783	1 467	286	0,1950	1 151	241	0,2094	835	180	0,2156	835	180	0,2156
1915	2 018	371	0,1839	1 587	326	0,2054	1 187	285	0,2401	906	214	0,2362	906	214	0,2362
1916	1 842	387	0,2101	1 642	339	0,2064	1 258	278	0,2210	907	232	0,2558	907	232	0,2558
1917	1 938	399	0,2059	1 461	312	0,2136	1 298	313	0,2411	977	270	0,2764	977	270	0,2764
1918	2 126	405	0,1905	1 540	305	0,1981	1 156	250	0,2162	981	289	0,2436	981	289	0,2436
1919	2 089	396	0,1896	1 718	380	0,2212	1 236	284	0,2298	912	207	0,2270	912	207	0,2270
1920	2 056	387	0,1882	1 697	364	0,2145	1 335	320	0,2397	953	240	0,2518	953	240	0,2518
	21 046	3 987	2,0838	16 904	3 544	2,3062	13 150	2 998	2,5026	10 055	2 421	2,6490	10 055	2 421	2,6490
	[1 894]	Gemidd. Moyenne.	0,1894	[2 097]	Gemidd. Moyenne.	0,2097	[2 279]	Gemidd. Moyenne.	0,2275	[2 408]	Gemidd. Moyenne.	0,2403	[2 408]	Gemidd. Moyenne.	0,2403

Leeftijd 88 1/2 jaar. Age 88 1/2 ans.				Leeftijd 89 1/2 jaar. Age 89 1/2 ans.				Leeftijd 90 1/2 jaar. Age 90 1/2 ans.				
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	650	165	0,2539	449	138	0,3074	306	97	0,3170	306	97	0,3170
1911	708	202	0,2854	484	125	0,2583	310	97	0,3129	310	97	0,3129
1912	657	161	0,2450	506	138	0,2727	358	107	0,2989	358	107	0,2989
1913	698	169	0,2421	496	135	0,2721	367	106	0,2888	367	106	0,2888
1914	682	175	0,2566	528	130	0,2462	361	101	0,2798	361	101	0,2798
1915	656	156	0,2378	508	139	0,2736	398	109	0,2738	398	109	0,2738
1916	689	197	0,2860	502	150	0,2988	370	116	0,3135	370	116	0,3135
1917	680	214	0,3147	489	146	0,2986	354	112	0,3164	354	112	0,3164
1918	704	188	0,2671	471	137	0,2909	340	99	0,2911	340	99	0,2911
1919	737	192	0,2605	513	167	0,3255	339	104	0,3068	339	104	0,3068
1920	711	171	0,2405	541	150	0,2773	343	87	0,2536	343	87	0,2536
	7 572	1 990	2,8896	5 487	1 555	3,1214	3 846	1 135	3,2526	3 846	1 135	3,2526
	[2 628]	Gemidd. Moyenne.	0,2627	[2 834]	Gemidd. Moyenne.	0,2838	[2 951]	Gemidd. Moyenne.	0,2957	[2 951]	Gemidd. Moyenne.	0,2957

STERFTEKANSSEN. Taux de mortalité.

Leeftijd 0—1 jaar. Age 0—1 an.				Leeftijd 1—2 jaar. Age 1—2 ans.				Leeftijd 2—3 jaar. Age 2—3 ans.				Leeftijd 3 1/2 jaar. Age 3 1/2 ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	78 785	4 099	0,05204	73 929	1 270	0,01718	72 194	575	0,00797	70 409	337	0,00479	70 409	337	0,00479
1911	77 033	4 621	0,05998	74 791	1 344	0,01797	72 777	593	0,00815	71 715	360	0,00502	71 715	360	0,00502
1912	74 505	3 291	0,04427	72 572	1 037	0,01429	73 552	545	0,00741	72 302	345	0,00477	72 302	345	0,00477
1913	79 042	3 313	0,04191	71 367	1 006	0,01410	71 694	480	0,00669	73 112	340	0,00465	73 112	340	0,00465
1914	80 425	3 533	0,04392	75 955	1 089	0,01435	70 513	469	0,00665	71 374	298	0,00418	71 374	298	0,00418
1915	81 838	3 477	0,04248	77 139	1 223	0,01585	75 092	577	0,00768	70 197	343	0,00489	70 197	343	0,00489
1916	77 594	3 342	0,04307	78 568	1 368	0,01741	76 163	598	0,00785	74 741	366	0,00490	74 741	366	0,00490
1917	80 102	3 378	0,04218	74 440	1 246	0,01674	77 407	617	0,00797	75 812	447	0,00590	75 812	447	0,00590
1918	79 987	4 512	0,05642	76 852	2 163	0,02815	73 382	1 136	0,01548	76 997	819	0,01064	76 997	819	0,01064
1919	76 466	3 699	0,04837	75 492	1 717	0,02276	74 817	847	0,01132	72 435	540	0,00746	72 435	540	0,00746
1920	75 973	2 608	0,03432	72 569	976	0,01345	73 672	490	0,00665	74 099	347	0,00468	74 099	347	0,00468
	861 750	39 873	0,50896	823 614	14 439	0,19225	811 263	6 927	0,09382	808 193	4 542	0,06188	808 193	4 542	0,06188
	[4 627]	Gemidd. Moyenne.	0,04627	[1 753]	Gemidd. Moyenne.	0,01748	[854]	Gemidd. Moyenne.	0,00853	[566]	Gemidd. Moyenne.	0,00563	[566]	Gemidd. Moyenne.	0,00563

Leeftijd 4 1/2 jaar. Age 4 1/2 ans.				Leeftijd 5 1/2 jaar. Age 5 1/2 ans.				Leeftijd 6 1/2 jaar. Age 6 1/2 ans.				Leeftijd 7 1/2 jaar. Age 7 1/2 ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	69 621	245	0,00352	68 890	225	0,00327	67 299	180	0,00267	67 102	167	0,00249	67 102	167	0,00249
1911	70 179	288	0,00410	69 490	205	0,00295	68 784	177	0,00257	67 221	153	0,00228	67 221	153	0,00228
1912	71 451	279	0,00390	69 998	212	0,00303	69 399	184	0,00265	68 726	144	0,00210	68 726	144	0,00210
1913	72 074	254	0,00352	71 268	200	0,00281	69 893	137	0,00196	69 328	130	0,00188	69 328	130	0,00188
1914	72 877	253	0,00347	71 938	176	0,00245	71 164	157	0,00221	69 863	118	0,00169	69 863	118	0,00169
1915	71 236	240	0,00337	72 730	208	0,00286	71 880	166	0,00231	71 103	134	0,00188	71 103	134	0,00188
1916	70 006	261	0,00373	71 156	210	0,00295	72 627	197	0,00271	71 832	168	0,00234	71 832	168	0,00234
1917	74 601	321	0,00430	69 898	235	0,00336	71 106	204	0,00287	72 535	205	0,00283	72 535	205	0,00283
1918	75 613	603	0,00797	74 506	479	0,00643	69 816	374	0,00536	71 061	345	0,00486	71 061	345	0,00486
1919	76 386	443	0,00580	75 257	300	0,00399	74 253	263	0,00354	69 594	186	0,00267	69 594	186	0,00267
1920	72 083	261	0,00362	76 150	224	0,00294	75 204	188	0,00250	74 216	140	0,00189	74 216	140	0,00189
	796 127	3 448	0,04330	791 281	2 674	0,00370	781 425	2 227	0,00285	772 581	1 890	0,00245			

TABEL IVb. Vrouwen. Femmes.

Leeftijd 16½ Jaar. Age 16½ ans.				Leeftijd 17½ Jaar. Age 17½ ans.				Leeftijd 18½ Jaar. Age 18½ ans.				Leeftijd 19½ Jaar. Age 19½ ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	57 960	164	0,00283	53 870	166	0,00308	54 647	189	0,00346	52 213	185	0,00354			
1911	57 823	179	0,00310	57 804	175	0,00303	53 729	205	0,00382	54 459	181	0,00332			
1912	58 768	165	0,00281	57 650	178	0,00309	57 638	180	0,00312	53 548	147	0,00275			
1913	60 912	145	0,00238	58 566	170	0,00290	57 478	163	0,00284	57 466	165	0,00287			
1914	61 448	131	0,00213	60 791	177	0,00291	58 419	176	0,00293	57 321	162	0,00283			
1915	60 943	139	0,00228	61 347	175	0,00285	60 698	195	0,00322	58 267	188	0,00323			
1916	61 998	247	0,00398	60 887	230	0,00378	61 202	248	0,00405	60 467	239	0,00395			
1917	62 300	238	0,00382	61 797	249	0,00403	60 739	243	0,00400	60 984	256	0,00420			
1918	65 034	479	0,00737	62 193	485	0,00780	61 594	512	0,00831	60 578	480	0,00792			
1919	66 497	241	0,00362	64 644	271	0,00419	61 839	267	0,00432	61 128	268	0,00438			
1920	66 581	245	0,00368	66 362	211	0,00318	64 461	236	0,00366	61 703	223	0,00361			
	680 204 [349]	2 373 Gemidd. Moyenne.	0,03800 0,00345	665 911 [373]	2 487 Gemidd. Moyenne.	0,04084 0,00371	652 384 [401]	2 614 Gemidd. Moyenne.	0,04381 0,00398	638 134 [391]	2 494 Gemidd. Moyenne.	0,04260 0,00387			
Leeftijd 20½ Jaar. Age 20½ ans.				Leeftijd 21½ Jaar. Age 21½ ans.				Leeftijd 22½ Jaar. Age 22½ ans.				Leeftijd 23½ Jaar. Age 23½ ans.			
1910	51 403	165	0,00321	51 199	206	0,00402	49 829	186	0,00373	49 871	198	0,00397			
1911	52 052	183	0,00352	51 209	173	0,00338	51 006	160	0,00314	49 663	173	0,00348			
1912	54 278	153	0,00282	51 894	173	0,00333	51 006	178	0,00349	50 859	185	0,00364			
1913	53 425	173	0,00324	54 126	177	0,00327	51 745	169	0,00327	50 798	132	0,00260			
1914	57 309	183	0,00319	53 277	183	0,00344	53 949	170	0,00315	51 600	158	0,00306			
1915	57 165	163	0,00285	57 134	177	0,00310	53 118	191	0,00360	53 780	172	0,00320			
1916	58 102	217	0,00374	57 008	205	0,00360	56 965	217	0,00381	52 952	212	0,00400			
1917	60 252	231	0,00383	57 909	238	0,00411	56 809	211	0,00371	56 757	244	0,00430			
1918	60 758	542	0,00892	60 044	556	0,00926	57 694	543	0,00941	56 604	554	0,00979			
1919	60 181	233	0,00387	60 246	276	0,00458	59 512	285	0,00479	57 174	249	0,00436			
1920	60 906	167	0,00274	60 021	236	0,00393	60 000	223	0,00372	59 251	230	0,00388			
	625 831 [385]	2 410 Gemidd. Moyenne.	0,04193 0,00381	614 067 [423]	2 600 Gemidd. Moyenne.	0,04602 0,00418	601 633 [421]	2 533 Gemidd. Moyenne.	0,04582 0,00417	589 309 [425]	2 507 Gemidd. Moyenne.	0,04628 0,00421			
Leeftijd 24½ Jaar. Age 24½ ans.				Leeftijd 25½ Jaar. Age 25½ ans.				Leeftijd 26½ Jaar. Age 26½ ans.				Leeftijd 27½ Jaar. Age 27½ ans.			
1910	48 719	179	0,00367	47 161	171	0,00363	45 273	169	0,00373	46 160	191	0,00414			
1911	49 678	169	0,00340	48 558	193	0,00397	47 025	189	0,00402	45 137	190	0,00421			
1912	49 510	168	0,00339	49 514	187	0,00378	48 333	187	0,00386	46 871	181	0,00396			
1913	50 687	170	0,00335	49 362	178	0,00361	49 332	169	0,00343	48 213	181	0,00375			
1914	50 637	166	0,00328	50 530	172	0,00340	49 204	206	0,00419	49 168	185	0,00376			
1915	51 466	190	0,00369	50 441	159	0,00315	50 370	200	0,00397	49 018	209	0,00426			
1916	53 609	232	0,00433	51 300	222	0,00433	50 253	220	0,00438	50 133	203	0,00404			
1917	52 764	221	0,00419	53 377	229	0,00429	51 103	193	0,00378	50 003	225	0,00450			
1918	56 521	591	0,01046	52 567	540	0,01027	53 149	595	0,01119	50 934	619	0,01215			
1919	56 056	247	0,00441	55 938	254	0,00454	52 052	241	0,00463	52 554	239	0,00455			
1920	56 949	227	0,00399	55 815	216	0,00387	55 692	288	0,00517	51 835	241	0,00465			
	576 596 [444]	2 560 Gemidd. Moyenne.	0,04816 0,00438	564 563 [447]	2 521 Gemidd. Moyenne.	0,04884 0,00444	551 836 [481]	2 657 Gemidd. Moyenne.	0,05235 0,00476	540 076 [493]	2 664 Gemidd. Moyenne.	0,05387 0,00490			
Leeftijd 28½ Jaar. Age 28½ ans.				Leeftijd 29½ Jaar. Age 29½ ans.				Leeftijd 30½ Jaar. Age 30½ ans.				Leeftijd 31½ Jaar. Age 31½ ans.			
1910	44 039	198	0,00450	43 662	197	0,00451	44 462	204	0,00459	42 498	185	0,00435			
1911	45 996	208	0,00452	43 880	184	0,00419	43 512	207	0,00476	44 271	212	0,00479			
1912	44 980	183	0,00407	45 815	189	0,00413	43 736	186	0,00425	43 352	187	0,00431			
1913	46 725	167	0,00357	44 829	180	0,00402	45 652	210	0,00427	43 590	186	0,00427			
1914	48 050	177	0,00368	46 593	178	0,00382	44 682	185	0,00414	45 469	191	0,00420			
1915	49 937	195	0,00390	47 891	197	0,00411	44 450	187	0,00421	44 529	182	0,00409			
1916	48 828	224	0,00459	48 797	207	0,00424	47 712	254	0,00532	46 298	223	0,00482			
1917	49 993	258	0,00516	48 624	228	0,00469	48 595	215	0,00442	47 476	243	0,00512			
1918	49 748	562	0,01130	49 748	605	0,01216	48 416	496	0,01024	48 385	521	0,01077			
1919	50 339	263	0,00523	49 157	259	0,00527	49 156	271	0,00551	47 940	254	0,00530			
1920	52 316	211	0,00403	50 100	234	0,00467	48 868	252	0,00516	48 897	238	0,00487			
	531 001 [498]	2 646 Gemidd. Moyenne.	0,05455 0,00496	519 096 [512]	2 658 Gemidd. Moyenne.	0,05581 0,00507	509 241 [524]	2 667 Gemidd. Moyenne.	0,05720 0,00520	502 705 [522]	2 622 Gemidd. Moyenne.	0,05689 0,00517			

TABEL IVb. Vrouwen. Femmes.

Leeftijd 32½ Jaar. Age 32½ ans.				Leeftijd 33½ Jaar. Age 33½ ans.				Leeftijd 34½ Jaar. Age 34½ ans.				Leeftijd 35½ Jaar. Age 35½ ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	42 388	216	0,00510	41 899	227	0,00542	40 103	216	0,00539	39 203	199	0,00508			
1911	42 379	200	0,00472	42 199	228	0,00539	41 717	225	0,00541	39 918	205	0,00511			
1912	44 072	213	0,00483	42 245	201	0,00476	41 998	202	0,00481	41 537	207	0,00498			
1913	43 212	168	0,00389	43 872	202	0,00460	42 110	206	0,00489	41 823	194	0,00464			
1914	43 443	193	0,00444	43 091	175	0,00406	43 683	189	0,00433	41 970	203	0,00484			
1915	45 304	216	0,00477	43 290	190	0,00439	42 963	220	0,00512	43 506	238	0,00547			
1916	44 380	221	0,00498	45 115	232	0,00514	43 139	242	0,00561	42 790	232	0,00542			
1917	46 110	205	0,00445	44 192	220	0,00498	44 910	253	0,00563	42 937	244	0,00568			
1918	47 250	408	0,00900	45 940	484	0,01053	44 004	494	0,01123	44 683	469	0,01050			
1919	47 869	220	0,00460	46 800	255	0,00545	45 491	271	0,00596	43 543	236	0,00542			
1920	47 706	249	0,00522	47 654	258	0,00541	46 563	232	0,00498	45 255	236	0,00521			
	494 113 [520]	2 569 Gemidd. Moyenne.	0,05690 0,00517	486 297 [549]	2 672 Gemidd. Moyenne.	0,06014 0,00547	476 681 [577]	2 750 Gemidd. Moyenne.	0,06334 0,00576	467 165 [570]	2 663 Gemidd. Moyenne.	0,06238 0,00567			
Leeftijd 36½ Jaar. Age 36½ ans.				Leeftijd 37½ Jaar. Age 37½ ans.				Leeftijd 38½ Jaar. Age 38½ ans.				Leeftijd 39½ Jaar. Age 39½ ans.			
1910	38 741	192	0,00496	37 338	212	0,00568	34 303	208	0,00606	34 491	195	0,00565			
1911	39 034	248	0,00635	38 584	223	0,00578	37 164	231	0,00622	34 122	199	0,00583			
1912	39 745	219	0,00551	38 816	189	0,00487	38 397	210	0,00547	36 971	219	0,00592			
1913	41 374	193	0,00467	39 558	224	0,00566	38 657	227	0,00587	38 222	183	0,00479			
1914	41 656	214	0,00514	41 226	203	0,00492	39 365	213	0,00541	38 460	208	0,00541			
1915	41 833	220	0,00526	41 469	236	0,00569	41 067	226	0,00550	39 184	235	0,0			

Leeftijd 48½ jaar.
Age 48½ ans.

Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	27 551	222	0,00806
1911	27 819	242	0,00886
1912	30 282	265	0,00875
1913	30 335	242	0,00798
1914	30 677	245	0,00799
1915	31 327	251	0,00801
1916	31 133	285	0,00915
1917	31 648	253	0,00799
1918	31 476	350	0,01112
1919	32 755	281	0,00858
1920	32 220	262	0,00813
	336 723 [861]	2 898 Gemidd. Moyenne.	0,09462 0,00860

Leeftijd 49½ jaar.
Age 49½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
25 177	219	0,00870	
27 344	235	0,00859	
27 079	216	0,00798	
30 024	251	0,00836	
30 114	246	0,00817	
30 442	267	0,00877	
31 083	282	0,00907	
30 872	295	0,00955	
31 425	334	0,01063	
31 111	281	0,00903	
32 504	275	0,00846	
	327 175 [887]	2 901 Gemidd. Moyenne.	0,09731 0,00885

Leeftijd 50½ jaar.
Age 50½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
25 821	237	0,00918	
24 969	222	0,00889	
27 124	261	0,00962	
26 865	241	0,00897	
29 780	261	0,00876	
29 889	254	0,00850	
30 185	290	0,00961	
30 808	284	0,00922	
30 600	335	0,01095	
31 120	277	0,00890	
30 816	281	0,00912	
	317 977 [925]	2 943 Gemidd. Moyenne.	0,10172 0,00925

Leeftijd 51½ jaar.
Age 51½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
23 433	256	0,01093	
25 573	261	0,01021	
24 758	284	0,01147	
26 878	265	0,00986	
26 626	287	0,01078	
29 527	278	0,00941	
29 655	298	0,01005	
29 905	316	0,01057	
30 531	328	0,01397	
30 289	406	0,01076	
30 873	296	0,00959	
	308 048 [1 063]	3 275 Gemidd. Moyenne.	0,11700 0,01064

Leeftijd 61½ jaar.
Age 61½ ans.

Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	16 985	461	0,02714
1911	15 468	446	0,02884
1912	14 872	394	0,02649
1913	16 293	480	0,02946
1914	19 062	506	0,02655
1915	18 774	503	0,02679
1916	18 714	565	0,03019
1917	19 303	560	0,02901
1918	18 326	597	0,03258
1919	18 411	524	0,02846
1920	18 279	535	0,02927
	194 482 [2 865]	5 571 Gemidd. Moyenne.	0,31478 0,02862

Leeftijd 65½ jaar.
Age 65½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
16 965	540	0,03183	
16 529	545	0,03298	
15 020	496	0,03302	
14 486	470	0,03245	
15 834	514	0,03246	
18 543	546	0,02945	
18 289	614	0,03357	
18 178	607	0,03340	
18 798	637	0,03399	
17 744	580	0,03268	
17 884	570	0,03187	
	188 210 [3 251]	6 119 Gemidd. Moyenne.	0,35770 0,03252

Leeftijd 69½ jaar.
Age 69½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
15 477	537	0,03470	
16 418	633	0,03856	
15 988	515	0,03221	
14 527	484	0,03331	
14 024	482	0,03436	
15 340	529	0,03449	
17 984	662	0,03681	
17 693	624	0,03527	
17 599	651	0,03699	
18 096	623	0,03443	
17 180	616	0,03586	
	180 326 [3 525]	6 356 Gemidd. Moyenne.	0,38699 0,03518

Leeftijd 67½ jaar.
Age 67½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
15 345	614	0,04001	
14 967	614	0,04103	
15 778	588	0,03726	
15 478	617	0,03987	
14 046	493	0,03509	
13 551	499	0,03682	
14 832	589	0,03971	
17 310	682	0,03940	
17 088	686	0,04008	
16 977	642	0,03781	
17 468	658	0,03767	
	172 840 [3 866]	6 682 Gemidd. Moyenne.	0,42475 0,03861

Leeftijd 52½ jaar.
Age 52½ ans.

Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	23 836	244	0,01024
1911	23 192	261	0,01125
1912	25 300	239	0,00945
1913	24 485	243	0,00992
1914	26 628	269	0,01010
1915	26 341	299	0,01135
1916	29 256	313	0,01070
1917	29 378	296	0,01008
1918	29 599	395	0,01334
1919	30 130	330	0,01095
1920	29 987	316	0,01054
	298 132 [1 075]	3 205 Gemidd. Moyenne.	0,11792 0,01072

Leeftijd 53½ jaar.
Age 53½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
23 068	240	0,01040	
23 593	256	0,01085	
22 947	234	0,01028	
25 050	252	0,01006	
24 253	283	0,01167	
26 374	264	0,01001	
26 045	301	0,01156	
28 950	348	0,01293	
29 103	407	0,01399	
29 214	329	0,01126	
29 807	327	0,01097	
	288 404 [1 141]	3 291 Gemidd. Moyenne.	0,12517 0,01138

Leeftijd 54½ jaar.
Age 54½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
21 634	262	0,01211	
22 824	288	0,01262	
23 338	274	0,01174	
22 678	274	0,01208	
24 787	289	0,01166	
25 982	286	0,01101	
26 125	296	0,01133	
25 746	333	0,01293	
28 609	459	0,01604	
28 717	357	0,01243	
28 895	361	0,01249	
	279 335 [1 245]	3 479 Gemidd. Moyenne.	0,13644 0,01240

Leeftijd 55½ jaar.
Age 55½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
21 933	274	0,01248	
21 395	300	0,01402	
22 592	299	0,01327	
23 064	285	0,01236	
22 419	262	0,01169	
24 486	323	0,01319	
25 707	285	0,01108	
25 844	357	0,01381	
25 415	333	0,01307	
28 157	362	0,01286	
28 381	363	0,01279	
	269 353 [1 297]	3 493 Gemidd. Moyenne.	0,14262 0,01297

Leeftijd 68½ jaar.
Age 68½ ans.

Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	14 187	668	0,04709
1911	14 724	682	0,04632
1912	14 379	675	0,04695
1913	15 183	615	0,04050
1914	14 865	629	0,04232
1915	13 553	590	0,04353
1916	13 060	572	0,04380
1917	14 264	653	0,04578
1918	16 615	752	0,04526
1919	16 420	718	0,04372
1920	16 363	694	0,04241
	163 616 [4 480]	7 248 Gemidd. Moyenne.	0,48768 0,04433

Leeftijd 69½ jaar.
Age 69½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
14 450	610	0,04221	
13 559	686	0,05059	
14 034	584	0,04161	
13 730	549	0,03999	
14 561	627	0,04306	
14 241	641	0,04502	
12 969	585	0,04511	
12 496	599	0,04793	
13 631	689	0,05055	
15 851	788	0,04970	
15 721	720	0,04579	
	155 243 [4 559]	7 078 Gemidd. Moyenne.	0,50156 0,04560

Leeftijd 70½ jaar.
Age 70½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
13 471	725	0,05381	
13 821	689	0,04985	
12 914	639	0,04948	
13 443	702	0,05222	
13 208	671	0,05080	
13 927	687	0,04933	
13 695	723	0,05314	
12 387	647	0,05223	
11 905	652	0,05476	
12 963	710	0,05478	
15 050	742	0,04931	
	146 694 [5 172]	7 587 Gemidd. Moyenne.	0,56971 0,05179

Leeftijd 71½ jaar.
Age 71½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
12 585	768	0,06102	
12 733	748	0,05875	
13 114	674	0,05140	
12 315	680	0,05522	
12 733	657	0,05161	
12 563	693	0,05516	
13 234	814	0,06150	
12 886	789	0,06124	
11 743	654	0,05569	
11 262	664	0,05897	
12 273	736	0,05997	
	137 441 [5 731]	7 877 Gemidd. Moyenne.	0,63053 0,05732

Leeftijd 56½ jaar.
Age 56½ ans.

Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	21 335	319	0,01492
1911	21 676	307	0,01416
1912	21 119	261	0,01236
1913	22 229	290	0,01305
1914	22 780	307	0,01347
1915	22 173	306	0,01380
1916	24 152	333	0,01378
1917	25 433	382	0,01502
1918	25 502	401	0,01572
1919	25 034	366	0,01462
1920	27 803	379	0,01363
	259 286 [1 408]	3 651 Gemidd. Moyenne.	0,15453 0,01405

Leeftijd 57½ jaar.
Age 57½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
22 334	344	0,01540	
21 081	327	0,01551	
21 367	327	0,01530	
20 882	317	0,01518	
21 935	323	0,01473	
22 473	345	0,01535	
21 882	354	0,01618	
23 807	333	0,01609	
25 022	409	0,01632	
25 116	407	0,01620	
24 670	333	0,01552	
	250 609 [1 564]	3 919 Gemidd. Moyenne.	0,17178 0,01562

Leeftijd 58½ jaar.
Age 58½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	
20 938	328	0,01567	
21 985	385	0,01751	
20 769	378	0,01820	
21 037	295	0,01402	
20 588	308	0,01496	
21 607	358	0,01793	
22 129	353	0,01595	
21 544	333	0,01778	
23 413	432	0,01845	
24 664	421	0,01707	
24 724	415	0,01678	
	243 398 [1 666]	4 056 Gemidd. Moyenne.	0,18296 0,01663

Leeftijd 59½ jaar.
Age 59½ ans.

Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
20 901	409	0,01957
20 639	346	0,01677
21 595	408	0,01889
20 406	384	0,01881
20 740	399	0,019

Leeftijd 80½ jaar. Age 80½ ans.				Leeftijd 81½ jaar. Age 81½ ans.				Leeftijd 82½ jaar. Age 82½ ans.				Leeftijd 83½ jaar. Age 83½ ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	4 659	617	0,1324	3 780	588	0,1410	3 188	487	0,1528	2 813	452	0,1607			
1911	4 978	648	0,1302	4 046	544	0,1345	3 249	511	0,1573	2 692	488	0,1627			
1912	4 298	496	0,1154	4 328	594	0,1372	3 506	514	0,1466	2 740	399	0,1456			
1913	4 549	559	0,1229	3 805	512	0,1346	3 788	547	0,1465	2 997	451	0,1505			
1914	5 184	635	0,1225	3 997	508	0,1271	3 297	512	0,1553	3 184	488	0,1533			
1915	5 104	676	0,1324	4 549	636	0,1398	3 497	561	0,1604	2 788	470	0,1686			
1916	5 196	682	0,1313	4 434	679	0,1531	3 914	661	0,1689	2 944	482	0,1637			
1917	5 421	727	0,1341	4 521	678	0,1489	3 760	645	0,1716	3 253	566	0,1740			
1918	5 292	684	0,1293	4 691	632	0,1347	3 855	616	0,1598	3 121	505	0,1618			
1919	5 787	791	0,1379	4 620	711	0,1539	4 056	651	0,1605	3 246	585	0,1803			
1920	5 568	693	0,1245	4 968	710	0,1429	3 922	604	0,1540	3 402	527	0,1540			
	55 986	7 208	1,4129	47 789	6 782	1,5477	39 977	6 309	1,7337	33 180	5 363	1,7761			
	[1 287]	Gemidd. Moyenne.	0,1284	[1 410]	Gemidd. Moyenne.	0,1407	[1 578]	Gemidd. Moyenne.	0,1576	[1 616]	Gemidd. Moyenne.	0,1615			
Leeftijd 84½ jaar. Age 84½ ans.				Leeftijd 85½ jaar. Age 85½ ans.				Leeftijd 86½ jaar. Age 86½ ans.				Leeftijd 87½ jaar. Age 87½ ans.			
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.
1910	2 478	443	0,1791	2 013	404	0,2007	1 556	319	0,2050	1 198	253	0,2112			
1911	2 357	454	0,1926	2 025	409	0,2020	1 605	336	0,2093	1 233	273	0,2214			
1912	2 245	367	0,1635	1 899	348	0,1833	1 610	334	0,2074	1 265	252	0,1992			
1913	2 343	387	0,1652	1 869	270	0,1445	1 547	242	0,1564	1 270	228	0,1795			
1914	2 550	452	0,1773	1 958	356	0,1818	1 590	305	0,1918	1 301	296	0,2275			
1915	2 695	502	0,1863	2 102	417	0,1984	1 604	327	0,2038	1 276	262	0,2053			
1916	2 321	410	0,1766	2 192	426	0,1944	1 689	375	0,2220	1 279	304	0,2377			
1917	2 469	482	0,1952	1 915	389	0,2031	1 764	406	0,2301	1 318	349	0,2648			
1918	2 688	486	0,1808	1 995	386	0,1935	1 529	329	0,2152	1 357	295	0,2174			
1919	2 621	491	0,1873	2 202	459	0,2084	1 617	357	0,2208	1 204	273	0,2268			
1920	2 668	456	0,1709	2 135	421	0,1972	1 744	339	0,1944	1 267	276	0,2178			
	27 430	4 930	1,9748	22 305	4 285	2,1073	17 855	3 669	2,2562	13 968	3 061	2,4086			
	[1 797]	Gemidd. Moyenne.	0,1795	[1 921]	Gemidd. Moyenne.	0,1916	[2 055]	Gemidd. Moyenne.	0,2051	[2 191]	Gemidd. Moyenne.	0,2190			
Leeftijd 88½ jaar. Age 88½ ans.				Leeftijd 89½ jaar. Age 89½ ans.				Leeftijd 90½ jaar. Age 90½ ans.							
Jaar. Année.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterfte- kanssen. Taux de mortalité.						
1910	919	225	0,2448	624	150	0,2402	463	115	0,2484						
1911	942	235	0,2495	691	203	0,2938	471	129	0,2739						
1912	956	216	0,2259	704	156	0,2216	486	134	0,2757						
1913	1 009	205	0,2032	736	147	0,1997	545	122	0,2239						
1914	1 037	217	0,2093	800	202	0,2525	585	166	0,2837						
1915	1 000	237	0,2370	814	218	0,2679	594	154	0,2592						
1916	1 005	256	0,2547	759	177	0,2332	590	161	0,2728						
1917	977	251	0,2569	740	214	0,2892	578	186	0,3218						
1918	974	231	0,2371	728	188	0,2583	517	129	0,2495						
1919	1 060	271	0,2557	747	212	0,2838	542	153	0,2823						
1920	934	243	0,2602	788	207	0,2627	539	142	0,2635						
	10 813	2 587	2,6343	8 131	2 074	2,8029	5 910	1 591	2,9547						
	[2 392]	Gemidd. Moyenne.	0,2395	[2 551]	Gemidd. Moyenne.	0,2548	[2 692]	Gemidd. Moyenne.	0,2636						

Sterftekanssen der zes eerste levensjaren.
Taux de mortalité des six premières années de vie.

De sterfgevallen komen voort uit twee kalenderjaren.
Les décès sont disséminés sur deux années du calendrier.

Leeftijd 0 jaar. Age 0 an.				Leeftijd 1 jaar. Age 1 an.			
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekanssen. Taux de mortalité.	
1910/11	86 893	10 769	0,12393	77 797	2 360	0,03033	
1911/12	85 304	11 659	0,13668	76 124	2 223	0,02920	
1912/13	87 385	8 326	0,09528	73 645	1 744	0,02369	
1913/14	88 757	9 014	0,10156	79 059	1 997	0,02526	
1914/15	90 815	9 472	0,10430	79 743	2 039	0,02557	
1915/16	86 107	8 097	0,09403	81 343	2 132	0,02621	
1916/17	88 589	8 467	0,09558	78 010	2 301	0,02949	
1917/18	88 859	8 397	0,09450	80 122	2 253	0,02813	
1918/19	86 294	9 217	0,10681	80 462	3 822	0,04750	
1919/20	84 907	7 377	0,08688	77 077	2 167	0,02812	
1920/21	99 435	8 023	0,08069	77 530	1 495	0,01928	
	973 345	98 818	1,12024	860 912	24 533	0,31278	
	[10 153]	Gemidd. Moyenne.	0,10184	[2 850]	Gemidd. Moyenne.	0,02343	
Leeftijd 2 jaren. Age 2 ans.				Leeftijd 3 jaren. Age 3 ans.			
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekanssen. Taux de mortalité.	
1910/11	74 773	799	0,01069	73 209	475	0,00649	
1911/12	75 437	807	0,01070	73 974	500	0,00676	
1912/13	73 901	689	0,00932	74 630	454	0,00608	
1913/14	71 901	685	0,00953	73 212	438	0,00598	
1914/15	77 062	767	0,00995	71 216	424	0,00595	
1915/16	77 704	754	0,00971	76 295	506	0,00663	
1916/17	79 211	910	0,01149	76 950	581	0,00755	
1917/18	75 709	952	0,01257	78 301	632	0,00807	
1918/19	77 869	1 814	0,02329	74 757	1 061	0,01419	
1919/20	76 640	942	0,01229	76 055	524	0,00689	
1920/21	74 910	541	0,00722	75 698	385	0,00509	
	835 117	9 660	0,12676	824 297	5 980	0,07968	
	[1 137]	Gemidd. Moyenne.	0,01152	[725]	Gemidd. Moyenne.	0,00724	
Leeftijd 4 jaren. Age 4 ans.				Leeftijd 5 jaren. Age 5 ans.			
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekanssen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekanssen. Taux de mortalité.	
1910/11	71 174	330	0,00464	70 795	265	0,00374	
1911/12	72 734	321	0,00441	70 844	276	0,00390	
1912/13	73 474	334	0,00455	72 413	252	0,00348	
1913/14	74 176	331	0,00446	73 140	247	0,00338	
1914/15	72 774	334	0,00459	73 845	274	0,00371	
1915/16	70 792	325	0,00459	72 440	267	0,00369	
1916/17	75 789	386	0,00509	70 467	259	0,00368	
1917/18	76 369	412	0,00540	75 403	366	0,00485	
1918/19	77 669	790	0,01017	75 957	632	0,00832	
1919/20	73 696	382	0,00518	76 879	308	0,00401	
1920/21	75 531	270	0,00358	73 314	206	0,00281	
	814 178	4 215	0,05666	805 497	3 352	0,04557	
	[518]	Gemidd. Moyenne.	0,00515	[416]	Gemidd. Moyenne.	0,00414	

Sterftekansen der zes eerste levensjaren.

Taux de mortalité des six premières années de vie.

De sterfgevallen komen voort uit twee kalenderjaren.
Les décès sont disséminés sur deux années du calendrier.

Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 0 jaar. Age 0 an.		Sterftekansen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 1 jaar. Age 1 an.		Sterftekansen. Taux de mortalité.
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité.			Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité.	
1910/11	82 001	8 410	0,10256	75 955	2 264	0,02981		
1911/12	81 223	9 804	0,11455	73 591	2 118	0,02878		
1912/13	82 884	6 878	0,07689	71 919	1 629	0,02265		
1913/14	84 784	7 161	0,08446	76 511	1 850	0,02418		
1914/15	86 016	7 212	0,08385	77 628	1 900	0,02448		
1915/16	81 816	6 158	0,07573	78 804	2 119	0,02689		
1916/17	88 988	6 407	0,07629	75 158	2 028	0,02692		
1917/18	84 258	6 408	0,07600	77 576	2 091	0,02696		
1918/19	81 842	7 052	0,08669	77 850	3 557	0,04569		
1919/20	79 540	5 447	0,06848	74 290	1 911	0,02578		
1920/21	98 552	5 868	0,06267	74 093	1 288	0,01672		
	920 894 [8 280]	75 790	Gemidd. Moyenne. 0,08256	898 870 [2 724]	22 700	Gemidd. Moyenne. 0,02981		
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 2 jaren. Age 2 ans.		Sterftekansen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 3 jaren. Age 3 ans.		Sterftekansen. Taux de mortalité.
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité.			Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité.	
1910/11	73 006	751	0,01029	71 801	424	0,00591		
1911/12	73 691	718	0,00968	72 255	445	0,00616		
1912/13	71 478	587	0,00821	72 978	423	0,00580		
1913/14	70 290	581	0,00827	70 886	377	0,00532		
1914/15	74 661	696	0,00932	69 709	388	0,00557		
1915/16	75 723	795	0,01050	73 965	448	0,00606		
1916/17	76 685	788	0,01021	74 928	468	0,00624		
1917/18	73 135	879	0,01202	75 902	554	0,00730		
1918/19	75 485	1 681	0,02227	72 256	1 017	0,01407		
1919/20	74 293	796	0,01072	73 804	481	0,00652		
1920/21	72 379	491	0,00678	73 497	318	0,00433		
	810 821 [1 080]	8 753	Gemidd. Moyenne. 0,01027	801 981 [666]	5 343	Gemidd. Moyenne. 0,00666		
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 4 jaren. Age 4 ans.		Sterftekansen. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 5 jaren. Age 5 ans.		Sterftekansen. Taux de mortalité.
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité.			Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité.	
1910/11	70 178	320	0,00456	69 435	233	0,00336		
1911/12	71 377	333	0,00466	69 858	249	0,00356		
1912/13	71 810	279	0,00389	71 044	221	0,00311		
1913/14	72 555	285	0,00393	71 531	219	0,00306		
1914/15	70 509	273	0,00387	72 270	222	0,00307		
1915/16	69 321	299	0,00431	70 236	241	0,00343		
1916/17	73 517	335	0,00456	69 022	243	0,00352		
1917/18	74 460	424	0,00570	73 182	331	0,00452		
1918/19	75 348	755	0,01002	74 086	551	0,00744		
1919/20	71 239	356	0,00500	74 593	312	0,00418		
1920/21	73 323	270	0,00368	70 883	195	0,00275		
	798 637 [495]	3 929	Gemidd. Moyenne. 0,00493	786 090 [384]	3 017	Gemidd. Moyenne. 0,00382		

Sterftekansen der twee eerste levensjaren.

Taux de mortalité du premier âge (au dessous de deux ans).

De sterfgevallen komen voort uit twee kalenderjaren.
Les décès sont disséminés sur deux années du calendrier.

Het tijdsverloop, waarop deze sterftekansen betrekking hebben is niet één jaar, maar voor de leeftijden 0 tot 5 maanden: één maand, voor de leeftijden 6 tot 10 maanden: twee maanden en voor de leeftijden 12 tot 21 maanden: drie maanden.
La période à laquelle les taux de mortalité se rapportent, n'est pas un an, mais un mois pour les âges de 0 à 5 mois, deux mois pour les âges de 6 à 10 mois et trois mois pour les âges de 12 à 21 mois.

Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 0 maanden. Age 0 mois.		Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)	Levenden. Vivants.	Leeftijd 1 maand. Age 1 mois.		Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 maand.) (1 mois.)
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)			Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)	
1910/11	86 898	2 588	0,02921	84 355	1 371	0,01625		
1911/12	85 304	2 934	0,03440	82 370	1 655	0,02009		
1912/13	87 385	2 282	0,02612	85 108	1 010	0,01187		
1913/14	88 757	2 316	0,02609	86 441	1 144	0,01323		
1914/15	90 815	2 417	0,02661	88 398	1 144	0,01294		
1915/16	86 107	2 125	0,02468	83 982	985	0,01173		
1916/17	88 589	2 214	0,02499	86 375	1 007	0,01166		
1917/18	88 859	2 394	0,02694	86 465	1 029	0,01190		
1918/19	86 294	2 206	0,02556	84 088	1 040	0,01237		
1919/20	84 907	2 258	0,02654	82 654	901	0,01090		
1920/21	99 435	2 392	0,02406	97 043	964	0,00993		
	973 345 [2 678]	26 071	Gemidd. Moyenne. 0,02520	947 274 [1 293]	12 250	Gemidd. Moyenne. 0,01239		
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 2 maanden. Age 2 mois.		Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 maand.) (1 mois.)	Levenden. Vivants.	Leeftijd 3 maanden. Age 3 mois.		Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 maand.) (1 mois.)
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)			Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)	
1910/11	82 984	1 100	0,01326	81 884	895	0,01093		
1911/12	80 715	1 422	0,01762	79 293	1 241	0,01564		
1912/13	84 033	888	0,01056	83 205	703	0,00845		
1913/14	85 297	944	0,01107	84 353	809	0,00959		
1914/15	87 254	1 046	0,01199	86 208	878	0,01018		
1915/16	82 997	821	0,00989	82 176	710	0,00864		
1916/17	85 368	870	0,01019	84 498	746	0,00883		
1917/18	85 436	869	0,01017	84 567	742	0,00877		
1918/19	83 048	915	0,01102	82 133	783	0,00954		
1919/20	81 753	713	0,00872	81 040	606	0,00743		
1920/21	96 079	788	0,00820	95 291	676	0,00709		
	935 024 [1 110]	10 376	Gemidd. Moyenne. 0,012269	924 648 [950]	8 789	Gemidd. Moyenne. 0,00956		
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 4 maanden. Age 4 mois.		Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 maand.) (1 mois.)	Levenden. Vivants.	Leeftijd 5 maanden. Age 5 mois.		Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 maand.) (1 mois.)
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)			Dooden. Décès.	Sterftekansen. Taux de mortalité. (1 mois.)	
1910/11	80 989	796	0,00983	80 193	681	0,00849		
1911/12	78 052	1 013	0,01298	77 039	799	0,01037		
1912/13	82 502	601	0,00729	81 901	567	0,00692		
1913/14	83 544	711	0,00851	82 833	540	0,00652		
1914/15	85 330	779	0,00913	84 551	619	0,00732		
1915/16	81 466	605	0,00743	80 861	500	0,00618		
1916/17	83 752	613	0,00732	83 139	564	0,00678		
1917/18	83 825	593	0,00713	83 227	467	0,00561		
1918/19	81 350	637	0,00783	80 713	605	0,00750		
1919/20	80 434	474	0,00589	79 960	472	0,00590		
1920/21	94 615	523	0,00553	94 092	437	0,00463		
	915 859 [303]	7 350	Gemidd. Moyenne. 0,00887	903 509 [694]	6 301	Gemidd. Moyenne. 0,00693		

Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 6 maanden. Age 6 mois.		Leeftijd 8 maanden. Age 8 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (2 maanden.) Taux de mortalité. (2 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (2 maanden.) Taux de mortalité. (2 mois.)	
1910/11	79 512	1 178	0,01481	78 394	1 222	0,01560
1911/12	76 240	1 268	0,01663	74 972	739	0,00986
1912/13	81 334	837	0,01029	80 497	774	0,00961
1913/14	82 293	970	0,01179	81 323	897	0,01103
1914/15	83 932	1 100	0,01311	82 892	783	0,00945
1915/16	80 361	873	0,01087	79 488	796	0,01001
1916/17	82 575	893	0,01082	81 682	824	0,01009
1917/18	82 760	808	0,00976	81 952	708	0,00864
1918/19	80 108	1 170	0,01460	78 938	1 058	0,01340
1919/20	79 488	790	0,00994	78 698	642	0,00816
1920/21	93 605	839	0,00896	92 766	753	0,00812
	902 208	10 726	0,01158	891 482	9 196	0,11397
	[1 189]		Gemidd. 0,01196		Gemidd. 0,01036	
			<i>Moyenne.</i>		<i>Moyenne.</i>	
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 10 maanden. Age 10 mois.		Leeftijd 12 maanden. Age 12 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (2 maanden.) Taux de mortalité. (2 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	
1910/11	77 112	988	0,01282	77 825	960	0,01234
1911/12	74 233	588	0,00792	76 124	991	0,01302
1912/13	79 723	664	0,00833	73 645	647	0,00879
1913/14	80 426	683	0,00849	79 059	748	0,00946
1914/15	82 049	706	0,00860	79 743	798	0,01001
1915/16	78 692	682	0,00867	81 343	794	0,00976
1916/17	80 858	736	0,00910	78 010	843	0,01081
1917/18	81 244	782	0,00963	80 122	762	0,00951
1918/19	77 880	803	0,01031	80 462	1 224	0,01521
1919/20	78 056	526	0,00674	77 077	934	0,01212
1920/21	92 013	601	0,00653	77 530	624	0,00805
	882 286	7 759	0,00714			
	[879]		Gemidd. 0,00883			
			<i>Moyenne.</i>			
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 15 maanden. Age 15 mois.		Leeftijd 18 maanden. Age 18 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	
1910/11	77 865	647	0,00842	76 218	412	0,00541
1911/12	75 133	597	0,00795	74 536	362	0,00486
1912/13	72 998	495	0,00678	72 503	334	0,00461
1913/14	78 311	554	0,00708	77 757	378	0,00468
1914/15	78 945	515	0,00652	78 430	376	0,00479
1915/16	80 549	559	0,00694	79 990	449	0,00561
1916/17	77 167	631	0,00818	76 536	477	0,00623
1917/18	79 360	511	0,00644	79 990	449	0,00561
1918/19	79 238	1 087	0,01372	76 536	477	0,00623
1919/20	76 143	567	0,00745	78 849	439	0,00557
1920/21	76 906	380	0,00494	78 151	908	0,01162
	851 615	6 543	0,00767			
	[768]		Gemidd. 0,00767			
			<i>Moyenne.</i>			
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 21 maanden. Age 21 mois.		Leeftijd 24 maanden. Age 24 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	
1910/11	75 806	341	0,00450	76 526	275	0,00359
1911/12	74 174	273	0,00368	75 576	395	0,00523
1912/13	72 169	268	0,00371	76 526	275	0,00359
1913/14	77 379	317	0,00410	75 576	395	0,00523
1914/15	78 054	350	0,00448	76 526	275	0,00359
1915/16	79 541	330	0,00415	75 576	395	0,00523
1916/17	77 958	350	0,00448	76 526	275	0,00359
1917/18	80 501	444	0,00552	75 576	395	0,00523
1918/19	80 587	466	0,00578	76 526	275	0,00359
1919/20	77 756	519	0,00667	75 576	395	0,00523
1920/21	76 403	369	0,00483	76 526	275	0,00359
	879 287	5 653	0,00647			
	[643]		Gemidd. 0,00647			
			<i>Moyenne.</i>			

Sterftekansen der twee eerste levensjaren.
Taux de mortalité du premier âge (au dessous de deux ans.)

De sterfgevallen komen voort uit twee kalenderjaren.
Les décès sont disséminés sur deux années du calendrier.

Het tijdsverloop, waarop deze sterftekansen betrekking hebben is niet één jaar, maar voor de leeftijden 0 tot 5 maanden: één maand, voor de leeftijden 6 tot 10 maanden: twee maanden en voor de leeftijden 12 tot 21 maanden: drie maanden.
La période à laquelle les taux de mortalité se rapportent, n'est pas un an, mais un mois pour les âges de 0 à 5 mois, deux mois pour les âges de 6 à 10 mois et trois mois pour les âges de 12 à 21 mois.

Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 0 maanden. Age 0 mois.		Leeftijd 1 maand. Age 1 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (1 maand.) Taux de mortalité. (1 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (1 maand.) Taux de mortalité. (1 mois.)	
1910/11	82 001	1 814	0,02212	1 004	0,01252	
1911/12	81 223	2 106	0,02593	1 172	0,01481	
1912/13	82 884	1 624	0,01959	81 260	744	0,00916
1913/14	84 787	1 723	0,02032	83 064	822	0,00990
1914/15	86 016	1 700	0,01976	84 316	845	0,01002
1915/16	81 316	1 518	0,01867	79 798	706	0,00885
1916/17	83 983	1 553	0,01849	82 430	721	0,00875
1917/18	84 253	1 738	0,02063	82 515	717	0,00869
1918/19	81 342	1 554	0,01911	79 788	795	0,00996
1919/20	79 540	1 604	0,02017	77 936	617	0,00792
1920/21	93 552	1 605	0,01716	91 947	720	0,00783
	920 897	18 539	0,22195	902 358	8 863	0,10841
	[2 013]		Gemidd. 0,02018			Gemidd. 0,00986
			<i>Moyenne.</i>			<i>Moyenne.</i>
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 2 maanden. Age 2 mois.		Leeftijd 3 maanden. Age 3 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (1 maand.) Taux de mortalité. (1 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (1 maand.) Taux de mortalité. (1 mois.)	
1910/11	79 183	824	0,01041	78 359	690	0,00880
1911/12	77 945	1 073	0,01377	76 872	967	0,01258
1912/13	80 516	655	0,00813	79 861	547	0,00685
1913/14	82 242	745	0,00906	81 497	617	0,00757
1914/15	83 471	749	0,00897	82 722	661	0,00799
1915/16	79 092	605	0,00765	78 487	529	0,00674
1916/17	81 709	652	0,00798	81 057	556	0,00686
1917/18	81 798	626	0,00765	81 172	585	0,00721
1918/19	78 993	653	0,00827	78 340	584	0,00745
1919/20	77 319	492	0,00636	76 827	424	0,00552
1920/21	91 227	530	0,00581	90 697	444	0,00490
	893 495	7 604	0,00946	885 891	6 604	0,008247
	[851]		Gemidd. 0,00855			Gemidd. 0,00750
			<i>Moyenne.</i>			<i>Moyenne.</i>
Sterfjaren. Années de décès.	Levenden. Vivants.	Leeftijd 4 maanden. Age 4 mois.		Leeftijd 5 maanden. Age 5 mois.		
		Dooden. Décès.	Sterftekansen. (1 maand.) Taux de mortalité. (1 mois.)	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (1 maand.) Taux de mortalité. (1 mois.)	
1910/11	77 669	615	0,00792	77 054	482	0,00625
1911/12	75 905	866	0,01141	75 039	744	0,00992
1912/13	79 314	460	0,00580	78 854	402	0,00510
1913/14	80 880	529	0,00654	80 351	484	0,00602
1914/15	82 061	578	0,00704	81 483	509	0,00625
1915/16	77 958	429	0,00550	77 529	402	0,00518
1916/17	80 501	444	0,00552	80 057	413	0,00516
1917/18	80 587	466	0,00578	80 121	362	0,00452
1918/19	77 756	519	0,00667	77 237	478	0,00619
1919/20	76 403	369	0,00483	76 034	310	0,00408
1920/21	90 253	378	0,00419	89 875	385	0,00428
	879 287	5 653	0,00647	873 634	4 971	0,00525
	[643]		Gemidd. 0,00647			Gemidd. 0,00572
			<i>Moyenne.</i>			<i>Moyenne.</i>

Sterfjaren. Années de décès.	Leeftijd 6 maanden. Age 6 mois.			Leeftijd 8 maanden. Age 8 mois.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (2 maanden.) Taux de mortalité. (2 mois.)	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (2 maanden.) Taux de mortalité. (2 mois.)
1910/11	76 572	999	0,01305	75 573	1 095	0,01449
1911/12	74 295	1 147	0,01544	73 148	683	0,00934
1912/13	78 452	722	0,00920	77 730	639	0,00822
1913/14	79 867	869	0,01088	78 998	744	0,00942
1914/15	80 974	838	0,01035	80 136	656	0,00819
1915/16	77 127	683	0,00886	76 444	681	0,00891
1916/17	79 644	699	0,00878	78 945	726	0,00920
1917/18	79 759	617	0,00774	79 142	615	0,00777
1918/19	76 759	896	0,01167	75 863	850	0,01121
1919/20	75 723	661	0,00873	75 063	540	0,00720
1920/21	89 490	658	0,00735	88 832	628	0,00707
	868 663 [1 012]	8 789	0,11205	859 874 [914]	7 857	0,10102
			Gemidd. Moyenne. 0,01019			Gemidd. Moyenne. 0,00918
Sterfjaren. Années de décès.	Leeftijd 10 maanden. Age 10 mois.			Leeftijd 12 maanden. Age 12 mois.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (2 maanden.) Taux de mortalité. (2 mois.)	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)
1910/11	74 478	887	0,01191	75 797	843	0,01112
1911/12	72 465	546	0,00754	73 591	920	0,01250
1912/13	77 091	580	0,00752	71 919	633	0,00880
1913/14	78 254	628	0,00803	76 511	721	0,00942
1914/15	79 480	676	0,00850	77 626	689	0,00888
1915/16	75 763	605	0,00799	78 804	756	0,00959
1916/17	78 219	643	0,00822	75 158	779	0,01036
1917/18	78 527	677	0,00862	77 576	700	0,00902
1918/19	75 013	723	0,00964	77 850	1 127	0,01447
1919/20	74 523	430	0,00577	74 290	845	0,01138
1920/21	88 204	515	0,00584	74 093	495	0,00668
	852 017 [811]	6 910	0,08958	833 215 [1 021]	8 508	0,11222
			Gemidd. Moyenne. 0,00814			Gemidd. Moyenne. 0,01020
Sterfjaren. Années de décès.	Leeftijd 15 maanden. Age 15 mois.			Leeftijd 18 maanden. Age 18 mois.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)
1910/11	74 954	607	0,00810	74 947	465	0,00625
1911/12	72 671	587	0,00808	72 084	365	0,00506
1912/13	71 286	428	0,00600	70 858	330	0,00466
1913/14	75 790	458	0,00604	75 332	365	0,00485
1914/15	76 937	551	0,00716	76 386	381	0,00499
1915/16	78 048	599	0,00767	77 449	426	0,00550
1916/17	74 379	586	0,00721	76 386	407	0,00551
1917/18	76 876	505	0,00657	76 371	429	0,00562
1918/19	76 723	990	0,01290	75 733	855	0,01129
1919/20	73 445	515	0,00701	72 930	325	0,00446
1920/21	73 598	332	0,00451	73 266	227	0,00310
	824 707 [741]	6 108	0,08125	818 599 [559]	4 575	0,06129
			Gemidd. Moyenne. 0,00739			Gemidd. Moyenne. 0,00557
Sterfjaren. Années de décès.	Leeftijd 21 maanden. Age 21 mois.			Leeftijd 24 maanden. Age 24 mois.		
	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Sterftekansen. (3 maanden.) Taux de mortalité. (3 mois.)
1910/11	73 882	349	0,00472	73 882	349	0,00472
1911/12	71 719	246	0,00343	71 719	246	0,00343
1912/13	70 528	238	0,00337	70 528	238	0,00337
1913/14	74 967	306	0,00408	74 967	306	0,00408
1914/15	76 005	279	0,00367	76 005	279	0,00367
1915/16	77 023	338	0,00439	77 023	338	0,00439
1916/17	73 436	301	0,00410	73 436	301	0,00410
1917/18	75 942	457	0,00602	75 942	457	0,00602
1918/19	74 878	585	0,00781	74 878	585	0,00781
1919/20	72 605	226	0,00311	72 605	226	0,00311
1920/21	73 039	185	0,00253	73 039	185	0,00253
	814 024 [431]	3 510	0,04723	814 024 [431]	3 510	0,04723
			Gemidd. Moyenne. 0,00429			Gemidd. Moyenne. 0,00429

Sterftekansen uit het tijdvak 1910—1920.
Taux de mortalité de la période 1910—1920.

Leeftijd. Age.	Sterftekansen volgens Tabel IVa. Taux de mortalité d'après table IVa.		Sterftekansen voor den leeftijd in geheele jaren. Taux de mortalité pour l'âge en ans entiers.				
	Sterftekans. Taux de mortalité.	Leeftijd. Age.	Sterftekans. Taux de mortalité.	Leeftijd. Age.			
4,5	0,00454	61,5	0,02522	0	0,10184	61	0,02443
5,5	0,00379	62,5	0,02825	1	0,02843	62	0,02667
6,5	0,00301	63,5	0,03077	2	0,01152	63	0,02955
7,5	0,00254	64,5	0,03320	3	0,00724	64	0,03198
8,5	0,00224	65,5	0,03581	4	0,00515	65	0,03447
9,5	0,00202	66,5	0,03879	5	0,00414	66	0,03713
10,5	0,00199	67,5	0,04411	6	0,00338	67	0,04143
11,5	0,00186	68,5	0,04737	7	0,00275	68	0,04575
12,5	0,00188	69,5	0,05247	8	0,00237	69	0,04987
13,5	0,00199	70,5	0,05647	9	0,00211	70	0,05442
14,5	0,00241	71,5	0,06236	10	0,00200	71	0,05928
15,5	0,00282	72,5	0,06855	11	0,00192	72	0,06537
16,5	0,00323	73,5	0,07577	12	0,00185	73	0,07216
17,5	0,00375	74,5	0,08196	13	0,00191	74	0,07879
18,5	0,00438	75,5	0,09046	14	0,00218	75	0,08621
19,5	0,00472	76,5	0,09661	15	0,00262	76	0,09335
20,5	0,00458	77,5	0,10814	16	0,00302	77	0,1024
21,5	0,00476	78,5	0,1149	17	0,00348	78	0,1113
22,5	0,00460	79,5	0,1300	18	0,00408	79	0,1224
23,5	0,00467	80,5	0,1369	19	0,00460	80	0,1336
24,5	0,00481	81,5	0,1497	20	0,00466	81	0,1431
25,5	0,00459	82,5	0,1605	21	0,00467	82	0,1548
26,5	0,00474	83,5	0,1780	22	0,00469	83	0,1692
27,5	0,00458	84,5	0,1894	23	0,00462	84	0,1835
28,5	0,00461	85,5	0,2097	24	0,00476	85	0,1992
29,5	0,00468	86,5	0,2275	25	0,00470	86	0,2191
30,5	0,00457	87,5	0,2403	26	0,00466	87	0,2336
31,5	0,00462	88,5	0,2627	27	0,00467	88	0,251
32,5	0,00477	89,5	0,2838	28	0,00458	89	0,274
33,5	0,00485	90,5	0,2957	29	0,00465	90	0,290
34,5	0,00509			30	0,00463	91	[0,32]
35,5	0,00499			31	0,00458	92	[0,36]
36,5	0,00503			32	0,00469	93	[0,41]
37,5	0,00511			33	0,00480	94	[0,48]
38,5	0,00540			34	0,00498	95	[0,56]
39,5	0,00565			35	0,00505	96	[0,65]
40,5	0,00582			36	0,00500	97	[0,8]
41,5	0,00595			37	0,00505	98	[0,9]
42,5	0,00632			38	0,00524	99	[1]
43,5	0,00682			39	0,00553		
44,5	0,00736			40	0,00574		
45,5	0,00755			41	0,00587		
46,5	0,00798			42	0,00611		
47,5	0,00865			43	0,00656		
48,5	0,00909			44	0,00711		
49,5	0,00983			45	0,00746		
50,5	0,01039			46	0,00774		
51,5	0,01148			47	0,00831		
52,5	0,01246			48	0,00887		
53,5	0,01370			49	0,00945		
54,5	0,01457			50	0,01009		
55,5	0,01569			51	0,01091		
56,5	0,01676			52	0,01196		
57,5	0,01875			53	0,01309		
58,5	0,02014			54	0,01414		
59,5	0,02158			55	0,01512		
60,5	0,02375			56	0,01617		
				57	0,01774		
				58	0,01948		
				59	0,02081		
				60	0,02266		

Sterftetekansen uit het tijdvak 1910—1920.
Taux de mortalité de la période 1910—1920.

Sterftetekansen volgens Tabel IVa. Taux de mortalité d'après table IVa.		Sterftetekansen voor den leeftijd in geheele jaren. Taux de mortalité pour l'âge en ans entiers.	
Leeftijd. Age.	Sterftetekans. Taux de mortalité.	Leeftijd. Age.	Sterftetekans. Taux de mortalité.
4,5	0,00430	61,5	0,02207
5,5	0,00387	62,5	0,02409
6,5	0,00285	63,5	0,02624
7,5	0,00245	64,5	0,02862
8,5	0,00216	65,5	0,03252
9,5	0,00211	66,5	0,03518
10,5	0,00200	67,5	0,03861
11,5	0,00205	68,5	0,04433
12,5	0,00226	69,5	0,04560
13,5	0,00260	70,5	0,05179
14,5	0,00297	71,5	0,05732
15,5	0,00329	72,5	0,06321
16,5	0,00345	73,5	0,06877
17,5	0,00371	74,5	0,07584
18,5	0,00398	75,5	0,08312
19,5	0,00387	76,5	0,09108
20,5	0,00381	77,5	0,09950
21,5	0,00418	78,5	0,10800
22,5	0,00417	79,5	0,1184
23,5	0,00421	80,5	0,1284
24,5	0,00438	81,5	0,1407
25,5	0,00444	82,5	0,1576
26,5	0,00476	83,5	0,1615
27,5	0,00490	84,5	0,1795
28,5	0,00496	85,5	0,1916
29,5	0,00507	86,5	0,2051
30,5	0,00520	87,5	0,2190
31,5	0,00517	88,5	0,2395
32,5	0,00517	89,5	0,2548
33,5	0,00547	90,5	0,2686
34,5	0,00576		
35,5	0,00567		
36,5	0,00592		
37,5	0,00591		
38,5	0,00638		
39,5	0,00619		
40,5	0,00671		
41,5	0,00644		
42,5	0,00672		
43,5	0,00686		
44,5	0,00704		
45,5	0,00765		
46,5	0,00774		
47,5	0,00791		
48,5	0,00860		
49,5	0,00885		
50,5	0,00925		
51,5	0,01064		
52,5	0,01072		
53,5	0,01138		
54,5	0,01240		
55,5	0,01297		
56,5	0,01405		
57,5	0,01562		
58,5	0,01663		
59,5	0,01907		
60,5	0,02007		

Sterftetafels der geheele bevolking.
Tables de mortalité de la population entière.

MANNENTAFEL.
Hommes.

Leeftijd. Age.	Sterftetekans. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.	Leeftijd. Age.	Sterftetekans. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.
0	0,10184	100 000	10 184	55,1	50	0,01009	68 891	695	22,4
1	0,02843	89 816	2 555	60,3	51	0,01091	68 196	743	21,6
2	0,01152	87 261	1 005	61,1	52	0,01196	67 453	808	20,8
3	0,00724	86 256	625	60,8	53	0,01309	66 645	872	20,1
4	0,00515	85 681	441	60,2	54	0,01414	65 773	929	19,3
5	0,00414	85 190	352	59,5	55	0,01512	64 844	981	18,6
6	0,00338	84 888	287	58,8	56	0,01617	63 863	1 033	17,9
7	0,00275	84 551	233	58,0	57	0,01774	62 830	1 114	17,2
8	0,00237	84 318	200	57,1	58	0,01948	61 716	1 201	16,5
9	0,00211	84 118	178	56,3	59	0,02081	60 515	1 259	15,7
10	0,00200	83 940	198	55,4	60	0,02266	59 256	1 342	15,1
11	0,00192	83 742	129	54,6	61	0,02443	57 914	1 415	14,4
12	0,00185	83 613	154	53,6	62	0,02667	56 499	1 507	13,8
13	0,00191	83 459	160	52,7	63	0,02955	54 992	1 625	13,1
14	0,00218	83 299	182	51,8	64	0,03198	53 367	1 708	12,5
15	0,00262	83 117	218	50,9	65	0,03447	51 659	1 780	11,9
16	0,00302	82 899	250	50,0	66	0,03713	49 879	1 851	11,3
17	0,00348	82 649	287	49,2	67	0,04143	48 028	1 991	10,8
18	0,00408	82 362	336	48,3	68	0,04575	46 087	2 106	10,2
19	0,00460	82 026	377	47,5	69	0,04987	43 931	2 191	9,7
20	0,00466	81 649	381	46,7	70	0,05442	41 740	2 272	9,1
21	0,00467	81 268	379	46,0	71	0,05928	39 468	2 339	8,6
22	0,00469	80 889	379	45,2	72	0,06537	37 129	2 427	8,2
23	0,00462	80 519	372	44,4	73	0,07216	34 702	2 505	7,7
24	0,00476	80 138	381	43,6	74	0,07879	32 197	2 586	7,2
25	0,00470	79 757	375	42,8	75	0,08621	29 661	2 557	6,8
26	0,00466	79 382	371	42,0	76	0,09335	27 104	2 530	6,4
27	0,00467	79 011	368	41,2	77	0,1024	24 574	2 517	5,9
28	0,00458	78 643	360	40,4	78	0,1113	22 057	2 455	5,6
29	0,00465	78 283	363	39,6	79	0,1224	19 602	2 399	5,3
30	0,00463	77 920	361	38,8	80	0,1336	17 203	2 298	5,0
31	0,00458	77 559	355	37,9	81	0,1431	14 905	2 193	4,7
32	0,00469	77 204	362	37,1	82	0,1548	12 772	1 977	4,3
33	0,00480	76 842	369	36,3	83	0,1692	10 795	1 826	4,0
34	0,00498	76 473	381	35,5	84	0,1835	8 969	1 646	3,8
35	0,00505	76 092	384	34,6	85	0,1992	7 323	1 459	3,5
36	0,00500	75 708	379	33,8	86	0,2191	5 864	1 285	3,3
37	0,00505	75 329	381	33,0	87	0,2336	4 579	1 069	3,0
38	0,00524	74 948	393	32,1	88	0,251	3 510	881	2,8
39	0,00553	74 555	412	31,3	89	0,274	2 629	720	2,6
40	0,00574	74 148	426	30,5	90	0,290	1 909	554	2,3
41	0,00587	73 717	433	29,6	91	0,32	1 355	434	2,1
42	0,00611	73 284	447	28,8	92	0,36	921	331	1,8
43	0,00656	72 837	479	28,0	93	0,41	590	242	1,6
44	0,00711	72 358	514	27,2	94	0,48	348	168	1,4
45	0,00746	71 844	536	26,4	95	0,56	180	100	1,1
46	0,00774	71 308	551	25,6	96	0,65	80	52	0,9
47	0,00831	70 757	587	24,8	97	0,8	28	22	0,8
48	0,00887	70 170	623	24,0	98	0,9	6	5	0,7
49	0,00945	69 547	656	23,2	99	1,0	1	1	0,5

Sterftetafels der geheele bevolking.
Tables de mortalité de la population entière.

VROUWENTAFEL.

Femmes.

Leeftijd. Age.	Sterftetkans. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.	Leeftijd. Age.	Sterftetkans. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.
0	0,08256	100 000	8 256	57,1	50	0,00898	70 212	631	28,4
1	0,02716	91 744	2 492	61,1	51	0,00997	69 581	694	22,6
2	0,01075	89 252	958	61,8	52	0,01073	68 887	740	21,9
3	0,00666	88 294	587	61,5	53	0,01099	68 147	749	21,1
4	0,00493	87 707	434	60,9	54	0,01190	67 398	802	20,3
5	0,00382	87 273	333	60,2	55	0,01268	66 596	844	19,6
6	0,00308	86 040	268	59,5	56	0,01345	65 752	884	18,8
7	0,00269	86 672	227	57,7	57	0,01484	64 868	962	18,0
8	0,00228	86 445	197	57,8	58	0,01607	63 906	1 028	17,3
9	0,00212	86 248	182	56,9	59	0,01785	62 878	1 122	16,6
10	0,00205	86 066	177	56,0	60	0,01960	61 756	1 211	15,9
11	0,00201	85 889	171	55,2	61	0,02101	60 545	1 272	15,2
12	0,00214	85 718	184	54,3	62	0,02307	59 273	1 367	14,5
13	0,00242	85 534	206	53,4	63	0,02514	57 906	1 456	13,8
14	0,00279	85 328	238	52,5	64	0,02732	56 450	1 543	13,2
15	0,00314	85 090	268	51,7	65	0,03055	54 907	1 677	12,5
16	0,00337	84 822	286	50,8	66	0,03388	53 230	1 803	11,9
17	0,00357	84 536	301	50,0	67	0,03670	51 427	1 888	11,3
18	0,00387	84 235	334	49,2	68	0,04161	49 539	2 061	10,7
19	0,00395	83 901	323	48,4	69	0,04494	47 478	2 134	10,2
20	0,00381	83 578	319	47,5	70	0,04843	45 344	2 196	9,6
21	0,00399	83 259	333	46,7	71	0,05157	43 148	2 355	9,1
22	0,00420	82 926	349	45,9	72	0,05502	40 793	2 458	8,6
23	0,00418	82 577	345	45,1	73	0,05892	38 335	2 527	8,1
24	0,00429	82 232	353	44,3	74	0,07220	35 808	2 586	7,6
25	0,00440	81 879	362	43,5	75	0,07942	33 222	2 638	7,2
26	0,00459	81 517	374	42,7	76	0,08703	30 584	2 662	6,8
27	0,00485	81 143	393	41,9	77	0,09526	27 922	2 660	6,4
28	0,00493	80 750	399	41,1	78	0,1036	25 262	2 617	6,0
29	0,00501	80 351	403	40,3	79	0,1131	22 645	2 561	5,6
30	0,00514	79 948	411	39,5	80	0,1233	20 084	2 477	5,3
31	0,00519	79 537	413	38,7	81	0,1341	17 607	2 361	4,9
32	0,00515	79 124	407	37,9	82	0,1497	15 246	2 282	4,6
33	0,00530	78 717	417	37,1	83	0,1595	12 964	2 068	4,3
34	0,00564	78 300	443	36,2	84	0,1700	10 896	1 852	4,1
35	0,00572	77 857	445	35,4	85	0,1858	9 044	1 681	3,8
36	0,00579	77 412	448	34,6	86	0,1982	7 363	1 459	3,5
37	0,00590	76 964	454	33,9	87	0,2116	5 904	1 249	3,3
38	0,00616	76 510	470	33,1	88	0,229	4 655	1 066	3,1
39	0,00628	76 040	479	32,3	89	0,248	3 589	890	2,8
40	0,00646	75 561	487	31,4	90	0,262	2 699	707	2,6
41	0,00659	75 074	494	30,6	91	0,29	1 992	578	2,3
42	0,00655	74 580	488	29,8	92	0,32	1 414	452	2,0
43	0,00680	74 092	503	29,0	93	0,37	962	356	1,8
44	0,00692	73 589	510	28,2	94	0,43	606	261	1,5
45	0,00735	73 079	537	27,4	95	0,50	345	172	1,3
46	0,00772	72 542	561	26,6	96	0,57	179	99	1,1
47	0,00779	71 981	561	25,8	97	0,7	74	52	0,9
48	0,00825	71 420	589	25,0	98	0,8	22	18	0,7
49	0,00874	70 831	619	24,2	99	0,9	4	4	0,5
					100	1,0	—	—	—

Sterftetafels der voornaamste gemeenten. 1)
Table de mortalité des communes de plus de 20 000 habitants. 1)

MANNENTAFEL.

Hommes.

Leeftijd. Age.	Sterftetkans. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.	Leeftijd. Age.	Sterftetkans. Taux de mortalité.	Levenden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.
0	0,08811	100 000	8 811	55,2	50	0,01141	69 616	794	21,6
1	0,03057	91 189	2 788	59,5	51	0,01239	68 822	853	20,9
2	0,01300	88 401	1 149	60,4	52	0,01346	67 969	915	20,1
3	0,00768	87 252	670	60,2	53	0,01459	67 054	978	19,4
4	0,00544	86 582	471	59,7	54	0,01579	66 076	1 043	18,7
5	0,00420	86 111	362	59,0	55	0,01708	65 033	1 111	18,0
6	0,00321	85 749	275	58,2	56	0,01848	63 922	1 181	17,3
7	0,00266	85 474	227	57,4	57	0,02002	62 741	1 256	16,6
8	0,00232	85 247	198	56,6	58	0,02168	61 485	1 333	15,9
9	0,00205	85 049	174	55,7	59	0,02343	60 152	1 409	15,3
10	0,00187	84 875	159	54,8	60	0,02532	58 743	1 487	14,6
11	0,00179	84 716	152	53,9	61	0,02739	57 256	1 568	14,0
12	0,00184	84 564	156	53,0	62	0,02969	55 688	1 659	13,4
13	0,00204	84 408	172	52,1	63	0,03213	54 035	1 736	12,8
14	0,00241	84 236	203	51,2	64	0,03468	52 299	1 814	12,2
15	0,00285	84 033	239	50,3	65	0,03747	50 485	1 892	11,6
16	0,00329	83 794	276	49,5	66	0,04062	48 593	1 974	11,0
17	0,00364	83 518	304	48,6	67	0,04426	46 619	2 063	10,5
18	0,00391	83 214	325	47,8	68	0,04835	44 556	2 154	9,9
19	0,00416	82 889	345	47,0	69	0,05281	42 402	2 239	9,4
20	0,00437	82 544	361	46,2	70	0,05769	40 163	2 317	8,9
21	0,00454	82 183	373	45,4	71	0,06304	37 846	2 386	8,4
22	0,00464	81 810	380	44,6	72	0,06891	35 460	2 444	8,0
23	0,00465	81 430	379	43,8	73	0,07522	33 016	2 483	7,5
24	0,00458	81 051	371	43,0	74	0,08195	30 533	2 502	7,1
25	0,00448	80 680	361	42,2	75	0,08920	28 031	2 500	6,7
26	0,00437	80 319	351	41,4	76	0,09708	25 531	2 479	6,3
27	0,00432	79 968	345	40,6	77	0,1057	23 052	2 437	5,9
28	0,00431	79 623	343	39,7	78	0,1149	20 615	2 369	5,5
29	0,00433	79 280	343	38,9	79	0,1246	18 246	2 273	5,2
30	0,00436	78 937	344	38,1	80	0,1351	15 973	2 158	4,9
31	0,00442	78 593	347	37,2	81	0,1466	13 815	2 025	4,5
32	0,00449	78 246	351	36,4	82	0,1592	11 790	1 877	4,2
33	0,00458	77 895	357	35,6	83	0,1719	9 913	1 704	4,0
34	0,00470	77 538	364	34,7	84	0,1855	8 209	1 523	3,7
35	0,00484	77 174	374	33,9	85	0,2006	6 686	1 341	3,4
36	0,00499	76 800	383	33,0	86	0,2182	5 345	1 166	3,1
37	0,00516	76 417	394	32,2	87	0,2388	4 179	998	2,8
38	0,00533	76 023	405	31,4	88	0,263	3 181	837	2,6
39	0,00551	75 618	417	30,5	89	0,292	2 344	684	2,3
40	0,00570	75 201	429	29,7	90	0,33	1 660	548	2,1
41	0,00595	74 772	445	28,9	91	0,37	1 112	411	1,8
42	0,00629	74 327	468	28,0	92	0,41	701	287	1,6
43	0,00669	73 859	494	27,2	93	0,47	414	195	1,4
44	0,00715	73 365	525	26,4	94	0,53	219	116	1,2
45	0,00767	72 840	559	25,6	95	0,60	108	62	1,1
46	0,00826	72 281	597	24,8	96	0,69	41	28	0,9
47	0,00894	71 684	641	24,0	97	0,8	13	10	0,7
48	0,00969	71 043	688	23,2	98	0,9	3	3	0,5
49	0,01051	70 355	739	22,4	99	1,0	—	—	—

1) Gemeenten met meer dan 20 000 inwoners op 31 December 1909.
D'après le recensement du 31 décembre 1909.

Sterftetafels der voornaamste gemeenten. ¹⁾
Table de mortalité des communes de plus de 20 000 habitants. ¹⁾

VROUWENTAFEL.
Femmes.

Leeftijd. Age.	Sterftetokans. Taux de mortalité.	Levonden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.	Leeftijd. Age.	Sterftetokans. Taux de mortalité.	Levonden. Vivants.	Dooden. Décès.	Gemiddelde levensduur. Vie moyenne.
0	0,06955	100 000	6 955	58,3	50	0,00916	72 123	661	23,6
1	0,02912	93 045	2 709	61,6	51	0,00975	71 462	697	22,8
2	0,01170	90 836	1 057	62,5	52	0,01042	70 765	737	22,1
3	0,00703	89 279	628	62,2	53	0,01116	70 028	782	21,3
4	0,00502	88 651	445	61,6	54	0,01196	69 246	828	20,5
5	0,00366	88 206	323	60,9	55	0,01285	68 418	879	19,8
6	0,00278	87 883	244	60,2	56	0,01384	67 539	935	19,0
7	0,00232	87 639	203	59,3	57	0,01497	66 604	997	18,3
8	0,00209	87 436	183	58,5	58	0,01619	65 607	1 062	17,5
9	0,00195	87 253	170	57,6	59	0,01748	64 545	1 128	16,8
10	0,00190	87 083	165	56,7	60	0,01891	63 417	1 199	16,1
11	0,00193	86 918	168	55,8	61	0,02056	62 218	1 270	15,4
12	0,00204	86 750	177	54,9	62	0,02250	60 939	1 371	14,7
13	0,00225	86 573	195	54,0	63	0,02470	59 568	1 471	14,1
14	0,00258	86 378	223	53,1	64	0,02713	58 097	1 576	13,4
15	0,00295	86 155	254	52,3	65	0,02980	56 521	1 684	12,8
16	0,00330	85 901	283	51,4	66	0,03275	54 837	1 796	12,1
17	0,00356	85 618	305	50,6	67	0,03602	53 041	1 911	11,5
18	0,00370	85 313	316	49,8	68	0,03949	51 130	2 019	10,9
19	0,00377	84 997	320	49,0	69	0,04315	49 111	2 119	10,4
20	0,00380	84 677	322	48,2	70	0,04716	46 992	2 216	9,8
21	0,00383	84 355	323	47,3	71	0,05167	44 776	2 314	9,3
22	0,00388	84 032	326	46,5	72	0,05686	42 462	2 414	8,8
23	0,00396	83 706	331	45,7	73	0,06270	40 048	2 511	8,3
24	0,00404	83 375	337	44,9	74	0,06908	37 537	2 593	7,8
25	0,00413	83 038	343	44,1	75	0,07603	34 944	2 657	7,3
26	0,00421	82 695	348	43,2	76	0,08360	32 287	2 699	6,9
27	0,00429	82 347	353	42,4	77	0,09182	29 588	2 717	6,5
28	0,00435	81 994	357	41,6	78	0,10077	26 871	2 706	6,1
29	0,00440	81 637	359	40,8	79	0,11011	24 165	2 661	5,7
30	0,00445	81 278	362	40,0	80	0,12011	21 504	2 583	5,3
31	0,00450	80 916	364	39,1	81	0,13099	18 921	2 477	5,0
32	0,00458	80 552	369	38,3	82	0,14244	16 444	2 342	4,7
33	0,00467	80 183	374	37,5	83	0,15377	14 102	2 167	4,4
34	0,00478	79 809	381	36,7	84	0,16555	11 935	1 975	4,1
35	0,00490	79 428	389	35,8	85	0,17844	9 960	1 777	3,8
36	0,00503	79 039	398	35,0	86	0,19333	8 183	1 582	3,5
37	0,00519	78 641	408	34,2	87	0,21066	6 601	1 391	3,2
38	0,00536	78 233	419	33,3	88	0,22922	5 210	1 209	2,9
39	0,00555	77 814	432	32,5	89	0,257	4 011	1 028	2,6
40	0,00576	77 382	446	31,7	90	0,286	2 973	850	2,4
41	0,00599	76 936	461	30,9	91	0,32	2 123	679	2,1
42	0,00623	76 475	476	30,1	92	0,36	1 444	520	1,9
43	0,00648	75 999	492	29,3	93	0,41	924	379	1,6
44	0,00674	75 507	509	28,4	94	0,47	545	256	1,4
45	0,00703	74 998	527	27,6	95	0,53	289	153	1,2
46	0,00736	74 471	548	26,8	96	0,60	136	82	1,0
47	0,00774	73 928	572	26,0	97	0,7	54	38	0,9
48	0,00817	73 351	599	25,2	98	0,8	16	18	0,7
49	0,00864	72 752	629	24,4	99	0,9	3	3	0,5
					100	1,0	—	—	—

¹⁾ Gemeenten met meer dan 20 000 inwoners op 31 December 1909.
D'après le recensement du 31 décembre 1909.

Sterftetafels der voornaamste gemeenten. ¹⁾
Tables de mortalité des communes de plus de 20 000 habitants. ¹⁾

MANNENTAFEL.
Hommes.

Vergelijking der sterfgevallen volgens de afgeronde en de onafgeronde kansen.
Comparaison des décès d'après les taux ajustés et non ajustés.

Leeftijd. Age.	Personen onder éénjarige waarneming. Personnes observées pendant une année.	Sterfgevallen volgens de afgeronde kansen. ajustés.	Sterfgevallen volgens de onafgeronde kansen. non ajustés.	Vershil. Différence.	Sommon der verschillen. Sommes des différences.	Leeftijd. Age.	Personen onder éénjarige waarneming. Personnes observées pendant une année.	Sterfgevallen volgens de afgeronde kansen. ajustés.	Sterfgevallen volgens de onafgeronde kansen. non ajustés.	Vershil. Différence.	Sommon der verschillen. Sommes des différences.
8	305 547	709	703	+ 6	+ 6	50	124 298	1 418	1 377	+ 41	+ 37
9	303 038	621	612	+ 9	+ 15	51	120 467	1 493	1 505	- 12	+ 25
10	300 677	562	568	- 6	+ 9	52	116 363	1 566	1 560	+ 6	+ 31
11	297 771	533	542	- 9	+ 0	53	112 225	1 637	1 633	+ 4	+ 35
12	294 519	542	521	+ 21	+ 21	54	107 741	1 701	1 743	- 42	- 7
13	291 291	594	559	+ 35	+ 56	55	103 078	1 761	1 785	- 24	- 31
14	288 104	694	671	+ 23	+ 79	56	98 548	1 821	1 798	+ 23	- 8
15	284 731	811	735	+ 76	+ 155	57	94 214	1 886	1 842	+ 44	+ 36
16	281 357	926	833	+ 93	+ 248	58	90 333	1 958	1 991	- 33	+ 3
17	277 816	1 011	1 020	- 9	+ 239	59	86 628	2 030	2 044	- 14	- 11
18	273 352	1 069	1 178	- 109	+ 130	60	83 082	2 104	2 109	- 5	- 16
19	267 981	1 115	1 219	- 104	+ 26	61	79 361	2 174	2 150	+ 24	+ 8
20	262 688	1 148	1 214	- 66	- 40	62	75 189	2 232	2 230	+ 2	+ 10
21	257 888	1 171	1 199	- 28	- 68	63	71 025	2 282	2 305	- 23	- 13
22	252 924	1 174	1 153	+ 21	- 47	64	67 107	2 327	2 341	- 14	- 27
23	247 501	1 151	1 143	+ 8	- 39	65	63 639	2 385	2 395	- 10	- 37
24	241 856	1 108	1 093	+ 15	- 24	66	60 276	2 448	2 438	+ 10	- 27
25	236 349	1 059	1 028	+ 31	+ 7	67	56 849	2 516	2 544	- 28	- 55
26	230 683	1 008	1 015	- 7	0	68	53 162	2 570	2 598	+ 32	- 23
27	224 667	971	982	- 11	- 11	69	49 471	2 613	2 608	+ 5	- 18
28	218 999	944	922	+ 22	+ 11	70	45 852	2 645	2 658	- 13	- 31
29	213 870	926	932	- 6	+ 5	71	42 190	2 660	2 639	+ 21	- 10
30	209 477	913	924	- 11	- 6	72	38 880	2 679	2 640	+ 39	+ 29
31	205 542	908	906	+ 2	- 4	73	35 999	2 708	2 698	+ 10	+ 39
32	201 432	904	919	- 15	- 19	74	33 129	2 715	2 719	- 4	- 15
33	197 281	904	868	+ 36	+ 17	75	29 938	2 670	2 709	- 39	- 54
34	193 109	908	917	- 9	+ 8	76	26 704	2 592	2 613	- 21	- 75
35	188 776	914	938	- 24	- 16	77	23 567	2 491	2 475	+ 16	- 59
36	184 416	920	911	+ 9	- 7	78	20 537	2 360	2 298	+ 62	+ 3
37	180 552	932	935	- 3	- 10	79	17 832	2 222	2 261	- 39	- 36
38	176 210	939	929	+ 10	0	80	15 299	2 067	2 102	- 35	- 71
39	171 346	944	946	- 2	- 2	81	12 871	1 887	1 871	+ 16	- 55
40	166 751	950	959	- 9	- 11	82	10 730	1 708	1 681	+ 27	- 28
41	161 967	964	952	+ 12	+ 1	83	8 814	1 515	1 532	- 17	- 45
42	157 377	990	984	+ 6	+ 7	84	7 155	1 327	1 348	- 21	- 66
43	152 950	1 023	1 023	0	+ 7	85	5 772	1 158	1 159	- 1	- 67
44	148 533	1 062	1 066	- 4	+ 3	86	4 581	1 000	1 022	- 22	- 89
45	144 278	1 107	1 166	- 59	- 56	87	3 527	889	842	+ 3	- 92
46	140 323	1 159	1 205	- 46	- 102	88	2 673	703	700	+ 3	- 89
47	136 247	1 218	1 221	- 3	- 105	89	1 385	575	567	+ 8	- 81
48	131 909	1 278	1 237	+ 41	- 64						
49	127 913	1 344	1 284	+ 60	- 4						

¹⁾ Gemeenten met meer dan 20 000 inwoners op 31 December 1909.
D'après le recensement du 31 décembre 1909.

Sterftetafels der voornaamste gemeenten. ¹⁾
 Tables de mortalité des communes de plus de 20 000 habitants. ¹⁾

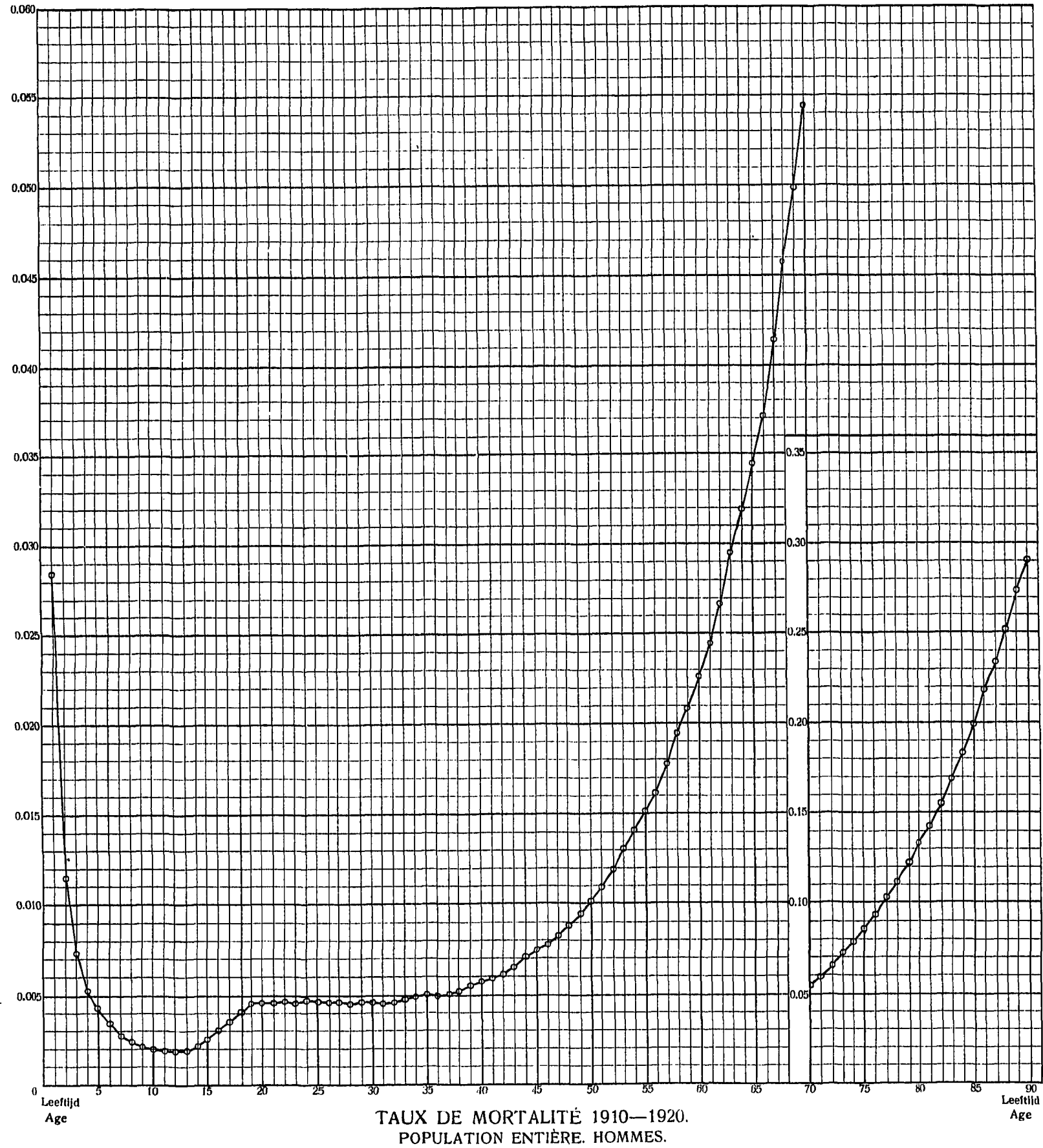
VROUWENTAFEL.
 Femmes.

Vergelijking der sterfgevallen volgens de afgeronde en de onafgeronde kanssen
 Comparaison des décès d'après les taux ajustés et non ajustés.

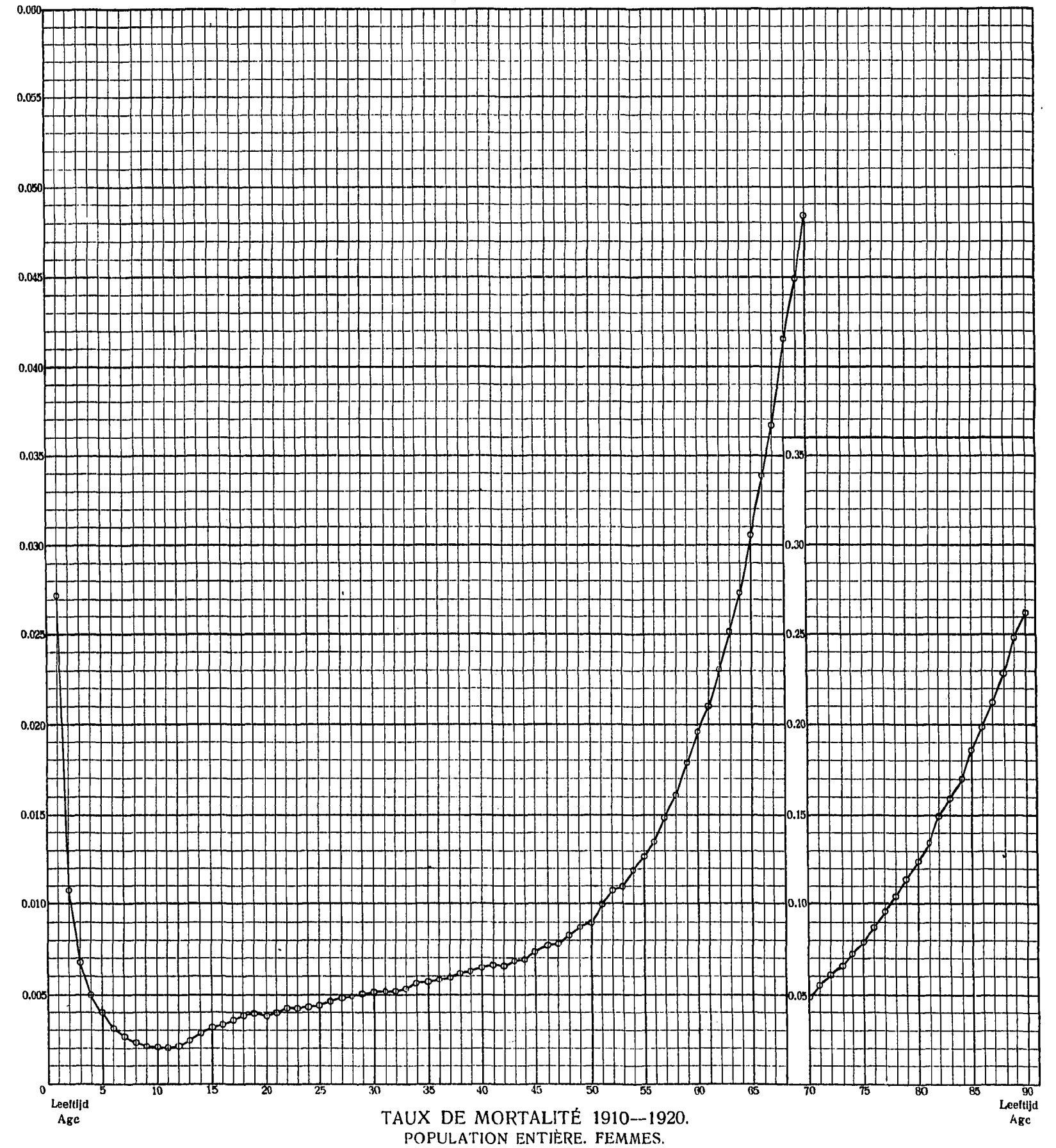
Leeftijd. Age.	Personen onder éénjarige waarneming. Personnes observées pendant une année.	Sterfgevallen volgens de taux		Verschil. Différence.	Sommen der verschillen. Sommes d s différences.	Leeftijd. Age.	Personen onder éénjarige waarneming. Personnes observées pendant une année.	Sterfgevallen volgens de taux		Verschil. Différence.	Sommen der verschillen. Sommes des différences.
		afgeronde kanssen. ajustés.	onafgeronde kanssen. non ajustés.					afgeronde kanssen. ajustés.	onafgeronde kanssen. non ajustés.		
8	301 846	681	613	+ 18	+ 18	50	140 256	1 285	1 252	+ 33	— 2
9	300 372	586	589	— 8	+ 15	51	135 943	1 325	1 325	— 0	— 2
						52	131 352	1 369	1 377	— 8	— 10
10	299 182	568	559	+ 9	+ 24	53	126 922	1 416	1 408	+ 8	— 2
11	297 662	574	551	+ 23	+ 47	54	122 175	1 461	1 494	— 33	— 35
12	295 880	604	580	+ 24	+ 71	55	117 162	1 506	1 508	+ 3	— 32
13	294 223	662	665	— 3	+ 68	56	112 415	1 556	1 574	— 18	— 50
14	292 342	754	772	— 18	+ 50	57	107 996	1 617	1 594	+ 23	— 27
15	290 415	857	874	— 17	+ 33	58	104 197	1 687	1 654	+ 33	+ 6
16	288 560	952	984	— 32	+ 1	59	100 727	1 761	1 814	— 53	— 47
17	286 243	1 019	1 008	+ 11	+ 12						
18	283 446	1 049	1 074	— 25	— 13	60	97 634	1 846	1 891	— 45	— 92
19	280 343	1 057	1 082	— 25	— 38	61	94 223	1 937	1 929	+ 8	— 84
						62	90 209	2 030	2 033	— 3	— 87
20	277 432	1 054	999	+ 55	+ 17	63	86 223	2 130	2 145	— 15	— 102
21	274 581	1 052	1 063	— 11	+ 6	64	82 546	2 239	2 183	+ 56	— 46
22	271 054	1 052	1 092	— 40	— 34	65	79 431	2 367	2 346	+ 21	— 25
23	267 183	1 058	1 045	+ 13	— 21	66	76 174	2 495	2 507	— 12	— 37
24	262 972	1 062	1 055	+ 7	— 14	67	72 746	2 620	2 627	— 7	— 44
25	258 516	1 068	1 057	+ 11	— 3	68	68 899	2 721	2 765	— 44	— 88
26	253 627	1 068	1 080	— 12	— 15	69	64 805	2 796	2 782	+ 14	— 74
27	248 289	1 065	1 083	— 18	— 33						
28	243 055	1 057	1 040	+ 17	— 16	70	61 070	2 880	2 795	+ 85	+ 11
29	237 940	1 047	1 061	— 14	— 30	71	57 258	2 959	2 917	+ 42	+ 53
						72	53 593	3 047	3 093	— 46	+ 7
30	233 489	1 039	1 067	— 28	— 58	73	50 293	3 153	3 205	— 52	— 45
31	229 315	1 032	1 025	+ 7	— 51	74	46 961	3 244	3 297	+ 7	— 38
32	224 856	1 030	1 014	+ 16	— 35	75	43 282	3 291	3 335	— 44	— 82
33	220 524	1 030	1 012	+ 18	— 17	76	39 354	3 290	3 323	— 33	— 115
34	216 117	1 033	1 046	— 13	— 30	77	35 395	3 250	3 207	+ 43	— 72
35	211 275	1 035	1 044	— 9	— 39	78	31 455	3 168	3 144	+ 24	— 48
36	206 480	1 039	1 039	— 0	— 39	79	27 814	3 062	3 065	— 3	— 51
37	202 283	1 050	1 028	+ 22	— 17						
38	197 425	1 058	1 056	+ 2	— 15	80	24 416	2 932	2 879	+ 53	+ 2
39	192 083	1 066	1 081	— 15	— 30	81	21 112	2 764	2 723	+ 41	+ 43
						82	18 046	2 570	2 611	— 41	+ 2
40	187 086	1 078	1 079	— 1	— 31	83	15 191	2 335	2 350	— 15	— 13
41	181 915	1 090	1 108	— 18	— 49	84	12 690	2 100	2 153	— 53	— 66
42	176 665	1 101	1 076	+ 25	— 24	85	10 498	1 873	2 008	— 135	— 201
43	171 764	1 113	1 116	— 3	— 27	86	8 493	1 642	1 697	— 55	— 256
44	167 040	1 126	1 134	— 8	— 35	87	6 743	1 421	1 387	+ 34	— 222
45	162 328	1 141	1 149	— 8	— 43	88	5 343	1 240	1 213	+ 27	— 195
46	158 133	1 164	1 208	— 44	— 87	89	4 130	1 061	1 020	+ 41	— 154
47	153 736	1 190	1 193	— 3	— 90						
48	148 801	1 216	1 170	+ 46	— 44						
49	144 298	1 247	1 238	+ 9	— 35						

¹⁾ Gemeenten met meer dan 20 000 inwoners op 31 December 1909.
 D'après le recensement du 31 décembre 1909.

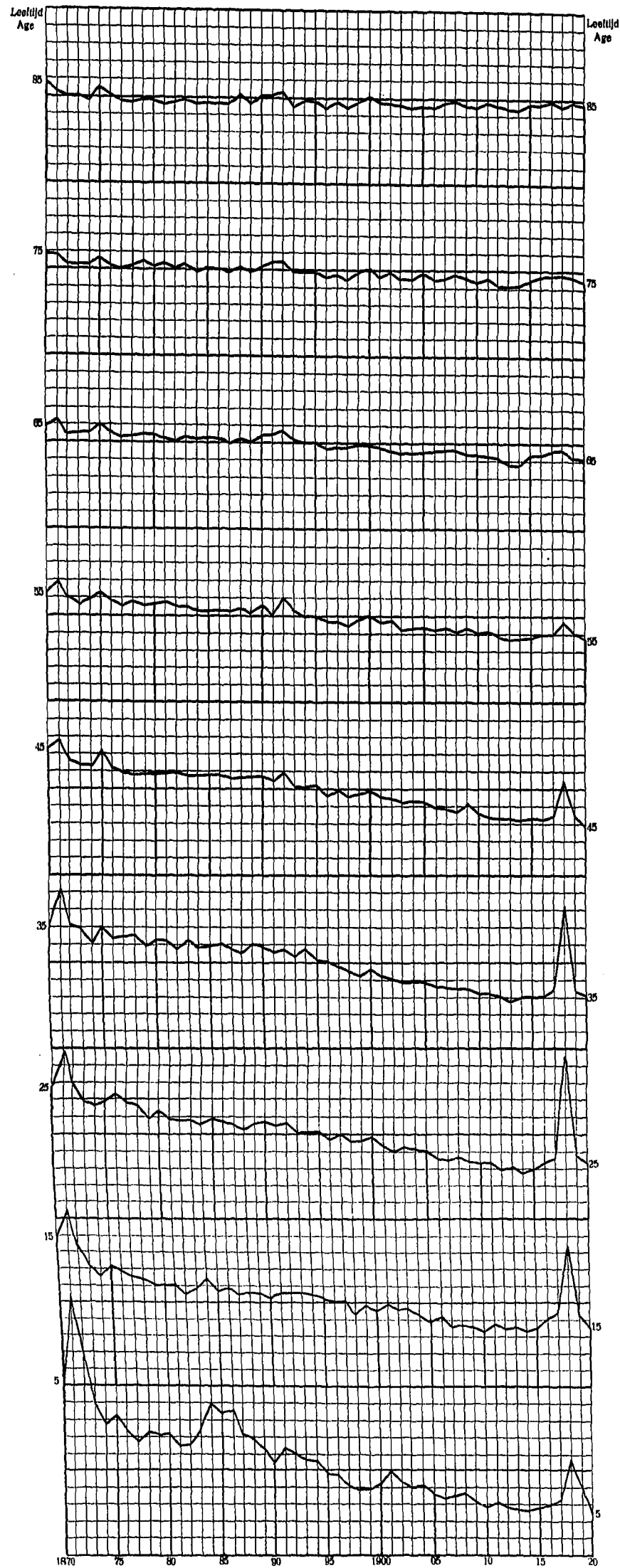
STERFTEKANSEN 1910—1920.
GEHEELE BEVOLKING. MANNEN.

STERFTEKANSEN 1910—1920.
GEHEELE BEVOLKING. VROUWEN.

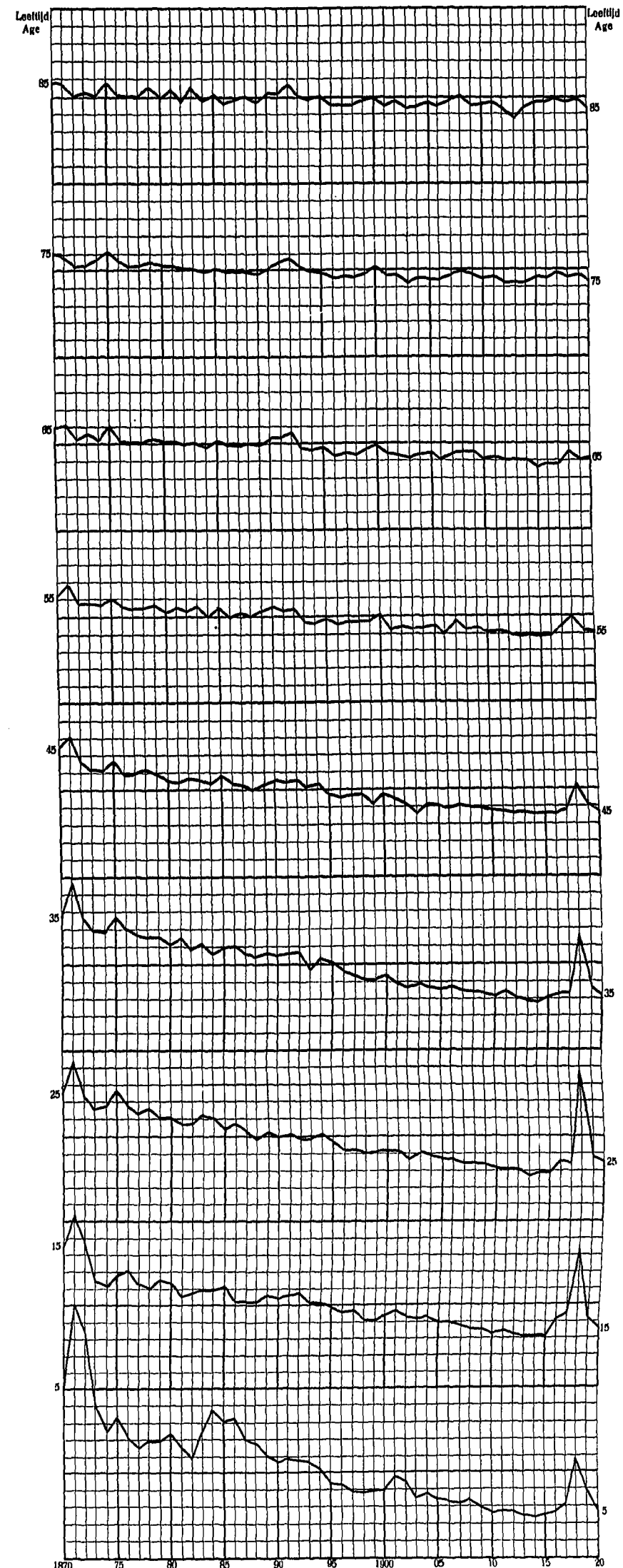

VERANDERING STERFTEKANSEN 1870-1920.
MANNEN.

HOMMES.
FLUCTUATIONS DANS LES TAUX DE MORTALITÉ 1870-1920.

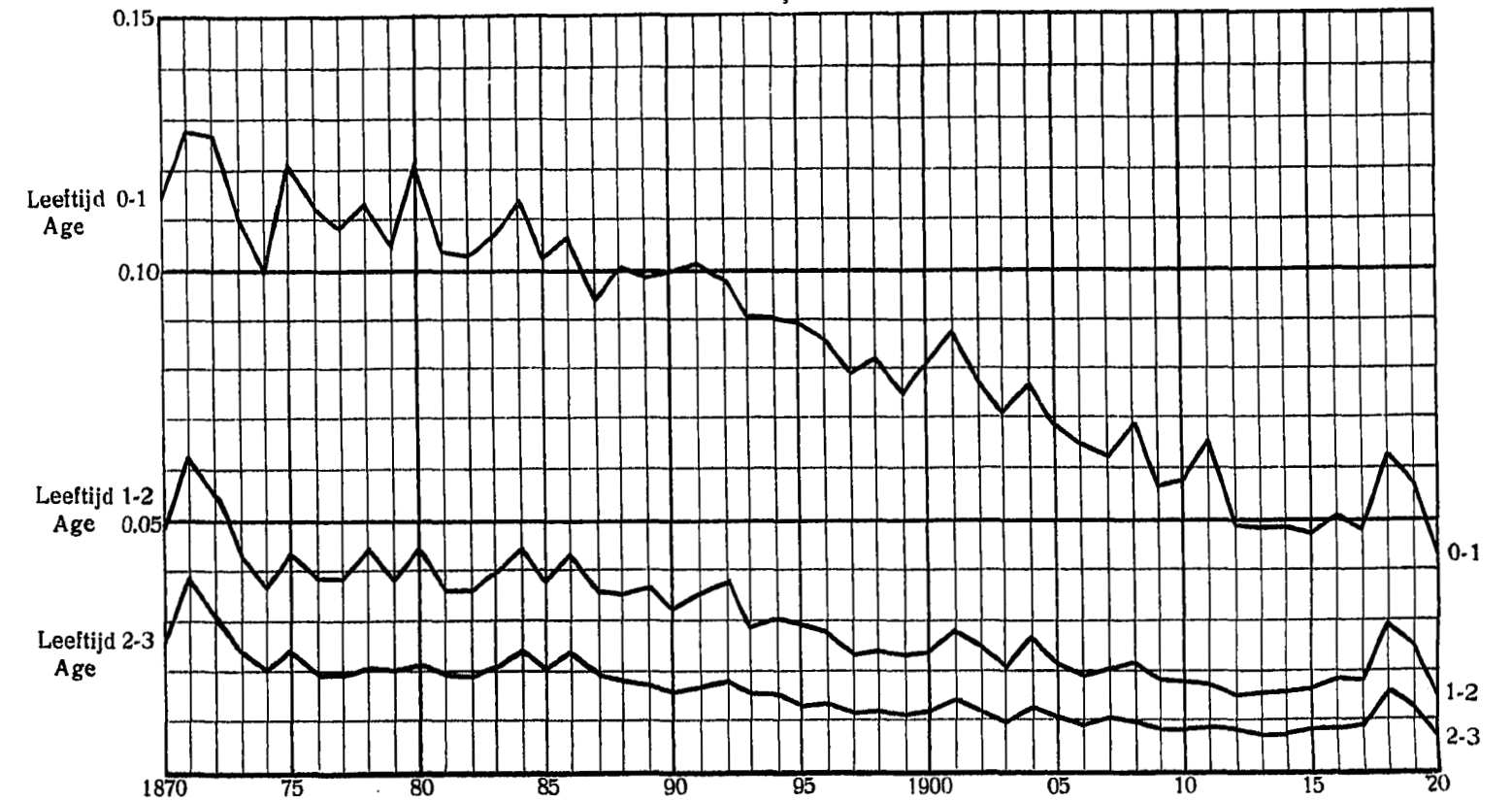
VERANDERING STERFTEKANSEN 1870-1920.
VROUWEN.

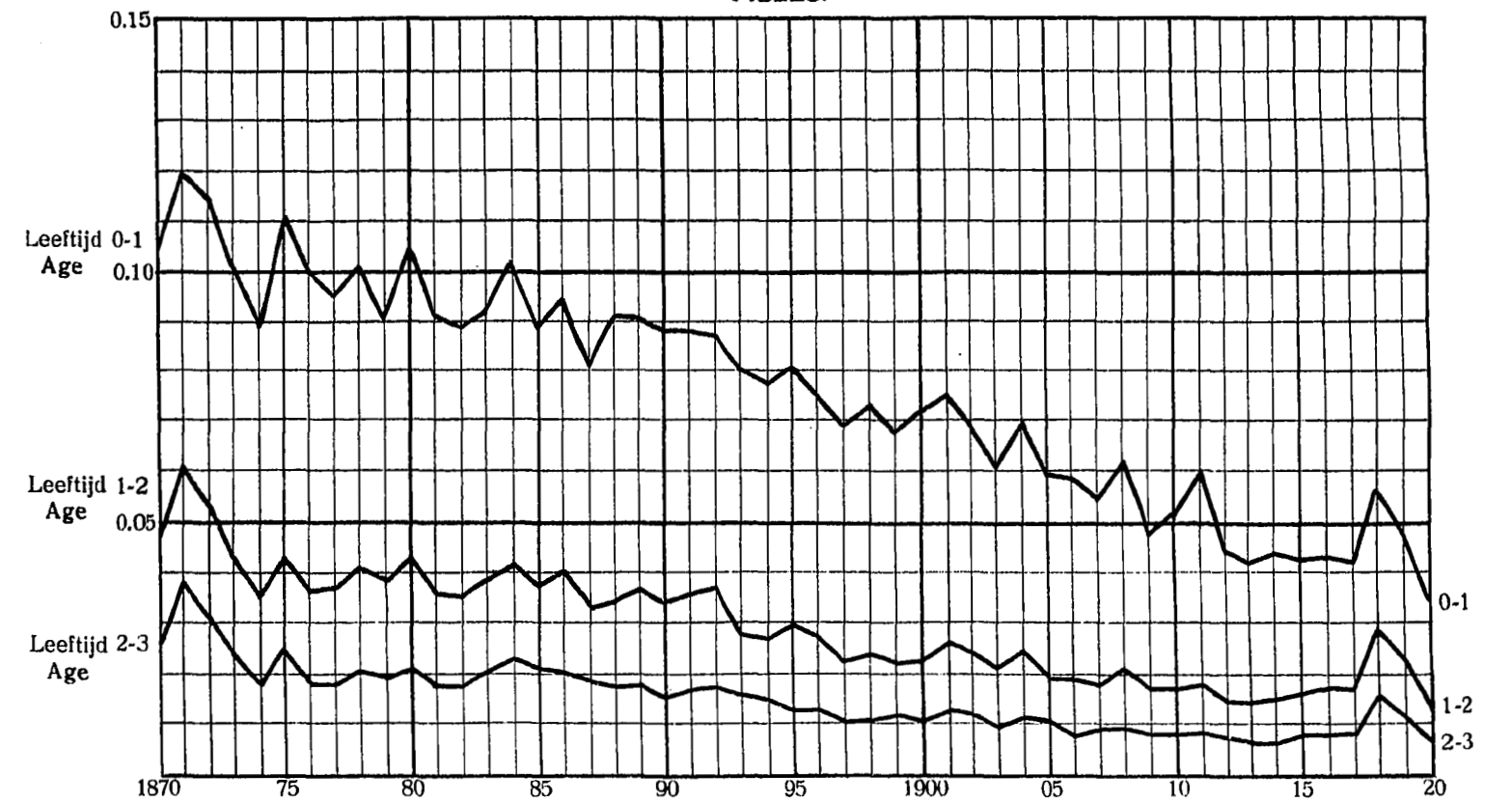
FEMMES
FLUCTUATIONS DANS LES TAUX DE MORTALITÉ 1870-1920.

STERFTEKANSEN DER KINDEREN 1870-1920.

JONGENS.
GARÇONS.

MEISJES.
FILLES.

TAUX DE MORTALITÉ DES ENFANTS 1870—1920.

5

IAB, 1920, VT, dl. 5

STATISTIEK VAN NEDERLAND

No. 369

VOLKSTELLING 31 DECEMBER 1920

**AANDEEL VAN ELK DER VOORNAAMSTE
KERKELIJKE GEZINDTEN IN HET TOTAAL
DER BEVOLKING VAN IEDERE GEMEENTE
(MET 5 CARTOGRAMMEN EN EEN GRAFIEK)**

UITGEGEVEN DOOR HET CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
VERKRIJGBAAR BIJ
DE N.V. BOEKH. V.H.
GEBR. BELINFANTE

'S-GRAVENHAGE
1923

GEDRUKT TER
NAAML. VENN.
DRUKKERIJ TRIO

VOORBERICHT.

De hierachter gepubliceerde cijfers geven voor iedere gemeente van Nederland de procentgewijze verhouding tot de bevolking aan van de personen die zich bij de volkstelling van 31 December 1920 hebben opgegeven als:

- Nederlandsch Hervormd,
- Behoorende tot de Gereformeerde Kerken,
- Rooms-Katholiek,
- Israëliet (Nederlandsch en Portugeesch),
- Tot geen kerkelijke gezindte behorende,
- Behoorende tot eene andere kerkelijke gezindte.

De cijfers der afzonderlijk genoemde kerkelijke gezindten en die van hen die tot geen kerkelijke gezindte behoren, zijn in een vijftal kaarten grafisch voorgesteld, terwijl in eene afzonderlijke grafiek de toe- of afnemng bij de onderscheidene volkstellingen der bovenstaande rubrieken voor het Rijk is voorgesteld, waarvan hieronder de cijfers volgen:

Op 100 personen behoren tot de onderstaande kerkelijke gezindten:

	Nederlandsch Hervormd.	Beh. tot de Geref. Kerken.	Rooms-Katholiek.	Israëliet (Ned. en Port.).	Tot geen kerk. gez. beh.	Overige kerk. gez.
1849	54,57	—	38,15	1,92	5,36	
1859	54,94	—	37,14	1,93	5,99	
1869	54,67	—	36,53	1,90	6,90	
1879	54,50	—	35,86	2,04	0,31	7,29
1889	48,65	4,01	35,39	2,15	1,48	8,32
1899	48,41	7,08	35,07	2,04	2,26	5,14
1909	44,18	8,42	35,02	1,81	4,97	5,60
1920	41,17	8,33	35,61	1,68	7,77	5,44

De Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek,

H. W. METHORST.

GEMEENTEN. Communes.	PROVINCIES. Provinces.	Nederlandsch Hervormd. Réformé néerlandais.	Gereformeerde kerken. Églises réformées.	Rooms-Katholiek. Catholique romain.	Ned. en Portug. Israëliet. Israélite néerl. et Portug.	Tot geen kerk. gez. beh. Qui ont déclaré de ne pas confesser.	Andere kerkel. gezindten. Autres cultes.	GEMEENTEN. Communes.	PROVINCIES. Provinces.	Nederlandsch Hervormd. Réformé néerlandais.	Gereformeerde kerken. Églises réformées.	Rooms-Katholiek. Catholique romain.	Ned. en Portug. Israëliet. Israélite néerl. et Portug.	Tot geen kerk. gez. beh. Qui ont déclaré de ne pas confesser.	Andere kerkel. gezindten. Autres cultes.
A.															
Aagtekerke	Z.	40,19	50,15	—	—	0,67	—	Baarle-Nassau	NB.	1,52	0,03	98,27	—	0,03	0,15
Anlsmoer	NH.	41,25	6,81	18,77	0,07	8,70	24,88	Baarn	U.	49,73	13,71	19,02	0,36	9,77	7,41
Aalst	NB.	—	0,10	99,58	—	—	0,30	Baaxem	L.	0,44	—	99,56	—	—	—
Aalten	G.	44,47	31,47	18,57	0,67	0,91	3,89	Ballo	GR.	52,17	39,05	0,07	—	5,65	2,46
Aar (Tep)	ZH.	30,42	10,62	56,26	—	0,55	2,18	Bakel en Milheeze	NB.	0,19	—	99,81	—	—	—
Aardenburg	Z.	34,65	3,83	55,94	—	0,23	5,34	Balgooi	G.	0,40	—	99,60	—	—	—
Aarle-Rixtel	NB.	2,55	—	97,11	—	0,28	0,06	Barndrecht	ZH.	43,64	48,81	0,79	0,03	0,61	6,12
Abbekerk	NH.	65,06	0,41	29,04	—	1,64	3,84	Barneveld	G.	62,10	23,62	5,99	0,08	0,75	7,46
Abbenbroek	ZH.	93,34	4,34	0,30	—	1,88	0,14	Barradeel	F.	56,25	28,96	2,12	—	11,58	3,12
Abkoude-Baambrugge	U.	50,43	15,48	26,32	0,14	2,71	4,42	Barsingerhorn	NH.	59,02	1,91	2,82	—	27,20	9,04
Abkoude-Proosdij	U.	43,05	3,88	43,91	0,12	1,86	2,20	Barwoutswaarder	ZH.	57,02	21,49	20,04	—	—	1,45
Achtkarspelen	F.	47,64	45,64	0,02	0,03	1,73	4,94	Batenburg	G.	20,79	—	78,67	—	0,54	—
Achttienhoven	U.	56,22	18,36	23,43	—	0,52	0,87	Batmen	O.	96,01	0,23	2,48	0,75	0,29	0,23
Adorp	GR.	45,61	43,20	1,33	—	1,96	2,89	Bedum	GR.	38,18	51,45	7,10	0,06	1,97	1,24
Aduard	GR.	55,62	36,98	0,10	0,72	2,36	4,21	Beegden	L.	—	0,12	99,88	—	—	—
Akersloot	NH.	38,99	0,08	56,48	—	1,58	2,04	Beek	L.	2,36	—	96,65	0,46	0,24	0,39
Alblasserdam	ZH.	85,38	9,88	1,03	0,02	0,82	2,87	Beek en Donk	NB.	—	—	100,—	—	—	—
Alem c.a.	NB.	3,21	—	96,79	—	—	—	Beemster	NH.	54,83	3,24	28,97	—	3,69	9,27
Alfen	ZH.	51,88	18,50	21,14	0,47	1,53	6,53	Beers	NB.	—	—	100,—	—	—	—
Alfen en Riel	NB.	0,81	—	99,19	—	—	—	Beerta	GR.	73,05	1,87	0,22	0,49	21,30	3,08
Alkemade	ZH.	8,01	8,43	82,23	—	0,23	1,09	Beesd	G.	54,17	1,59	42,97	0,40	0,23	0,64
Alkmaar	NH.	37,59	3,11	37,96	0,71	12,58	8,04	Beets	NH.	89,25	3,51	0,22	—	3,94	3,07
Almelo	O.	55,90	6,67	22,98	1,52	9,58	3,36	Beezel	L.	0,46	0,14	99,31	—	0,09	—
Almkerk	NB.	40,13	57,96	0,59	—	0,43	0,89	Beilen	D.	71,89	19,57	0,49	0,64	3,68	3,73
Amby	L.	1,59	0,06	97,94	—	0,29	0,12	Belfeld	L.	0,61	0,08	99,19	—	0,13	—
Ameide	ZH.	93,27	4,34	0,11	0,17	0,97	1,14	Bellingwolde	GR.	88,28	5,28	0,58	0,52	3,49	1,85
Ameland	F.	44,38	6,89	23,12	—	3,23	22,39	Bemelen	L.	0,43	0,87	98,70	—	—	—
Amorongen	U.	83,71	8,68	0,91	—	1,02	5,68	Benmel	G.	10,90	0,40	88,48	—	0,13	0,10
Amersfoort	U.	42,93	6,87	34,70	1,20	7,44	6,80	Bennebroek	NH.	35,07	2,18	58,22	0,07	1,34	3,15
Ammerstol	ZH.	96,64	0,75	0,09	—	2,24	0,28	Benschop	U.	56,53	10,31	32,45	—	0,05	0,65
Ammerzoden	G.	28,87	1,69	69,85	—	0,08	—	Benthuizen	ZH.	57,58	4,03	3,05	—	0,44	34,90
Amstenrade	L.	1,00	0,25	95,00	—	0,38	3,38	Berchem	NB.	0,86	—	99,14	—	—	—
Amsterdam	NH.	28,93	4,90	22,63	10,38	21,73	11,43	Berg	G.	7,85	0,12	90,86	0,43	0,29	0,44
Andel	NB.	74,20	25,08	0,09	—	0,27	0,36	Bergambacht	ZH.	87,29	7,66	0,92	—	2,77	1,36
Andijk	NH.	45,55	33,62	14,34	—	4,48	1,99	Bergeik	NB.	2,85	0,07	96,62	—	0,46	—
Angerlo	G.	44,67	0,65	53,77	—	0,08	—	Bergen	NH.	35,36	1,67	50,03	0,25	3,88	3,31
Ankeveen	NH.	40,73	8,85	48,76	—	0,50	1,16	Bergen	L.	0,92	0,08	98,87	—	0,08	0,05
Anlo	D.	92,95	2,06	0,68	—	2,90	1,42	Bergen op Zoom	NB.	11,41	2,79	83,27	0,31	0,94	1,26
Annaland (St.-)	Z.	83,29	—	0,51	—	0,23	15,96	Berg en Terblijt	L.	0,45	—	99,27	0,28	—	—
Anna-Paulowna	NH.	56,58	3,63	20,60	—	13,56	5,62	Bergharen	G.	15,60	—	84,40	—	—	—
Apeldoorn	G.	66,32	7,29	12,42	1,41	6,30	6,28	Bergschenhoek	ZH.	69,36	3,61	26,96	—	—	0,06
Appeltern	G.	11,82	—	88,08	—	—	0,10	Berkel en Rodenrijs	ZH.	32,40	13,23	49,25	—	0,09	0,03
Appingedam	GR.	63,82	18,66	2,30	2,27	10,87	2,07	Berkel-Enschot	NB.	0,92	—	99,08	—	—	—
Arcen en Velden	L.	0,55	—	98,97	—	0,17	0,31	Berkenwoude	ZH.	27,52	1,69	—	—	0,26	10,53
Arkel	ZH.	88,23	5,22	2,66	—	1,33	2,56	Berkhout	NH.	53,03	0,84	43,97	—	1,18	0,96
Arnhem	Z.	80,72	17,16	0,23	—	0,71	1,13	Berlikum	NB.	1,49	0,19	97,91	—	0,26	0,15
Asperen	ZH.	81,71	17,59	0,53	—	0,06	0,12	Best	NB.	0,59	0,40	98,34	—	0,54	0,13
Assen	D.	61,00	14,42	5,21	3,51	11,30	4,57	Beugen c.a.	NB.	0,46	—	99,49	—	0,05	—
Assendelft	NH.	34,44	3,04	42,96	—	15,44	4,11	Beuningen	G.	6,72	0,10	93,08	—	—	0,10
Asten	NB.	1,86	—	97,91	0,04	0,02	0,17	Beuzichem	G.	89,93	1,39	4,24	—	0,60	3,34
Avenhorn	NH.	59,95	0,08	35,28	—	2,55	2,14	Beverwijk	NH.	27,24	3,09	52,84	0,59	9,85	6,38
Avereest	O.	64,72	19,73	10,52	0,75	2,04	2,22	Bezooien	NB.	39,43	2,50	57,70	0,17	—	0,11
Axel	Z.	44,49	30,81	20,53	—	0,66	3,50	Bierum	GR.	58,34	38,79	0,19	0,15	1,05	1,48
B.															
Baarderadeel	F.	70,37	14,93	2,82	—	6,89	4,99	Biervliet	Z.	58,40	1,97	38,86	—	0,40	0,36
Baardwijk	NB.	9,10	1,12	89,43	—	—	0,35	Biggekerke	Z.	53,54	33,73	0,83	—	0,24	11,67
Baarland	Z.	48,90	26,52	23,07	—	1,52	—	Bilt (De)	U.	67,35	6,36	10,80	—	8,91	6,58
								Bilt (Het)	F.	30,70	24,92	0,06	—	31,89	12,44
								Bingelrade	L.	1,38	—	98,62	—	—	—
								Bladel en Netersel	NB.	4,13	0,16	95,65	—	—	0,06

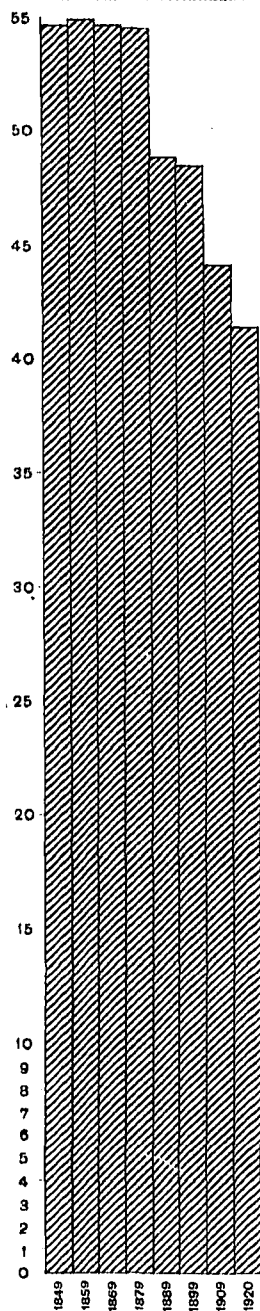
GEMEENTEN. Communes.	PROVINCIE. Provinces.	Nederlandsch Hervormd. Réformé néerlandais.	Gerformeerde kerken. Églises réformées.	Rooms-Katholiek. Catholique romain.	Ned. en Portug. Israëliet. Israélite néerl. et Portug.	Tot geen kerk. gez. beh. Qui ont déclaré de ne pas confesser.	Andere kerkel. gezindten. Autres cultes.	GEMEENTEN. Communes.	PROVINCIE. Provinces.	Nederlandsch Hervormd. Réformé néerlandais.	Gerformeerde kerken. Églises réformées.	Rooms-Katholiek. Catholique romain.	Ned. en Portug. Israëliet. Israélite néerl. et Portug.	Tot geen kerk. gez. beh. Qui ont déclaré de ne pas confesser.	Andere kerkel. gezindten. Autres cultes.
Harenkarspel	NH.	30,43	5,98	59,89	—	2,78	0,94	Hillegersberg	ZH.	67,02	10,90	11,04	0,02	6,77	4,25
Harlingen	F.	41,68	11,25	14,78	0,90	19,71	11,68	Hillegom	ZH.	30,80	9,01	55,04	0,06	2,85	2,44
Harmelen	U.	37,99	18,61	48,01	—	0,49	0,19	Hilvarrenbeek	NB.	4,80	0,20	94,24	0,12	0,18	0,48
Haskerland	F.	61,79	9,98	9,13	0,11	11,50	7,48	Hindeloopen	NH.	37,64	7,41	29,44	2,04	13,28	10,18
Hasselt	O.	71,50	20,78	3,55	0,79	1,23	2,15	Hoedekenskerke	Z.	84,93	17,97	46,64	—	0,39	0,07
Hattum	G.	77,65	15,75	1,25	0,50	2,67	2,18	Hoek	Z.	72,42	14,08	3,19	—	0,55	9,75
Havolte	D.	94,85	2,97	1,07	—	0,47	0,63	Hoekkoop	U.	26,49	20,92	52,40	—	—	0,19
Hazerswoude	ZH.	37,33	20,99	39,80	—	0,88	1,55	Hoensbroek	L.	18,90	1,75	78,56	0,32	1,80	3,87
Hedel	G.	53,72	0,64	45,28	—	0,05	0,29	Hoerlaken	G.	87,56	5,29	6,39	0,08	0,08	0,59
Hedikhuisen	NB.	2,36	—	97,64	—	—	—	Hoeven	NB.	0,11	0,05	99,74	—	—	0,08
Heel en Panhool	L.	0,48	—	99,57	—	—	—	Hof van Delft	ZH.	33,07	9,09	45,25	0,09	8,86	3,68
Heemskerk	NH.	16,01	0,24	80,89	—	1,81	1,05	Holten	O.	86,11	10,14	1,18	1,13	0,71	0,78
Heemstede	NH.	29,39	4,55	44,79	0,84	10,19	10,45	Hontenisse	Z.	6,03	0,47	93,35	—	0,11	0,02
Heenvliet	ZH.	91,18	4,29	1,11	0,79	1,27	1,35	Hoofdpijnt	Z.	17,08	2,76	79,43	—	—	0,78
Heer	L.	0,51	0,14	98,98	0,14	0,08	0,14	Hoogblokland	ZH.	90,44	5,19	—	—	—	4,87
's Heer-Abtskerke	Z.	72,22	6,82	16,67	—	0,50	3,79	Hooge- en Lagemierde	NB.	0,82	—	99,18	—	—	—
's Heer-Arendskerke	Z.	50,82	24,92	16,76	—	0,16	7,34	Hooge- en Lagezwaluwe	NB.	43,71	2,01	53,89	—	0,20	0,19
Heerde	G.	83,40	13,14	0,40	0,05	0,52	2,50	Hoogeloon c.a.	NB.	3,28	0,05	96,66	—	—	—
's Heerenhoek	Z.	8,62	2,30	88,40	—	0,09	0,59	Hoogeveen	D.	58,30	31,02	0,46	2,06	2,37	5,79
Heerenwaarden	G.	94,91	1,02	2,55	—	0,20	1,31	Hoogezand	GR.	63,52	5,21	8,71	1,04	15,38	6,18
Heerhugowaard	NH.	27,18	4,81	60,93	—	4,03	3,05	Hoogkarspel	NH.	41,80	—	57,13	—	0,58	0,48
Heerjansdam	ZH.	76,69	19,95	0,61	—	1,75	0,99	Hoogkerk	GR.	51,37	34,40	1,97	—	8,96	3,32
Heerlen	L.	13,87	2,07	75,84	0,15	2,88	5,74	Hoogland	U.	19,67	2,29	74,63	—	0,35	3,05
Heesch	NB.	0,65	—	99,45	—	—	—	Hoogvliet	ZH.	77,85	21,06	0,44	—	0,18	0,97
Heeswijk	NB.	0,98	—	99,92	—	—	—	Hoogwoud	NH.	46,77	0,28	50,26	—	1,35	1,34
Heeze	NB.	6,12	0,33	92,44	—	0,26	0,84	Hoorna	NH.	41,19	4,19	34,92	1,12	9,85	3,73
Hel- en Boekop	ZH.	92,72	5,20	—	—	0,59	1,49	Hoornaar	ZH.	95,76	4,08	—	—	—	0,16
Hello	NH.	36,61	1,45	54,39	—	3,59	3,94	Horn	L.	0,67	—	99,26	—	—	0,07
Heinenoord	ZH.	66,85	29,88	0,44	—	1,10	1,74	Horsen	G.	10,15	—	89,74	—	0,11	—
Heinkenszand	Z.	35,46	10,47	50,46	—	0,44	3,16	Horst	L.	0,41	0,11	99,06	—	0,31	0,11
Helno	O.	45,99	4,11	49,29	—	0,44	1,16	Houtam	U.	35,72	1,29	61,84	—	0,35	0,80
Helthuisen	L.	0,63	—	99,25	—	0,04	0,08	Houten	L.	1,12	—	98,38	—	0,25	0,25
Hekelingen	ZH.	95,21	0,73	0,42	—	1,87	1,77	Huiberge	NB.	1,04	0,10	98,74	—	0,10	—
Hekondorp	ZH.	64,21	12,72	22,29	—	0,63	0,16	Huiseling en Neerloon	NB.	—	—	100,—	—	—	—
Helden	L.	0,04	—	99,91	—	0,05	—	Huisen	G.	5,92	—	93,98	—	0,04	0,06
Helder	NH.	42,02	8,49	17,43	0,63	20,70	10,64	Huizen	NH.	89,18	7,42	0,40	—	1,89	1,04
Hellendoorn	O.	51,29	17,70	21,39	0,20	0,85	3,54	Hulst	L.	0,48	—	99,13	0,24	0,10	0,05
Hellevoetsluis	ZH.	73,56	12,21	6,07	0,24	4,93	2,98	Hummelo en Keppel	G.	78,80	0,69	17,88	0,17	0,36	2,10
Helmond	NB.	3,04	0,49	95,15	0,02	0,68	0,60	Hunsel	L.	—	—	100,—	—	—	—
Helvoort	NB.	4,42	—	95,35	0,11	0,05	0,05	Hurwenen	G.	66,73	—	31,63	—	0,18	1,45
Hemelumer-Oldefaart	F.	64,89	18,95	4,75	—	2,93	8,47	I	I.	—	—	—	—	—	—
Hemmen	G.	90,38	5,29	1,44	—	0,96	1,92	Idaarderadeel	F.	58,80	4,35	6,34	—	15,36	15,15
Hendrik-Ido-Ambacht	ZH.	76,82	18,60	0,66	0,04	0,28	3,60	Ierseke	Z.	60,56	14,05	4,30	—	2,61	18,50
Hengelo	G.	64,57	0,57	32,58	0,95	0,26	1,07	IJselmonde	ZH.	69,97	22,63	2,30	0,06	1,96	3,08
Hengelo	O.	44,18	2,90	36,70	0,98	10,12	5,11	IJselmuiden	O.	60,46	11,98	23,01	—	0,80	3,74
Hongstdijk	Z.	2,67	—	97,33	—	—	—	IJselstein	U.	38,80	3,58	54,88	0,02	0,67	2,09
Hennaarderadeel	F.	63,70	19,59	4,77	—	3,17	3,77	IJzendijke	Z.	26,67	2,00	69,47	—	1,23	0,62
Hensbroek	NH.	41,68	—	56,71	—	1,38	0,21	IJzendorn	G.	97,01	0,17	1,88	—	0,66	0,33
Herkingen	ZH.	93,27	1,55	0,13	—	—	5,05	Ipendam	NH.	58,52	2,91	20,00	—	11,59	6,99
Herpen	NB.	0,17	—	99,83	—	—	—	Ipteren	L.	0,17	—	99,65	—	0,17	—
Herpt en Bern	NB.	15,14	—	84,86	—	—	—	Ittervoort	L.	—	—	99,64	—	—	0,36
Herpen	L.	0,81	0,23	99,46	—	—	—	J	J.	—	—	—	—	—	—
's Hertogenbosch	NB.	5,86	1,22	90,78	0,94	0,63	0,55	Jaarsveld	U.	83,79	8,25	6,95	—	0,12	0,90
Herwen en Aart	G.	15,46	0,77	80,38	0,10	0,52	2,76	Jabeek	L.	0,20	—	98,43	—	—	1,37
Herwijnen	G.	73,65	25,19	0,38	0,06	0,11	0,60	Jansteen (St.-)	Z.	0,51	0,11	99,14	—	0,06	0,17
Heteren	G.	45,24	6,79	47,42	0,23	0,32	—	Jisp	NH.	74,75	1,13	6,77	—	9,17	8,18
Heukelum	ZH.	90,40	8,08	0,88	—	0,32	0,32	Jutfaas	U.	43,86	0,42	47,27	—	0,79	1,66
Heumen	G.	3,44	0,50	95,71	—	0,20	0,15								
Heusden	NB.	38,52	3,34	64,46	0,53	1,78	1,37								

GEMEENTEN. Communes.	PROVINCIE. Provinces.	Nederlandsch Hervormd. Réformé néerlandais.	Gerformeerde kerken. Églises réformées.	Rooms-Katholiek. Catholique romain.	Ned. en Portug. Israëliet. Israélite néerl. et Portug.	Tot geen kerk. gez. beh. Qui ont déclaré de ne pas confesser.	Andere kerkel. gezindten. Autres cultes.	GEMEENTEN. Communes.	PROVINCIE. Provinces.	Nederlandsch Hervormd. Réformé néerlandais.	Gerformeerde kerken. Églises réformées.	Rooms-Katholiek. Catholique romain.	Ned. en Portug. Israëliet. Israélite néerl. et Portug.	Tot geen kerk. gez. beh. Qui ont déclaré de ne pas confesser.	Andere kerkel. gezindten. Autres cultes.
K.															
Kadier en Keer	L.	—	—	100,—	—	—	—	Langeruigeweide	ZH.	50,70	44,08	3,80	—	1,41	—
Kadzand	Z.	87,59	1,39	1,99	—	0,49	8,54	Laren	G.	94,51	2,74	1,04	0,08	0,34	1,98
Kallantsoog	NH.	62,44	0,63	14,94	—	19,43	2,58	Laren	NH.	15,58	2,14	62,51	1,56	12,50	5,69
Kamerik	U.	47,87	15,99	35,60	—	0,10	0,44	Laurens (St.-)	Z.	38,98	49,94	—	—	0,62	10,46
Kampen	O.	54,42	22,99	11,72	0,44	3,18	7,32	Leek	GR.	61,41	33,40	0,15	1,27	2,57	1,21
Kamperveen	O.	74,20	19,39	3,57	—	0,19	2,63	Leende	NB.	0,06	—	99,94	—	—	—
Kantens	GR.	71,88	23,09	1,16	—	1,84	2,01	Leens	GR.	47,13	37,39	9,95	0,51	3,32	1,71
Kapelle	NB.	86,78	5,67	6,97	—	0,40	0,18	Leersum	ZH.	74,11	11,52	7,44	0,31	2,52	4,10
Kapelle	Z.	75,85	10,83	3,36	—	0,54	10,42	Leersum	U.	89,44	6,79	1,10	—	0,64	2,03
Kapelle a/d IJssel	ZH.	85,36	9,32	1,75	0,08	1,52	1,97	Leeuwarden	F.	48,83	9,69	13,17	1,67	23,10	9,58
Kastrikum	NH.	26,00	2,71	62,23	0,71	3,39	4,95	Leeuwarderadeel	F.	55,21	18,71	5,94	0,05	13,79	6,30
Kats	Z.	92,50	5,06	—	—	0,65	1,97	Leiden	ZH.	48,15	7,48	25,34	0,47	10,31	3,25
Katendijke	Z.	91,37	4,78	0,86	—	0,86	2,12	Leiderdorp	ZH.	38,31	45,75	12,39	—	0,77	2,88
Katwijk	ZH.	77,53	12,34	6,99	0,01	1,71	1,42	Leimuiden	ZH.	24,20	19,59	52,19	—	0,06	3,05
Katwoude	NH.	64,03	14,03	12,72	—	0,88	3,33	Lekkerkerk	ZH.	91,47	5,29	0,12	0,02	1,90	1,19
Kedichem	ZH.	95,40	2,00	1,30	—	1,13	0,17	Leksmond	ZH.	84,12	13,84	0,42	—	0,96	0,66
Kerkrade	L.	2,75	0,21	93,89	0,02	0,33	2,10	Lemsterland	F.	56,33	19,06	7,41	0,31	12,73	4,12
Kerkwerpe	Z.	60,16	14,47	1,03	—	1,95	22,38	Leusteren	U.	50,86	4,43	39,93	—	1,66	3,12
Kerkwijk	G.	97,26	2,56	—	—	—	0,18	Lichtenvoorde	G.	12,13	1,12	85,95	—	0,02	0,77
Kessel	L.	0,12	—	99,69	—	—	—	Lidde	NB.	—	—	100,—	—	—	—
Kesteren															

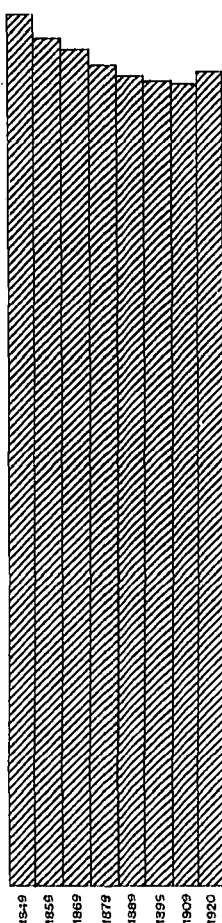
GEMEENTEN. <i>Communes.</i>	PROVINCIE. <i>Provinces.</i>	Nederlandsch Hervormd. <i>Réformé néerlandais.</i>	Gereformeerde kerken. <i>Eglises réformées.</i>	Rooms-Katholiek. <i>Catholique romain.</i>	Ned. en Portug. Israëliet. <i>Israélite néerl. et Portug.</i>	Tot geen kerk. gez. beh. <i>Qui ont déclaré de ne pas confesser.</i>	Andere kerkel. gezindten. <i>Autres cultes.</i>	GEMEENTEN. <i>Communes.</i>	PROVINCIE. <i>Provinces.</i>	Nederlandsch Hervormd. <i>Réformé néerlandais.</i>	Gereformeerde kerken. <i>Eglises réformées.</i>	Rooms-Katholiek. <i>Catholique romain.</i>	Ned. en Portug. Israëliet. <i>Israélite néerl. et Portug.</i>	Tot geen kerk. gez. beh. <i>Qui ont déclaré de ne pas confesser.</i>	Andere kerkel. gezindten. <i>Autres cultes.</i>
Widewormer	NH.	51,41	1,41	37,11	—	1,78	8,31	't Zand	GR.	65,39	26,60	0,15	0,40	4,18	3,27
Wije	O.	67,23	5,71	24,79	0,13	1,69	0,45	Zandvoort	NH.	53,26	2,03	18,79	4,44	12,78	8,68
Wijk (De)	D.	82,91	14,97	0,72	—	1,03	0,37	Zeeland	NB.	0,04	—	99,96	—	—	—
Wijk aan Zee en Duin	NH.	28,66	2,81	60,26	0,20	4,04	4,05	Zeelst	NB.	0,06	—	99,94	—	—	—
Wijk bij Duurstede	U.	41,12	0,74	56,60	—	0,90	0,64	Zegveld	U.	74,48	8,32	16,92	—	—	0,28
Wijk en Aalburg	NB.	97,40	1,16	0,12	—	0,83	0,49	Zegwaard	ZH.	54,95	11,32	27,39	—	1,95	4,39
Wijre	L.	0,25	—	99,70	—	0,05	—	Zeist	U.	58,79	8,92	16,44	0,31	5,22	9,32
Wijnandsrade	L.	0,37	—	99,45	—	—	0,18	Zelhem	G.	81,67	3,74	12,08	0,18	0,55	1,79
Wijngaarden	ZH.	95,73	4,27	—	—	—	—	Zesgehuchten	NB.	2	—	97,92	—	—	0,08
Wildervank	GR.	67,16	14,07	3,04	2,17	7,28	6,28	Zevenaar	G.	8,81	0,68	88,32	1,41	0,88	0,41
Willemstad	NB.	71,89	17,07	9,43	0,18	0,32	1,11	Zevenbergen	NB.	20,12	2,72	76,73	0,09	0,10	0,23
Willeskop	U.	35,90	8,31	53,98	—	0,36	1,45	Zevenhoven	ZH.	32,23	14,08	52,16	—	0,08	1,44
Willigelaengerak	U.	52,20	16,84	30,64	—	0,10	0,21	Zevenhuizen	ZH.	82,27	5,41	2,47	—	2,40	7,46
Wilnis	U.	33,81	23,30	42,46	—	0,27	0,16	Zieriksee	Z.	61,62	7,83	15,83	0,29	3,10	11,32
Wilsom	O.	80,37	18,18	—	—	1,30	0,14	Zijpe	NH.	59,38	0,95	30,08	—	5,66	3,91
Winkel	NH.	70,35	2,13	1,94	—	20,10	5,48	Zoelen	G.	97,94	0,21	0,86	—	0,69	0,30
Winschoten	GR.	58,18	10,55	4,56	4,19	13,52	8,00	Zoetermeer	ZH.	49,38	6,13	42,75	—	0,31	1,43
Winsum	GR.	48,98	44,38	0,04	0,73	4,03	1,83	Zoeterwoude	ZH.	16,26	5,72	76,28	—	0,40	1,35
Winterswijk	G.	75,07	5,31	14,23	1,37	2,47	1,55	Zomeren	NB.	1,78	—	98,22	—	—	—
Wisch	G.	59,31	5,96	31,51	0,75	0,57	1,90	Zon en Breugel	NB.	1,48	0,05	98,29	—	0,16	—
Wissckerke	Z.	67,43	24,31	0,06	—	0,47	7,78	Zonnemaire	Z.	77,80	20,67	—	—	0,61	0,92
Wittem	L.	0,09	0,05	99,69	—	0,05	0,12	Zoutelande	Z.	60,08	20,71	—	—	—	19,21
Woensdrecht	NB.	1,20	0,02	98,52	—	—	0,26	Zuidbeierland	ZH.	84,31	11,11	0,04	0,04	0,16	4,35
Woerden	ZH.	47,47	9,28	36,33	0,39	2,67	3,86	Zuidbroek	GR.	75,67	8,96	0,56	0,41	11,22	3,19
Wognum	NH.	24,52	0,32	74,08	0,15	0,60	0,31	Zuiddorpe	Z.	0,74	0,65	98,24	0,09	0,28	—
Wolfaartsdijk	Z.	70,68	14,38	2,19	—	0,12	12,02	Zuid- en Noordschermer	NH.	76,49	1,90	7,20	—	7,48	6,92
Wonseradeel	F.	52,75	25,58	9,33	—	8,84	3,49	Zuidhorn	GR.	56,62	31,60	1,50	0,13	5,68	4,47
Workum	F.	47,70	16,81	23,82	—	3,92	7,75	Zuidland	ZH.	38,19	59,00	0,20	0,87	1,27	0,46
Wormer	NH.	44,64	7,14	28,21	—	12,17	7,85	Zuidlaren	D.	73,39	14,83	0,21	0,34	9,48	1,75
Wormerveer	NH.	33,30	6,72	13,83	0,02	34,61	11,52	Zuidseharwoude	NH.	46,02	1,78	43,18	—	5,89	3,12
Woubrugge	ZH.	45,—	10,03	41,62	—	1,57	1,78	Zuidwolde	D.	75,61	20,23	1,08	—	0,64	2,45
Woudenberg	U.	89,47	7,40	0,81	—	0,64	1,67	Zuidzande	Z.	85,18	6,08	3,32	—	1,11	4,33
Woudrichem	NB.	92,64	4,59	0,94	0,48	0,61	0,74	Zuilen	U.	46,27	9,66	23,89	—	13,95	6,23
Wouw	NB.	0,23	0,03	99,68	—	0,06	—	Zuilichem	G.	68,81	30,34	—	—	0,84	—
Wymbritseradeel	F.	55,54	26,16	13,50	0,01	2,33	2,46	Zundert	NB.	1,56	0,03	98,26	—	0,07	0,06
Y.								Zutfen	G.	63,08	4,65	16,26	2,90	8,87	4,23
Ylst	F.	53,58	31,08	1,43	—	5,18	3,73	Zwaag	NH.	25,88	0,40	71,96	—	0,88	0,88
Z.								Zwalmen	L.	0,62	0,03	99,04	—	—	0,31
Zaamslag	Z.	57,91	30,78	1,66	—	0,42	9,21	Zwammerdam	ZH.	49,84	15,25	28,95	—	0,67	5,29
Zaandam	NH.	26,98	10,38	14,37	0,41	37,29	10,56	Zwartewaal	ZH.	71,27	23,29	0,16	1,09	3,88	0,31
Zaandijk	NH.	37,61	8,02	4,27	0,35	36,93	12,76	Zwartsuis	O.	44,34	50,34	0,11	1,00	1,34	2,86
Zalk en Veekaten	O.	52,24	38,14	6,99	—	0,22	2,40	Zweelo	D.	74,35	24,82	0,35	0,34	0,12	0,12
Zaltbommel	G.	64,49	4,89	24,47	1,57	3,25	1,35	Zwijndrecht	ZH.	58,02	29,99	4,30	0,20	1,75	5,25
								Zwolle	O.	56,22	9,38	22,53	1,73	5,01	5,13
								Zwollerkerspel	O.	64,54	16,65	15,37	0,01	1,52	1,89

**PROCENTGEWIJZE VERHOUDING DER PERSONEN BEHOORENDE TOT DE VOORNAAMSTE KERKELIJKE GEZINDTEN TOT DE TOTALE BEVOLKING
IN GEHEEL NEDERLAND BIJ DE ONDERSCHIEDENE VOLKSTELLINGEN
PROPORTIONS EN POURCENTS DES PERSONNES APPARTENANT A DES CONFESSIONS PRINCIPALES DU TOTAL DE LA POPULATION DES
PAYS-BAS D'APRÈS LES DIFFÉRENTS RECENSEMENTS.**

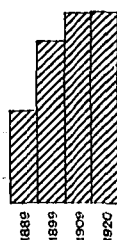
Nedarduitsch Hervormden.
Réformés Néerlandais.

Rooms-Katholieken.
Catholiques Romains.

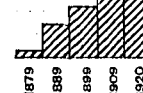
Personen behorende tot de Ger. Kerken.
Personnes appartenant au culte dit Eglises réformées.

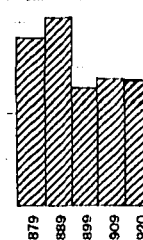
Nederlandsche en Portugeesche Israëlieten
Israëlites Néerlandais et Portugais.

Personen behorende tot geen Kerkelijke gezindte.
Personnes sans confession.

Overigen.
Autres.

④

1A-B, 1920, V.T., dl. 6

STATISTIEK VAN NEDERLAND

No. 378

VOLKSTELLING

31 DECEMBER 1920

**INLEIDING TOT DE UITKOMSTEN DER
TIENDE ALGEMEENE VOLKSTELLING**

**UITGEGEVEN DOOR HET CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
VERKRIJGBAAR BIJ
DE N.V. BOEKH. V.H.
GEBR. BELINFANTE**

**'S-GRAVENHAGE
1924**

**GEDRUKT TER
NAAML. VENN.
DRUKKERIJ TRIO**

VOORBERICHT.

Ofschoon aanvankelijk het voornemen bestond, om de inleiding tot de volkstelling en die tot de beroepstelling evenals bij de vorige telling in één deel te publiceeren, is van dit voornemen afgeweken en verschijnt de inleiding tot de eigenlijke volkstelling thans afzonderlijk; die tot de beroepstelling zal verschijnen in een der deelen, bevattende de uitkomsten dier telling. Deze inleiding is samengesteld door den Heer F. FONCK, oud-administrateur bij het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek,
H. W. METHORST.

's-GRAVENHAGE, Mei 1924.

INHOUD.

Hoofdstuk I.	
Vorbereidende maatregelen en organisatie van het werk	1
Hoofdstuk II.	
De uitkomsten der tiende volkstelling in vergelijking met die van vroegere tellingen	20
§ 1. Territoriale verspreiding der bevolking	20
§ 2. Indeeling van het Rijk in gemeenten	23
§ 3. Toeneming der bevolking (met eene grafiek)	25
§ 4. Indeeling der bevolking naar het geslacht	37
§ 5. Dichtheid der bevolking	40
§ 6. Gemiddeld aantal bewoners per huis	45
§ 7. Indeeling der bevolking naar de wijze van samenwonen	47
§ 8. Indeeling der bevolking naar den burgerlijken staat	55
§ 9. Indeeling der bevolking naar de geboorteplaats	63
§ 10. Indeeling der bevolking naar de nationaliteit	69
§ 11. Indeeling der bevolking naar de kerkelijke gezindte	74
§ 12. Indeeling der bevolking naar den leeftijd (met eene grafiek)	86
§ 13. Statistiek der blinden en doofstommen	106

SOMMAIRE.

Chapitre I.	
Préparation et organisation du recensement	1
Chapitre II.	
Les résultats du dixième recensement en comparaison avec ceux des recensements antérieures	20
§ 1. Distribution territoriale de la population	20
§ 2. Répartition des communes dans le Royaume	23
§ 3. Accroissement de la population (avec un tableau graphique)	25
§ 4. Répartition de la population d'après le sexe	37
§ 5. Densité de la population	40
§ 6. Nombre moyen de personnes par maison	45
§ 7. Répartition de la population d'après la cohabitation	47
§ 8. Répartition de la population d'après l'état civil	55
§ 9. Répartition de la population d'après les lieux de naissance	63
§ 10. Répartition de la population d'après les nationalités	69
§ 11. Répartition de la population d'après les cultes	74
§ 12. Répartition de la population d'après l'âge (avec un tableau graphique)	86
§ 13. Statistique des aveugles et des sourds-muets	106

INLEIDING tot de 10e Algemeene volkstelling.

Volgens de wet van 22 April 1879 (*Stbl.* n°. 63) moest de 10e volkstelling plaats vinden op 31 December 1919. Toen bij de bewerking van de internationale bevolkingsstatistiek door het Office permanent de l'Institut International de Statistique opnieuw was gebleken, dat in de meeste landen de volkstellingen werden gehouden op tijdstippen niet of zeer weinig afwijkend van het einde der jaren, die op een 0 eindigen, en daarbij tevens aan het licht was getreden de moeilijkheid om demografische verhoudingen op volkstellingsuitkomsten berekend, voor ons land, waarin de volkstellingen plachten gehouden te worden op het eind der jaren eindigend op een 9, te vergelijken met die van andere landen, wendde ik mij tot de Centrale Commissie voor de Statistiek met het verzoek te willen bevorderen, dat de 10^e volkstelling een jaar werd verschoven en een wetswijziging tevens zou bepalen, dat alle volgende volkstellingen wederom met tusschenpoozen van 10 jaar konden plaats vinden, dus steeds op het einde van een jaar op een 0 eindigend. Door de wet van 26 April 1918 werd aan dien wensch tegemoet gekomen.

De voorbereidende maatregelen en de organisatie van het werk waren zoo goed als geheel gelijk aan die van de 9^e volkstelling, zoodat, om herhaling te dien opzichte te vermijden, kan worden verwezen naar de inleiding tot laatstgenoemde telling.

Op enkele verschilpunten dient echter de aandacht gevestigd, terwijl eenige aanvullingen noodig worden geacht.

In de eerste plaats werd getrucht in de voorschriften, die de volkstelling zouden regelen, en in de formulieren, die voor hare uitvoering noodig werden geacht, zooveel mogelijk tegemoet te komen aan de wenschen door Gemeentebesturen en Commissarissen der Koningin uitgesproken in de rapporten der laatstgenoemden, overgelegd naar aanleiding van de 9^e volkstelling (zie de inleiding tot die telling, blz. 18—21).

In de tweede plaats werd, nadat voorloopig was vastgesteld in welken vorm de vragen op de telkaarten zouden worden gedaan, de tusschenkomst ingeroepen van een aantal vakbonden en vakvereenigingen, ten einde de duidelijkheid van de redactie der vragen te toetsen. Aan genoemde besturen toch werd een aantal modellen toegezonden met het verzoek deze ter invulling uit te reiken aan enkele vakvereenigingsleden van middelmatige ontwikkeling, en tevens gevraagd hunne meening te willen kenbaar maken over de gekozen redactie. Ofschoon beantwoording van alle vragen werd verzocht, was toch de maatregel vooral op de beroepsvraag gericht. Over het algemeen wekte de invulling het vooruitzicht, dat na het aanbrenge van enkele verduidelijkingen, deze ook bij anderen niet op moeilijkheden zou stuiten.

Een derde maatregel werd genomen om de volkstelling zoo goed mogelijk te doen slagen. In de voorschriften tot regeling van de werkzaamheden der Gemeentebesturen ten opzichte van de volkstelling, werd voorgeschreven, dat in elke gemeente één persoon met de algemeene

leiding der telling zou worden belast en medegedeeld, dat bij mij het voornemen bestond, om in vergaderingen, die daartoe in de provinciale hoofdsteden zouden worden belegd, met die leiders besprekingen te houden over de wijze waarop de telling het best zou slagen. Die vergaderingen werden door mij met den leider der volkstellingswerkzaamheden bij mijn Bureau, den heer F. FONCK, gehouden in de maand September en begin October van het jaar 1920. Ik mocht daarbij het genoegen hebben bijna overal vergezeld te worden door den Directeur van de Topographische Inrichting, den heer VAN DIJK, die op die vergaderingen toelichtte wat zijne bedoeling was met de correspondentie, door hem met de gemeentebesturen gevoerd over de voorgenomen invoering van eene plaatselijke indeeling, uitsluitend ten behoeve der volks telling volgens het stelsel van benaamde bewoonde oorden en verspreid liggende huizen (voor het doel dezer nieuwe plaatselijke indeeling wordt verwezen naar het voorbericht van het volkstellingsdeel bevattende de indeeling der bevolking naar die plaatselijke indeeling). Het is mijn volle overtuiging dat die vergaderingen veel hebben bijgedragen om de taak der leiders op vele punten te verduidelijken, hetgeen aan de telling is ten goede gekomen; ook de Directeur der Topographische Inrichting heeft veel succes gehad van zijne heldere uiteenzetting omtrent de begrippen „bewoonde oorden” en „complexen verspreide huizen” welke uitvoerige correspondentie heeft voorkomen.

De modellen, die bij de tiende volkstelling zijn gebruikt, zijn in aantal 3 meer dan bij de vorige telling. Vooreerst werd als model J bijgevoegd een groene kaart, de bedrijfskaart, waarop door bedrijfshoofden, hetzij voor eigen rekening, hetzij voor rekening van een ander (Directeuren van Vennootschappen, zetbazen, -schippers, -kasteleins, depôt- en filiaalhouders) onverschillig of het bedrijf hoofd- of nevenbedrijf was, enkele gegevens moesten worden verstrekt, die later zouden kunnen dienen voor het eventueel houden eener bedrijfstelling; voorts werden in model K een reeks van toelichtingen gegeven om een goede beantwoording der vragen te bevorderen en ten slotte werd de instructie voor den teller, die bij de 9^e volkstelling deel uitmaakte van het tellersregister, in een boekje in zakformaat afzonderlijk verstrekt, om de raadpleging ervan te vergemakkelijken; aan deze instructie werden de toelichtingen model K toegevoegd.

Omtrent de wijziging in de oude modellen, diene het volgende:

Voor eene vergelijking tusschen de persoonskaarten, gebezigd voor de beide laatste volkstellingen, wordt hier naast elkander afgedrukt de inhoud der kaarten voor een man bij die twee volkstellingen. Uitgegaan is van de volgorde der vragen bij de 10^e volkstelling aangenomen, terwijl de overeenkomstige vragen van de 9^e volkstelling daarnevens zijn gevoegd, voorzien van de nummering, die zij daarbij hadden.

10^e Volkstelling.

1. a. *Familienaam van hem wien de kaart betreft.*
Hierbij zooveel mogelijk geboortebewijzen en trouwboekjes te raadplegen.
b. *Voornamen van hem wien de kaart betreft (voluit geschreven).*
Hierbij zooveel mogelijk geboortebewijzen en trouwboekjes te raadplegen.
2. a. *Leeft hij in een gezin?*
b. *Leeft hij afzonderlijk?*
3. *Zoo hij in een gezin leeft, is hij dan daarin als hoofd? of als zoon? of in andere betrekking van verwantschap, zoo ja, welke? of als niet verwant inwonend (bijv. pleegkind) of als kostganger of bestedeling of niet loontrekkend leerling? of in dienstbetrekking (bij dit laatste vermelden verwant of niet verwant)?*
(Zie de afzonderlijke toelichtingen in model K).
4. *Waar is hij geboren? (Dorp, gemeente en provincie te vermelden. Is hij in eene Nederl. Kolonie of buitenslands geboren, dan te vermelden de plaats en de kolonie of het land).*
(Zie de afzonderlijke toelichtingen in model K).
5. a. *Is hij Nederlander?*
b. *Is hij als Nederlander geboren?*
c. *Is hij Nederlander door naturalisatie?*
d. *Behoort hij tot een ander volk?*
e. *Zoo ja, tot welk? (Bijv. tot het Duitsche, tot het Belgische, tot een volkstam van Nederlandsch-Indië)?*
(Zie de afzonderlijke toelichtingen in model K).
6. a. *Behoort hij tot een der onderstaande bij de Regeering bekende kerkgenootschappen of zelfstandige kerkelijke gemeenten? Zoo ja, tot welke?*
Nederl. (of Nederduitsch) Herv. Kerkgen.; Waalsche gem.; Engelsche Presb. gem.; Schotsche gem.; Remonstr. Broederschap; Christ. Geref. Kerk; Gereformeerde Kerkgen.; Evang. Luth. Kerkgen.; Hersteld Evang. Luthersche Kerkgen.; Doopsgez. gem.; Evang. Broedergem. (Hernuttors); Duitsche Evang. gemeente; Gemeente der Angl. Episc. Kerk; Apostolische gem.; Nederlandsche Vereeniging van Zevende-dags-Adventisten; Roomsche Katholieke Kerkgen.; Kerkgen. der Oud Bissch. Cleresie; Nederl. Israél. Kerkgen.; Port. Israél. Kerkgen.; Christ. Afgesch. gem.; Gereform. gem.; Gem. van Gedoopte Christenen; Christ. Evang. gem.; Vrije Gereform. gem.; Evang. gem.; Vrije Evang. gem.; Oud-Geref. gem.; Geref. gem. onder het Kruis; Gem. der Herstelde Apost. Zondingskerk; Zondingsgem.; Afgesch. Israél. gem.; Herst. Apost. Zondingsgem. in de Eenh. der Apostelen; Oud-Geref. Kerk.
b. *Behoort hij bovendien of uitsluitend tot eene andere godsdienstige gemeenschap of andere godsdienstige gemeenschappen? Zoo ja, tot welke?*
(Zie de afzonderlijke toelichtingen in model K).
c. *Of wenscht hij niet gerekend te worden te behoorren tot eenige godsdienstige gemeenschap?*
(Zie de afzonderlijke toelichtingen in model K).
7. a. *Is hij blind geboren of is hij op zóó jeugdigen leeftijd blind geworden, dat het onderwijs op de gewone school niet kon of zal kunnen worden gevolgd?*
b. *Is hij op lateren leeftijd blind geworden?*
c. *Is hij doof geboren of is hij op zóó jeugdigen leeftijd doof geworden, dat het onderwijs op de gewone school niet kon of zal kunnen worden gevolgd?*
d. *Geniet hij of heeft hij genoten het voor blinden of dooven bestemde onderwijs? Zoo ja, welke is dan de naam der inrichting van onderwijs? Of geniet hij of heeft hij genoten privaatonderwijs?*
(Zie de afzonderlijke toelichtingen in model K).
8. *Heeft hij eene afwijking aan romp of ledematen? Zoo ja, welke? (bijv.: verkromming, verlamming, stijfheid, dwerggroef, gemis van één of beide armen of beenen of gedeelten daarvan, horrelvoet of iets anders).*

9e Volkstelling.

1. a. *Familienaam van hem wien de kaart betreft.*
Hierbij zooveel mogelijk geboortebewijzen en trouwboekjes te raadplegen.
b. *Voornamen van hem wien de kaart betreft (voluit geschreven).*
Hierbij zooveel mogelijk geboortebewijzen en trouwboekjes te raadplegen.
2. *Leeft hij afzonderlijk, of leeft hij in een gezin?*
3. *Zoo hij in een gezin leeft, is hij dan daarin als hoofd? of als zoon? of in andere betrekking van verwantschap, zoo ja, welke? of als niet verwant inwonend of als kostganger of bestedeling? of in dienstbetrekking?*
4. *Waar is hij geboren?*
(Gemeente en provincie te vermelden. Is hij in een Nederl. Kolonie of buitenslands geboren, dan te vermelden de plaats en het land).
7. a. *Is hij Nederlander?*
b. *Is hij geen Nederlander, tot welk volk behoort hij dan?*
(B.v. tot het Duitsche, tot het Belgische, tot het Fransche, tot geen volk).
10. a. *Behoort hij tot eene kerkelijke gezindte, of tot eene vereeniging met godsdienstig doel?*
b. *Zoo ja, tot welke kerkelijke gezindte of Vereeniging?*
(Zeer bepaald aanduiden: Nederduitsch Hervormd, Gereformeerde kerkgen, Christelijk gereformeerde kerk, Oud Gereformeerd, Gereformeerd onder het kruis, Evangelisch Luthersch, Hersteld Luthersch, Roomsche Katholieke, Oud-Roomsch, Portugeesch Israélitisch, de Vrije Gemeente, enzovoorts).
12. a. *Is hij blind?*
b. *Is hij doof geboren (z.g.n. doofstom)?*
c. *Geniet hij (of heeft hij genoten) het voor blinden of dooven bestemde onderricht?*

- 9. a. **Familienam.**
- b. **Voornamen.**
- c. **Datum der geboorte.**
- d. **Maand der geboorte.**
- e. **Jaar der geboorte.**

Te beantwoorden met dezelfde namen als bij vraag 1.
 Bij de beantwoording dezer vragen raadplege men zooveel mogelijk geboortebewijzen en trouwboekjes.

- 10. Is hij ongehuwd? of gehuwd? of weduwnaar? of gescheiden van echt? of gescheiden van tafel en bed?

Voor de beantwoording der vragen 11 tot en met 15 verdient het aanbeveling de afzonderlijke toelichtingen (Model K) met aandacht door te lezen; daarin worden een grooter aantal voorbeelden gegeven dan hieronder volgen, zoodat wel iedereen de vragen met juistheid zal kunnen beantwoorden.

- 11. Welk is zijn **hoofdberoep**? (vermelden het beroep waarbij hij geldelijk het meeste belang heeft. Duidelijk moet blijken welke soort van werkzaamheden hij in het hoofdberoep verricht en in welk soort van inrichting, bedrijf, zaak of onderneming hij zijn **hoofdberoep** uitoefent.

Zie de voorbeelden onder vraag 15.

- 12. Oefent hij zijn hoofdberoep uit in dienstbetrekking?

- 13. Zoo hij zijn beroep in dienstbetrekking uitoefent:
 - a. is hij dan bestuurder eener inrichting, bedrijf, zaak of onderneming, ja of neen? Zoo ja, invullen, bijv.: directeur eener fabriek of handelsonderneming, eener naamlooze vennootschap, zotbans, zotschijper, depot- of lijnbaanhouder.
 - b. of is hij belast met opzicht of controle, ja of neen, zoo ja, dan invullen, bijv.: inspecteur, controleur, winkelier, opzichter, ploegbans, meesterknecht, voorman, oberkellner, enz.

- 14. Hoe is de naam en het adres van hem of haar (bij wien) hij in dienstbetrekking is, of van de inrichting waarin hij werkzaam is (duidelijk opgeven, bijv.: H. Mulder, meester kleermaker, Hoogstraat No. 7 te....; Naamlooze Vennootschap „Concordia“, Groote Markt 10 te....; s Rijksmunt: Provinciale Waterstap; de gemeente-telefoon.
- Werklieden, die als regel nu eens in deze dan weder in die onderneming of zaak werkzaam zijn, vullen hier uit de adressen, doch de soort van onderneming in.
- Personen, die werkzaam zijn in dienst van den Staat, eene provincie of eene gemeente moeten dit hier vermelden en geven daarbij tevens op den tek van dienst waarin zij werkzaam zijn.
- Personen, die nog niet, niet of niet meer een beroep uitoefenen, geven hierbij op: **beroepsloos**; de laatstegenoemden met vermelding van het beroep dat zij het laatste hebben uitgeoefend, op de wijze onder 11 hierboven bedoeld.

- 15. Oefent hij een of meer nevenberoepen uit, dan de vragen 11 tot en met 14 voor die nevenberoepen beantwoorden, waarbij, voor zoover toepasselijk, ook gelden de hieronder aangegeven toelichtingen (zie ook vooral model K).

Voorbeelden voor invulling van hoofd- en nevenberoep.

In de **nijverheid**: fabrikant van fijn aardewerk; directeur eener suikerfabriek; houthouder van huizenbouw of van openbare werken; smidsbans; meesterknecht in een modelnakerij eener machinefabriek; kottingscheerder in een wollenstoffenfabriek, afdeling spoelerij; overbaler in een schoenenfabriek, afdeling zwilkerij; slijper in een machinefabriek, afdeling bankwerkerij; pesser in een olieslagerij, afdeling voorspandbedrijf; gasstoker op een gemeentegasfabriek, afdeling stokerij; werkzaam zonder bepaald beroep, bijv. in een schoenmakerij of ander bedrijf.

In den **landbouw**: landbouwer, graanteler, bloemmolenswerker voor eigen rekening als patroon, ondernemer, arbeider in den landbouw, in de bloemweverkerij, in den boschbouw, enz.

In den **handel**: groothandelaar (koopman) in koffie, winkelier in manufacturen, winkelbediende of winkelnegociant in een confectomagazijn of in een kruidenierszaak, kramer in galanterien, ventor (leerder) met garzen en band, reiziger in chemicaliën, colporteur met tijdschriften, agent in den machinehandel, commissionair in granen, makelaar in specerijen, pakhuis-knecht in een ijzerhandel, looppknecht in een hoedenzaak.

kantoorpersoneel: boekhouder of kantoorbediende in een inkoophandel, klerk bij de gemeentebestuurwaterleiding, bij een prestrant, administrateur bij een theater, kantoorlooper op een effectenkantoor.

verzekerings: directeur, inspecteur, agent, boeco eener brandverzekering-maatschappij.

onderwijs: leeraar of onderwijzer in een bijzondere school voor middelbaar of lager onderwijs.

kerkdienst: predikant bij de Ev. Luthersche gemeente, officier bij het Lager des Heils.

ambtenaren: commissie bij het Dept. van Oorlog, klerk ter provinciale griffie, bij het Kantongerecht.

huiselijke diensten: huisknecht, inlandsche bediende, kotsier, tuinman of chauffeur in heerdienst.

(Zie vooral omtrent de laatste beroepen, de afzonderlijke toelichtingen in model K).

- 16. a. Was hij in den nacht van 31 December 1920 op 1 Januari 1921 in de gemeente zijner inwoning aanwezig?
- b. Zoo hij daarin niet aanwezig was, waar was hij dan? (Zoo nauwkeurig mogelijk adres opgeven, bijv.: als milicien te....; met vacantie bij.... te....; op zee aan boord van....; verpleegd te.... enz.).

- 8. a. **Datum der geboorte.**
- b. **Maand der geboorte.**
- c. **Jaar der geboorte.**

Bij de beantwoording dezer vragen raadplege men zooveel mogelijk geboortebewijzen, trouwboekjes en andere officiële stukken.

- 9. Is hij ongehuwd? of is hij gehuwd? of is hij weduwnaar? of is hij gescheiden van echt? of is hij gescheiden van tafel en bed?

- 11. a. Welk is zijn **hoofdberoep**? (vermelden het ambt, de bediening of het beroep, waarbij hij het meeste belang heeft). Duidelijk opgeven, bijv.: Aardewerkfabrikant, pannembakker, leetorrotter, timmerman, houtdraaier, turfstoker, ijzervormer, ijzerdraaier, linnenwever, bierbrouwer, landbouwer, zeevisscher, kotsier, kruidenier, agent, reiziger, leeraar, diens-knecht, vopleger, ambtenaar, predikant, looppknecht (onder losse werklieden te verstaan personen, die als regel nu in deze, dan in gene zaak of onderneming werkzaam zijn). (Algemeene aanduidingen als arbeider, werkmans enz. zijn niet voldoende).

- b. Oefent hij zijn hoofdberoep (alleen of met anderen) uit voor eigen rekening of doet hij dat niet voor eigen rekening?

- c. Zoo hij zijn hoofdberoep niet voor eigen rekening uitoefent, in welken rang of hoedanigheid is hij dan werkzaam? (b.v. bestuurder der inrichting of onderneming, boekhouder, kantoorbediende, kantoor-knecht, meesterknecht, ploegbans, opzichter, gewoon arbeider).

- d. In welk soort van inrichting, zaak of onderneming oefent hij zijn hoofdberoep uit?

(In verband met vraag a duidelijk opgeven, bijv.: Aardewerkfabriek, pannembakkerij, boekdrukkerij, bouwvak, houtdraaierij, veenderij, ijzergieterij, machinefabriek, linnenweverij, bierbrouwerij, landbouw, zeevisscherij, stalhouderij, handel in kruidenierswaren, levensverzekeringshandel in manufacturen, school voor bijv. middelb. onderwijs, huiselijke diensten, krankzinnigenzigtich, Dept. v. Algemeen bestuur, Prov. Griffie, Gem. Secretarie). (Indien achter vraag a is ingevuld los werkmans, hier te vermelden in welke bedrijven hij werkzaam is).

- e. Hoe is de naam en het adres van hem of haar, in wiens dienst hij werkzaam is.

(Duidelijk opgeven, b.v. Naaml. Vennootschap „de Zeven Provinciën“, Prinsstraat No. 18 te....; Maatschappij tot Expl. van Staatsspoorwegen: de Staat; Provincie Utrecht; Gemeente Amersfoort; Ned. Hervormde Kerk; de Heer Jansen, Ruitersstraat No. 29 te....; MeJ. Hendriks, Dorpsstraat No. 3 te....).

- 6. a. Was hij in den nacht van 31 December 1909 op 1 Januari 1910 in zijne woonplaats aanwezig?

b. Zoo hij niet in zijne woonplaats aanwezig was, waar was hij toen? (Zoo nauwkeurig mogelijk adres opgeven. B.v. als inflicien te....; met vacantie bij.... te....; op zee, aan boord van.... enz. Heeft hij op het tijdstip der telling geen nachtverblijf waar hij alsdan vertoof, dan wordt hij geacht op dat tijdstip daar te zijn, waar hij het eerstvolgend nachtverblijf heeft).

Uit eene vergelijking van den inhoud der beide kaarten blijkt, dat behalve kleine redactiewijzigingen, verduidelijking en splitsing van één vraag in meerdere deelen, ook nog belangrijke verschillen zijn aan te wijzen. Zoo is in de vraag naar de nationaliteit gevraagd naar den grond waarop het Nederlandschap berust: geboorte, naturalisatie en (bij de vrouw) huwelijk; heeft de vraag naar de kerkelijke gezindte, vastgesteld in overleg met de Synode van het Nederlandsch Hervormde Kerkgenootschap en gehoord de Aartsbisschop van Utrecht, een uitbreiding ondergaan in de eerste plaats om te komen tot het aantal personen dat tot meer dan één kerkgenootschap of godsdienstige vereeniging behoort en ten einde anderszins te weten te komen hoeveel personen, die oorspronkelijk tot eene kerkelijke gemeenschap behoorden, daartoe niet meer wenschten gerekend te worden; dit laatste zou alleen tot zijn recht komen, indien de toelichtingen tot die vraag in model K gedaan nauwkeurig gelezen en toegepast werden. Aangezien al spoedig bleek dat de vraagstelling bij 6c tot misverstand aanleiding kon geven, werd deze vraag later nog in eene circulaire aan de gemeentebesturen toegelicht.

Om te voorkomen dat onder de doofstommen ten onrechte niet zouden worden gerekend, zij die, hoewel niet doof geboren, op zoo jeugdigen leeftijd doof zijn geworden, dat het onderwijs op eene gewone school niet kon of zou kunnen worden gevolgd, werd de redactie der vraag gewijzigd in overleg met heeren Directeuren van Instituten voor doofstommen: voor blinden is nog gevraagd of de blindheid op ouderen leeftijd was ontstaan.

De vraag naar afwijkingen van romp of ledematen is bij de 10^e volkstelling gesteld op verzoek van eenige orthopedisten, wien het niet om een statistiek dier gebrekkigen te doen was, doch om hunne adressen, ten einde te trachten door leniging of wegneming van het gebrek, het den belanghebbenden mogelijk te maken door arbeid in eigen onderhoud te voorzien.

Dat de vraag naar naam en voornamen op de achterzijde der kaart is herhaald, geschiedde, omdat bij de 9^e volkstelling gebleken was, dat soms de achterzijde gegevens bevatte omtrent een ander gezinslid dan op de voorzijde was beschreven. Dit kon toen alleen aan het licht treden als de voor- en achterzijde der kaart tegenstrijdigheden bevatten, als verschil in geslacht blijkens het beroep, verschil in burgerlijken staat of leeftijd, blijkend soms uit de beantwoording van vraag 3 of 5.

De wijzigingen in de vragen 11—14, die in de plaats traden van de vraag 11 bij de vorige volkstelling hadden alleen verduidelijking op het oog; vraag 15 naar de uitgeoefende nevenberoepen, is nieuw.

Dat in vraag 16 niet meer is gevraagd of de persoon in den nacht van 31 December 1920 op 1 Januari 1921 in zijn woonplaats aanwezig was, doch of hij zich toen in de gemeente zijner inwoning ophield, geschiedde om niet voor alle personen, die de jaarwisseling bij familieleden of kennissen in dezelfde gemeente vierden, kaarten voor tijdelijk aanwezigen te ontvangen.

Een drietal zaken verdienen daarbij nog opgemerkt te worden, n.l.: 1°. dat op de kaarten voor vrouwen in 1920 nog is gevraagd in vraag 9:

- b. Zoo zij gehuwd is de volgende vragen beantwoorden:
 - 1°. Met wien is zij gehuwd? (naam en voornamen vermelden).
 - 2°. Welke is de leeftijd van den echtgenoot?
 - 3°. Wanneer is het huwelijk gesloten? (dag, maand en jaar vermelden).
 - 4°. Hoeveel kinderen zijn uit het thans nog bestaande huwelijk geboren?
 - a. levendgeboren.
 - b. doodgeboren.
 - 5°. Hoeveel der levendgeborenen zijn overleden?
- c. Zoo zij is weduwe of gescheiden vrouw, dan te vermelden naam en voornamen van den laatsten echtgenoot.

2°. dat de woningvragen, die vroeger op de telkaarten voorkwamen, zijn overgebracht naar den gezinsomslag of den omslag van de kaart voor een afzonderlijk levend persoon, om ruimte op de kaarten te winnen, en omdat deze vragen toch slechts alleen op de kaarten der hoofden van gezinnen en afzonderlijk levende personen beantwoord moesten worden; daarbij is voor de 10^e volkstelling niet gevraagd naar het aantal vertrekken, die door een deur, een raam of eene serre in onmiddellijke gemeenschap met de buitenlucht staan.

„Bij de publicatie der uitkomsten van de 10^e volkstelling moet er uit den aard der zaak naar worden gestreefd, deze zóó te doen geschieden, dat vergelijking met vorige volkstellingen mogelijk is. Na de belangrijke besnoeiing, die bij de vorige publicatie, in vergelijking met die van 1889 en 1899 heeft plaats gevonden, zal het moeilijk zijn, zonder de vergelijkbaarheid met deze laatste te verbraken, grootere vereenvoudigingen in de publicatie aan te brengen. Daarentegen zal eenige uitbreiding noodig zijn, omdat een aantal nieuwe vragen op de kaarten zijn gedaan, uit welker beantwoording nieuwe tabellen moeten worden samengesteld.

Aangezien ook thans weder vragen omtrent het beroep en omtrent den woningtoestand op de vraagformulieren voorkomen, zullen de uitkomsten weder drieledig moeten zijn en omvatten: *a.* de eigenlijke volkstellingsuitkomsten, vroeger in 3 deelen, elk voorzien van een aanhangsel, gepubliceerd, *b.* de uitkomsten der beroepstelling, die vroeger eveneens in 3 deelen het licht zagen, ¹⁾ en *c.* de woningstatistiek, vroeger in 1 deel verschenen.

Hieronder volgt achtereenvolgens mededeeling van de wijze, waarop wordt voorgesteld, de publicatie der Volkstelling en der Woningstatistiek te doen geschieden.

I. De volkstelling.

Het lijkt niet gewenscht elk deel der volkstelling weder van een „aanhangsel” te voorzien. Het aanhangsel bij deel I, bevattende voor iedere gemeente de oppervlakte, de bevolking en de bevolkingsdichtheid, alsmede de lijst van dorpen, gehuchten en buurtschappen, kan beter een afzonderlijk deel vormen. Het aanhangsel bij deel II, de sterftetafels, zou geheel van de volkstelling los kunnen worden gemaakt. Al worden de gegevens der volkstelling aan de berekening der sterftetafels dienstbaar gemaakt, het zijn toch in hoofdzaak de geboortecijfers en de cijfers der sterfte naar den leeftijd, die de sterftekansen bepalen, zoodat het wenschelijk voorkomt de sterftetafels als een afzonderlijk nummer van de Bijdragen tot de statistiek van Nederland uit te geven. Over een opvolger van Prof. VAN PESCH voor de berekening der sterftetafels is destijds met dezen een uitvoerige briefwisseling gevoerd. Na advies van Prof. KLUYVER, aan wien de correspondentie is overgelegd, bestaat het voornemen dengeen, die door Prof. VAN PESCH als zijn meest gewenschte opvolger werd genoemd, uit te noodigen diens berekeningen voort te zetten. Het aanhangsel bij het IIIe deel, gevende voor elke gemeente de percentsgewijze verhouding van het aantal personen behoorende tot de voornaamste kerkelijke gezindten tot de totale bevolking, kan eveneens als een afzonderlijk deel worden uitgegeven.

De uitkomsten der volkstelling zouden dan volgens dit plan in 5 deelen worden gepubliceerd. Daarbij zal het wenschelijk zijn, om op den omslag van elk deel duidelijker dan tot dusver te vermelden, welke gegevens het deel bevat, opdat men niet eerst elk deel moet doorbladeren, om te zien of de opgaven, die men noodig heeft, erin te vinden zijn. Ook de rugtitel moet dit duidelijker aanwijzen, terwijl eene meer gedetailleerde inhoudsopgaaft het naslaan nog gemakkelijker zou kunnen maken.

Het *eerste deel* der volkstelling zal dan, evenals bij de vorige telling, bevatten de plaatselijke indeeling van de onderscheidene gemeenten in ons land, die in alphabetische volgorde gerangschikt zijn. Voor elk onderdeel der gemeente wordt melding gemaakt van het aantal huizen, schepen en wagens, de bevolking, die werkelijke woonplaats in elk dier deelen eener gemeente heeft, naar het geslacht gesplitst, en de tijdelijk aanwezigen, eveneens naar het geslacht onderscheiden. Het zal niet van belang ontbloot zijn, deze laatsten ook nog te onderscheiden in twee groepen: hen, die elders in ons land werkelijke woonplaats hebben en hen, die in het buitenland wonen. Voor het Rijk in zijn geheel zouden dan nog de tijdelijk aanwezige vreemdelingen naar het land van herkomst kunnen worden ingedeeld.

De tegenwoordige inrichting van model R, waarin door Gemeentebesturen opgaaft moet

¹⁾ Zie de noot op blz. 7.

worden gedaan van het aantal huizen, schepen en wagens tot hunne gemeenten behorende, zal nog eenige verandering brengen in het hoofd der tabel van deel I, omdat thans wordt gevraagd het aantal gedeeltelijk bewoonde woonhuizen met vermelding van het aantal daarin voorkomende onbewoonde woningen.

Deel II.

Dit deel kan geheel gelijk zijn aan het vroegere aanhangsel van deel I, bevattende eene opgaaft van de oppervlakte van iedere gemeente, met en zonder het daarbij behoorend water, de bevolking en de berekende bevolkingsdichtheid, en voorts eene lijst van dorpen, gehuchten, vlekken, buurtschappen (bewoonde oorden) met vermelding van de gemeenten waarin zij gelegen zijn en, door aanduiding van een enkele of een paar letters, ook van de provincie.

De gegevens omtrent de oppervlakte der verschillende gemeenten zijn ten behoeve der vorige volkstelling door het Departement van Financiën zoo nauwkeurig mogelijk vastgesteld, waarbij van bevoegde zijde opgaaft is verkregen van de oppervlakte van het water, dat, gewoonlijk niet kadastraal geregistreerd, kan gerekend worden tot ons land te behooren (de Zuiderzee, de Wadden, de Zeeuwsche en Zuidhollandsche stroomen en dat gedeelte der Noordzee, hetwelk kan gerekend worden te behooren tot de territoriale wateren), waarbij nog een opgaaft werd verstrekt van de oppervlakte der zee tot de z.g. laagwaterlijn. Het ligt thans niet in de bedoeling uit te lokken, dat al deze gegevens opnieuw worden verzameld. Volstaan zou thans kunnen worden aan de Gemeentebesturen te vragen of er, hetzij door grenswijziging verandering in de oppervlakte is gekomen, of dat door indijking, afdamming of droogmaking de vaste oppervlakte is vermeerderd en, zoo ja, met hoeveel, met vermelding of het ingedijkte, afgedamde of drooggemaakte gedeelte vroeger gerekend was tot bij de gemeente behoorend water. Tevens zou daarbij kunnen worden gevraagd, of door afbrokkeling of afslibbing de gemeente is verkleind ten voordeele van al of niet tot de gemeente behoorend water. Daarbij zal getracht worden de veranderingen, dientengevolge door de gemeentebesturen verstrekt, zoo mogelijk, te doen controleeren bij het kadaster.

Omdat in dit deel ook zal worden opgenomen de lijst van dorpen, gehuchten en buurtschappen, behoort met een enkel woord te worden medegedeeld, wat in overleg met het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap en met de zeer gewaardeerde hulp van den Directeur der Topographische Inrichting ten opzichte van de plaatselijke indeeling is verricht.

Bij de berekening van de bevolkingsdichtheid voor verschillende landen moet men volstaan voor de vergelijking met de eenvoudige breuk: bevolking gedeeld door oppervlakte. Heel veel zegt een dergelijk cijfer niet. De bevolkingsdichtheid van Noorwegen en Zweden is zeer gering vergeleken met die van Nederland en België en toch is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat er bewoonde oorden in de eerste staten zijn, dichter bevolkt dan in de laatste. Op gletschers, in meren en fjorden wonen nu eenmaal geen menschen en toch worden deze tot de oppervlakte van het land gerekend.

Zoo zegt ook het totaal-cijfer onzer bevolkingsdichtheid heel weinig. In Zuidholland en Noordholland, met eene middelmatige oppervlakte en eene groote bevolking, dank de aanwezigheid van vele centra, is zij groot, in Noordbrabant en Gelderland, met eene groote platte-landsbevolking en groote oppervlakte, is zij gering.

Ten einde te komen tot een goed overzicht van de verspreiding der bevolking over ons land, zou moeten worden getracht de oppervlakte te verkrijgen van de zoogenaamde bewoonde oorden in elke gemeente en daarvan de bevolkingsdichtheid te berekenen. Voor stedelijke gemeenten, wier oppervlakte door de wallen of singels is bepaald, is de bevolkingsdichtheid dadelijk goed vast te stellen, maar voor steden als Amsterdam met zijn uitgestrekte polders en Rotterdam met zijne uitgestrekte geannexeerde gebiedsdeelen is dit zeer moeilijk. In Emmen, waarvan de oppervlakte 29,098 H.A. bedraagt, wonen de menschen in de bebouwde

kommen misschien dichter op elkaar dan b.v. in Nieuwpoort, waarvan de oppervlakte slechts 59 H.A. telt. Het is echter, jammer genoeg, gebleken, dat dit plan niet uitvoerbaar was, omdat de vaststelling van de oppervlakte van de bebouwde kommen en kommetjes niet mogelijk blijkt. Daarop werd ten slotte na mondeling overleg met het bestuur van het Aardrijkskundig Genootschap het plan ontworpen om van de Gemeentebesturen opgaaf te verkrijgen van de in hunne gemeenten bestaande bewoonde oorden (kommen of kommetjes) met vermelding van den naam daarvan, voor zoover zij die hebben.

De Directeur van de Topographische Inrichting heeft ter verkrijging daarvan zijn zeer gewaardeerde hulp toegezegd en op zich genomen, de Gemeentebesturen daartoe den weg te wijzen. Door hem is n.l. aan alle Gemeentebesturen toegezonden een kaart hunner gemeente, overgedrukt uit de meest uitgebreide stafkaart, waarin de huizencomplexen (bewoonde oorden), vormend de z.g. kommen of kommetjes, duidelijk zijn aan te wijzen. Op die kaart heeft hij verzocht te willen aangeven, door omtrekking met blauw of rood, wat tot die bewoonde oorden behoort en hoe de namen dier bewoonde oorden zijn.

Is dit voor iedere gemeente eenmaal vastgesteld en nemen de gemeentebesturen die indeeling bij de volkstelling in acht, d.w.z. in het model R, dat voor elk dier deelen aangeeft het aantal bewoonde en andere woonhuizen, dan kan men door berekening van het aantal inwoners per huis, met inachtneming van het karakter der gemeente een beter inzicht in de samenwoningsdichtheid krijgen dan uit de simpele deeling der bevolking door de oppervlakte eener geheele gemeente mogelijk is.

In hoeverre dit plan zal slagen is voorshands nog niet te zeggen. De Directeur van de Topographische Inrichting heeft daarin veel vertrouwen en meent, dat hij nog vóór het eind van dit jaar kan mededeelen in hoeverre zijn vertrouwen in de verwezenlijking van dit plan niet beschaamd is. ¹⁾

Deel III der volkstelling zal in de eerste plaats moeten bevatten alles wat in deel II der volkstelling van 1909 voorkomt (indeeling der bevolking naar geslacht en leeftijd en den burgerlijken staat, ook in onderling verband, en indeeling der echtparen naar den leeftijd der beide echtgenooten) en dus weder geheel gewijd zijn aan de indeeling der bevolking naar den leeftijd.

Waar ook hier de gemeenten in alphabetische volgorde worden genoemd, ware weder de naam der provincie erbij te vermelden.

Voorts zouden in dit deel kunnen worden opgenomen de tabellen betreffende de vruchtbaarheid der huwelijken en de sterfte onder de uit de huwelijken gesproten kinderen, alles in verband met den duur der huwelijken.

De tabellen betreffende de huwelijksvruchtbaarheid zouden zich kunnen bepalen tot de echtparen, waarvan de vrouwen op het tijdstip der volkstelling 50 jaar of ouder zijn, en die gehuwd zijn op een leeftijd beneden 50 jaar, tot echtparen dus, waarvan de huwelijksvruchtbaarheid als afgelopen kan worden beschouwd. Splitst men die echtparen als in onderstaande tabel, dan bepaalt de leeftijd der vrouw bij het huwelijk tevens den duur der vruchtbaarheidsperiode.

¹⁾ Voor de mate waarin dit plan is geslaagd, wordt verwezen naar blz. 2 en naar het voorbericht van het volkstellingsdeel bevattende de indeeling der bevolking naar de plaatselijke indeeling.

Leeftijd van den man bij het huwelijk.	Leeftijd van de vrouw bij het huwelijk							enz. tot 49 jaar.
	15 jaar			16 jaar			enz. tot 49 jaar.	
	Echt-paren.	Geborenen.		Echt-paren.	Geborenen.			
	Totaal.	Daarvan doodgeb.	van de levend geb. sterven.		Totaal.	Daarvan doodgeb.	van de levend geb. sterven.	
15 jaar.								
16 "								
17 "								
onz.—50 jaar.								
50—54 jaar.								
54—59 "								
onz.								
65—69 "								
70 jaar en onder.								

In de kolom van de 15-jarige vrouw heeft men met echtparen te doen, waarvan het huwelijk 35 jaar in de vruchtbaarheidsperiode is gevallen. Bij vrouwen van 16 jaar was dit 34 jaar enz. tot dat eindelijk de huwelijken van vrouwen van 49 jaar minder dan 1 jaar in de vruchtbaarheidsperiode vielen.

Ofschoon deze tabel in staat zal stellen verhoudingscijfers te berekenen voor de onderscheidene soorten van echtparen, beperkt zij zich tot de echtparen waarvan de vrouwen 50 jaar of ouder zijn bij de volkstelling. Daarom leert de tabel niets omtrent het aantal kinderen, geboren uit huwelijken, gesplitst naar den leeftijd der echtgenooten (in onderling verband) mede in verband met den duur van het huwelijk. Daartoe zou noodig zijn eene zeer uitvoerige tabel, waarbij *alle* echtparen naar den leeftijd der echtgenooten op het tijdstip der volkstelling, jaar voor jaar, worden ingedeeld naar den duur der huwelijken met vermelding van de geboren kinderen. Afgewacht zou kunnen worden in hoeverre de volkstellingswerkzaamheden zouden toelaten een dergelijk groot depouillement te maken en, indien daartoe gelegenheid zou worden gevonden, of het dan niet aanbeveling zou verdienen de resultaten in manuscript voor belanghebbenden ter inzage te houden en daaruit voor de inleiding alleen verhoudingscijfers te berekenen; dit ter voorkoming van grootere drukkosten.

Ten einde gelegenheid te geven om te onderzoeken den invloed van groote gezinnen op de sterfte, zou een tabel van den volgende vorm kunnen worden gemaakt:

Aantal levend geboren.	Aantal gezinnen.	Aantal gezinnen waarin van de levend geboren sterven				
		0 kinderen.	1 kind.	2 kinderen.	3 kinderen.	enz.
0 kinderen.
1 kind.
2 kinderen.
3 "
4 "
enz.

Omdat de duur van het huwelijk de sterfte beïnvloedt, zou men deze tabellen naar dien duur moeten onderscheiden, bijv. ben. 1 jaar, 1—2 jaar, 2—3 jaar enz. tot 34—35 jaar, waardoor dus een 35-tal tabellen van den aangegeven vorm zullen moeten worden gemaakt.

De vraag naar de splitsing der geboren naar de geslachten geeft aanleiding om eene

tabel samen te stellen, waaruit zou kunnen worden nagegaan of de leeftijden der ouders en de verschillen, die daarin bestaan, invloed hebben op het geslacht der geborenen. Deze tabel zou den volgende vorm moeten hebben.

Leeftijden van den vader bij het huwelijk.	Leeftijden van de moeder bij het huwelijk						
	beneden 20 jaar.		20—24 jaar.		25—29 jaar.		onz.
	Aantallen geboren						
	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	jongens.	meisjes.	
Beneden 20 jaar.	a b	a b					
20—24 "			a b	a b			
25—29 "					a b	a b	
enz.							

Vallen de beide ouders in dezelfde leeftijdsgroep, dan ware onder *a.* aan te geven het aantal geborenen uit echtparen, waarvan de vader ouder is dan de moeder; onder *b.* het aantal geborenen uit echtparen, waarvan de moeder ouder is dan de vader.

Nog zou verband te leggen zijn tusschen de geslachtsverhouding, de grootte van het aantal geborenen en kerkelijke gezindte der moeder als volgt:

Kerkelijke gezindte der moeder.	Aantal kinderen naar het geslacht in gezinnen met						onz.
	1 kind.		2 kinderen.		3 kinderen.		
	m.	vr.	m.	vr.	m.	vr.	
Protestantsch.							
Rooms-Katholiek.							
Israëlitisch.							
Andere gezindte.							
Geen gezindte.							

Deel IV.

Dit deel zal gegevens moeten bevatten overeenkomstig aan die van deel III der volkstelling van 1909 (indeeling der bevolking naar de kerkelijke gezindten, ook in verband met leeftijd en burgerlijken staat; indeeling der bevolking naar de wijze van samenwoning; indeeling der bevolking naar de geboorteplaats; indeeling der bevolking naar de nationaliteit; indeeling der gezinnen naar de grootte daarvan in verband met het aantal huiselijke diensten verrichtende dienstboden; statistiek der blinden en doofstommen). Daarbij valt nog het volgende op te merken:

In tabel I, waarin de bevolking van elke gemeente is ingedeeld naar de voornaamste kerkelijke gezindten zouden, hetzij in noten, hetzij in de tabel zelf, verantwoord kunnen worden de personen behoorende tot een niet in de tabel afzonderlijk genoemde kerkelijke gezindte, indien blijkt dat dit aantal door zijn grootte ten opzichte der bevolking voor afzonderlijke vermelding in aanmerking komt. Ook zou thans uit noten moeten blijken hoeveel van de personen, die behooren tot eene met name genoemde kerkelijke gezindte, kerkelijke gemeente of godsdienstige gemeenschap, nog tot eene andere godsdienstige gemeenschap behooren, met vermelding van de namen dier godsdienstige gemeenschappen, als gevolg van eene thans voor het eerst gestelde vraag.

In deze tabel zal voorts weder voor elke gemeente de provincie moeten worden vermeld, waarin zij gelegen is.

Tabel II bevattende de indeeling der bevolking naar leeftijd, burgerlijken staat en kerkelijke gezindte in onderling verband, kan geheel onveranderd blijven, evenals tabel III, behandelende de kleinere secten.

Ook de tabel IV, wijze van samenwoning, V geboorteplaatsen en tabel VII de indeeling der gezinnen naar het aantal inwonende personen in verband met het aantal inwonende dienstboden, behoeven geene wijzigingen te ondergaan. In de tabel VI, waarbij de bevolking wordt ingedeeld naar de nationaliteiten, zullen de Nederlanders moeten worden gesplitst in Nederlanders door geboorte en door naturalisatie, terwijl voor de vrouwen eventueel moet worden vermeld of zij haar Nederlandschap door huwelijk hebben verkregen. In noten zou kunnen worden aangeteekend het aantal personen, dat meer dan eene nationaliteit bezit of dat tot geen volk behoort.

Bij blinden en doofstommen (de tabellen VIIIa en b) zal overal rekening moeten worden gehouden met het feit, dat thans, anders dan in 1909, gevraagd is of het gebrek aangeboren of op zeer jeugdigen leeftijd is ontstaan, dan wel op lateren leeftijd verkregen is. De statistiek van de overige gebrekkige personen zal kunnen bestaan uit eene indeeling naar den aard van het gebrek, waarbij b.v. naar geslacht en 10-jarige leeftijdsklassen kan worden onderscheiden.

Woningstatistiek.

Het weglaten van de vraag naar het al of niet met de buitenlucht in rechtstreeksche verbinding staan van de vertrekken, zal de inrichting van tabel I vereenvoudigen. De vrijvallende weinige ruimte, die toch niet toelaat den omvang der publicatie te verkleinen, zou kunnen worden benut om de overige gegevens meer te detailleeren door alle woningen beneden 8 vertrekken, te splitsen naar het aantal vertrekken; vroeger waren bij elkaar gevoegd die van 4 en 5 en die van 6 en 7 vertrekken."

Bovenstaand plan is om redenen van bezuiniging slechts ten deele ten uitvoer gelegd.

Hieronder volgt hetgeen werkelijk is gepubliceerd.

Deel I is gepubliceerd geheel in overeenstemming met het vastgestelde plan.

Deel II, dat zou bevatten de opgave van de oppervlakte van iedere gemeente, met en zonder het daarbij behorende water, de bevolking en de berekende bevolkingsdichtheid en voorts een lijst van dorpen, gehuchten, vlekken, buurtschappen (thans bewoonde oorden en benaamde groepen verspreide huizen, zie het voorbericht bij deel I), is niet gepubliceerd, omdat bij de Topographische Inrichting het voornemen bestond, om voor de publicatie daarvan te zorgen. Genoemde Inrichting toch beschikt in de stafkaart over een veel grooter aantal aardrijkskundige namen dan bij de volkstelling zijn opgegeven, en in deel I voor iedere gemeente zijn vermeld. Tot dusver is het door die Inrichting nog niet uitgegeven doch van het voornemen is niet afgezien.

Uit deel III is weggelaten de indeeling der echtparen naar den leeftijd der beide echtgenooten. Deze weglating was het gevolg van de te betreuren noodzakelijkheid om de statistiek der huwelijksvruchtbaarheid, waarin de leeftijd der echtgenooten een voortdurende factor moet zijn, op te offeren. Het is echter te hopen dat, als betere financiële tijden zijn aangebroken, nog gelegenheid zal bestaan die huwelijksvruchtbaarheidsstatistiek, zoo niet geheel, dan toch voor een gedeelte te kunnen bewerken, zoodat de uitkomsten van dat deel als representatie van het geheel zal kunnen worden beschouwd; het materiaal daarvoor, de kaarten der gehuwde vrouwen, wordt bewaard.

Ook deel IV is niet geheel volgens het oorspronkelijke plan bewerkt. Uit bezuinigingsoogpunt is o.m. weggelaten de indeeling der gezinnen naar de grootte daarvan in verband met het aantal dienstboden en de statistiek der blinden en doofstommen; van deze laatste statistiek worden echter aan het slot van deze inleiding resumeerende overzichten gegeven.

Van het voornemen, om in de tabel van de indeeling der bevolking naar de nationaliteiten, de personen van Nederlandsche nationaliteit in te deelen naarmate dit Nederlandschap berust op geboorterecht, naturalisatie of, bij de vrouwen, op huwelijk, is afgezien, omdat bij de controle der kaarten in een groot aantal gevallen bleek, dat de gronden waarop het Neder-

landerschap heette te berusten onmogelijk juist konden zijn, terwijl de moeilijkheid der kwestie de vrees deed ontstaan dat, bij pogingen om correctie te verkrijgen, misschien nog grooter tegenstrijdigheden bij personen, die een gelijke afstamming hadden, zouden worden verkregen; evenals bij vroegere tellingen is daarom volstaan met de vermelding van het aantal Nederlanders zonder meer.

De woningstatistiek is, ten slotte ook uit bezuinigingsoverweging niet bewerkt, al bestond daartoe aanvankelijk het voornemen niet. Bij den aanvang der verzameling dezer statistiek bleek toch, dat het aantal één-vertrekswoningen, waarin meer dan zes personen huisden, belangrijk grooter was dan bij de vorige telling, ofschoon men bij het bestaan van een woningwet en het dientengevolge op ruime schaal ingestelde woningtoezicht, verbetering van den woningtoestand zou hebben verwacht. Een onderzoek in een groot aantal gemeenten van 10 000 en meer inwoners bracht dan ook aan het licht, dat in de meeste der bovengenoemde gevallen het aantal vertrekken *foutief* was opgegeven; de groote kosten die zouden hebben moeten worden gemaakt om verbetering der gegevens te verkrijgen, moesten, tot niet-bewerking der woningstatistiek doen besluiten.

Het werk der volkstelling geschiedde behoudens eene enkele uitzondering geheel op overeenkomstige wijze als die van 1909. De uitzondering was, dat thans na de bewerking der uitkomsten van deel I, plaatselijke indeeling, ongeveer $\frac{1}{3}$ der kaarten machinaal zijn bewerkt op een vijftal classicompteurs. Aangezien hierbij is gebleken dat deze machines groote voordeelen brengen, zal te overwegen zijn, bij de volgende telling met meer dergelijke machines, deze geheel machinaal te doen plaats hebben met uitzondering van de plaatselijke indeeling die daarvoor niet geschikt is. Voor de wijze van bewerking, welke voor de derde maal geschiedde onder leiding van den heer F. FONCK, daarin thans bijgestaan door de heeren G. DE ZOETE, K. W. L. STIEL en H. P. VAN DONGEN, terwijl de heer D. KOUDIJS belast is geweest met de financiële administratie, wordt verwezen naar de inleiding der vorige telling.

Aangezien wel met zekerheid kon worden voorzien, dat bij de eerstvolgende telling niet meer van de uitnemende diensten van den heer FONCK zou kunnen worden partij getrokken, heeft de heer DE ZOETE, om met alle bijzonderheden vertrouwd te raken, in de hoofdleiding een zeer werkzaam aandeel gehad; ook was de leiding van de machinale bewerking, die goed is geslaagd, geheel aan hem overgelaten.

Ook de heer STIEL die bij de avondploeg de leiding heeft gehad over het werk van een honderdtal ambtenaren, heeft tot het welslagen van de bewerking der volkstelling bijgedragen; de heer VAN DONGEN heeft hem daarbij als hoofdcontroleur ter zijde gestaan.

Ten slotte volgt hieronder een overzicht van de ambtsberichten der Commissarissen der Koningin over den gang der gemeentelijke volkstellingswerkzaamheden en over de methoden, die daarbij in toepassing zijn gebracht.

Samenvattend overzicht van de ambtsberichten van de Commissarissen der Koningin over het verloop der volkstelling in de verschillende gemeenten hunner provincie.

Aan het slot der voorschriften voor de gemeentebesturen ten opzichte van de tiende algemeene volkstelling werden de gemeentebesturen verplicht, aantekening te houden van de opmerkingen waartoe die voorschriften en hunne toepassing hun aanleiding hadden gegeven, van de bezwaren daartegen, en deze mede te deelen in een verslag, in te zenden bij den Commissaris der Koningin in hunne provincie.

In eene circulaire, waarin de bemoeiingen van de provinciale besturen met de volkstellingsaangelegenheden waren neergelegd, werd aan Heeren Commissarissen verzocht een samenvattend overzicht dezer verslagen, aangevuld met mededeeling van eigen ervaringen en opmerkingen, toe te zenden aan het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Aan deze 11 samenvattende overzichten wordt het navolgende ontleend:

Koninklijk Besluit van 13 April 1920, Stbl. n°. 177.

Art. 1. *Tijdstip der telling.* Evenals bij vroegere tellingen werd de nacht van 31 December op 1 Januari door sommige gemeenten ongunstig genoemd. De korte dagen maken dat de tellers slechts gedurende een klein

aantal uren de hun opgedragen werkzaamheden kunnen verrichten, vooral in uitgestrekte plattelandsgemeenten, waar de wegen doorgaans niet of slecht zijn verlicht. Op de secretarie moeten alle werkzaamheden, de volkstelling betreffend, buiten de bureau-uren met kunstlicht worden verricht, wat veel kosten voor verlichting en verwarming met zich brengt. Slecht weer, koude en daarbij onbegaanbare wegen, vooral bij hoogen waterstand, bemoeilijken het werk der tellers in hooge mate en benemen aan personen, die men juist noodig heeft, den lust, om zich als tellers beschikbaar te stellen. Daarenboven is de onderstelling, dat in den Nieuwjaarsnacht het grootst aantal personen in de gemeente hunner inwoning aanwezig is, niet juist; het tegendeel is waar. De Kerstvacantie doet vele personen afwezig zijn, terwijl ook de jaarwisseling een groot aantal personen, als vrijwilligers bij de land- en zeemacht, ongehuwde kamerbewoners, enz., elders doet vertoeven. Dit heeft mede tot oorzaak, dat ten plattelande zoo goed als niet over onderwijzers-tellers kon worden beschikt. Nog is dit tijdstip slecht gekozen, omdat in het begin des jaars de gemeentebesturen overstelpt zijn met periodieke werkzaamheden, zoodat die der volkstelling veelal aan tijdelijke krachten moeten worden overgelaten, die uit den aard der zaak minder interesse voor het werk hebben.

Art. 8. Aangezien een zeer groot aantal gemeenten in Groningen bijv. 48 van de 57 de totale kosten der volkstelling niet kunnen bestrijden uit de Rijksvergoeding, zou of die vergoeding moeten worden verhoogd, of men zou in dit artikel niet van vergoeding, doch van tegemoetkoming behooren te spreken.

Art. 10. In dit artikel ware nog op te nemen, dat afzonderlijk levende personen verplicht zijn de kaarten en omslagen behoorlijk in te vullen.

De voorschriften voor de Gemeentebesturen.

§ 1. Huisnummering, bevolkingsregisters, plaatselijke indeeling.

Huisnummering. Sommige gemeentebesturen klaagden er over, dat de plaatselijke indeeling, zoodat die door den Directeur der Topographische Inrichting is vastgesteld, hunne geheele huisnummering, die met het oog op de administratie was vastgesteld, in de war bracht. Wijziging van die huisnummering zou niet alleen moeilijkheden voor de eigen administratie medebrengen, doch ook voor de elementen van 's Rijks belastingen, voor brandverzekeringmaatschappijen en nog een aantal andere aangelegenheden; wijziging geschiedt eerst als het voor de eigen administratie hoog noodzakelijk wordt. De huisnummering in overeenstemming te brengen met de bovenbedoelde plaatselijke indeeling zal door de meeste gemeentebesturen niet kunnen geschieden, omdat deze indeeling in het geheel niet met de administratieve indeeling heeft rekening gehouden.

Bij de omschrijving van het begrip perceel ware niet meer te spreken van „van den grond af opgetrokken muren“. In de bouwverordening wordt vaak ook gesproken van houten en betonnen muren, en deze worden niet opgetrokken.

Bevolkingsregisters. In alle rapporten der Commissarissen wordt vermeld, dat de kaarten met de bevolkingsregisters zijn vergeleken, en dat bij gebleken verschillen onderzoek is waar de juiste opgave was gedaan. In den regel bleek, dat het bevolkingsregister de juiste gegevens bevatte, althans wat betreft de namen, de voornamen, de geboortedata en de geboorteplaatsen.

Dat de bevolkingsregisters omtrent namen, geboortedata en geboorteplaatsen in den regel juist waren dan de opgaven der personen zelve, was het gevolg van de schier overal plaats gehad hebbende vergelijking van de bevolkingsregisters met de registers van den burgerlijken stand, niet alleen voor personen, die in de gemeente zelve waren geboren, doch ook voor de elders geboren. Dit gaf dan ook aan een groot aantal gemeentebesturen aanleiding er op aan te dringen bij volgende volkstellingen in de gevallen, waar de bedoelde vergelijking heeft plaats gehad, toe te staan, de kaarten vooraf van de namen, geboorteplaatsen en geboortedata te voorzien. Door een aantal gemeentebesturen zijn den tellers uittreksels uit het bevolkingsregister in den vorm van verhuisbiljetten mede gegeven, waardoor zij dadelijk de opgaven van de bevolking daarmede konden vergelijken en verschillen dadelijk oplossen. Vooral bij eene telling, waarbij zoo vele en zoo ingewikkelde vragen worden gesteld, dat 80 à 90 pCt. der kaarten door de tellers moesten worden beantwoord, zou voorafgaande invulling der meest elementaire gegevens veel tijd aan de tellers uitsparen.

Van ambtshalve inschrijvingen, die ter gelegenheid van de volkstelling geschieden, moet kennis worden gegeven aan de besturen der gemeenten van vroegere woonplaats. Nergens wordt echter aangegeven binnen welken termijn dit moet geschieden. Deze mededeelingen kwamen vaak zeer laat in, zoodat de ambtshalve afschrijving in laatstbedoelde gemeente gepaard moest gaan met mededeeling aan het Centraal Bureau voor de Statistiek, waarheen de kaarten reeds waren verzonden, hetgeen en aan het Gemeentebestuur en aan het Centraal Bureau moeite gaf, die voorkomen had kunnen worden. Dat ook dubbelstellingen daarvan het gevolg kunnen zijn, ligt voor de hand.

Het ware aanbevelenswaard ook van de ambtshalve afschrijvingen ter gelegenheid van de volkstelling mededeeling te doen aan de gemeenten, waar de personen zich hebben gevestigd (uit den aard der zaak alleen voor zoover die gemeenten bekend zijn).

Geklaagd werd over het maar klakkeloos uitgeven van verhuisbiljetten na 31 December, zonder zich te hebben overtuigd, dat er volkstellingskaarten zijn ingevuld voor de aanvragers. Geen verhuisbiljet mocht worden afgegeven vóór die overtuiging bestond; op het afgegeven verhuisbiljet moest dan worden vermeld: ^{is} in deze gemeente bij de volkstelling nog geteld geworden.

Plaatselijke indeeling. Veel werd geklaagd over de late vaststelling, na onderling overleg, van de plaatselijke indeeling, die de controle bemoeilijkt, de huisnummering vaak niet tot haar recht deed komen en dikwijls oorzaak was, van de late inzending van het materiaal aan het Centraal Bureau voor de Statistiek.

In een aantal gevallen kon men met de door den Directeur van de Topographische Inrichting aanbevolen indeeling niet accoord gaan, al werd ten slotte noodde aan den wensch van genoemden Directeur voldaan.

Een gemeentebestuur van Zuidholland merkt op: „Aan de plaatselijke indeeling in bewoonde oorden en verspreide huizen kleven bezwaren, die waarschijnlijk het gevolg zijn van den spoed, waarmede zij moest worden vastgesteld; er hebben samenvoegingen en verdeelingen plaats gehad, die in werkelijkheid moeilijk kunnen worden gemotiveerd. Centrale regeling is goed, doch moet berusten op eigen aanschouwing der situatie.”

Een gemeentebestuur van Groningen rapporteerde het volgende: „De indeeling in bewoonde oorden en verspreide huizen maakt de telling moeilijker; stukken van verschillende wijken worden te zamen gevoegd, waarvan het gevolg was, dat de huisnummering geen grondslag voor de telling kon zijn.”

Nog werd opgemerkt, dat bij deze plaatselijke indeeling vaak geen rekening is gehouden met de wenschen der bewoners, die erop gesteld zijn te worden gerekend te behooren tot een bepaald dorp, gehucht of eene bepaalde huurtschap.

§ 2. Materiaal der Volkstelling.

Over het algemeen werd geklaagd over de slechte kwaliteit van het karton der kaarten, dat haast niet te beschrijven was.

Het groot aantal bescheiden, dat moest worden uitgereikt, de ingewikkeldheid der vragen en het afdalen in bijzonderheden, waarvan het nut niet werd begrepen, is niet bevorderlijk geweest aan den lust om de volkstellingsgegevens op de kaarten te verstrekken, waardoor soms 90 en meer procent der kaarten niet waren ingevuld, welk werk dan door de tellers moest worden verricht. Niet altijd was die niet invulling door de betrokkenen aan onwilligheid te wijten. Zelfs zeer ontwikkelde personen schroomden om de vragen zelf te beantwoorden, omdat zij vreesden het niet volgens de eischen te kunnen doen.

Voor al de vragen naar het beroep werden lastig en omslachtig gevonden, waarmede zelfs goed onderlegde tellers niet overweg konden. Ook de godsdienstvraag werd niet begrepen; vooral gaf de redactie van vraag 6c aanleiding tot verkeerde opvatting, al kon tengevolge van de circulaire van den Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek nog veel verbetering worden aangebracht. De wensch werd uitgesproken, om toch zoo eenvoudig mogelijk te vragen, zoodat ieder het begrijpen kan, waardoor latere toelichtingen kunnen worden vermeden.

Aanbeveling zou het verdienen in dag-, week- en vakbladen ten aanzien van elke vraag uiteen te zetten, met welk doel zij wordt gesteld, en het nut aan te geven, dat eene zoo nauwkeurig mogelijke beantwoording met zich brengt. Daardoor zal men beter van het nut eener volkstelling worden overtuigd en met meer lust de gegevens verschaffen.

Bij het vaststellen van de redactie der vragen zou het aanbeveling verdienen om vooraf daarover advies te vragen van geroutineerde tellers, zoo in de steden als op het platteland.

De vragen naar de woning en het beroep zouden niet gelijktijdig met de volkstelling moeten worden gesteld, dan zou aan de eigenlijke volkstellingsvragen meer aandacht kunnen worden besteed. Moeten die vragen echter blijven, dan waren die naar de nevenberoepen weg te laten.

Verplichte ondertekening van de kaarten achtte men overbodig, omdat in de vele gevallen, dat de kaarten door de tellers moesten worden ingevuld, het hoofd des gezins meerendeels niet aanwezig was om de gegevens met zijne handteekening te bekrachtigen.

Geklaagd werd over het stellen van vragen aan twee zijden der kaarten. Dit is en voor de bevolking en voor hen, die de kaarten met het bevolkingsregister moeten vergelijken, zeer lastig. Voor de eerste brengt het mede het aan beide zijden der kaarten invullen van namen en voornamen, voor de laatste de vergelijking van gegevens, die, in het bevolkingsregister op elkander volgend, op de kaarten dikwijls aan verschillende zijden zijn verstrekt.

Blijkens het gestelde bij de vragen 2, 5, 12, 13 en 16 op de kaarten moeten de vragen met ja of neen worden beantwoord; bij de vragen 7 en 8 is zoodanige aantekening niet gesteld. Hieruit zou kunnen worden afgeleid, en dit is herhaaldelijk geschied, dat met het zetten van een streep kon worden volstaan en blijkbaar terecht. Het is zeer wenschelijk, dat in latere voorschriften duidelijk wordt omschreven, dat het zetten van een streep in sommige gevallen geoorloofd is; dit zou vooral voor de tellers een groot gemak opleveren, vooral als voor kinderen bij de vragen 11—15 met een streep kon worden volstaan.

Aangezien de vragen op de verschillende kaarten weinig verschillen, stelt een gemeentebestuur voor om de vragen genummerd op den omslag te laten drukken, en de kaarten alleen voor de antwoorden te bestempelen, dan konden de kaarten de helft kleiner zijn of met den druk aan ééne zijde worden volstaan.

Over het algemeen werd de ruimte voor de beantwoording der vragen onvoldoende gevonden en gencht, dat de regels op de vrouwenkaart bij vraag 10 te dicht op elkander staan.

De vragen op de kaarten A—F.

Vraag 1. Geene op- of aanmerkingen.

Vragen 2 en 3. Tegen de definitie van gezin, zooals die in de toelichtingen is gegeven, bestond hier en daar bezwaar. Vooral de bepaling, dat intern winkelpersoneel als een gezin moest worden beschouwd, werd bestreden; ook werd te veel de nadruk gelegd op het gezamenlijk gebruiken der maaltijden.

Deze vragen op de gestichtskarten werden vaak verkeerd begrepen, en wist men zelden raad met de beantwoording daarvan voor personen, die, hoewel behorend tot de bevolking voor wie het gesticht is bestemd, toch leven in het huisgezin van een bestuurder. Aanbeveling zou het daarom verdienen zoo met een vette letter bij vraag 2 werd afgedrukt: Uitsluitend te beantwoorden voor bestuurders, beambten en bedienden en de leden hunner gezinnen.

Vraag 4. De toelichting tot deze vraag, dat de naam van het dorp niet behoefde ingevuld te worden als deze dezelfde was als die der geheele gemeente, werd niet overal goed begrepen.

Vraag 5. Ofschoon vaak de moeilijkheid werd erkend om de nationaliteit vast te stellen, werden toch

omtrent de beantwoording dezer vraag geene bijzonderheden vernomen. Er werd op gewezen, dat in de toelichtingen geen rekening is gehouden met den staat van Nederlandsch onderdaan, ingevolge de Wet van 1910.

Vraag 6. Hier was het groote struikelblok de ontkennde vraagvorm van vraag 6c. Deze vraag had moeten luiden: of wenscht hij gerekend te worden niet te behooren tot eene kerkelijke gemeenschap? of: wenscht hij wel of niet te behooren tot eene kerkelijke gezindte (met wel of niet te beantwoorden), of: indien hij niet wenscht gerekend te worden tot eene kerkelijke gemeenschap te behooren, dan hier in te vullen zonder godsdienstige gemeenschap.

Vragen 7 en 8. Deze vragen werden in den regel met weerzin beantwoord; de uit deze vragen te maken statistiek moet daarom wel als zeer onbetrouwbaar worden beschouwd. Doofheid werd vaak opgegeven, waar men met gewone onderdomsdoofheid te doen had. Vooral vraag 8 gaf aanleiding, dat personen zonder gebreken haar bevestigend beantwoordden; de aard van het gebrek werd dan doorgaans gefingeerd. Veelal werden ook gebreken, die hadden moeten worden vermeld, verzwegen, hetgeen in sommige gevallen ter secretarie of door de tellers kon worden hersteld. Het had goede gevolgen kunnen hebben als het aan de bevolking bekend was geweest, dat de vraag was gesteld geworden met philanthropische oogmerken, n.l. om te fruchten de gebreken te verwijderen, al werd opgemerkt, dat dit belang voor bejaarden toch niet bestond.

Vraag 9. Allerwege werd geklaagd over den aangedanen lust om op elke kaart tweemaal den naam en de voornamen te vermelden, terwijl ook afschaffing van het rekensommetje: „dus . . . oud” werd gewenscht.

Vraag 10. Door een gemeentebestuur werd betoond, dat naast den datum van het huwelijk ook niet was gevraagd naar de plaats, waar het huwelijk gesloten was; dit had voor het bevolkingsregister van groote waarde kunnen zijn. Vreemd vond men het, dat niet is gevraagd naar het aantal kinderen van weduwen; op een aantal kaarten waren die gegevens verstrekt. In krankzinnigenzichten was de beantwoording der vraag voor de verpleegde gehuwde vrouwen dikwijls niet te beantwoorden en kon uit den aard der zaak aan het voorschrift, dat de gehuwde vrouw zelve de gegevens moest verschaffen, geen gevolg worden gegeven. Dit laatste voorschrift gaf aanleiding, dat men daarin de verplichting zag, dat de gehuwde vrouw ook zelve hare kaart moest ondertekenen. Meermalen is geconstateerd, dat alleen de in leven zijnde kinderen werden opgegeven, hetgeen, voor zover dit ter secretarie werd gemerkt, is verbeterd geworden.

Vragen 11—15. Op de algemeene klacht over de ingewikkeldheid dier vragen is vroeger reeds gewezen. Om aan deze ingewikkeldheid tegemoet te komen, zijn door een gemeentebestuur in elken omslag voorbeelden van invulling geleverd voor de in de gemeente veelvuldig voorkomende beroepen.

Evenals bij vroegere tellingen werd bezwaar gemaakt om voor kinderen, die in het bedrijf hunner ouders werkzaam waren te verklaren, dat zij in dienstbetrekking waren.

Bij de vragen naar de nevenberoepen had men het beter gevonden de vragen, voor het hoofdberoep gedaan, te herhalen in stede van te verwijzen naar de vragen 11—14.

Vraag 16. Sommige gemeentebesturen vonden de redactie bij vorige volkstellingen beter dan de thans gebezigde. Toen is n.l. gevraagd of iemand op het tijdstip der volkstelling in zijne woning aanwezig was. In ziekenhuizen, gevangnissen, kazernes enz. moesten toch oranje en rose kaarten worden ingevuld, ook al woonden de bewoners in de gemeente, waarin de bedoelde gebouwen gelegen waren; dit klopte dan echter niet met de beantwoording van vraag 16 op de witte, gele, grijze of blauwe kaarten, die aan de woning waren ingevuld en waarop die vraag met ja beantwoord was, hetgeen ook juist was.

Omtrent de oranje en rose kaarten werden vele opmerkingen gemaakt.

In de eerste plaats was het voorschrift om de behandeling dier kaarten vóór 20 Februari te doen geschieden lang niet door alle gemeentebesturen in acht genomen, zoodat een aantal dier kaarten ter vergelijking met de overeenkomstige gele, witte, blauwe of grijze kaarten inkwamen, toen deze laatste de gemeente reeds hadden verlaten en ambtshalve afschrijving had plaats gehad, zoodat nazendingen aan het Centraal Bureau voor de Statistiek veelvuldig moesten geschieden.

De vraag werd gesteld, of het wel noodig is, dat, waar op de aan de woning ingevulde gele en witte of blauwe en grijze kaarten van tijdelijk afwezigen vraag 16 met neen beantwoord is met opgave van de gemeente waar de tijdelijk afwezige vertoefde, en in deze laatste gemeente geen oranje of rose kaart is ingevuld, dan deze laatstgenoemde kaart nog wordt opgevraagd? De belanghebbende is immers toch beschreven, en de invulling eener zoodanige kaart in de meeste gevallen niet meer mogelijk, omdat de persoon reeds weder is vertrokken. In een groot aantal gemeenten weigerde men dan ook dergelijke kaarten a posteriori op te maken. De wensch werd daarom geuit om oranje en rose kaarten voortaan alleen op te maken voor schippers en wagenbewoners. Omtrent de eerstbedoelde personen wordt het volgende opgemerkt: Vele schippers weten niet in welk bevolkingsregister zij staan ingeschreven. Zij geven ten slotte maar eene gemeente op, doch dan blijkt bijna steeds, dat zij aldaar niet ingeschreven zijn; intusschen zijn de schippers weder vertrokken en kan verder onderzoek niet plaats hebben. Of die schippers dan op gele en witte kaarten beschreven zijn, blijkt nimmer. Zeker zijn in de gemeente, waarin zij ingeschreven zijn, geene oranje of rose kaarten ontvangen, wat de mogelijkheid niet uitsluit, dat zij dientengevolge ambtshalve afgeschreven zijn.

Uit verschillende mededeelingen blijkt, dat niet alle gemeentebesturen aan de bepalingen betreffende de schippersbevolking de hand hebben gehouden en dat het brug- en sluispersoneel ook niet overal den noodigen ijver heeft betoond.

Een aantal schippers, die niet in het buitenland hadden vertoefd, had lang nadat de over hen uit te oefenen controle vervallen was, niets van eene volkstelling vernomen; zij waren dus, tenzij ambtshalve kaarten voor hen zijn ingevuld, niet geteld. Het gemeentebestuur van Hemelum e.a. maakt melding van de verklaring eens schippers, dat hij op het tijdstip der telling met een groot aantal andere schippers in de venen bij Vlagtwedde—Stadskanaal lag, doch dat geen der schippers is geteld geworden.

Er werden een aantal schippers aangetroffen, die reeds tussehen 22 en 31 December waren geteld en ook in het bezit van model M werden bevonden, ofschoon zij niet voornemens waren naar het buitenland te gaan.

Sommige schippers waren in het bezit gevonden van model M, ofschoon zij nooit eenig voornemen hadden te kennen gegeven buitenslands te gaan; ja enkelen vertoonden model L en M tegelijk.

Van het verstrekken van schriftelijke opgaven van schippers, die naar het buitenland vertrekken, is weinig terecht gekomen.

Een schipper, met domicilie te Amsterdam, had kaarten ontvangen te Zaandam; lag met zijn schip tijdens de volkstelling te Rotterdam en leverde zijne kaarten te Vreeswijk in, waar zij ook werden behandeld, Zaandam, in welks tellersregister de uitgereikte kaarten moeten zijn verantwoord, wist van den loop dezer zaken niets; en daarom is daarvan door het gemeentebestuur van Vreeswijk aan dat van Zaandam kennis gegeven.

De voorschriften bevatten geen enkele bepaling hoe in die gevallen moet worden gehandeld.

Het beste zou zijn aan schippers vóór 1 Januari geene kaarten uit te reiken, doch dit zoo spoedig mogelijk na 31 December te doen en dan tegelijkertijd de invulling te doen geschieden, zoodat de schippers niet in het bezit van kaarten blijven.

Enkele gemeentebesturen hebben de klacht doen hooren, dat voor krankzinnigen, die met verlof op het oogenblik der volkstelling buiten het gesticht vertoefden op gele of witte kaarten zijn beschreven in de gemeenten, waarin zij verbleven, niettegenstaande het gestichtsverband nog bestond. Het niet ontvangen van oranje en rose kaarten door het bestuur der gemeente, waarin het gesticht gevestigd was, bracht deze verkeerde handelwijze aan het licht, doch gaf tot veel correspondentie aanleiding.

De modellen G—R.

Model G en H.

Een gemeentebestuur sprak den wensch uit om deze beide modellen tot één te maken. Vraag 3b ware in tweeën te splitsen en met ja of neen te beantwoorden.

Op model G staat, dat een hoofd van een gezin voor elk, die in zijn gezin leeft, een gele of witte kaart moet invullen. Maar schippers, die ergens tijdelijk aanwezig zijn of andere gezinnen, die in hetzelfde geval verkeeren, ontvangen een omslag G met enkel oranje en rose kaarten. Dit klopte niet. Een schipper had woonplaats te Vreeswijk en was daar ook bij de volkstelling aanwezig en ontving dus gele en witte kaarten. Die schipper had echter een knecht, die ergens elders domicilie had, voor wien hij dus een oranje kaart moest invullen, niettegenstaande die knecht deel van zijn gezin uitmaakte. Ook dit geval is niet voorzien.

Model I.

Niet duidelijk is of met militaire woningen bedoeld worden particuliere woningen of Rijkswoningen, waarin militairen wonen.

Model K.

Algemeen vond men de toelichtingen veel te uitgebreid en met te kleine letter gedrukt; het is zoo goed als door niemand gelezen. Korte en duidelijke toelichtingen op de kaart sorteeren veel meer succes.

Model O.

Het was niet duidelijk, wanneer voor gestichtsbevolking, gele of witte kaarten moesten worden ingevuld.

Model P.

Dit model bevat voor een teller, die 1000 personen te tellen heeft, te weinig regels, vooral als er in een telafdeeling een groot aantal onbewoonde gebouwen voorkomen, die ieder een regel vorderen.

Model Q.

De op het laatste oogenblik nog aangebrachte wijziging in de instructie van den teller bleek bij sommige gemeenten niet bevorderlijk aan de telling. De instructie is te beknopt, veel wat in model K staat behoort thuis in deze instructie. Er ware ook in op te nemen, dat bij weigerling door de bevolking om te voldoen aan de voorschriften der telling, de tellers den weigerachtigen onder het oog moeten brengen, dat zij een strafbaar feit plegen, met mededeeling van de maximum straf. Helpt dit niet, dan behoort mededeeling gedaan te worden aan de secretarie onder overlegging van de niet of onvolledig ingevulde kaarten.

Aan de bepaling, waarbij aan schippers het doorvaren wordt belet, dient er op te worden gewezen, dat voor gemeenten aan den Rijn gelogen, de bepalingen van de internationale regeling der Rijnvaart in acht dienen genomen te worden.

Model R.

Veel werd geklaagd over de moeilijkheden van de vaststelling der plaatselijke indeeling, die veel vertraging in de toezending van het materiaal aan het Centraal Bureau voor de Statistiek veroorzaakten.

§ 3. Personeel der telling.

Verschillende gemeentebesturen klaagden er over, dat geen geschikte tellers te vinden waren. In hoofdzaak was dit te wijten aan onvoldoende vergoeding. Van de door het Rijk in uitzicht gestelde vergoeding van 12 ets. per getelden persoon kon hoogstens 6 ets. voor de tellers worden beschikbaar gesteld. Sommige gemeentebesturen hebben zelfs meer uitgekoerd, doch kwamen dan tot de ervaring, dat het controlepersoneel naar evenredigheid veel slechter moest worden betaald, of dat het gemeentebestuur er groote sommen moest bijpassen. De gemeente Wasenaar loofde 12 ets. per te tellen persoon uit, doch kon de benodigde 10 tellers daarvoor niet vinden.

Aanbevolen werd de tellers niet zoo lang te voren aan te nemen, doch eerst op het tijdstip waarop bekend wordt, hoeveel de Rijksuitkeering zal bedragen. Nu trokken zich vaak de tellers ter eldter ure terug, wat medebracht, dat dan minder ontwikkeld en korter geschoold personeel daarvoor in de plaats moest worden aangenomen.

Ook andere redenen hebben ditmaal een aantal personen op het laatste moment doen terugtrekken (actie van de onderwijzers).

Werd sommigen tellers lof toegezwaaid, over de wijze, waarop zij de hun opgedragen taak hadden vervuld, grooter in aantal zijn de gevallen, waarin over den arbeid der tellers werd geklaagd.

Het aantal te tellen personen door ééner teller werd te hoog geacht, vooral indien, zooals bij deze telling wegens de veelheid en de ingewikkeldheid der vragen het geval was, niet zelden meer dan 90 pCt. der kaarten door de tellers moesten worden ingevuld; 500 personen voor ééner teller is meer dan voldoende, de bezoldiging zal dan echter veel hooger moeten zijn.

§ 4. Aankondiging der telling.

Dat de volkstelling zoo geringe populariteit had, wordt geweten aan het achterwege blijven der middelen om de bevolking van het nut der volkstelling te doordringen. Er had in eenvoudige, voor ieder begrijpelijke artikelen op de noodzakelijkheid en het nut der volkstelling moeten worden gewezen. Aangetoond had daarin moeten worden, dat elke vraag met een speciaal doel werd gesteld en dat de nauwkeurige beantwoording moest strekken om dat doel zoo goed mogelijk te bereiken. Vooral voor de beroepsvragen en de vragen naar de gebreken was dit beslist noodig geweest. Slechts in enkele dagbladen hebben korte mededeelingen over de volkstelling gestaan.

§ 5. Bewerking van het materiaal voor den aanvang der telling.

Gevraagd werd, wanneer nu eigenlijk op de kaarten de naam van de wijk, dorp, gehucht of buurtschap moest worden geplaatst. In deze paragraaf staat, dat dit moet geschieden vóór de uitgifte der kaarten, althans dit kan er niet worden gelezen, terwijl in § 7 wordt voorgeschreven, dat dit na de ophaling der kaarten moet plaats hebben.

§ 6. Rondbrengen en ophalen der kaarten.

Aanbevolen wordt om het uitreiken en ophalen der kaarten tegelijk zoo kort mogelijk na Nieuwjaar te doen plaats hebben. De kaarten moesten toch zoo goed als overal door de tellers worden ingevuld; het voordeel is, dat de kaarten zindelijk blijven; 10 dagen is dan te kort.

Het ware beter in deze § de woorden: „vooral ingeval van pokken of roodvonk" weg te laten. De bestaande redactie geeft aanleiding tot de opvatting, dat het er bij andere besmettelijke ziekten, bijv. diphtherie, niet zoo nauw op aankomt; is dit laatste werkelijk de bedoeling dan behoort de redactie te worden gewijzigd.

Opgemerkt wordt, dat nergens is voorgeschreven hoe gehandeld moet worden als geheele gezinnen tijdelijk afwezig zijn en voor hen geen oranje of rose kaarten worden ontvangen, omdat die wegens verblijf in het buitenland niet zijn opgemaakt.

De vaststelling van het voorloopige bevolkingscijfer kan onmogelijk met eenige nauwkeurigheid geschieden voordat de controle der kaarten met het bevolkingsregister heeft plaats gehad. Telkens worden onder de controle abuzen ontdekt en geeft de ontvangst van oranje en rose kaarten van hen die ambtshalve werden afgeschreven, aanleiding tot het opmaken van gele en witte kaarten van niet getelde personen.

§ 7. Controle en verdere bewerking der kaarten.

Er werd medegedeeld, dat bij de controle der kaarten met het bevolkingsregister bij het ontdekken van verschillen, het bevolkingsregister in zoo goed als alle gevallen juist bleek te zijn. Dit gaf nog weder herhaaldelijk aanleiding om aan te dringen op grotere vrijheid de kaarten van te voren van enkele gegevens uit het bevolkingsregister te voorzien, n.l. namen, geboorteplaats en geboortedatum.

Er werd gewezen op het ontbreken van eenig voorschrift omtrent de inschrijving van personen, voor wie oranje of rose kaarten werden ontvangen en die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven.

Wat moet een teller doen, werd gevraagd, als een persoon onwillig is om de kaarten in te vullen of de noodige gegevens te verstrekken.

Hij kan de politie in den arm nemen, proces-verbaal laten opmaken, doch ten slotte kan de Kantonrechter niet tot een vonnis overgaan, omdat geen strafbaar feit is gepleegd, waar nergens voorgeschreven is op welken datum de invulling of het verstrekken der gegevens moet geschied zijn.

Het kwam voor, dat een ongehuwd persoon, die op 1 Januari van standplaats veranderde, de Kerstvacantie by zyne ouders doorbracht, op 1 Januari nergens woonplaats had. Timmers hij had zijn kamer in de oude standplaats verlaten en die in zijn nieuwe standplaats nog niet betrokken. Het is niet uitgesloten, dat dergelijke personen of niet of dubbel geteld worden.

§ 8. Einde der bewerking.

Met het oog op de late behandeling der oranje en rose kaarten door sommige gemeentebesturen worden voor kleine gemeenten de inleveringstermijnen van het materiaal bij het Centraal Bureau voor de Statistiek te kort. De ontvangst dier kaarten geeft dan nog aanleiding tot het teniet doen van ambtshalve afschrijvingen, wat nazending van gele en witte kaarten noodig maakt. Ook grotere gemeenten zagen die termijnen gaarne verruimd, met het oog eene nauwkeurige controle met het bevolkingsregister.

HOOFDSTUK II.

Uitkomsten der tiende volkstelling in vergelijking met die van vroegere tellingen.

§ 1. Territoriale verspreiding der bevolking.

In de onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de verspreiding der bevolking naar de geslachten, gesplitst over de verschillende provinciën en over de 5 groepen van gemeenten. Waar in deze inleiding gesproken wordt van 5 groepen van gemeenten, worden bedoeld: de gemeenten die bij de laatstgehouden volkstelling a. meer dan 100 000 inwoners (4); b. 50 001—100 000 inwoners (8); c. 20 001—50 000 inwoners (30); d. 5 001—20 000 inwoners (227) en e. 5 000 en minder inwoners (841) telden.

Provinciën en groepen van gemeenten. Provinces et groupes de communes.	WERKELIJKE BEVOLKING VOLGENS DE VOLKSTELLINGEN. Population d'après les recensements.																													
	1 Januari 1830.			1 Januari 1840.			19 November 1840.			31 December 1850.			1 December 1860.			31 December 1870.			31 December 1880.			31 December 1890.			31 December 1900.			31 December 1920.		
	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.	Mannen. Hommes.	Vrouwen. Femmes.	Totaal. Total.
Noordbrabant	173 190	175 701	348 891	188 940	189 497	378 437	197 089	199 381	396 470	203 019	204 775	407 794	214 216	214 656	428 872	234 145	232 352	466 497	255 787	253 841	509 628	276 906	276 936	553 842	311 133	311 946	623 079	368 163	365 773	733 936
Gelderland	155 309	154 484	309 793	173 393	172 369	345 762	186 010	184 706	370 716	203 119	200 521	403 640	217 929	214 764	432 693	235 766	231 039	466 805	258 789	253 413	512 202	285 477	281 072	566 549	322 479	317 123	639 602	367 065	362 623	729 688
Zuidholland	229 170	250 567	479 737	251 566	274 454	526 020	268 985	294 440	563 425	296 302	323 078	619 380	329 409	358 795	688 204	387 104	416 426	803 530	456 455	493 186	949 641	552 088	592 360	1 144 448	676 079	714 665	1 390 744	821 925	856 745	1 678 670
Noordholland	194 164	219 824	413 988	209 039	234 295	443 334	226 913	250 166	477 079	250 607	273 269	523 876	277 395	300 041	577 436	328 688	351 302	679 990	400 631	428 858	829 489	468 065	500 066	968 131	536 885	570 808	1 107 693	634 003	664 048	1 298 051
Zeeland	67 059	70 203	137 262	74 089	77 269	151 358	78 836	81 459	160 295	81 411	84 701	166 112	87 174	90 395	177 569	92 585	96 050	188 635	98 270	100 964	199 234	106 929	109 366	216 295	115 457	117 058	232 515	122 074	123 043	245 117
Utrecht	64 948	67 411	132 359	70 936	74 196	145 132	72 792	76 588	149 380	78 419	81 687	160 106	84 909	88 647	173 556	94 087	97 592	191 679	109 100	111 907	221 007	123 482	127 552	251 034	141 306	147 208	288 514	168 360	173 072	342 322
Friesland	100 951	103 958	204 909	111 451	116 408	227 859	121 812	125 548	247 360	136 401	137 904	274 305	144 906	147 448	292 354	163 752	166 125	329 877	166 632	168 926	335 558	169 732	170 530	340 262	180 588	178 964	359 552	191 700	191 086	382 786
Overijssel	90 473	88 422	178 895	98 820	98 874	197 694	108 485	107 278	215 763	119 148	116 007	235 155	129 252	124 799	254 051	139 772	134 364	274 136	150 366	145 079	295 445	169 318	164 025	333 343	193 964	188 916	382 880	222 290	216 523	438 813
Groningen	77 624	79 880	157 504	86 324	89 327	175 651	92 167	96 275	188 442	102 380	105 299	207 679	111 030	114 306	225 336	124 860	128 386	253 246	134 217	138 569	272 786	147 824	151 778	299 602	162 275	165 770	328 045	181 986	183 000	365 986
Drente	32 528	31 340	63 868	36 763	35 721	72 484	42 256	40 482	82 738	49 109	46 122	95 231	54 596	51 041	105 637	61 423	57 422	118 845	68 650	62 054	130 704	77 901	70 643	148 544	90 061	83 257	173 318	107 903	101 815	209 718
Limburg	92 630	93 651	186 281	99 683	97 145	196 828	103 516	101 745	205 261	109 092	106 680	215 772	113 302	110 519	223 821	120 982	118 471	239 453	129 590	126 131	255 721	142 754	139 180	281 934	168 714	163 293	332 007	224 586	215 773	440 364
Het Rijk	1 278 046	1 335 441	2 613 487	1 401 004	1 459 555	2 860 559	1 498 811	1 558 068	3 056 879 ¹⁾	1 629 035 ¹⁾	1 680 093 ¹⁾	3 309 128	1 764 118	1 815 411	3 579 529	1 983 164	2 029 529	4 012 693	2 228 487	2 282 928	4 511 415 ²⁾	2 520 602 ²⁾	2 583 535 ²⁾	5 104 137 ²⁾	2 899 125 ²⁾	2 959 050 ²⁾	5 858 175 ²⁾	3 410 262 ²⁾	3 455 052 ²⁾	6 865 314
Gemeenten met Communes de meer dan 100 000 inw. Plus de 100 000 habitants.	168 623	205 547	374 170	182 157	219 337	401 494	197 318	236 796	434 114	219 482	261 156	480 638	243 217	287 285	530 502	300 424	345 782	646 206	397 538	453 536	851 074	535 294	602 174	1 137 468	652 829	721 577	1 374 406	797 377	861 617	1 658 994
50 000—100 000 inw. hab.	83 703	93 059	176 762	94 319	101 188	195 507	92 990	105 385	198 375	100 993	113 690	214 683	111 884	126 712	238 596	130 198	146 240	276 438	157 209	165 934	323 143	189 501	211 324	400 825	219 766	241 289	461 055	262 041	281 800	543 841
20 000—50 000 inw. hab.	121 830	126 682	248 512	138 162	143 886	282 048	142 743	153 300	296 043	163 037	167 878	330 915	182 034	188 264	370 298	209 932	216 735	426 667	245 770	254 487	500 257	296 790	308 934	605 724	347 772	378 790	726 562	462 399	467 850	930 249
5 001—20 000 inw. hab.				455 880	464 825	920 705	495 066	508 371	1 003 437	544 194	546 495	1 090 689	582 819	583 643	1 166 462	649 209	645 686	1 294 895	709 227	701 292	1 410 519	767 287	757 746	1 525 033	869 847	859 287	1 729 134	1 001 670	991 991	1 993 661
5 000 inw. en minder 5 000 habit. et moins.	⁵⁾ 903 890	⁵⁾ 910 153	⁵⁾ 1 814 043	530 486	530 319	1 060 805	570 694	554 216	1 124 910	601 220	590 824	1 192 044	644 164	629 507	1 273 671	693 401	675 086	1 368 487	718 743	707 679	1 426 422	731 599	703 330	1 434 929	808 727	758 065	1 566 792	886 648	851 753	1 738 401

¹⁾ Hieronder begrepen 109 mannen en 50 vrouwen, totaal 159 personen, die, hoewel zij hebben opgegeven in Nederland werkelijk woonplaats te hebben, niet konden worden gerekend te behooren tot de bevolking van

eenige gemeente. ²⁾ Idem 131 mannen en 27 vrouwen, totaal 158 personen. ³⁾ Idem 184 mannen en 42 vrouwen, totaal 226 personen. ⁴⁾ Idem 127 mannen en 41 vrouwen, totaal 168 personen.

⁵⁾ Daar de uitkomsten der volkstelling van 1830 nooit in haar geheel gepubliceerd werden, en de gemeentelijke opgaven der bevolking voor de

provincie Noordbrabant in het ongereede zijn geraakt, kon voor dit jaar het cijfer voor de beide laatste groepen niet worden gesplitst.

Uit de totaalcijfers van deze tabel laten zich de volgende cijfers berekenen, die voor elke telling aanwijzen het aandeel dat elke provincie of groep van gemeenten in de totale rijksbevolking innam.

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Bevolking der provinciën en groepen van gemeenten in % der Rijksbevolking. <i>Population des provinces et des groupes de communes en % de la population du Royaume.</i>									
	1 Jan. 1830.	1 Jan. 1840.	19 Nov. 1849.	31 Dec. 1859.	1 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.
	Noordbrabant	13.34	13.23	12.97	12.32	11.98	11.63	11.30	10.85	10.64
Gelderland	11.85	12.09	12.13	12.20	12.09	11.63	11.35	11.10	10.92	10.60
Zuidholland	18.32	18.39	18.44	18.71	19.21	20.03	21.04	22.42	23.74	24.45
Noordholland	15.85	15.49	15.64	15.89	16.12	16.94	18.39	18.97	18.91	18.92
Zeeland	5.25	5.29	5.24	5.02	4.96	4.70	4.42	4.24	3.97	3.57
Utrecht	5.06	5.07	4.89	4.84	4.87	4.78	4.90	4.92	4.92	4.99
Friesland	7.84	7.97	8.09	8.29	8.17	8.22	7.44	6.67	6.14	5.58
Overijssel	6.85	6.91	7.05	7.11	7.10	6.83	6.55	6.53	6.54	6.39
Groningen	6.07	6.14	6.16	6.28	6.30	6.31	6.05	5.86	5.60	5.33
Drente	2.44	2.54	2.71	2.88	2.95	2.96	2.90	2.92	2.96	3.06
Limburg	7.13	6.88	6.71	6.52	6.25	5.97	5.66	5.52	5.66	6.42
Het Rijk	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—
Gemeenten met: meer dan 100 000 inw.	14.32	14.04	14.20	14.53	14.82	16.10	18.86	22.28	23.46	24.17
50 001—100 000 "	6.76	6.84	6.49	6.49	6.67	6.89	7.16	7.85	7.87	7.92
20 001—50 000 "	9.51	9.86	9.68	10.00	10.34	10.63	11.09	11.87	12.40	13.55
5 000—20 000 "	69.41	32.19	32.83	32.96	32.59	32.27	31.27	29.88	29.52	29.04
5 000 en minder "	37.08	36.80	36.03	35.58	34.10	31.62	28.12	26.75	25.32	

Uit deze cijfers blijkt in de eerste plaats dat er groote verschillen bestaan tusschen de aandeelen der verschillende provinciën in de totale rijksbevolking, welke bij de laatste volkstelling schommelen tusschen 3.06 voor Drente en 4.45 voor Zuidholland. Evenals Drente steeds het kleinste aandeel heeft gehad, is dat van Zuidholland bij alle volkstellingen het grootst geweest, waarna Noordholland steeds volgde. Noordbrabant, dat tot 1859 de derde plaats innam, moest sedert dit jaar tot de voorlaatste volkstelling deze plaats aan Gelderland afstaan, om haar in 1920 weder te hernemen. Friesland heeft zijne plaats als vijfde provincie tot de volkstelling van 1899 kunnen handhaven, maar moest bij de laatste twee volkstellingen voor Overijssel plaats maken, terwijl Limburg, dat in 1830 op Friesland volgde, reeds in 1840 door Overijssel en in 1869 weder door Groningen werd verdrongen. Bij de volkstelling van 1899 was het aandeel van Limburg weder iets grooter dan dat van Groningen, terwijl het bij de jongste volkstelling weder boven Overijssel kwam te staan.

Dit omwisselen van provinciën in de rij der grootten gaat natuurlijk samen met eene toe- of afneming, bij de verschillende tellingen van het aandeel der provinciën in de Rijksbevolking. Voor Noordbrabant valt steeds eene afneming te constateeren, die het grootst is geweest van 1849 op 1859 (0.65 %); alleen wijst de laatste telling eene vermeerdering aan. Gelderland, dat tot 1859 zijn aandeel zag stijgen, ging sedert gestaag achteruit, het meest van 1869 op 1879 (0.46 %). Het aandeel van Zuidholland is daarentegen steeds stijgende geweest, tot 1849 gering en daarna tot 1899 in steeds toenemende mate, van 1889 op 1899: 1.38 %, iets sterker dan in de beide laatste perioden, waarin de toeneming resp. 1.32 en 0.71 %; het telt thans bijna $\frac{1}{4}$ der bevolking van ons geheele land. Noordholland, dat tengevolge eener aanzienlijke daling van 1840 op 1849 zich eerst weder in 1859 op ongeveer hetzelfde standpunt van 1830 kon plaatsen, is sedert ook belangrijk gestegen tot 1899, waarna voor de laatste twee perioden, die zoo goed als gelijk zijn een geringe afne-

ming en een gelijk blijven van zijn aandeel in de Rijksbevolking te constateeren valt. De grootste stijging viel waar te nemen van 1879 op 1889 (1.45 %). Na eene kleine stijging van 1830 op 1840 is het aandeel van Zeeland in de Rijksbevolking voortdurend achteruit gegaan. Voor Utrecht, dat de meeste schommelingen vertoont, is eene kleine daling waar te nemen. Friesland en Overijssel stegen tot 1859, Groningen en Drente tot 1879, waarna voor Groningen eene daling intrad van 6.31 % in 1879 op 5.33 % in 1920, terwijl het aandeel van Drente voor de volgende volkstellingen zoo goed als gelijk bleef met eene kleine stijging bij de laatste tellingen. Limburg is tot 1899 evenals Noordbrabant tot 1909 voortdurend en sterk gedaald; in het voorlaatste 10-jarig tijdvak steeg Limburg echter van 5.52 op 5.66 % en bij de laatste telling tot 6.42 % (ontwikkeling van de mijnstreek), terwijl Noordbrabant slechts een kleine stijging aanwees.

Uit de cijfers betreffende de groepen van gemeenten blijkt de voortdurende en belangrijke concentratie der bevolking in de groote bevolkingscentra, een verschijnsel, dat ook in de meeste andere landen geconstateerd wordt. Het aandeel der 4 voornaamste gemeenten is het sterkst gestegen van 14.32 % in 1830, met eene geringe daling in 1840, tot 24.17 % in 1920. Voor de gemeenten van 50 001—100 000 inwoners steeg het aandeel eveneens bijna voortdurend, doch in mindere mate. Ook van de derde groep van gemeenten met stedelijk karakter, die van 20 001—50 000 inwoners, vermeerderde het aandeel voortdurend (met uitzondering van de periode 1840—'49) welke vermeerdering het grootst was in het laatste decennium n.l. 1.15 %. De stijging van het aandeel dezer 3 groepen van gemeenten, heeft zoo goed als geheel plaats gehad ten nadeele van de 5e groep, die der aller kleinste gemeenten. Immers de 4e groep vertoont bij de verschillende tellingen slechts zeer geringe verminderingen die in totaal sedert 1840 even 3 % bedroegen, terwijl het aandeel der groep van kleinste gemeenten sedert 1840 met niet minder dan bijna 12 % verminderde in de grootte van haar aandeel in de Rijksbevolking. De belangrijkste daling in het aandeel der groep van kleinste gemeenten had plaats van 1889 op 1899: 3.50 %.

Uit de Inleiding der volkstelling van 1899 is uit eene toen gemaakte berekening gebleken, dat op de stijging der aandeelen van de 3 groepen van voornaamste gemeenten annexatiën van geheele gemeenten of deelen daarvan eenigszins, doch slechts in zeer geringe mate, van invloed zijn geweest; in de laatste periode was die invloed grooter door de vergroting van Eindhoven, Maastricht en Almelo.

§ 2. Indeling van het Rijk in Gemeenten.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal gemeenten in ons land bij de opvolgende volkstellingen, gesplitst naar hare grootte in 9 groepen. Tengevolge van het vermelde in noot 4 op blz. 20/21 konden de cijfers voor 1830 niet worden gegeven.

TIJDSTIPPEN DER TELLINGEN. <i>Epoques des recensements.</i>	Aantal gemeenten met: <i>Nombre de communes avec:</i>									Totaal. <i>Total.</i>
	minder dan 500 inw. hab.	501 tot 1 000 inw. hab.	1 001 tot 2 000 inw. hab.	2 001 tot 5 000 inw. hab.	5 001 tot 10 000 inw. hab.	10 001 tot 20 000 inw. hab.	20 001 tot 50 000 inw. hab.	50 001 tot 100 000 inw. hab.	meer dan 100 000 inw. hab.	
	1 Jan. 1840.	200	286	358	283	65	12	8	3	
19 Nov. 1849.	170	273	367	293	76	16	8	3	1	1 207
31 Dec. 1859.	84	252	362	350	76	20	9	3	2	1 138
1 " 1869.	66	232	356	345	99	20	11	3	2	1 134
31 " 1879.	56	209	339	366	105	35	12	2	3	1 127
31 " 1889.	44	200	334	370	114	40	15	3	3	1 123
31 " 1899.	48	190	316	364	133	46	16	4	4	1 121
31 " 1909.	40	175	293	376	153	53	21	6	4	1 121
31 " 1920.	30	167	269	375	160	67	30	8	4	1 110

Een voortdurende aanwas der bevolking, die zich in schier alle gemeenten doet gevoelen, maakt dat er voortdurend opschuiving plaats heeft van gemeenten naar eene rubriek van een grooter aantal zielen. Die opschuiving is uit bovenstaande cijfers duidelijk zichtbaar.

Het totaal aantal gemeenten is sedert 1840 met een 106-tal verminderd. Slechts drie nieuwe gemeenten zijn in dien tijd ontstaan, n.l. Haarlemmermeer en Anna Paulowna in Noordholland en Schoonebeek in Drente.

Onderstaande gemeenten zijn sedert 1830 verdwenen, alle tengevolge van inlijving bij andere gemeenten. ¹⁾

In Noordbrabant: Emmikhoven (Almkerk) 1879, Gestel, Woensel, Stratum, Strijp, Tongelre, (Eindhoven) 1920; in Gelderland: Doetinchem (Stad) en Doetinchem (Ambt) vereenigd tot Doetinchem 1920, Dorth (Gorsel) 1831, Loenen en Wolveren (Valburg) 1854, Verwolde (Laren) 1854. In Zuidholland: Aarlanderveen (Alfen) 1918, Abtsregt (Vrijenban) 1855, Achttienhoven (Nieuwkoop) 1855, Ackersdijk en Vrouwenregt (Vrijenban) 1855, Albrandswaard (Poortugaal) 1841, St. Anthony Polder (Maasdam) 1831, West Barendrecht (Oost Barendrecht) 1836, Benthorn (Benthuizen) 1845, Biert (Geervliet) 1855, Biesland (Vrijenban) 1833, Vrije on Lage Boekhorst (Alkemade) 1855, Broek (ged. Waddinxveen, ged. Gouda) 1870, Cellaarshoek (Maasdam) 1831, Charlois (Rotterdam) 1895, Delfshaven (Rotterdam) 1886, Goidschalksoord (Heinenoord) 1855, 's-Gravenambacht (Pernis) 1830, Groeneveld (Hof van Delft) 1855, Heer Oudelands Ambacht (in 1857 vereenigd met Groote Lindt, dat in 1881 weder vereenigd is met Zwijndrecht), Hodenpijl (Schipluiden) 1855, Hofwegen (Bleskensgraaf) 1855, Hoog en Woud Harnasch (Hof van Delft) 1833, Hoogeveen in Delfland (Nootdorp) 1832, Hoogeveen in Rijnland (Benthuizen) 1855, Hoogmade (Woubrugge) 1855, Katendrecht (Charlois) 1873, Kyfhoek (in 1857 met Groote Lindt dat in 1881 vereenigd is met Zwijndrecht), Kralingen (Rotterdam) 1895, Laagblokland (Ottoland) 1857, Groote Lindt (Zwijndrecht) 1881, Kleine Lindt (Heerjansdam) 1857, St. Maartensregt (Schipluiden) 1855, Oud en Nieuw Mathenesse (Schiedam) 1867, Meerdervoort (Zwijndrecht) 1855, Middelburg (Reewijk) 1855, de Mijl (ged. 's-Gravendeel, ged. Dubbeldam) 1856, Naters (Rokkanje) 1855, Nederslingeland (Peursum) 1857, Nieuwveen in Delfland (Nootdorp) 1832, Nieuwland, Kortland en 's-Graveland (Ketel en Spaland) 1855, Onkoop (Hekendorp) 1857, Oudshoorn (Alfen) 1918, Roxenesse (Meliszand) 1857, Onwaard (Meliszand) 1857, Ruijven (Pijnacker) 1845, Rijsoort (Ridderkerk) 1855, Sandelingen Ambacht (Hendrik Ido Ambacht) 1855, Schuddebeurs en Simonshaven (Geervliet) 1855, Sluipwijk (Reewijk) 1870, Spijk (Heukelom) 1855, Stein (ged. met Gouda, ged. met Reewijk) 1870, Stormpolder (Krimpen a. d. IJsel) 1855, Strevelshoek (in 1845 vereenigd met Rijsoort, dat in 1855 met Ridderkerk vereenigd werd). Oude en Nieuwe Struiten (Nieuwhellevoet) 1855, Strijensas (Strijen) 1855, Tempel (Berkel en Rodenrijs) 1855, De Vennip (Hillegom) 1855, Vliet (Haastrecht) 1845, Vrijhoeven (Ter Aar) 1840, Noord Waddinxveen (Waddinxveen) 1870, Wioldrecht ('s-Gravendeel) 1856, Zouteveen (Vlaardinger Ambacht) 1855, Zuidbroek (Bergambacht) 1857, Zuidwijk (Boskoop) 1845. In Noordholland: Berkenrode (Heemstede) 1857, Bijlmermeer (Weesperkarspel) 1846, Etersheim (Oosthuizen) 1846, Groet (Schoorl) 1833, Grosthuisen (Avenhorn) 1864, Haarlemmerliede (Spaarnwoude) 1857, Houtrijk en Polanen (Haarlemmerliede en Spaarnwoude) 1863, Kalslagen (Leimuïden) ²⁾ 1854, Rietwijkeroord (Nieuweramstel) 1854, Schardam (Beets) 1854, Scharwoude (Avenhorn) 1864, Schellingwoude (Ransdorp) 1857, Veenhuizen (Heerhugowaard) 1854, Wimmenum (Egmond-binnen) 1857, Zuidschalkwijk (Haarlemmerliede en Spaarnwoude) 1863. In Zeeland: Bath (Rilland) 1877, Bommenede (Zonnemaire) 1865, Gapinge (Vrouwenpolder) 1857, 's Heer Hendriks Kinderen ('s Heer Arendskerke) 1857, Heille (Sluis) 1880, Kleverskerke (Arnemuiden) 1857, Oost Souburg (West Souburg) 1834, St. Anna Termuiden (Sluis) 1880. In Utrecht: Achthoven (Linschoten) 1857, Cabauw (Willige Langerak) 1857, Darthuizen (Leersum) 1857, Duist (Hoogland) 1857, Gerverskop (Harmelen) 1857, 's-Gravesloot (Kamerik) 1857, Kamerik

¹⁾ De tusschen haakjes geplaatste namen duiden de gemeenten aan, waarmede de verdwenen gemeenten zijn vereenigd. De jaartallen zijn die der wetten tengevolge waarvan de vereeniging geschiedde.

²⁾ Bij de wet van 8 Juni 1864, Stbl. n°. 61, ging Leimuïden van Noord- naar Zuidholland over.

Houtdyke (Kamerik) 1857, Maarssenbroek (Maarsen) 1857, Oudhuizen (Wilnis) 1857, Oud Wulven (Houten) 1857, Polsbroek Noord (Polsbroek) 1857, Portengen (Breukelen-Nijenrode) 1857, Rhijnauwen (Bunnik) 1857, Schonauwen (Houten) 1857, Stutenburg (Driebergen) 1857, Teckop (Kamerik) 1857, De Vuursche (Baarn) 1857, Waverveen (Vinkeveen) 1840, Wulverhorst (Linschoten) 1857, Zevender (Willige Langerak) 1857. In Overijsel: Almelo (Stad) met Almelo (Ambt) vereenigd tot Almelo 1914, Schokland (Kampen) 1858. In Limburg: St. Pieter (Maastricht) 1920, Oud Vroenhoven (Maastricht) 1920, Rimburg (Ubach over Worms) 1886, Strucht (Schin op Geul) 1878.

Een provincies-gewijs overzicht van het totaal aantal gemeenten bij de verschillende tellingen volgt onderstaand.

PROVINCIEËN. <i>Provinces.</i>	Aantal gemeenten bij de verschillende volkstellingen. <i>Nombre de communes d'après les recensements.</i>								
	1 Jan. 1840.	19 Nov. 1840.	31 Dec. 1859.	1 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.
Noordbrabant	185	185	185	185	184	184	184	184	179
Gelderland	118	118	116	116	116	116	116	116	115
Zuidholland	238	232	197	197	192	190	188	188	186
Noordholland	147	145	136	133	134	134	134	134	134
Zeeland	116	116	113	112	111	109	109	109	109
Utrecht	92	91	72	72	72	72	72	72	72
Friesland	43	43	43	43	43	43	43	43	43
Overijsel	62	62	61	61	61	61	61	61	60
Groningen	57	57	57	57	57	57	57	57	57
Drente	33	33	33	33	33	34	34	34	34
Limburg	125	125	125	125	124	123	123	123	121
Het Rijk	1216	1207	1138	1134	1127	1123	1121	1121	1110

In alle provinciën, behalve in Friesland, Groningen en Drente is dus het aantal gemeenten kleiner geworden, het meest in Zuidholland. In Drente alleen is het aantal toegenomen.

Voor eene verdeling der bevolking naar verschillende administratieve indeelingen wordt voor de vorige volkstelling verwezen naar de bij de uitkomsten daarvan behorende Inleiding; voor de laatstgehouden volkstelling raadplege men de overzichten, gepubliceerd dienaangaande in het door het Centraal Bureau voor de Statistiek uitgegeven boekje in zakformaat, getiteld: Bevolking en oppervlakte der gemeenten van Nederland op 31 December 1920.

§ 3. Toeneming der bevolking.

Uit de cijfers van de tabel op blz. 20/21 werd in het hiervolgend overzicht berekend, voor elke provincie en voor de groepen van gemeenten, de mate van toeneming der bevolking sedert 1830 met onderscheiding naar het geslacht. De bevolking van het jaar 1830 is daarbij steeds gelijk 100 gesteld.

TOENEMING DER BEVOLKING. (DE BEVOLKING
Accroissement de la population. (La

PROVINCIEËN. <i>Provinces.</i>	1 Januari 1840.			19 November 1849.			31 December 1859.			1 December 1869.		
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>
	Noordbrabant	109.09	107.85	108.47	113.77	113.48	113.62	117.22	116.55	116.88	123.09	122.17
Gelderland	111.64	111.58	111.61	119.77	119.56	119.67	130.78	129.80	130.29	140.32	139.02	139.67
Zuidholland	109.77	109.53	109.65	117.37	117.51	117.44	129.29	128.94	129.11	143.74	143.19	143.45
Noordholland	107.66	106.58	107.09	116.87	113.80	115.24	129.07	124.31	126.25	142.87	139.49	139.48
Zeeland	110.48	110.07	110.27	117.56	116.03	116.78	121.40	120.65	121.02	130.—	128.76	129.36
Utrecht	109.22	110.07	109.65	112.08	113.61	112.86	120.74	121.18	120.96	130.78	131.50	131.13
Friesland	110.40	111.98	111.20	120.66	120.77	120.72	135.12	132.65	133.87	143.54	141.83	142.68
Overijssel	109.23	111.82	110.51	119.91	121.33	120.61	131.69	131.20	131.45	142.86	141.14	142.01
Groningen	111.21	111.83	111.52	118.78	120.52	119.64	131.90	131.80	131.86	143.04	143.10	143.07
Drente	113.02	113.98	113.49	129.91	129.17	129.55	150.97	147.17	149.11	167.84	162.86	165.40
Limburg	107.61	103.73	105.66	111.75	108.64	110.19	117.67	113.91	115.78	122.32	118.01	120.15
Het Rijk	109.62	109.29	109.46	117.27	116.67	116.97	127.46	125.81	126.62	138.03	135.94	136.97
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	108.03	106.71	107.30	117.02	115.20	116.02	130.16	127.05	128.45	144.24	139.77	141.78
50 001—100 000 inwoners	112.68	108.74	110.60	111.10	113.26	112.23	120.66	122.17	121.45	133.67	136.16	134.98
20 001—50 000 inwoners	113.41	113.58	113.82	117.17	121.01	119.13	133.82	132.52	133.16	149.42	148.61	149.01
20 000 en minder inwoners 1)	109.12	109.34	109.23	117.91	116.74	117.33	126.73	124.96	125.85	135.74	133.29	134.51

Zoo voor het Rijk als voor de provinciën en de groepen van gemeenten heeft de toeneming van volkstelling tot volkstelling

OP 1 JANUARI 1830 TELKENS GELIJK 100 GESTELD).
population au 1 janvier 1830 pris = 100).

PROVINCIEËN. <i>Provinces.</i>	31 December 1879.			31 December 1889.			31 December 1899.			31 December 1909.			31 December 1920.		
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>
	Noordbrabant	135.20	132.24	133.71	147.69	144.47	146.07	159.88	157.02	158.74	179.65	177.54	178.59	212.63	208.17
Gelderland	151.80	149.56	150.68	166.63	164.04	165.34	183.81	181.94	182.88	207.64	205.28	206.46	236.34	234.73	235.54
Zuidholland	168.92	166.19	167.49	199.18	196.83	197.95	240.91	236.41	238.56	295.01	285.22	289.90	358.65	341.92	349.70
Noordholland	169.28	169.81	164.25	206.34	195.09	200.37	241.07	227.48	233.85	276.51	259.67	267.57	326.53	302.54	313.55
Zeeland	138.07	136.82	137.43	146.54	143.82	145.15	159.45	155.72	157.58	172.17	166.74	169.40	182.01	175.27	178.65
Utrecht	144.87	144.77	144.82	167.98	166.01	166.97	190.12	189.21	189.66	217.57	218.37	217.98	259.21	258.77	258.64
Friesland	162.31	150.80	160.99	165.05	162.49	163.76	188.13	184.04	186.05	178.89	172.15	175.47	189.98	183.81	186.85
Overijssel	154.49	151.96	153.24	166.20	164.08	165.15	187.14	184.60	186.13	214.39	213.65	214.03	245.70	244.88	244.73
Groningen	160.85	160.72	160.79	172.91	173.47	173.19	190.43	190.01	190.21	209.05	207.52	208.28	234.45	233.84	232.11
Drente	188.83	183.22	186.08	211.05	198.—	204.65	239.49	225.41	232.58	276.87	265.66	271.37	331.72	324.88	328.36
Limburg	130.61	126.50	128.54	139.90	134.68	137.28	154.11	148.61	151.35	182.14	174.37	178.23	242.45	230.41	236.98
Het Rijk	155.17	151.98	153.54	174.37	170.95	172.62	197.21	193.46	195.29	226.84	221.58	224.15	266.83	258.71	262.69
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	178.17	168.22	172.70	235.76	230.65	227.46	317.46	292.96	304.—	387.15	351.05	367.32	472.89	419.18	443.38
50 001—100 000 inwoners	155.55	157.15	156.39	187.82	178.32	182.81	226.48	227.09	226.76	262.55	259.29	260.83	313.06	302.81	307.67
20 001—50 000 inwoners	172.32	171.09	171.69	201.73	200.89	201.30	243.61	243.87	243.74	285.46	299.01	292.37	379.54	376.41	374.33
20 000 en minder inwoners 1)	148.54	145.12	146.82	157.98	154.81	156.39	165.84	160.53	163.18	185.73	177.71	181.70	208.92	202.58	205.74

tot regelmatig plaats gevonden, wat duidelijk blijkt uit de volgende tabel, die de toeneming van volkstelling tot volkstelling aanwijst.

TOENEMING DER BEVOLKING. (DE BEVOLKING BIJ ELKE
Accroissement de la population. (La population de chaque

PROVINCIEËN. <i>Provinces.</i>	1 Januari 1840.			19 November 1849.			31 December 1859.			1 December 1869.		
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>
	Noordbrabant	109.09	107.85	108.47	104.29	105.22	104.75	103.03	102.71	102.87	105.52	104.83
Gelderland	111.64	111.58	111.61	107.28	107.16	107.22	109.20	108.56	108.88	107.29	107.10	107.20
Zuidholland	109.77	109.53	109.65	106.92	107.28	107.11	110.16	109.73	109.93	111.17	111.06	111.11
Noordholland	107.66	106.58	107.09	108.55	106.77	107.62	110.45	109.24	109.81	110.69	109.79	110.22
Zeeland	110.48	110.07	110.27	106.41	105.42	105.90	108.27	103.98	103.63	107.08	106.72	106.90
Utrecht	109.22	110.07	109.65	102.62	103.22	102.93	107.73	106.66	107.18	108.28	108.52	108.40
Friesland	110.40	111.98	111.20	109.30	107.85	108.56	111.98	109.84	110.89	106.24	106.92	106.58
Overijssel	109.23	111.82	110.51	109.77	108.50	109.14	109.83	108.14	108.99	108.48	107.58	108.01
Groningen	111.21	111.83	111.52	106.77	107.78	107.28	111.09	109.37	110.21	108.44	108.55	108.50
Drente	113.02	113.98	113.49	114.94	113.33	114.15	116.22	113.93	115.10	111.17	110.63	110.93
Limburg	107.61	103.73	105.66	103.85	104.74	104.28	105.30	104.85	105.08	103.94	103.60	103.77
Het Rijk	109.62	109.29	109.46	106.98	106.75	106.86	108.69	107.83	108.25	108.29	108.05	108.17
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	108.03	106.71	107.30	108.32	107.96	108.12	111.23	110.29	110.72	110.08	110.01	110.38
50 001—100 000 inwoners	112.68	108.73	110.60	90.85	104.14	101.47	108.61	107.88	108.22	110.78	111.46	111.14
20 001—50 000 inwoners	113.40	113.58	113.49	103.31	106.54	104.96	114.22	109.40	111.78	111.65	112.14	111.99
5 001—20 000 inw. 5 000 en minder inwoners	109.—	109.33	109.11	108.59	109.36	108.10	109.92	107.49	108.69	107.10	106.80	106.95
				107.57	104.51	106.04	105.37	106.61	105.98	107.12	106.54	106.83

1) Deze groep kon niet in tweeën worden gesplitst, omdat die splitsing voor 1830 niet te maken was (zie de noot 5 op blz. 20/21.)

VOLKSTELLING VERGELEKEN MET DIE VAN DE VOORGAANDE).
recensement comparé à celle du recensement précédent).

PROVINCIEËN. <i>Provinces.</i>	31 December 1879.			31 December 1889.			31 December 1899.			31 December 1909.			31 December 1920.		
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>
	Noordbrabant	109.28	108.23	108.76	109.27	109.26	109.26	108.26	109.11	108.68	112.36	113.64	112.50	118.33	117.26
Gelderland	108.10	107.54	107.82	109.85	109.72	109.79	110.35	110.92	110.63	112.96	112.83	112.89	113.83	114.35	114.08
Zuidholland	117.41	116.03	116.69	118.02	118.47	118.25	120.95	120.10	120.51	122.46	120.65	121.52	121.57	119.23	120.70
Noordholland	118.35	117.02	117.66	122.03	122.14	122.09	116.83	116.59	116.71	114.70	114.14	114.42	118.11	116.33	117.19
Zeeland	106.17	106.24	106.21	106.18	105.13	105.64	108.81	108.32	108.56	107.98	107.03	107.50	105.73	105.11	105.41
Utrecht	110.74	110.07	110.40	116.03	114.69	115.35	113.16	114.—	113.59	114.43	115.41	114.93	119.14	118.18	118.65
Friesland	112.84	112.55	112.69	101.91	101.79	101.85	101.86	100.95	101.40	106.40	104.95	105.67	106.20	106.77	106.49
Overijssel	108.05	107.60	107.83	107.67	108.04	107.85	112.60	113.06	112.83	114.56	115.18	114.86	114.60	114.67	114.61
Groningen	112.29	112.21	112.25	107.65	108.03	107.84	109.91	109.34	109.62	109.78	109.22	109.49	112.15	111.36	111.44
Drente	112.46	112.48	112.47	111.81	108.09	110.01	113.48	113.34	113.65	115.61	117.85	116.68	119.81	122.29	121.—
Limburg	106.74	107.18	106.96	107.15	106.48	106.82	110.12	110.40	110.26	118.19	117.33	117.76	133.11	132.14	132.63
Het Rijk	112.32	111.75	112.03	112.46	112.53	112.50									

Deze cijfers leeren in de eerste plaats, dat tot de vermeerdering der bevolking des rijks van 100 in 1830 tot op ruim 262½ in 1920 dus ruim 162½% bedragend van volkstelling tot volkstelling verre van gelijk is geweest zooals uit de tweede tabel op blz. 26/27 duidelijk blijkt en waarbij tevens aan het licht treedt, dat na 1869 bij elke volkstelling de toeneming grooter is geweest en wel van ± 8% in 1849/69 regelmatig stijgende tot ruim 17% in 1910/20. In die vermeerdering hebben wel alle provinciën bijgedragen, doch zóó, dat de mate van toeneming in de verschillende provinciën eene zeer ongelijke was en schommelde tusschen bijna 250 en ruim 78%. De provinciën rangschikkende naar de grootte van de relatieve vermeerdering van hare bevolking, krijgt men het onderstaand overzicht, waarin de bevolking van 1830 steeds = 100 is gesteld.

Zuidholland	349.70	Gelderland	235.54
Drente	328.36	Groningen	232.11
Noordholland	313.55	Noordbrabant	210.39
Utrecht	258.64	Friesland	186.85
Overijssel	244.73	Zeeland	178.65
Limburg	236.98	Het Rijk	262.69

Slechts een drietal provinciën, waaronder de 2 meest bevolkte, komen boven het gemiddelde van het Rijk, en wel alle drie betrekkelijk ver daarboven, terwijl Noordbrabant, Friesland en Zeeland in afdalende orde zeer ver beneden het gemiddelde blijven. Limburg, dat bij de vorige volkstelling slechts iets meer was toegenomen dan Friesland, staat thans boven Groningen tengevolge van de groote toeneming der bevolking van de mijnstreek in de laatste twee perioden.

Wat de groepen van gemeenten betreft zijn het sterkst toegenomen de aller grootste steden (343%) waarop de kleinere groot-steden (van 20—50 000 inwoners) volgen met ruim 274%. Opmerkelijk is dat waar in de laatste periode in alle andere groepen van gemeenten een toenemende vermeerdering is geweest, in de grootste steden die toeneming iets is achteruitgegaan.

De verandering van het bevolkingscijfer in het Rijk of in een deel daarvan is afhankelijk van tweeërlei invloeden, die beide in dezelfde of in tegengestelde richting kunnen werken, n.l. de verschillen tusschen de aantallen geboren en die der sterfgevallen en de verschillen tusschen de aantallen zich vestigende en vertrekkende personen.

De volgende tabellen geven zoowel in absolute als in relatieve cijfers een overzicht sedert 1840 van de veranderingen, die de bevolking der verschillende provinciën en van het Rijk heeft ondergaan, tengevolge van elk der beide hier genoemde factoren.

Vermeerdering der bevolking door geboorte-overschotten sedert 1840.

Augmentation de la population à cause des excédants des nés-vivants sur les décédés depuis 1840 (chiffres absolus).

PROVINCIËN. <i>Provinces.</i>	Tijdstippen. <i>Epoques.</i>								
	1 Jan. 1840.	31 Dec. 1849.	31 Dec. 1859.	31 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.
Noordbrabant	378 437	406 117	427 939	458 869	501 014	550 176	610 100	698 154	809 651
Gelderland	345 762	376 952	415 827	458 057	506 996	567 819	638 408	726 265	826 193
Zuidholland	526 020	558 580	611 266	682 046	774 749	911 749	1 078 410	1 298 606	1 546 074
Noordholland	443 334	461 644	495 283	549 583	625 054	732 697	861 477	1 003 706	1 158 180
Zeeland	151 358	162 848	175 465	198 785	227 737	257 160	290 486	325 171	358 440
Utrecht	145 132	152 372	164 715	179 505	198 357	226 060	260 462	301 314	347 518
Friesland	227 859	249 849	276 859	310 389	355 384	397 505	440 446	486 113	534 746
Overijssel	197 694	213 364	231 816	252 786	279 193	309 847	352 167	407 063	469 052
Groningen	175 651	191 851	211 562	236 042	267 634	305 670	348 037	397 162	447 938
Drente	72 484	77 294	86 149	97 269	112 057	127 858	149 159	177 904	216 433
Limburg	196 828	212 228	228 225	247 505	271 300	298 626	331 312	378 054	446 982
Het Rijk	2 860 559	3 063 099	3 325 106	3 670 836	4 119 475	4 685 167	5 360 464	6 199 512	7 161 207

Betrekkelijke vermeerdering der bevolking door geboorte-overschotten sedert 1840.
(De bevolking van 1840 = 100).

Accroissement de la population à cause des excédants des nés vivants sur les décédés (chiffres relatifs, la population au 1er janvier 1840 pris = 100).

PROVINCIËN. <i>Provinces.</i>	Tijdstippen. <i>Epoques.</i>								
	1 Jan. 1840.	31 Dec. 1849.	31 Dec. 1859.	31 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.
Noordbrabant	100.—	107.32	113.08	121.25	132.39	148.—	161.22	184.48	213.94
Gelderland	100.—	109.02	120.26	132.48	146.63	164.22	184.64	210.04	238.95
Zuidholland	100.—	106.19	116.31	129.66	147.29	173.33	205.01	246.89	293.93
Noordholland	100.—	104.13	111.72	123.97	140.99	165.27	194.32	227.53	261.35
Zeeland	100.—	107.59	115.93	131.33	150.46	169.90	191.92	214.84	236.82
Utrecht	100.—	104.99	113.49	123.68	136.67	155.77	179.47	207.62	239.45
Friesland	100.—	109.65	121.50	136.22	155.96	174.45	197.69	213.34	234.68
Overijssel	100.—	107.93	117.36	127.88	141.23	156.73	178.21	205.91	237.27
Groningen	100.—	109.22	120.44	134.39	152.37	174.02	198.14	226.11	255.02
Drente	100.—	106.63	118.37	134.19	154.60	176.40	205.78	245.44	298.60
Limburg	100.—	107.82	115.95	125.75	137.84	151.72	168.33	192.07	227.00
Het Rijk	100.—	107.08	116.24	128.33	144.01	163.79	187.40	216.75	250.34

Absolute vermeerdering of vermindering der bevolking door meer of minder vestiging dan vertrek sedert 1840.

Augmentation ou diminution de la population à cause de migration (chiffres absolus).

Noordbrabant	378 437	368 740	358 292	348 440	343 920	337 889	322 179	303 362	302 722
Gelderland	345 762	339 526	333 575	320 398	305 571	290 145	273 903	259 099	249 267
Zuidholland	526 020	530 865	534 134	532 178	554 801	563 912	592 058	618 158	658 616
Noordholland	443 334	458 769	471 927	471 187	498 270	540 126	549 988	547 321	533 205
Zeeland	151 358	148 805	142 005	130 142	112 256	93 432	77 167	58 702	38 035
Utrecht	145 132	142 140	140 523	139 183	138 454	140 079	135 704	132 332	139 936
Friesland	227 859	225 370	225 305	209 824	202 352	165 912	127 675	101 298	75 989
Overijssel	197 694	200 093	201 033	198 959	192 637	183 292	178 865	173 511	167 400
Groningen	175 651	172 242	171 777	164 945	161 263	142 767	127 216	106 534	93 299
Drente	72 484	77 928	81 566	80 852	79 272	75 330	71 869	67 898	65 769
Limburg	196 828	189 861	184 285	173 144	164 981	153 923	147 450	150 781	190 210
Het Rijk	2 860 559	2 854 339	2 844 422	2 769 252	2 753 777	2 686 807	2 604 232	2 519 222	2 564 666

Betrekkelijke vermeerdering of vermindering der bevolking door meer of minder vestiging dan vertrek (De bevolking van 1840 = 100).

Accroissement ou décroissement de la population à cause de migration (chiffres relatifs, la population au 1er janvier 1840 pris = 100).

Noordbrabant	100.—	97.44	94.68	92.07	90.88	89.29	85.14	80.16	79.99
Gelderland	100.—	98.20	96.48	92.67	88.38	83.01	79.22	74.94	72.09
Zuidholland	100.—	100.91	101.54	101.17	105.47	107.20	112.55	117.50	125.21
Noordholland	100.—	103.48	106.45	106.28	112.39	121.83	124.06	123.45	131.55
Zeeland	100.—	98.31	93.82	85.97	74.15	61.72	50.97	38.78	25.13
Utrecht	100.—	97.94	96.82	95.90	95.40	96.52	93.50	91.18	96.42
Friesland	100.—	98.91	98.88	92.08	88.81	72.81	56.03	44.46	33.35
Overijssel	100.—	101.22	101.69	100.64	97.44	92.72	90.47	87.77	84.71
Groningen	100.—	98.06	97.80	93.91	91.81	81.26	72.43	60.65	53.12
Drente	100.—	107.51	112.46	111.55	109.37	103.93	99.01	93.67	90.74
Limburg	100.—	96.46	93.63	87.97	83.82	78.20	74.91	76.61	96.64
Het Rijk	100.—	99.78	99.44	96.81	96.27	93.93	91.04	88.06	89.66

Van het jaar 1830 kon hier niet worden uitgegaan, omdat vóór 1838 voor verschillende provinciën de levenloos aangegevenen wel onder de geboren en doch niet onder de sterfgevallen waren begrepen, en het aantal dier levenloos aangegevenen zelf niet bekend was.

De verhoudingscijfers van de bevolkingsvermeerdering door meerdere geboorten dan sterfgevallen het eerst beschouwende, blijkt dat ook hier de aandeelen voor de verschillende provinciën in die natuurlijke toeneming der bevolking van het Rijk, van 100 in 1840 tot 250.34 in 1920, sterk uiteenloopen. Men vergeet echter daarbij niet dat de meer toeneming der bevolking door meer geboorte dan sterfte, juist omdat er overal in ons land nog betrekkelijk groote geboorteoverschotten bestaan, ook beïnvloed wordt door meerdere im- dan emigratie. Immers uit die geïmmigreerden komen weder geboren en voort, die de geboorteoverschotten vergrooten; dit is o.a. het geval geweest bij Zuidholland en Noordholland, en in de eerste perioden bij Overijssel en Drente. Omgekeerd heeft meerdere emigratie dan immigratie een verkleinenden invloed op de geboorteoverschotten, vooral voor Zeeland en Friesland.

De grootte der natuurlijke toeneming van de bevolking, d. w. z. die door meer geboorten dan sterfgevallen, is, voor zooveel de geboorten betreft, in hoofdzaak van twee factoren afhankelijk. In de eerste plaats van het grooter of kleiner aantal echtparen, waarvan de vrouw nog in den vruchtbaren leeftijd verkeert, in de tweede plaats van de wijzigingen in de gemiddelde vruchtbaarheid in het huwelijk zelf.

Omtrent de toe- of afnemning van het aantal bovenbedoelde echtparen sedert 1849 kan onderstaand staatje licht geven, dat het aantal gehuwde vrouwen beneden 50 jaar in % van het totaal aantal vrouwen aangeeft bij de verschillende volkstellingen sedert 1849.

Aantal gehuwde vrouwen beneden 50 jaar in % van het totaal aantal vrouwen.

Nombre des femmes mariées au-dessous de 50 ans en pourcents du nombre total des femmes.

PROVINCIEËN.	1849.	1859.	1869.	1879.	1889.	1899.	1909.	1920.
Noordbrabant	19.02	19.73	20.54	20.84	19.75	20.05	21.21	22.35
Gelderland	21.44	22.71	22.80	22.51	21.62	22.09	22.99	23.99
Zuidholland	22.35	24.16	24.51	24.55	23.11	23.29	24.56	26.11
Noordholland	22.76	24.34	24.66	24.97	24.12	24.40	25.86	27.72
Zeeland	22.45	24.88	24.22	23.25	22.18	23.22	24.76	26.16
Utrecht	20.37	22.41	22.06	22.81	22.03	22.23	23.10	24.77
Friesland	23.20	24.70	24.70	25.16	23.79	24.35	25.97	26.71
Overijssel	22.38	23.91	24.13	24.12	23.76	24.17	25.21	25.79
Groningen	22.32	23.71	23.40	24.17	22.75	23.45	24.94	26.35
Drente	22.96	25.11	25.42	26.83	24.78	25.24	26.12	27.17
Limburg	21.09	21.31	20.99	20.68	19.50	19.76	21.35	23.78
Het Rijk	21.79	23.27	23.51	23.61	22.58	22.97	24.24	25.64

Deze cijfers volgen bijna overal geheel den loop der huwelijkscijfers, waarvan zij in hoofdzaak afhankelijk zijn, n.l. eene toeneming tot 1879 (voor enkele provinciën tot 1869 omdat de vermindering van het relatief aantal huwelijken reeds met 1874 aanving), daarna eene daling tot 1889 en daarna weder eene stijging, die vooral voor de laatste twee tijdvakken aanzienlijk mag heeten. De cijfers der huwenden volgen hier.

Aantal huwenden per 1000 inwoners der gemiddelde bevolking sedert 1840 gemiddeld per jaar.

Nombre annuel moyen des personnes mariées sur 1000 de la population moyenne.

PROVINCIEËN.	1840-'49.	1850-'59.	1860-'69.	1870-'79.	1880-'89.	1890-'99.	1900-'09.	1910-'20.
Noordbrabant	12.06	13.34	14.82	14.28	12.44	13.20	13.63	13.66
Gelderland	13.80	15.34	15.64	15.30	13.88	14.30	13.97	14.—
Zuidholland	15.32	17.10	17.32	17.02	14.86	14.84	15.22	15.61
Noordholland	16.96	17.80	17.76	17.62	15.56	15.24	15.70	15.63
Zeeland	15.68	16.88	16.96	16.04	14.32	15.06	14.21	14.74
Utrecht	13.98	16.22	16.30	16.28	14.38	14.32	14.25	14.81
Friesland	16.02	16.76	17.26	17.04	14.26	15.22	15.32	16.16
Overijssel	14.14	15.64	15.98	15.66	14.68	14.94	14.85	14.33
Groningen	16.08	17.20	17.26	17.28	14.26	15.34	15.49	15.22
Drente	14.26	16.02	16.16	16.34	15.18	15.78	15.44	15.97
Limburg	13.24	13.22	13.50	13.68	11.72	12.68	12.99	13.26
Het Rijk	14.78	16.06	16.44	16.20	14.28	14.62	14.78	15.05

Tusschen de cijfers voor de verschillende provinciën in de tabel der gehuwde vrouwen beneden 50 jaar bestaan betrekkelijk groote verschillen. Relatief het geringst aantal gehuwde vrouwen wordt aangetroffen in Noordbrabant en Limburg tengevolge van het groot aantal ongehuwde vrouwen (kloosterlingen); dan volgt Gelderland en daarna Utrecht. Relatief het hoogst is het bij de laatste volkstelling in Noordholland, waarop Drente, Friesland, Overijssel, Zeeland en Zuidholland in afdalende rangorde volgen.

Voor de beide eerstgenoemde provinciën kunnen deze cijfers dus eenigszins de geringe vermeerdering der bevolking door geboorteoverschotten verklaren, terwijl ook voor de laatstgenoemde provinciën, met uitzondering van Friesland en Overijssel, de cijfers met de grootste natuurlijke vermeerdering der bevolking overeenstemmen.

De cijfers betreffende het aantal gehuwde vrouwen in den vruchtbaren leeftijd verder ontledende, krijgt men achterstaand overzicht van de verdeling dier vrouwen over verschillende leeftijden.

Aantal gehuwde vrouwen in onderstaande leeftijdsklassen in % der bevolking van 1849 tot 1920. *Nombre des femmes mariées dans les classes sous-mentionnées en % du nombre de la population de 1849 à 1920.*

PROVINCIEËN.	Bij de volkstelling van 1849 tot 1920.																							
	1849.			1859.			1869.			1879.			1889.			1899.			1909.			1920.		
	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.
Noordbrabant . . .	8.59	32.58	63.83	8.92	31.84	64.24	4.20	35.38	60.42	5.02	33.74	61.24	6.17	34.21	59.62	6.93	38.—	55.07	6.62	37.72	55.66	8.30	36.13	55.56
Gelderland . . .	4.49	33.34	62.17	5.14	34.99	59.87	4.80	35.72	59.48	6.44	34.89	58.67	7.31	36.83	55.86	7.88	38.05	54.07	7.32	38.13	54.25	8.31	36.59	55.10
Zuidholland . . .	6.94	38.87	54.19	6.91	38.18	54.91	6.70	38.32	54.98	8.62	37.78	53.60	9.31	38.60	52.09	9.71	39.89	50.40	9.23	40.29	50.48	9.30	38.88	51.82
Noordholland . . .	6.36	39.16	54.48	6.24	38.80	55.56	6.36	38.40	55.24	8.22	38.62	53.16	9.18	38.39	52.43	8.90	39.85	51.25	8.35	39.75	51.90	9.01	38.84	52.15
Zeeland . . .	6.05	38.65	55.30	7.61	36.56	55.83	6.39	39.87	53.74	7.12	35.95	55.93	9.60	37.34	53.06	9.23	40.63	50.14	8.51	37.85	53.64	9.39	37.29	53.31
Utrecht . . .	5.93	34.86	59.21	5.46	37.05	57.49	5.38	36.46	58.16	7.25	35.55	57.20	8.02	37.84	54.14	8.20	38.26	53.54	7.32	38.67	54.01	8.14	38.03	53.83
Friesland . . .	6.29	41.06	52.65	6.67	38.13	55.20	6.72	40.25	53.03	7.83	38.39	53.78	7.84	37.60	54.56	7.60	40.52	51.88	7.58	39.16	53.26	8.29	37.85	53.86
Overijssel . . .	5.84	37.35	56.81	6.08	37.64	56.28	6.04	37.77	56.19	7.31	37.33	55.36	8.19	38.73	53.08	8.03	40.30	51.67	7.99	39.27	52.74	8.38	38.28	53.34
Groningen . . .	5.41	39.25	55.34	6.54	36.46	57.—	6.55	39.16	54.29	8.13	37.82	54.05	8.48	36.76	54.76	9.39	38.94	51.67	9.22	39.27	51.51	10.39	37.62	51.99
Drente . . .	5.85	37.87	56.38	6.18	39.20	54.62	6.07	38.38	55.55	8.18	37.52	54.30	9.07	39.82	51.11	9.23	40.93	49.84	10.35	39.41	50.24	13.01	39.17	47.81
Limburg . . .	4.25	33.26	62.49	4.90	32.69	62.41	4.69	35.84	59.47	4.90	34.42	60.68	5.35	33.94	60.07	6.29	37.08	56.63	6.79	38.70	54.51	9.36	38.56	52.08
Het Rijk . . .	5.66	37.10	57.24	6.01	36.59	57.40	5.90	37.77	56.33	7.42	36.87	55.71	8.28	37.48	54.24	8.55	39.38	52.07	8.22	39.27	52.51	9.06	38.12	52.82
Amsterdam . . .	—	—	—	5.01	36.13	58.75	5.56	35.26	59.18	8.51	37.82	53.67	9.46	38.47	52.07	9.27	39.26	51.47	8.78	39.—	52.22	9.61	39.07	51.32
Rotterdam . . .	—	—	—	6.65	36.85	57.50	6.21	35.35	58.44	8.65	37.53	53.82	8.80	38.58	52.60	11.35	40.35	48.30	10.33	41.44	48.23	10.40	38.00	50.70
's-Gravenhage . . .	—	—	—	6.57	35.17	58.26	6.47	37.17	56.86	8.27	39.27	52.46	8.18	38.22	53.60	8.12	39.07	52.81	8.07	40.41	51.52	7.87	37.91	54.21
Utrecht . . .	—	—	—	5.59	36.42	67.99	5.53	37.85	56.62	7.19	36.68	56.13	8.28	38.13	53.59	8.54	39.75	51.71	7.15	39.30	53.55	8.05	37.57	54.38
Groningen . . .	—	—	—	5.28	33.50	61.22	5.66	38.30	56.04	6.52	38.13	55.36	6.88	34.80	58.32	7.68	39.77	52.55	7.14	39.93	52.93	8.70	38.09	53.21
	100.—			100.—			100.—			100.—			100.—			100.—			100.—			100.—		

Uit deze cijfers valt van 1849 af tot de volkstelling van 1899, eene voortdurende toeneming van het relatief aantal gehuwde vrouwen beneden 25 jaar waar te nemen, waarna eene daling voor de volkstelling van 1909 volgt, om dan voor 1920 cijfers te geven die veel hooger zijn dan voor 1899, terwijl van 1879—1899 ook het percentage der 25—34 jarige gehuwde vrouwen stijgt.

Deze stijging van het aantal der jongeren onder de gehuwde vrouwen zou eene voortdurende toeneming der huwelijksvruchtbaarheid, d. i. eene vermeerdering van het gemiddeld aantal geboren per gehuwde vrouw in den vruchtbaren leeftijd, doen verwachten.

Tot 1879 schijnt dit ook werkelijk het geval te zijn geweest. Doch, niettegenstaande het percentage der jonggehuwden ook na dat jaar langen tijd stijgende bleef en na de daling van 1909 in 1920 zeer hoog was, en er tevens ook nog in de meeste provinciën eene stijging

Aantal wettige geboorten gemiddeld per jaar op 1000 gehuwde vrouwen beneden 50 jaar ¹⁾ in onderstaande tijdvakken. ²⁾ *Nombre moyen des naissances légitimes annuelles par 1000 femmes mariées au-dessous de 50 ans.*

PROVINCIEËN.	1850-'54.	1855-'59.	1860-'64.	1865-'69.	1870-'74.	1875-'79.	1880-'84.	1885-'89.	1890-'94.	1895-'99.
Noordbrabant . . .	307.04	287.44	304.64	317.77	324.76	336.06	330.75	330.04	329.57	337.89
Gelderland . . .	289.50	286.91	293.25	294.26	289.05	301.82	301.69	299.47	292.89	294.73
Zuidholland . . .	343.57	314.60	319.65	322.59	324.69	330.14	321.62	314.34	296.07	283.79
Noordholland . . .	301.14	277.69	284.74	284.31	280.07	295.17	289.33	281.98	261.39	243.52
Zeeland . . .	339.64	313.—	327.95	332.15	339.04	330.97	304.16	303.36	296.16	288.48
Utrecht . . .	323.82	306.72	310.53	311.65	310.02	322.71	317.88	321.41	307.78	299.71
Friesland . . .	276.40	266.37	267.64	282.46	281.25	278.85	249.92	248.98	241.61	233.25
Overijssel . . .	285.17	276.50	281.72	284.15	284.52	290.83	281.77	286.55	284.74	284.96
Groningen . . .	285.72	275.67	272.02	279.19	285.52	294.15	270.33	266.40	263.45	258.78
Drente . . .	273.69	274.82	273.82	268.96	274.95	282.67	270.34	277.66	285.45	286.54
Limburg . . .	285.62	289.28	295.90	305.77	314.49	330.68	320.32	319.37	322.89	334.83
Het Rijk . . .	304.17	289.82	296.05	300.61	302.65	310.17	299.52	296.86	286.63	280.18
Amsterdam . . .	—	—	—	263.30	263.74	265.42	280.89	287.11	283.47	260.52
Rotterdam . . .	—	—	—	280.35	281.35	299.95	303.35	293.64	289.22	281.05
's-Gravenhage . . .	—	—	—	287.81	293.66	297.28	311.82	311.27	293.67	260.15
Utrecht . . .	—	—	—	282.05	287.73	292.20	303.27	311.22	315.02	295.60
Groningen . . .	—	—	—	255.40	274.36	284.68	292.58	267.40	254.98	238.50

¹⁾ Voor de methode, gevolgd voor de berekening dezer cijfers, zie men „Bijdragen van het Statistisch Instituut der Vereeniging voor de Statistiek in Nederland”, Jaargangen 1888 en 1892.
²⁾ Vóór het jaar 1850 kon dit overzicht niet worden gegeven, omdat voor sommige jaren de geboren nog niet waren gesplitst in wettig en onwettig geboren. Voor de gemeenten waren ook tussehen 1849 en 1859 de gegevens nog niet volledig.

Aantal gehuwde vrouwen beneden 50 jaar bij de volkstellingen sinds 1849. *Nombre des femmes mariées au-dessous de 50 ans.*

PROVINCIEËN.	Bij de volkstelling van 1849 tot 1920.																								
	1849.			1859.			1869.			1879.			1889.			1899.			1909.			1920.			
	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	Beneden 25 jaar.	Van 25-34 jaar.	Van 35-49 jaar.	
Noordbrabant . . .	61.24	6.17	34.21	59.62	6.93	38.—	55.07	6.62	37.72	55.66	8.30	36.13	55.56	6.17	34.21	59.62	6.93	38.—	55.07	6.62	37.72	55.66	8.30	36.13	55.56
Gelderland . . .	58.67	7.31	36.83	55.86	7.88	38.05	54.07	7.32	38.13	54.25	8.31	36.59	55.10	7.31	36.83	55.86	7.88	38.05	54.07	7.32	38.13	54.25	8.31	36.59	55.10
Zuidholland . . .	53.60	9.31	38.60	52.09	9.71	39.89	50.40	9.23	40.29	50.48	9.30	38.88	51.82	9.31	38.60	52.09	9.71	39.89	50.40	9.23	40.29	50.48	9.30	38.88	51.82
Noordholland . . .	53.16	9.18	38.39	52.43	8.90	39.85	51.25	8.35	39.75	51.90	9.01	38.84	52.15	9.18	38.39	52.43	8.90	39.85	51.25	8.35	39.75	51.90	9.01	38.84	52.15
Zeeland . . .	56.93	9.60	37.34	53.06	9.23	40.63	50.14	8.51	37.85	53.64	9.39	37.29	53.31	9.60	37.34	53.06	9.23	40.63	50.14	8.51	37.85	53.64	9.39	37.29	53.31
Utrecht . . .	57.20	8.02	37.84	54.14	8.20	38.26	53.54	7.32	38.67	54.01	8.14	38.03	53.83	8.02	37.84	54.14	8.20	38.26	53.54	7.32	38.67	54.01	8.14	38.03	53.83
Friesland . . .	53.78	7.84	37.60	54.56	7.60	40.52	51.88	7.58	39.16	53.26	8.29	37.85	53.86	7.84	37.60	54.56	7.60	40.52	51.88	7.58	39.16	53.26	8.29	37.85	53.86
Overijssel . . .	55.36	8.19	38.73	53.08	8.03	40.30	51.67	7.99	39.27	52.74	8.38	38.28	53.34	8.19	38.73	53.08	8.03	40.30	51.67	7.99	39.27	52.74	8.38	38.28	53.34
Groningen . . .	54.05	8.48	36.76	54.76	9.39	38.94	51.67	9.22	39.27	51.51	10.39	37.62	51.99	8.48	36.76	54.76	9.39	38.94	51.67	9.22	39.27	51.51	10.39	37.62	51.99
Drente . . .	54.30	9.07	39.82	51.11	9.23	40.93	49.84	10.35	39.41	50.24	13.01	39.17	47.81	9.07	39.82	51.11	9.23	40.93	49.84	10.35	39.41	50.24	13.01	39.17	47.81
Limburg . . .	60.68	5.35	33.94	60.07	6.29	37.08	56.63	6.79	38.70	54.51	9.36	38.56	52.08	5.35	33.94	60.07	6.29	37.08	56.63	6.79	38.70	54.51	9.36	38.56	52.08
Het Rijk . . .	55.71	8.28	37.48	54.24	8.55	39.38	52.07	8.22	39.27	52.51	9.06	38.12	52.82	8.28	37.48	54.24	8.55	39.38	52.07	8.22	39.27	52.51	9.06	38.12	52.82
Amsterdam . .																									

Uit de laatste kolom van de tabel op blz. 33 en ook uit de grafische voorstelling blijkt, dat in een vijftal provinciën de huwelijksvruchtbaarheid gemiddeld kleiner is, dan die in het Rijk en dat dit juist zijn de meest noordelijk gelegen provinciën, terwijl in de zuidelijke provinciën, met Gelderland en Utrecht, eene grootere gemiddelde vruchtbaarheid wordt waargenomen dan in het Rijk. Het laagst staat Friesland met 245 per 1000 gehuwde vrouwen in den vruchtbaren leeftijd; het hoogst Noordbrabant met bijna 319 per 1000. Mede blijkt dat over het algemeen, zij het ook hier en daar met schommelingen, eene toeneming der huwelijksvruchtbaarheid heeft plaats gehad van de periode 1850/4 af tot 1875/9, waarop schier overal eene daling is gevolgd, die vooral in de beide laatste 5-jarige perioden aanzienlijk is geweest. Uitzonderingen maakten tot 1909 daarbij, indien men althans de 10-jarige in plaats van de vijfjarige perioden beschouwt, de provinciën Noordbrabant, Limburg en in zeker opzicht ook Drente, ofschoon deze provincie in de laatste vier 10-jarige perioden is gedaald. Deze uitzonderingen verdwijnen geheel voor de laatste elfjarige periode, toen in alle provinciën zonder onderscheid eene belangrijke daling was aan te wijzen.

Voor het Rijk was de gemiddelde daling in de laatste periode vergeleken met de voorlaatste 17%. Het grootst is die daling geweest in Zeeland n.l. 21% waarop volgt Noordholland met 20%; het minst was zij in Drente 10% waarop volgen Noordbrabant met 13 en Limburg met 14%; deze verlagingen mogen echter nog aanzienlijk heeten.

In de groote gemeenten stijgt ook de huwelijksvruchtbaarheid tot de periode 1875/9, waarna, met uitzondering der gemeente Utrecht, waar de stijging aanhoudt tot 1885/9, eene daling intreedt, die vooral in de laatste perioden ook hier aanzienlijk mag worden genoemd.

In de groote gemeenten is de daling in de laatste periode overal en soms belangrijk grooter dan in het geheele Rijk.

Amsterdam 21%; Rotterdam 25%; 's-Gravenhage 23%; Utrecht 20%; Groningen 20%.

De groote verschillen, die in de cijfers der tabel van de huwelijksvruchtbaarheid voor de verschillende provinciën worden waargenomen, bepalen met de sterfteverhoudingen en in verband met de cijfers betreffende het relatief aantal gehuwde vrouwen in den vruchtbaren leeftijd en hare ouderdomsverdeeling, in hoofdzaak de verschillen in de percentages der natuurlijke toeneming, sedert 1850.

Intusschen dient bij deze verschillen in de cijfers in het oog gehouden te worden, dat deze niet de juiste natuurlijke toeneming weergeven.

Dit zou alleen het geval zijn, als er geen vestiging of vertrek had plaats gevonden. De geboren en toch tusschen 1830 en 1920 zijn niet allen voortgekomen uit de met 1 Januari 1830 aanwezige bevolking of hare nakomelingen, terwijl onder de gestorvenen in dat tijdperk personen zijn medegerekend die zich na 1830 vestigden of tot het nageslacht daarvan behoorden.

Omgekeerd zijn, door vertrek van personen in 1830 aanwezig, de daaruit geboren en niet medegerekend kunnen worden, evenmin als de sterfte onder hen of van hun nageslacht.

Stellen we nog de periode 1905/9 en 1910/14 telkens gelijk 100 en berekenen we op die beiden gemiddelden nog resp. de cijfers der perioden 1910/14 en 1915/20 dan krijgen we daarvoor de volgende cijfers:

	1910/14	1915/20		1910/14	1915/20
Noordbrabant	94	91	Drente	94	97
Gelderland	91	90	Limburg	96	87
Zuidholland	90	86			
Noordholland	90	91	Het Rijk	91	90
Zeeland	90	89	Amsterdam	90	90
Utrecht	91	90	Rotterdam	89	81
Friesland	92	94	's-Gravenhage	86	85
Overijssel	88	91	Utrecht	90	90
Groningen	90	91	Groningen	89	91

Voor het geheele Rijk is de teruggang in de laatste 6-jarige periode nog grooter geweest dan in de daaraan voorafgaande 5 jaar, hoewel gering; doch opmerkelijk is het dat in de

GRAFISCHE VOORSTELLING
VAN HET GEMIDDELD AANTAL WETTIGE GEBORTEN PER JAAR
OP 1000 GEHUWDE VROUWEN BENEDEN 50 JAAR.

TABLEAU GRAPHIQUE
DU NOMBRE MOYEN DES NAISSANCES LÉGITIMES ANNUELLES
SUR 1000 FEMMES MARIÉES AU DESSOUS DE 50 ANS.

Gemiddeld aantal jaarlijksche wettige geboorten per 1000 gehuwde vrouwen beneden de 50 jaar.

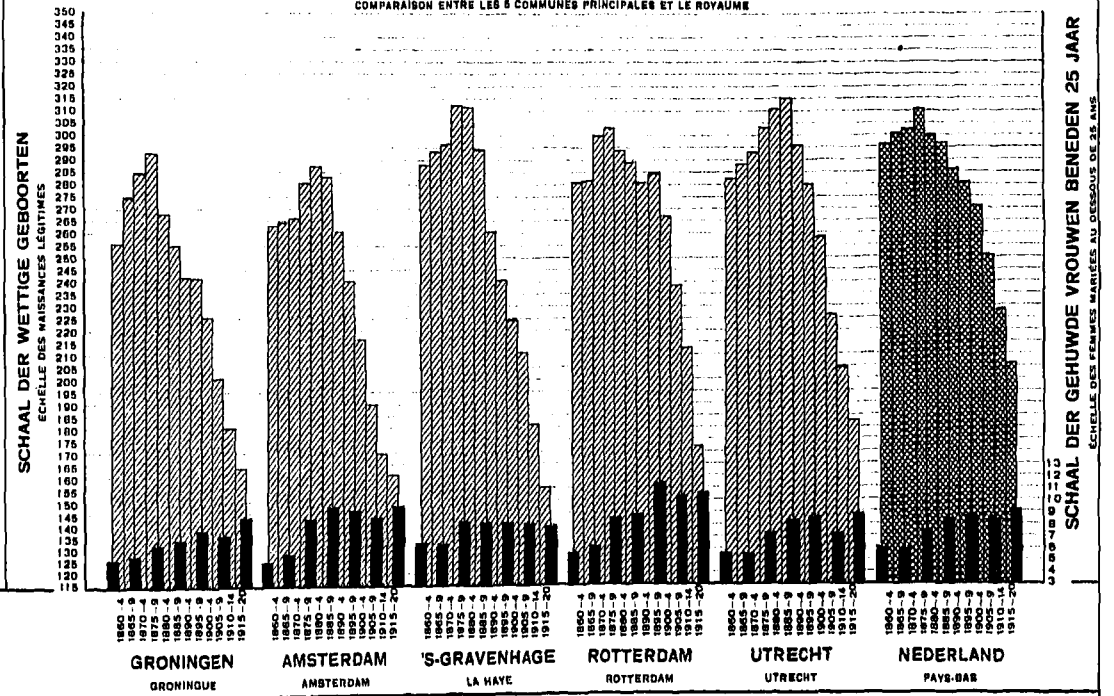
Nombre moyen des naissances légitimes annuelles sur 1000 femmes mariées au dessous de 50 ans.

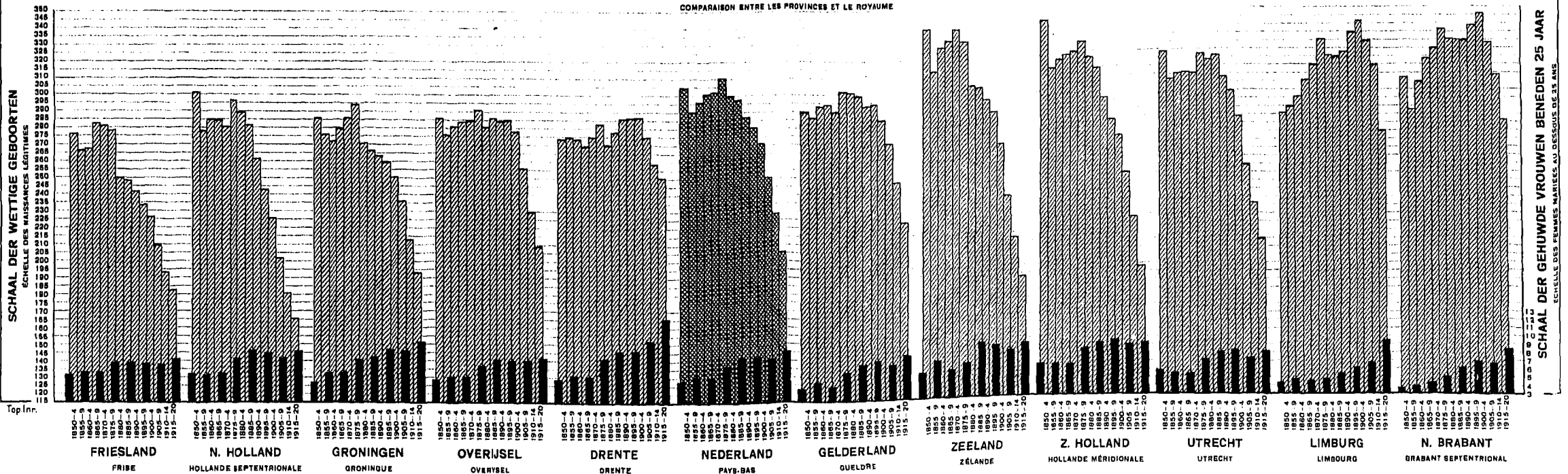
Aantal gehuwde vrouwen beneden 25 jaar in percent van het aantal gehuwde vrouwen beneden 50 jaar volgens de volkstellingen.

Nombre des femmes mariées au dessous de 25 ans en percent du total des femmes mariées au dessous de 50 ans suivant les recensements.

VERGELIJKING TUSSEN DE 5 VOORNAAMSTE GEMEENTEN EN HET RIJK
COMPARAISON ENTRE LES 5 COMMUNES PRINCIPALES ET LE ROYAUME

VERGELIJKING TUSSEN RIJK EN PROVINCIËN ONDERLING
COMPARAISON ENTRE LES PROVINCES ET LE ROYAUME

SCHAAL DER GEHUWDE VROUWEN BENEDEN 25 JAAR
 ECHELLE DES FEMMES MARIÉES AU DESSOUS DE 25 ANS

SCHAAL DER GEHUWDE VROUWEN BENEDEN 25 JAAR
 ECHELLE DES FEMMES MARIÉES AU DESSOUS DE 25 ANS

noordelijke provinciën, waarin, zooals reeds gezegd over het algemeen de geboorte-teruggang sedert de periode 1874/9 het grootst is geweest, de laatste periode een geringeren achteruitgang aanwijst dan de voorlaatste, vooral in Friesland, Overijssel en Drente; de gemeente Groningen die ook een sterken algemeen teruggang had, vertoont hetzelfde verschijnsel. De totale teruggang van 100 geborenen in de periode 1874/9 op 1915/20 wordt door de volgende cijfers aangegeven:

Noordbrabant	84	Friesland	65	Amsterdam	54
Gelderland	74	Overijssel	72	Rotterdam	57
Zuidholland	59	Groningen	66	's-Gravenhage	50
Noordholland	56	Drente	89	Utrecht	63
Zeeland	57	Limburg	83	Groningen	55
Utrecht	65	Het Rijk	66		

De verhoudingscijfers voor 1920, voor zooveel betreft de toeneming door geboorte-overschotten, weder rangschikkende naar hunne grootte, krijgt men de volgende rangorde.

Drente	298.60	Overijssel	237.27
Zuidholland	293.93	Zeeland	236.82
Noordholland	261.25	Friesland	234.68
Groningen	255.02	Limburg	227.09
Utrecht	239.45	Noordbrabant	213.94
Gelderland	238.95	Het Rijk	250.34

Voor de verhoudingscijfers, berekend uit de veranderingen der bevolkingscijfers tengevolge van de verschillen tusschen vestiging en vertrek, is de volgorde aldus:

Noordholland	131.55	Noordbrabant	79.99
Zuidholland	125.21	Gelderland	72.09
Limburg	96.64	Groningen	53.12
Utrecht	96.42	Friesland	33.35
Drente	90.74	Zeeland	25.13
Overijssel	84.71	Het Rijk	89.66

Uit de vergelijking van deze verhoudingscijfers met die der totale toeneming (zie blz. 26/27) blijkt in de eerste plaats, dat de natuurlijke toeneming in bijna alle provinciën en in het Rijk groter is dan de werkelijke. Alleen in de beide Hollanden zou, ook al had daar geene vermeerdering door geboorte-overschotten plaats gehad, de bevolking zijn toegenomen door meer vestiging dan vertrek. Vooral in Noordholland was de bevolkingstoename door migratie, vergeleken bij het Rijksgemiddelde, zeer aanzienlijk.

Drente is zijn sterke toeneming zoo goed als uitsluitend aan groote geboorte-overschotten verschuldigd, daar het bevolkingscijfer van 1840 op 1920 door verschil tusschen vestiging en vertrek slechts betrekkelijk geringe verandering heeft ondergaan. Opmerkelijk is, dat, ofschoon er na 1859 een betrekkelijk groot aantal personen uit de provincie vertrokken, de groote geboorte-overschotten dat meerdere vertrek hebben aangevuld. Ook Groningen en Gelderland, die door meerdere emigratie eene sterke bevolkingsvermindering moesten hebben, vertoonen vrij hooge geboorte-overschotten. Zeeland heeft zijn zeer geringe vermeerdering der bevolking alleen te wijten aan meer vertrek dan vestiging, daar het, wat geboorte-overschotten betreft, niet zooveel met het Rijk verschilt.

De kleine geboorte-overschotten in Noordbrabant zijn in hoofdzaak oorzaak van de geringe bevolkingsvermeerdering ten opzichte van die van het Rijk.

In Limburg heeft zich tengevolge van de uitbreiding der mijnindustrie in het laatste tijdvak een groot aantal vreemdelingen gevestigd, waarvan het gevolg is geweest dat de totale bevolkingstoename aldaar in dat tijdvak het grootst was.

Voor de overige provinciën en voor het Rijk heeft meer vertrek dan vestiging in meerdere of mindere mate de natuurlijke vermeerdering tegengewerkt.

Wat de toeneming der bevolking in de verschillende groepen van gemeenten betreft, wijzen de cijfers, als men de gemeenten met 50—100 000 inwoners uitzondert, op eene geringere toeneming naarmate de gemeenten kleiner worden. Voor de 4 grootste gemeenten was het bevolkingscijfer in 1920 bijna $4\frac{1}{2}$ maal dat van 1830. In de daarop volgende groep is de bevolking ruim 3 maal groter geworden en in die der gemeenten met 20 000 tot 50 000 inwoners $\frac{3}{4}$ maal, terwijl in de kleinere gemeenten de toeneming slechts 2 maal zoo groot is geweest. Uit de cijfers van de tabel op blz. 22 is gebleken, dat de gemeenten met 5 001—20 000 inwoners bij de opvolgende volkstellingen vrij constant circa 30 % der Rijksbevolking bevatten, waaruit volgt, dat de toeneming der bevolking van die gemeenten ongeveer even groot is geweest als die van het Rijk, dus ongeveer 163 %, zoodat, in verband met de bovenbedoelde verdubbeling, de bevolking der gemeenten met 5 000 of minder inwoners slechts van 100 in 1830 op ruim 156 in 1920 zou zijn gestegen. De bevolking der drie groepen van voornaamste gemeenten heeft zich dus voornamelijk ten koste der allerkleinste gemeenten vermeerderd.

Uit de cijfers van de totale toeneming der bevolking van ons land blijkt verder, dat in alle provinciën, hoewel in ongelijke mate, de mannelijke bevolking sterker is toegenomen dan de vrouwelijke. Dit verschijnsel wordt toegelicht in de volgende paragraaf, omtrent de verhouding der geslachten bij de opvolgende volkstellingen.

In hoeverre ons land, vergeleken bij andere landen van Europa, eene grootere of kleinere bevolkingstoename heeft, kan blijken uit onderstaande tabel. Wat de toeneming in de geheele periode betreft, bedenke men dat de tijdperken waarover de gegevens loopen niet gelijk zijn. Voor het laatste decennium kon voor een aantal landen de bevolkingstoename niet worden berekend, uithoofde der meestal belangrijke grenswijzigingen die zij na den oorlog moesten ondergaan, zonder dat met juistheid de overgegangene bevolkingen bekend waren. Voor die landen is voor dat decennium een * ingevuld; van zelf kon daardoor ook de gemiddelde toeneming voor de geheele periode tot 1920 niet worden berekend.

Gemiddelde jaarlijksche toeneming per duizend der bevolking.

Accroissement annuel moyen par mille de la population dans les différents pays de l'Europe.

LANDEN. Pays.	1910 tot 1920.	1900 tot 1910.	In de periode		LANDEN. Pays.	1910 tot 1920.	1900 tot 1910.	In de periode		
			Dans la periode	Dans la periode				Dans la periode	Dans la periode	
			tot 1910.	tot 1920.				tot 1910.	tot 1920.	
Pruisen . .	*	15.4	1816—1910	14.5	Hongarije . .	*	8.2	1850—1910	7.7	
Bulgarije . .	*	14.8	1881—1910	26.9	Servië . . .	*	15.6	1834—1910	18.7	
Duitschland .	*	14.2	1871—1910	11.3	Zweden . . .	6.7	7.3	1800—1910	7.8	
Nederland .	14.4	13.9	1830—1909	10.1	10.7	Italië . . .	*	6.4	1861—1911	9.4
Saksen . . .	— 0.9	13.5	1832—1910	14.6	12.8	Noorwegen .	11.1	6.6	1801—1910	9.1
Zwitserland .	3.5	12.5	1837—1910	7.3	7.0	Schotland . .	2.5	6.2	1801—1911	10.0
Denemarken .	*	11.9	1801—1911	10.0	*	Spanje . . .	6.7	6.9	1797—1910	6.0
Wurtemberg .	5.4	11.7	1812—1910	5.8	5.8	Frankrijk . .	— 3.9	1.9	1801—1911	1.7
Beieren . . .	4.8	11.0	1818—1910	6.7	6.6	Ierland . . .	2.4	— 1.7	1801—1911	— 1.6
Engeland . .	4.9	10.4	1801—1911	13.8	13.3	Finland . . .	7.7	13.9	1800—1900	11.9
België . . .	— 2.5	10.4	1916—1910	9.4	8.5	Rusland . . .	*	*	1851—1897	11.3
Oostenrijk .	*	8.9	1830—1910	7.6	*	Rumenië . . .	*	15.1	1852—1899	11.2
Griekenland .	*	7.9	1832—1907	17.6	*	Portugal . . .	1.3	8.6	1841—1910	6.7

§ 4. Indeeling der bevolking naar het geslacht.

Op 1 000 personen van het mannelijk geslacht komen vrouwen.

Nombre des femmes sur 1 000 hommes.

Provinciën en groepen van gemeenten.	1 Jan. 1830.	1 Jan. 1840.	19 Nov. 1849.	31 Dec. 1859.	1 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.
Noordbrabant	1 014	1 008	1 012	1 009	1 002	992	992	1 000	1 003	990
Gelderland	995	994	993	987	985	980	979	984	983	982
Zuidholland	1 093	1 091	1 095	1 090	1 089	1 076	1 080	1 073	1 057	1 042
Noordholland	1 132	1 121	1 102	1 090	1 082	1 069	1 070	1 068	1 063	1 048
Zeeland	1 047	1 043	1 033	1 040	1 037	1 037	1 027	1 023	1 014	1 008
Utrecht	1 038	1 046	1 052	1 042	1 044	1 037	1 025	1 033	1 042	1 033
Friesland	1 030	1 044	1 031	1 011	1 018	1 014	1 013	1 005	991	996
Overijssel	977	1 001	989	974	966	961	964	969	974	974
Groningen	1 029	1 035	1 045	1 028	1 030	1 028	1 032	1 027	1 022	1 009
Drente	963	972	958	939	935	935	903	907	924	944
Limburg	1 011	975	983	979	975	979	973	975	968	961
Hot Rijk	1 045	1 045	1 040	1 031	1 029	1 023	1 024	1 025	1 021	1 013
Gemeenten met: meer dan 100 000 inw.	1 219	1 204	1 201	1 190	1 181	1 151	1 141	1 125	1 106	1 086
50 001—100 000 "	1 112	1 073	1 133	1 125	1 133	1 123	1 056	1 115	1 105	1 075
20 001—50 000 "	1 040	1 041	1 074	1 029	1 034	1 032	1 035	1 041	1 089	1 012
5 001—20 000 "	1 007	1 019	1 027	1 004	1 001	995	989	988	988	990
5 000 en minder "	1 000	1 000	971	982	977	985	985	961	937	961

Drie omstandigheden trekken bij de beschouwing dezer cijfers de aandacht. In de eerste plaats het vrouwenoverschot, dat bij de Rijksbevolking bij alle volkstellingen valt waar te nemen; ten tweede de belangrijke verschillen tusschen de provinciën onderling en tusschen de verschillende groepen van gemeenten en in de derde plaats de daling in het vrouwenoverschot sedert 1840, die voor enkele provinciën en voor alle groepen van gemeenten is doorgestaan tot 1920, terwijl voor andere provinciën en voor het Rijk van 1879—1899 weder eene geringe stijging is waar te nemen, die in de laatste 2 perioden weder in eene daling overgaat.

Niettegenstaande er bij de geboorten steeds een constant jongensoverschot te constateren valt, zijn toch bij de totale bevolking de vrouwen in de meerderheid.

Geboren werden:

van 1840—1849	537 555	jongens en	504 291	meisjes.
" 1850—1859	584 096	" "	548 800	"
" 1860—1869	619 945	" "	586 870	"
" 1870—1879	703 472	" "	668 239	"
" 1880—1889	757 399	" "	718 331	"
" 1890—1899	804 836	" "	765 493	"
" 1900—1909	870 365	" "	826 809	"
" 1910—1920	973 345	" "	920 894	"

Er stierven:

in 1840—1849	430 099	mannen en	409 207	vrouwen.
" 1850—1859	442 419	" "	428 470	"
" 1860—1869	436 608	" "	424 477	"
" 1870—1879	472 414	" "	450 658	"
" 1880—1889	469 793	" "	440 245	"
" 1890—1899	461 727	" "	433 305	"
" 1900—1909	440 545	" "	417 581	"
" 1910—1920	473 467	" "	452 077	"

Hieruit volgt, dat, indien geen migratiebeweging had plaats gevonden, de bevolking had moeten vermeerderen met ¹⁾:

in 1840—1849	107 456	mannen en	95 084	vrouwen.
" 1850—1859	141 677	" "	120 330	"
" 1860—1869	183 337	" "	162 393	"
" 1870—1879	231 058	" "	217 581	"
" 1880—1889	287 606	" "	278 086	"
" 1890—1899	343 109	" "	332 188	"
" 1900—1909	429 820	" "	409 228	"
" 1910—1920	499 878	" "	468 817	"

In totaal dus met 2.223.941 mannen en 2.083.707 vrouwen.

Uit deze cijfers volgt, dat, al is de sterfte der vrouwen belangrijk minder dan die der mannen, die mindere sterfte het jongenoverschot bij de geboorten niet te niet doet. Had er geen vertrek boven vestiging plaats gehad bij de beide geslachten, dan zou het vrouwenoverschot van 1840 ad 58.551 plaats hebben moeten maken in 1920 voor een mannenoverschot van 81.683. Hieruit laat zich nu gemakkelijk berekenen dat sedert 1840 het vertrek boven vestiging voor de beide geslachten is geweest: 214.683 mannen en 88.210 vrouwen, een plus derhalve van 126.473 mannen, wat heeft veroorzaakt, dat ook in 1920 nog een vrouwenoverschot is blijven bestaan.

Wat de sterfte aangaat, deze was in totaal gemiddeld per 1000 inwoners:

1840/9	26.56	1880/9	21.27
1850/9	25.49	1890/9	18.67
1860/9	24.80	1900/9	15.69
1870/9	24.49	1910/20	13.25

Een teruggang dus van 1840/9 tot 1910/1920 van ruim $13\frac{1}{4}$ ‰ der gemiddelde bevolking, wat wil zeggen dat de sterfte in de laatste 11-jarige periode gemiddeld de helft was van die in de periode 1840/9.

Omtrent de sterfteverhoudingen van mannen en vrouwen verspreiden de volgende cijfers licht.

Op 1000 van ieder geslacht stierven in de onderstaande perioden per jaar:

	Mannen.	Vrouwen.	Vershil.
1840/9	27.74	25.68	2.06
1850/9	26.23	24.94	1.29
1860/9	25.40	24.22	1.18
1870/9	25.28	23.57	1.71
1880/9	22.19	20.39	1.80
1890/9	19.36	17.87	1.49
1900/9	16.24	15.12	1.12
1910/20	13.73	12.95	0.78

Het verschil tusschen de sterftequotienten der beide geslachten wordt, zij het dan niet regelmatig, minder. Het naderen van de vrouwensterfte tot die der mannen moet dan ook medegewerkt hebben, om het aandeel der vrouwen in de bevolking te verminderen.

De soms belangrijke verschillen, die er bestaan tusschen de provinciën onderling, maar vooral tusschen de groepen van gemeenten in de numerieke verhoudingen der beide geslachten, zullen wel vooral moeten gezocht worden in de grootere deelneming der vrouwen, in vergelijking met de mannen, aan den trek van het platteland en vooral uit de groep der kleinste gemeenten naar de grootere bevolkingscentra. In provinciën toch met een groot aandeel der

¹⁾ Voor den invloed, dien de migratie zelve op geboorten en sterfte uitoefent, vergelijkte men blz. 30.

plattlandsbevolking is het relatieve aantal vrouwen in den regel gering. De volgende cijfers geven daarvan een bewijs voor zooveel betreft de laatste volkstelling:

PROVINCIËN.	Aantal vrouwen op 1 000 mannen.	Aandeel der bevolking in gemeenten met minder dan 10 000 zielen.
Noordbrabant	990	63 ‰
Gelderland	982	50 "
Zuidholland	1 042	28 "
Noordholland	1 018	24 "
Zeeland	1 008	83 "
Utrecht	1 033	42 "
Friesland	996	38 "
Overijssel	974	46 "
Groningen	1 009	51 "
Drente	964	55 "
Limborg	961	59 "
Het Rijk	1 013	41 "

Dat Zeeland bij een zeer groot percentage der bevolking in gemeenten met minder dan 10 000 inwoners toch geen zeer laag aantal vrouwen vertoont, kan wellicht gevolg zijn daarvan, dat Zeeland een groot aantal stedelijke gemeenten beneden 10 000 inwoners telt, die vermoedelijk zelve de dienstboden van het Zeeuwsche platteland trekken en daardoor de provincie in totaal normaal doen blijven. De stedelijke gemeenten Aardenburg, Brouwershaven, Goes, Hulst, Oostburg, Sluis, Terneuzen, Tolen en Zierikzee, alle ver beneden 10 000 inwoners, tellen samen 19 338 mannen en 20 821 vrouwen, of 1 077 vrouwen op 1 000 mannen. In Friesland is juist het tegenovergestelde het geval, omdat daar een groot gedeelte plattlandsbevolking in gemeenten met meer dan 10 000 zielen woont, n.l.: Achtkarspelen, Dantumadeel, Leeuwarderadeel, Menaldumadeel, Ooststellingwerf, Opsterland, Schoterland, Smallingerland, Tietjerksteradeel, Weststellingwerf, Wonseradeel, Wijmbritseradeel met 87 274 mannen tegen 83 707 vrouwen of 958 vrouwen op 1 000 mannen.

Ook voor Gelderland is dit laatste waar ten opzichte van Aalten, Barneveld, Berg, Ede, Epe, Voorst en Winterswijk, die samen eene bevolking tellen van 36 370 mannen en 34 125 vrouwen of slechts 938 vrouwen op 1 000 mannen.

Het zeer lage cijfer van het vrouwenoverschot van Drente is eensdeels het gevolg van het groot aantal mannen in gestichten, 5 350 mannen tegen 2 682 vrouwen, zonder welke het aantal vrouwen op 1 000 mannen 966 zou hebben bedragen, anderdeels van dezelfde omstandigheid die de cijfers van Friesland en Gelderland hebben verlaagd, n.l. omdat de plattlandsgemeenten Emmen, Hoogeveen en Odoorn, meer dan 10 000 inwoners tellend, samen hebben 34 156 mannen tegen 32 813 vrouwen, of 961 vrouwen op 1 000 mannen.

Na het bovenstaande behoeven de groote verschillen, die tusschen de groepen van gemeenten in afdalende volgorde bestaan, niet nader te worden toegelicht. Alleen zij hier gewezen op de groote daling die in de gemeenten boven 50 000 zielen in de beide laatste perioden, maar vooral in de laatste periode heeft plaats gehad. Dit zal vermoedelijk wel het gevolg zijn van het verminderen van het aantal personen, dat inwonende dienstboden houdt. In 1899 hielden per 1 000 huisgezinnen 51 gezinnen vrouwelijke dienstboden van 21—65 jaar en mannelijke beneden 65 jaar; in 1909 was dit aantal 49 en in 1920: 44. Aan de daling in het laatste tijdperk hebben ook en in belangrijke mate de gemeenten van 20 001—50 000 inwoners deel genomen; met de daling in de steden gaat een stijging van het vrouwenaandeel in de bevolking van het platteland gepaard, hoewel toch ook de mannensterfte op het platteland meer is verminderd dan die der vrouw; er moet dus hier wel aan den minderen trek der vrouwen van het platteland (dienstboden) gedacht worden.

In de meeste Europeesche landen doen zich dezelfde verschijnselen betreffende de geslachtsverhoudingen voor, n.l. bijna overal meer vrouwen dan mannen en eveneens soms een verminderend vrouwenaandeel; de sterke stijging van het betrekkelijk aantal vrouwen in de laatste 10-jarige periode in de meeste landen, die aan den wereldoorlog hebben deelgenomen, is het natuurlijk gevolg van het sneuvelen in dien oorlog van een groot aantal mannen.

Bij landen buiten Europa zijn veelal de mannen in de meerderheid, wat wijst op een grooter vertrek van mannen uit Europa naar overzeesche gewesten, hetgeen juist de oorzaak is van de vrouwenoverschotten in de Europeesche landen.

Hieronder volgen eenige cijfers:

Aantal vrouwen op 1000 mannen.
Nombres des femmes sur 1000 hommes.

	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.	
Duitschland	1890	1040	1900	1032	1910	1026	1920	1100
Oostenrijk	1890	1044	1900	1035	1910	1036	1920	1085
Hongarije	1890	1018	1900	1011	1910	1019	1920	1061
Frankrijk	1886	1007	1896	1022	1906	1034	1921	*
België	1890	1005	1900	1013	1910	1017	1920	1032
Zwitserland	1888	1056	1900	1035	1910	1031	1920	1076
Denemarken	1890	1051	1901	1052	1911	1061	1921	1053
Zweden	1890	1065	1900	1049	1910	1046	1921	1037
Noorwegen	1891	1073	1900	1064	1910	1069	1920	1068
Engeland en Wales	1891	1064	1901	1068	1911	1068	1921	1095
Schotland	1891	1072	1901	1057	1911	1063	1921	1080
Ierland	1891	1029	1901	1021	1911	1004	1921	974
Spanje	1887	1040	1900	1048	1910	1023	1920	1063
Portugal	1890	1078	1900	1090	1911	1107	1920	1112
Servië	1890	948	1900	946	1910	938	1921	1039
Bulgarije	1888	965	1900	961	1910	966	1920	996
Rumenië	1894	964	1899	968	1912	979	1915	975
Rusland	1870	1011	1897	1011	—	—	1920	1218
Vereenigde Staten	1890	953	1900	954	1910	943	1920	961
Britsch Indië	1891	958	1901	963	1911	953	1921	945
Japan	1891	980	1898	983	1908	971	1920	996
Australië	1889	893	1901	907	1911	928	1921	967
Canada	1891	963	1901	952	1911	886	1921	940
Nederland	1889	1024	1899	1025	1909	1021	1920	1013

§ 5. Dichtheid der bevolking.

Voor de berekening der bevolkingsdichtheid moesten sommige oppervlakte-cijfers, in 1909 zoo juist mogelijk vastgesteld (zie de inleiding bij de Negende Volkstelling, blz. 49), weder eenige wijzigingen ondergaan, tengevolge van grenswijzigingen van gemeenten, indijking, drooglegging, afspoeling enz. Deze wijzigingen werden weder door het Departement van Financiën verstrekt, waarbij bleek, dat ook nog enkele veranderingen noodig werden tengevolge van juistere latere meting. In de achterstaande tabel worden die gewijzigde cijfers vermeld; in het cijfer van kolom 3 dier tabel is geen wijziging gebracht, omdat dit cijfer planimetrisch is berekend en wijzigingen binnen de grenzen van den geheelen omtrek geen invloed op dien omtrek uitoefenen en dus geen verandering in de oppervlakte veroorzaken.

Voor de provinciën, de groepen van gemeenten en voor het Rijk volgen hier de verschillende resultaten.

Provinciën en groepen van gemeenten. Provinces et groupes de communes.	Bevolking op 31 Dec. 1920. Population au 31 déc. 1920.	Oppervlakte. Superficie.			Dichtheid p. K.M ² . Densité p. kilom. carré.		
		Totaal. Total.	Met Avec	Zonder Sans	Berekend met de cijfers uit Calculée d'après les chiffres de		
			tot de gemeente behoorende wateren. les eaux appartenant aux communes.		kolom 3. col. 3.	kolom 4. col. 4.	kolom 5. col. 5.
1	2	3	4	5	6	7	8
Noordbrabant	733 936	H.A.	H.A.	H.A.		143.94	147.57
Gelderland	729 688		508 986	502 455		143.86	145.22
Zuidholland	1 678 670		313 257	298 322		535.88	572.30
Noordholland	1 298 051		279 518	275 949		446.39	470.39
Zeeland	245 117		272 999	183 175		89.81	133.82
Utrecht	342 322		138 576	136 334		247.08	251.02
Friesland	382 876		332 268	322 260		115.23	118.81
Overijssel	438 818		341 164	335 518		128.62	130.79
Groningen	365 586		236 376	228 329		154.66	160.11
Drente	209 718		266 543	266 202		78.68	78.78
Limburg	440 364		220 574	219 446		199.64	200.67
Het Rijk	1) 6 865 314	4 082 871	3 420 166	3 260 331	168.17	200.73	210.57
Gemeenten met meer dan 100 000 inw.	1 658 994		20 232	19 543		8 199.85	8 488.94
50 001—100 000 "	543 841		28 862	27 816		1 884.28	1 955.14
20 001—50 000 "	930 249		205 715	198 602		452.20	468.40
5 001—20 000 "	1 993 661		1 350 374	1 313 120		147.64	151.82
5 000 en minder "	1 738 401		1 814 983	1 701 250		96.33	102.77

Waar in deze § verder van oppervlakte wordt melding gemaakt, wordt bedoeld die van kolom 5 van bovenstaande tabel.

De oppervlakten der verschillende provinciën loopen zeer uiteen, tusschen 136 334 H.A. voor Utrecht en 502 455 H.A. voor Gelderland. Het procentsgewijze aandeel der bevolking en der oppervlakte van iedere provincie in het Rijkstotaal, alsmede de uitgestrektheid grond, gemiddeld per inwoner, worden hieronder vermeld.

Provinciën en groepen van gemeenten. Provinces et groupes de communes.	Bevolking in % der Rijksbevolking. Population en % de la popul. du Royaume.	Oppervlakte in % der Rijksoppervlakte. Superficie en % de la sup. du Royaume.	Oppervlakte per inwoner in H.A. Superficie par habitant en H.
Noordbrabant	10.69	15.26	0.68
Gelderland	10.60	15.41	0.68
Zuidholland	24.45	8.99	0.18
Noordholland	18.92	8.47	0.21
Zeeland	3.75	5.62	0.75
Utrecht	4.99	4.18	0.40
Friesland	5.58	9.88	0.84
Overijssel	6.39	10.29	0.76
Groningen	5.33	7.00	0.62
Drente	3.06	8.17	1.27
Limburg	6.42	6.73	0.50
Het Rijk	100.—	100.—	0.48
Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners	24.17	0.60	0.01 ²
50 001—100 000 "	7.92	0.85	0.05
20 001—50 000 "	13.55	6.09	0.21
5 001—20 000 "	29.04	40.28	0.66
5 000 en minder "	25.32	52.18	0.97

1) Met inbegrip van 168 personen zonder vaste woonplaats.

De cijfers der bevolkingsdichtheid voor de verschillende deelen des Rijks houden uit den aard der zaak verband met de aandeelen, welke de bevolking dier deelen in de Rijksbevolking innemen. Noordbrabant en Gelderland hebben ongeveer een gelijke bevolkingsdichtheid, zoodat de verhouding der bevolkingscijfers en der oppervlaktecijfers dan ook ongeveer gelijk is, n.l. bevolkingscijfers: 1 : 0.99 en oppervlaktecijfers: 1 : 1.03.

Ofschoon, zooals uit het vorenstaande is af te leiden, de cijfers omtrent de oppervlakte van iedere gemeente en daarmee die van de provinciën en van het Rijk, bij vroegere volkstellingen verzameld, niet geheel juist zijn te achten, zijn de verschillen niet van dien aard, dat zij op de berekende dichtheidcijfers van grooten invloed zijn en is het dus niet van belang ontbloeit om de toeneming dier bevolkingsdichtheid na te gaan. Allereerst volgt hier een overzicht voor het geheele Rijk en daarna voor de verschillende provinciën.

Oppervlakte en dichtheid der bevolking des Rijks bij de opvolgende volkstellingen.
Superficie et densité de la population.

Tijdstippen der Volkstellingen. <i>Epoques des recensements.</i>	Uitgestrektheid. <i>Superficie.</i>		Aantal zielen per <i>Nombre d'habitants sur</i>		Toeneming der dichtheid. <i>accroissement de la densité.</i>
	Hectaron.	□ googr. mijlen. <i>lieues géogr. carrées.</i>	□ K.M. <i>1 Kilom. carré.</i>	□ googr. mlj. <i>1 lieue géogr. carrée.</i>	
1 Januari 1830	3 258 928	594.01	80.2	4 400	100.—
1 " 1840	3 258 928	594.01	87.8	4 816	109.46
19 November 1849	3 258 928	594.01	93.8	5 146	116.96
31 December 1859	3 288 998	598.56	100.8	5 528	125.69
1 " 1869	3 287 486	599.21	108.9	5 974	135.79
31 " 1879	3 299 992	601.48	121.6	6 671	151.62
31 " 1889	3 253 827	593.06	138.6	7 607	172.81
31 " 1899	3 307 862	602.93	154.3	8 466	192.39
31 " 1909	1) 3 260 025	594.21	179.7	9 859	224.07
31 " 1920	1) 3 260 331	594.27	210.6	11 553	262.59

Dat de toeneming der totale bevolkingsdichtheid ongeveer gelijken tred heeft gehouden met de toeneming der bevolking zelve, van 100 in 1830 op 262.69 in 1920, schijnt geen toelichting te behoeven, waar het grondgebied in den loop der jaren slechts eene geringe vermeerdering heeft ondergaan door indijkingen, droogleggingen en dergelijke (de Haarlemmermeer tusschen 1859 en 1869, de Anna Paulownapolder en de IJpolder tusschen 1869 en 1879).

De bevolkingsdichtheid in de verschillende provinciën bij de opvolgende volkstellingen blijkt uit het volgende overzicht.

Dichtheid der bevolking. (Aantal zielen per □ K.M.)
Densité de la population (Nombre d'habitants sur 1 Kilom. carré.)

PROVINCIËN. <i>Provinces.</i>	1 Jan. 1830.	1 Jan. 1840.	19 Nov. 1849.	31 Dec. 1859.	1 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.
Noordbrabant	68.3	74.0	77.6	79.5	83.6	91.0	104.9	108.1	125.3	147.6
Gelderland	61.1	68.2	73.1	79.4	85.1	91.9	103.8	111.3	127.3	145.2
Zuidholland	158.1	173.3	185.6	207.1	228.1	265.9	315.4	380.3	474.5	572.3
Noordholland	166.0	177.7	191.3	191.7	212.6	245.6	300.9	346.5	401.1	470.4
Zeeland	82.8	91.3	96.7	94.2	100.6	105.7	112.7	120.5	126.9	133.8
Utrecht	96.5	105.8	108.9	115.6	125.4	138.5	159.6	181.9	211.6	251.0
Friesland	62.7	69.7	75.7	83.8	89.3	99.3	101.5	102.6	111.7	118.8
Overijssel	53.0	58.5	63.6	70.8	76.0	81.7	89.0	99.6	114.1	130.8
Groningen	67.3	75.1	80.5	90.6	98.3	110.2	116.4	127.1	143.7	160.1
Drente	24.0	27.3	31.1	35.8	39.7	44.6	49.3	55.8	65.1	78.8
Limburg	83.9	89.2	93.1	97.8	101.5	108.6	116.1	127.9	151.3	200.7
Het Rijk	80.2	87.8	93.8	100.8	108.9	121.6	138.6	154.3	179.7	210.6

1) Totaal van de oppervlakten der gemeenten zonder de uitgestrektheid der daartoe behoorende groote wateren.

Toeneming der bevolkingsdichtheid (die van 1830 = 100 gesteld.)
Accroissement de la densité de la population (celle de 1830 pris = 100).

PROVINCIËN.	1 Jan. 1830.	1 Jan. 1840.	19 Nov. 1849.	31 Dec. 1859.	1 Dec. 1869.	31 Dec. 1879.	31 Dec. 1889.	31 Dec. 1899.	31 Dec. 1909.	31 Dec. 1920.	Toeneming der bevolking 1830—1920.
Noordbrabant	100	108.36	113.62	116.40	122.40	133.24	153.59	158.27	183.45	216.11	210.39
Gelderland	100	111.62	119.64	129.95	139.28	150.41	169.89	182.16	208.35	237.66	235.54
Zuidholland	100	109.62	117.39	130.99	144.28	168.18	199.50	240.54	300.13	361.99	349.70
Noordholland	100	107.05	115.24	115.48	128.07	147.95	181.26	208.74	241.54	283.37	313.55
Zeeland	100	110.27	116.79	113.77	121.50	127.66	136.11	145.53	153.26	161.60	178.05
Utrecht	100	109.64	112.85	119.79	129.95	143.52	165.39	188.50	219.28	260.10	258.64
Friesland	100	111.16	120.73	133.65	142.42	158.37	161.88	163.64	178.15	189.48	186.85
Overijssel	100	110.38	120.—	133.58	143.40	154.15	167.92	187.92	215.28	246.98	244.73
Groningen	100	111.59	119.61	134.62	146.06	163.74	172.95	188.85	213.52	237.89	232.11
Drente	100	113.75	129.58	149.17	165.42	185.83	205.42	232.50	271.25	328.33	328.36
Limburg	100	106.32	110.97	116.57	120.98	129.44	138.38	152.44	180.35	239.21	236.98
Het Rijk	100	109.48	116.96	125.69	135.79	151.62	172.81	192.39	223.31	262.59	262.69

Aangezien voor 1909 en 1920 mag worden geacht, dat de oppervlaktecijfers en daarmee die der bevolkingsdichtheid met de werkelijkheid overeenstemmen en tevens mag worden verondersteld, dat de dichtheidcijfers voor 1830 berekend, waaraan ten grondslag liggen de oppervlaktecijfers, bij de invoering van het Kadaster verkregen, mede juist zijn, moet door vergelijking der beide laatste kolommen van bovenstaande tabel kunnen blijken, welke provinciën in den loop der tijden aan uitgestrektheid hebben gewonnen of verloren. Immers ware het grondgebied gelijk gebleven, dan zou de bevolkingsdichtheid en de bevolking zelve in gelijke mate moeten zijn toegenomen.

Waar de bevolkingsdichtheid sterker is toegenomen dan de bevolking, moet de uitgestrektheid zijn verminderd en omgekeerd. In totaal heeft ons land dus aan grondgebied sedert 1830 gewonnen (inpoldering, drooglegging, indijking, aanslibbing).

Uit de oppervlaktecijfers der gemeenten is het volgend overzicht samengesteld:

Aantal gemeenten met eene oppervlakte van minder dan 100 H.A.	8
" " " " " "	101— 500 " 72
" " " " " "	501— 1 000 " 205
" " " " " "	1 001— 2 000 " 321
" " " " " "	2 001— 3 000 " 169
" " " " " "	3 001— 4 000 " 100
" " " " " "	4 001— 5 000 " 64
" " " " " "	5 001— 6 000 " 41
" " " " " "	6 001— 7 000 " 32
" " " " " "	7 001— 8 000 " 21
" " " " " "	8 001— 9 000 " 17
" " " " " "	9 001—10 000 " 11
" " " " " "	10 001—15 000 " 32
" " " " " "	15 001—20 000 " 10
" " " " " "	20 001—25 000 " 4
" " " " " "	25 001—30 000 " 1
" " " " " "	30 000 en meer " 2

De kleine gemeenten met minder dan 100 H.A. waren: Ammerstol (64), Dokkum (33), Nieuwpoort (54), Ravenstein (20), Schoonhoven (86), Urk (81), Valkenburg (L.) (46), Stad-Vollenhove (25).

De gemeenten met meer dan 20 000 H.A. oppervlakte waren Apeldoorn (33 972), Ede (32 927), Emmen (29 089), Ermelo (20 918), Ooststellingwerf (22 535), Weststellingwerf (22 822) en Opsterland (23 058).

De bevolkingsdichtheid liep in de verschillende gemeenten uiteen tusschen 11.16 inwoners per K.M². voor Vlieland en 14 062.65 voor Amsterdam.

De volgende cijfers geven een overzicht van de verdeling van het aantal gemeenten naar de bevolkingsdichtheid.

Aantal gemeenten met een bevolkingsdichtheid per K.M².:

Nombre de communes avec une densité par Kilom. carré de:

van minder dan 50	64	van 800— 900	4
" 50—100	410	" 900— 1 000	3
" 100—200	360	" 1 000— 1 500	24
" 200—300	86	" 1 500— 2 000	8
" 300—400	53	" 2 000— 3 000	16
" 400—500	26	" 3 000— 4 000	3
" 500—600	19	" 4 000— 5 000	3
" 600—700	8	" 5 000—10 000	8
" 700—800	11	van meer dan 10 000	4

Een meer aanschouwelijk beeld van de toeneming der bevolkingsdichtheid kan nog worden verkregen door de volgende mededeeling. Indien de bevolking van Nederland over het geheele Rijk zoodanig werd verspreid, dat de afstand, die de individuen van hun naaste burenscheidt, overal gelijk was, dan zou deze afstand sedert 1830 bij de verschillende volkstellingen zijn geweest 120, 115, 111, 107, 103, 97, 91, 87, 80 en 74 Meter ¹⁾. In de 9 groepen van gemeenten bedroegen die afstanden in 1920 met de kleinste gemeenten beginnend: 143, 123, 110, 103, 92, 81, 50, 24 en 12 M. Voor Amsterdam was het 9.7 M., voor Rotterdam bijna 16 M., voor 's-Gravenhage 13.5 M. en voor Utrecht 16 M.

Omtrent de dichtheid der bevolking omstreeks 1890, 1900, 1910 en 1920 en de toeneming daarvan in die drie decennia in vreemde staten volgen onderstaande gegevens, waaruit blijkt dat Nederland in de rij der Europeesche Staten, gerangschikt naar de grootte der bevolkingsdichtheid, steeds de derde plaats heeft ingenomen:

Inwoners per K.M².

Nombre d'habitants par Kilom. carré.

	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.
België	1890 206.1	1900 227.2	1911 252.0	1920 251.4
Engeland en Wales.	1891 192.1	1901 215.4	1911 238.6	1921 250.6
Nederland	1889 136.0	1899 154.3	1909 179.7	1920 200.7
Italië	1881 96.1	1901 109.6	1911 121.0	1921 124.2
Duitschland	1890 91.4	1900 104.2	1910 120.0	1919 126.8

¹⁾ Ter berekening dezer cijfers is voor elk der tijdstippen de oppervlakte van Nederland verdeeld in evenveel aan elkander grenzende regelmatige zeshoeken als het Rijk inwoners telt. Indien dan op een der middelpunten van den ingeschreven cirkel een inwoner wordt geplaatst, is de afstand, die elk inwoner van zijn naasten buurscheidt, gelijk aan twee maal de straal van den ingeschreven cirkel. Uit de berekende oppervlakte dier zeshoeken laat zich de lengte van den straal gemakkelijk afleiden.

Inwoners per K.M². (vervolg).

Nombre d'habitants par Kilom. carré (suite).

	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.
Oostenrijk	1890 79.6	1900 87.2	1910 95.2	1920 77.5
Zwitserland	1888 73.2	1900 82.8	1910 91.1	1920 94.1
Frankrijk	1896 71.8	1901 72.6	1910 73.8	1921 71.2
Denemarken	1890 55.8	1901 62.9	1910 70.8	1921 76.0
Hongarije	1890 53.7	1900 59.3	1910 64.2	1920 86.1
Portugal	1890 54.8	1900 58.9	1911 64.8	1920 65.6
Schotland	1891 52.2	1901 58.0	1911 60.4	1921 61.0
Servië	1890 44.7	1900 51.6	1910 60.3	1921 45.3
Ierland	1891 57.3	1901 52.8	1911 52.3	1921 54.6
Rumenië	1889 38.5	1899 45.4	1912 55.6	1920 54.4
Griekenland	1889 33.8	1896 37.6	1907 41.6	1920 37.5
Spanje	1887 34.8	1900 35.9	1910 39.6	1920 42.2
Zweden	1890 10.8	1900 11.4	1910 12.3	1920 13.2
Noorwegen	1891 6.2	1900 6.9	1910 7.4	1920 8.1
Rusland	1885 4.9	1897 5.9	1910 26.4	1920 22.1

In al deze Staten was in het voorlaatste vermelde tijdvak de dichtheid toegenomen, met uitzondering van Ierland, dat wegens voortdurende emigratie bijna steeds dalend is geweest en wel van 57.3 in 1891 op 52.3 in 1911; in het laatste 10-jarige tijdvak is zij vrij sterk gestegen.

De gebiedswijzigingen van verschillende landen na den oorlog maken de vergelijking van het laatste tijdstip met het vorige veelal moeilijk.

De dichtheid der bevolking van eenige Staten buiten Europa blijkt uit de volgende cijfers:

	Jaar.	Jaar.	Jaar.	Jaar.
Java	1890 182.5	1900 219.4	1905 229.7	1920 266.2
Japan	1891 106.4	1898 111.2	1908 135.3	1920 145.2
Britsch-Indië	1891 71.0	1901 63.6	1911 68.3	1921 68.3
Vereenigde Staten	1890 8.2	1900 8.2	1910 11.9	1920 13.5
Mexico	1893 6.0	1900 6.8	1910 7.6	1921 7.0
Kaap-Kolonie	1891 2.7	1904 3.4	1911 3.5	1921 3.9
Canada	1891 0.5	1901 0.6	1911 0.7	1921 0.9
Australië	1891 0.4	1901 0.5	1911 0.6	1921 0.7

§ 6. Gemiddeld aantal bewoners per huis.

De cijfers omtrent het aantal bewoonde huizen en daarmee de berekende cijfers van de gemiddelde aantallen bewoners per huis, zijn alleen voor de laatste volkstellingen vermeld, omdat het zoo goed als zeker is, dat men omtrent het begrip „huis”, bij de volkstellingen vóór die van 1899, in de onderscheidene deelen des lands niet dezelfde opvatting heeft gehuldigd. Voorzover bekend, is bij de volkstellingen van vóór 1899 steeds de huisnumme-

ring de grondslag der telling geweest, zoodat in sommige gemeenten alle onder één dak gebouwde appartementen, te zamen een huis zijn genoemd, terwijl in andere gemeenten boven- en benedenwoningen, die, ofschoon een gemeenschappelijk dak hebbende, afzonderlijk als huizen zijn geteld, omdat zij eenen afzonderlijken ingang, en dus met elkander geene rechtstreeksche verbinding hadden en elk voorzien waren van een eigen nummer.

Bij de laatste drie volkstellingen was in de voorschriften op dit punt bijzonder de aandacht gevestigd, en het begrip „huis” nauwkeurig begrensd, zoodat mag worden verondersteld, dat toen in de verschillende landsdeelen bij de telling van het aantal huizen eenvormig is gehandeld en als één huis zijn gerekend alle onder een gemeenschappelijk dak gebouwde appartementen, tenzij deze door van den grond af opgetrokken muren van elkander zijn gescheiden, ook al hebben zij een gemeenschappelijken zolder.

Dat echter de cijfers van de achtste volkstelling niet geheel vergelijkbaar zijn met die van de laatste twee volkstellingen, vindt zijn oorzaak in de omstandigheid, dat bij de eerstgenoemde volkstelling de woonhuizen, behorende tot gestichten en instellingen, niet altijd juist zijn vermeld en de gestichtsbevolking van grooten invloed is op het gemiddeld aantal personen per huis. De gestichten zijn daarom thans niet medegerekend.

Veel is ook thans echter uit de cijfers der volgende tabel niet te leeren omtrent de woongelegenheid van ons volk; deze zou eerst eenigszins tot haar recht komen bij de woningstatistiek, die zooals vroeger is medegedeeld (zie blz. 14) thans niet kon worden bewerkt.

Aantal bewoonde huizen en gemiddeld aantal bewoners per huis op 31 December 1909 en 1920.

Nombre de maisons habitées et nombre moyen d'habitants par maison au 31 déc. 1909 et 1920.

PROVINCIEËN EN GROEPEN VAN GEMEENTEN. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Aantal bewoonde huizen. <i>Nombre de maisons habitées.</i>		Aantal bewoners. <i>Nombre d'habitants.</i>		Aantal bewoners per huis. <i>Nombre d'habitants par maison.</i>	
	1909	1920	1909	1920	1909	1920
Noordbrabant	118 423	130 908	592 828	696 163	5.01	5.32
Gelderland	117 188	134 482	620 620	705 691	5.30	5.25
Zuidholland	214 183	253 474	1 357 499	1 639 553	6.34	6.47
Noordholland	156 696	183 119	1 078 792	1 268 685	6.89	6.93
Zeeland	47 298	52 787	229 032	240 810	4.84	4.56
Utrecht	55 786	65 422	281 538	333 608	5.05	5.10
Friesland	80 365	88 023	345 083	370 442	4.29	4.17
Overijssel	74 787	84 717	372 678	428 838	4.98	5.06
Groningen	64 386	72 577	311 865	349 325	4.84	4.95
Drente	33 005	38 806	164 819	201 331	4.99	5.19
Limburg	53 658	69 313	312 334	417 327	5.82	6.02
Het Rijk	1 015 775	1 174 528	5 667 088	6 651 773	5.58	5.67
Gemeenten met						
meer dan 100 000 inwoners	139 817	167 026	1 338 746	1 619 775	9.57	9.70
50 001—100 000 „	60 657	86 497	353 890	519 615	5.83	6.01
20 001—50 000 „	115 252	171 178	598 244	900 253	5.19	5.26
5001—20 000 „	345 674	394 954	1 681 463	1 924 947	4.86	4.87
5000 en minder „	354 375	354 273	1 694 745	1 687 183	4.79	4.76

Uit deze cijfers blijkt, dat, wat betreft de gemiddelde bevolking per huis, de provincie Noordholland bij beide tellingen bovenaan staat. Amsterdam met zijne hooge gebouwen en kazerne-woningen neemt dit hooge cijfer in hoofdzaak voor zijne rekening. Deze gemeente toch telde gemiddeld in 1909 13.44 bewoners per huis en in 1920 14.02; terwijl het overige deel der provincie, waartoe nog vele grootere en kleinere stedelijke gemeenten behooren, resp. slechts 4.56 en 4.62 bewoners per huis telt.

Zoo is het in de provincie Zuidholland voornamelijk de gemeente Rotterdam (met resp. 10.90 en 11.31 personen per bewoond huis) die het cijfer tot 6.34 resp. 6.47 opvoert. De overige groote gemeenten blijven met uitzondering van 's Gravenhage dat nog even boven het gemiddelde der provincie komt: 6.50 en 6.57, alle beneden het gemiddelde: Dordrecht 5.77 en 5.92, Schiedam 5.70 en 6.26, Leiden 5.42 en 5.41, Gouda 4.96 en 4.82 en Delft 4.70 en 5.38 bewoners per huis.

Het betrekkelijk hooge cijfer van Limburg, waar, voorzover de uitkomsten der woningstatistiek daaromtrent in 1909 licht ontstaken, de woningtoestand over het algemeen bijzonder gunstig schijnt te mogen worden genoemd, ligt voor een deel aan den invloed, dien Maastricht uitoefent, met een cijfer van 8.91 en 8.08 personen per bewoond huis, voor een ander deel aan de snellere bevolkingstoename dan die der woongelegenheid, vooral in de mijnstreek.

Wat de overige provinciën betreft, zij hebben lagere of hogere cijfers al naar mate het aandeel der bevolking van het platteland grooter of kleiner is dan dat der steden. Met toeneming van het aandeel dezer eerstgenoemde bevolking daalt het gemiddeld aantal bewoners per huis, zoodat de provinciën Zeeland, Friesland, Overijssel en Drente, waar de plattelandsbevolking in de meerderheid is, lage cijfers vertoonen.

Dat de bevolkingconcentratie in hoofdzaak de oorzaak zal zijn van de hooge cijfers, die de groote steden vertoonen, ligt voor de hand. De snelle toeneming der bevolking leidt tot waardestijging van den voor bouwterrein geschikten grond, welke waardestijging op hare beurt voert tot bouwen in de hoogte in plaats van in de breedte.

In de meeste provinciën, in het Rijk en in op één na alle groepen van gemeenten is het aantal inwoners per huis bij de laatste volkstelling grooter geworden, niettegenstaande zooals later zal blijken, het gemiddelde gezin kleiner is geworden. Dit moet dus van zelf het gevolg zijn van het bouwen van huizen waarin meerdere gezinnen samen wonen (kazerne-huizen, flatwoningen en dergelijken) of, en dit is ontegenzeggelijk het geval, het meer samenwonen van gezinnen in woongelegenheden, die in 1909 nog slechts door één gezin werden bewoond.

§ 7. Indeeling der bevolking naar de wijze van samenwoning.

De volgende staten geven voor de laatste vijf volkstellingen zoo in absolute als in verhoudingscijfers een overzicht van de wijze van samenwoning der bevolking in gezinnen en gestichten, benevens eene opgave van de aantallen afzonderlijk levende personen. Vergelijking, ook met vroegere volkstellingen, was, wegens andere inrichting der statistische gegevens, niet mogelijk.

Indeeling der bevolking naar wijze van samenwoning. (Absolute cijfers.)
Distribution de la population d'après sa cohabitation. (Chiffres absolus.)

PROVINCIEËN EN GROEPEN VAN GEMEENTEN. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstellingen. <i>Époques des recensements.</i>	Personen behorende tot de gezinnen. <i>Personnes appartenant aux familles.</i>			LEDEN VAN HUISGEZINNEN. <i>Membres des familles.</i>				PERSONEN IN DIENSTBETREKKING. <i>Personnes en service domestique.</i>				Personen afzonderlijk levend. <i>Personnes vivant séparément.</i>		PERSONEN IN INSTELLINGEN. <i>Population d'établissements.</i>				
		Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Hoofden van gezinnen. <i>Chefs de famille.</i>		Kinderen. <i>Enfants.</i>		Personen in dienstbetrekking. <i>Personnes en service domestique.</i>		Overige leden der gezinnen. <i>Autres membres des familles.</i>		Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Bestuurders. <i>Directeurs.</i>	Bevolking voor wie de instellingen zijn bestemd. <i>Population pour laquelle les établissements sont destinés.</i>		Total. <i>Total.</i>	
					Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>				Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>
Noordbrabant	1879	225 621	222 896	448 517	80 544	13 467	117 158	105 937	8 187	15 230	19 732	88 262	2 611	4 110	1 892	5 864	5 326	6 576	6 506
	1889	245 679	243 454	489 133	85 908	14 358	129 795	118 373	9 442	16 877	20 534	93 846	2 569	3 724	4 487	7 539	6 663	9 413	9 276
	1899	266 164	265 557	531 721	92 916	14 602	141 608	130 464	9 516	17 944	22 124	102 547	3 024	4 301	5 340	8 653	8 692	9 755	10 913
	1909	297 063	293 842	590 905	103 669	14 651	163 024	151 408	8 577	17 149	21 793	110 634	4 637	8 849	7 008	9 648	9 480	11 462	14 674
	1920	351 603	344 085	695 688	124 396	13 985	195 581	181 741	6 596	16 233	25 030	132 126	5 108	10 335	9 326	11 553	11 457	13 900	18 436
Gelderland	1879	229 675	224 696	454 371	79 695	11 486	118 643	103 876	9 809	17 289	21 528	92 045	2 264	3 318	1 269	3 651	2 942	4 071	3 794
	1889	251 194	246 712	497 906	86 101	13 254	132 724	116 159	9 749	18 412	22 620	98 887	2 764	3 411	2 418	4 831	3 290	5 742	4 797
	1899	276 916	273 109	550 025	94 404	14 368	147 828	130 396	9 865	19 328	25 379	109 017	3 194	4 132	2 811	5 813	4 390	6 388	6 073
	1909	311 694	305 629	617 323	107 558	15 025	168 344	148 722	8 092	19 677	27 700	122 205	4 352	6 425	3 328	6 526	5 182	7 269	7 767
	1920	354 656	348 050	702 706	128 250	15 964	189 765	168 851	6 299	18 715	30 402	144 520	4 593	7 944	4 510	7 865	6 685	8 855	10 205
Zuidholland	1879	374 014	401 124	775 138	147 021	21 870	197 854	188 811	6 291	12 870	16 282	162 130	5 044	10 165	2 056	7 705	5 003	8 530	6 234
	1889	441 775	476 075	917 850	168 541	26 687	240 903	232 263	6 691	32 476	25 640	184 649	6 297	11 453	3 520	8 383	5 658	9 604	7 957
	1899	534 187	570 912	1 105 099	200 440	30 927	296 643	280 572	6 665	36 033	30 439	217 380	8 769	15 117	3 651	9 791	7 502	10 581	9 640
	1909	653 361	687 020	1 340 381	246 688	34 803	363 861	347 936	5 876	38 218	36 941	266 063	13 478	19 909	4 546	9 381	7 869	10 356	11 440
	1920	796 328	821 405	1 617 733	313 370	40 812	430 238	408 112	3 366	36 508	49 354	335 973	16 481	26 226	6 014	9 154	9 153	9 950	14 371
Noordholland	1879	313 145	336 103	649 248	124 792	18 744	165 085	156 587	6 580	25 932	16 688	134 840	7 247	9 311	1 667	7 918	5 708	8 549	6 744
	1889	384 765	414 086	798 851	148 065	24 147	205 076	196 899	6 691	30 606	24 173	162 434	5 680	8 553	3 145	10 186	6 219	11 330	8 220
	1899	448 812	480 171	928 983	173 843	27 481	243 498	234 036	6 968	31 292	25 503	187 362	8 756	13 987	3 061	10 924	7 936	11 844	9 861
	1909	513 803	545 472	1 059 275	205 839	29 486	272 427	262 263	5 641	31 387	29 896	222 336	12 301	17 425	4 646	10 882	8 022	11 940	11 610
	1920	608 332	632 530	1 240 862	254 024	33 014	307 871	292 983	3 193	28 672	43 244	277 861	16 560	23 433	6 147	9 173	8 153	9 970	13 508
Zeeland	1879	90 855	93 427	184 282	33 278	4 681	49 418	46 349	3 053	5 932	5 106	36 465	800	1 819	370	899	791	1 025	1 035
	1889	96 518	98 844	195 362	35 040	4 960	52 830	49 375	3 008	5 853	5 640	38 156	900	1 914	656	852	706	1 108	1 106
	1899	105 249	106 880	212 129	38 850	5 162	57 335	53 980	3 208	5 983	5 856	41 755	1 080	2 019	268	787	662	863	828
	1909	113 073	114 097	227 170	43 244	5 186	61 177	58 026	2 843	5 354	5 809	45 531	1 427	2 360	336	1 006	651	1 157	836
	1920	119 366	119 734	239 100	48 596	5 371	62 270	58 674	1 952	4 563	6 548	51 126	1 410	2 578	509	1 318	756	1 507	1 076
Utrecht	1879	90 590	94 065	184 655	34 136	5 210	46 351	43 132	3 656	7 909	6 447	37 814	1 313	2 026	729	2 122	1 484	2 380	1 955
	1889	104 562	108 366	212 928	38 490	5 986	54 908	51 369	3 827	8 656	7 247	42 355	1 660	2 117	1 332	2 478	1 424	3 357	2 277
	1899	118 582	123 353	241 935	43 182	6 576	64 068	60 430	3 760	9 181	7 572	47 166	2 380	2 868	1 309	2 906	1 836	3 181	2 596
	1909	135 620	141 641	277 261	50 536	7 109	73 933	69 842	3 074	9 810	8 077	54 880	2 980	4 058	1 557	2 778	1 595	3 056	2 874
	1920	162 357	166 717	329 074	63 106	7 996	86 108	81 125	2 076	9 489	11 067	68 107	2 841	5 124	2 223	3 161	2 142	3 530	3 996
Friesland	1879	160 271	161 082	321 353	61 116	8 214	83 070	75 495	6 998	12 874	9 087	64 499	1 136	3 015	475	2 106	1 856	2 285	2 152
	1889	163 390	164 187	327 577	62 861	9 022	84 870	77 263	6 525	12 217	9 134	65 685	1 363	3 165	722	1 879	1 574	2 186	1 989
	1899	166 959	165 353	332 312	65 861	8 466	85 955	77 286	5 987	11 498	9 156	68 103	1 448	3 760	469	1 659	1 812	1 797	2 089
	1909	177 101	173 051	350 152	71 897	7 845	90 515	79 938	5 250	11 223	9 439	74 045	1 448	4 472	497	1 759	1 567	1 880	1 943
	1920	188 280	185 030	373 310	79 145	8 033	94 747	85 467	4 000	10 009	10 388	81 521	1 938	4 705	678	1 607	1 392	1 754	1 923
Overijssel	1879	135 516	130 836	266 352	47 321	6 548	68 397	60 198	6 304	9 083	13 494	55 007	1 191	1 896	705	2 948	1 553	3 274	1 932
	1889	146 706	141 706	288 412	50 744	7 415	74 394	65 843	6 452	9 302	15 116	59 146	1 553	1 899	945	2 107	1 474	2 554	1 972
	1899	165 256	160 424	325 680	57 267	7 893	84 891	76 239	6 182	9 306	16 916	66 986	1 956	2 225	920	2 538	1 938	2 671	2 425
	1909	189 529	184 365	373 894	66 544	8 194	99 589	90 562	5 045	9 829	18 351	76 780	2 330	2 792	839	2 297	1 987	2 465	2 658
	1920	218 176	211 477	429 653	78 633	8 671	114 409	103 937	3 949	8 822	21 135	90 047	2 181	3 043	1 193	1 974	2 052	2 209	3 010
Groningen	1879	122 689	124 517	247 206	45 816	6 754	60 591	57 114	8 397	11 492	7 885	49 157	980	2 530	317	1 009	1 221	1 115	1 432
	1889	131 936	134 990	266 926	48 848	7 815	67 093	63 426	8 283	11 706	7 712	52 043	1 257	2 450	552	1 024	1 120	1 190	1 515
	1899	145 330	147 324	292 654	54 759	7 562	74 547	69 458	8 050	12 386	9 974	57 918	1 496	3 260	401	1 156	1 406	1 278	1 677
	1909	159 346	160 911	320 257	62 294	7 452	82 499	76 011	5 984	11 926	8 569	65 522	1 954	3 676	555	1 160	1 395	1 283	1 827
	1920	178 629	178 030	356 659	72 028	7 974	92 230	83 232	3 307	10 878	11 064	75 046	2 150	4 322	733	1 237	1 290	1 340	1 920
Drente	1879	59 006	56 086	115 092	20 829	2 224	29 729	26 522	3 143	3 951	5 305	23 389	333	435	888	2 058	888	2 486	1 348
	1889	64 796	61 132	125 928	22 762	2 638	32 792	28 946	3 197	3 864	6 045	25 744	528	495	1 351	3 326	377	4 009	1 045
	1899	73 507	69 645	143 152	25 662	3 567	37 998	33 749	3 342	4 055	6 505	28 274	538	683	1 003	4 392	755	4 875	1 275
	1909	85 811	81 585	167 396	30 070	3 373	45 826	40 701	2 848	4 065	7 067	33 446	691	804	268	3 617	922	3 729	1 078
	1920	105 089	100 247	205 336	37 836	3 512	57 526	50 938	2 126	3 979	7 601	41 818	742	1 032					

Indeeling der bevolking naar de wijze van samenwoning. (Verhoudingscijfers tot de bevolking.)
Distribution de la population d'après le mode de cohabitation. (Chiffres relatifs.)

PROVINCIEËN EN GROEPEN VAN GEMEENTEN. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstellingen. <i>Époques des recensements.</i>	Personen behorende tot de gezinnen, op 1000 huisgezinnen. <i>Personnes appartenant aux familles sur 1 000 familles.</i>				LEDEN DER HUISGEZINNEN <i>Membres de famille sur 1 000 habitants de chaque sexe.</i>				Personen in dienstbetrekking. <i>Domestiques.</i>				Personen in gestichten en instellingen op 1000 zielen van elk geslacht. <i>Population des établissements sur 1 000 habitants de chaque sexe.</i>						
		Mannen. <i>Hommes.</i>		Vrouwen. <i>Femmes.</i>		Hoofden van gezinnen. <i>Chefs de famille.</i>		Kinderen. <i>Enfants.</i>		Personen in dienstbetrekking. <i>Domestiques.</i>		Overige leden der gezinnen. <i>Autres membres de famille.</i>		Personen afzonderlijk levend op 1000 zielen van elk geslacht. <i>Personnes vivant séparément sur 1 000 habitants.</i>		Bestuurders. <i>Directeurs.</i>	Bevolking voor wie de instellingen zijn bestemd. <i>Population pour laquelle les établissements sont destinés.</i>		Totaal. <i>Total.</i>	
		Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Totaal. <i>Total.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>		Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	
Noordbrabant	1879	2 400	2 371	4 771	344.06	57.97	500.48	455.97	34.97	65.55	84.29	379.90	11.15	17.69	4.06	25.05	22.92	28.09	28.—	
	1889	2 450	2 428	4 878	335.86	56.56	507.42	466.32	36.91	66.49	80.28	369.70	10.04	14.67	8.80	29.47	26.25	36.80	36.54	
	1899	2 476	2 470	4 946	335.55	52.73	511.30	471.10	34.37	64.79	79.90	370.29	10.92	15.53	6.—	31.25	31.39	35.23	39.41	
	1909	2 510	2 483	4 993	333.20	46.97	523.97	485.33	27.57	54.98	70.04	354.66	14.90	28.37	11.24	31.—	30.39	36.83	47.04	
	1920	2 540	2 486	5 026	337.88	38.23	531.23	496.87	17.92	44.38	67.99	361.22	13.87	28.26	12.71	31.38	31.32	37.76	50.40	
Gelderland	1879	2 519	2 464	4 983	338.28	49.73	503.60	449.77	41.64	74.86	91.38	398.54	9.61	14.37	2.72	15.50	12.74	17.28	16.41	
	1889	2 528	2 483	5 011	332.72	52.30	512.88	458.38	37.67	72.65	87.41	390.22	10.68	13.46	4.72	18.67	12.98	22.19	18.93	
	1899	2 545	2 510	5 055	330.83	51.12	517.83	463.92	32.45	68.77	88.90	387.86	11.19	14.70	4.—	20.36	15.62	22.38	21.61	
	1909	2 542	2 493	5 035	333.54	47.38	522.03	468.97	25.09	62.05	85.90	385.36	13.50	20.26	5.20	20.23	10.24	22.54	24.17	
	1920	2 459	2 413	4 872	349.30	44.02	516.82	465.64	17.16	51.61	82.82	398.54	12.51	21.91	6.18	21.43	18.44	24.12	28.14	
Zuidholland	1879	2 215	2 375	4 590	380.13	52.54	511.56	453.55	16.18	68.01	59.16	389.46	13.04	24.42	2.56	19.92	19.02	22.06	14.98	
	1889	2 263	2 439	4 702	369.24	54.11	527.78	470.94	14.66	65.85	56.17	374.40	13.80	23.22	3.71	18.37	11.47	21.04	16.13	
	1899	2 309	2 468	4 777	363.06	52.21	527.31	483.78	12.07	60.83	55.13	366.97	15.88	25.52	2.56	17.73	12.66	19.17	16.27	
	1909	2 321	2 440	4 761	364.87	48.76	528.19	486.85	8.69	53.48	54.64	372.86	19.94	27.85	3.21	13.87	11.01	15.32	14.60	
	1920	2 248	2 319	4 567	381.26	47.64	523.45	476.35	4.10	42.61	60.05	392.15	20.05	30.61	3.58	11.14	10.68	12.11	16.77	
Noordholland	1879	2 182	2 342	4 524	380.11	53.38	502.83	445.96	20.04	73.85	50.83	384.02	22.07	26.52	2.45	24.12	16.26	26.04	19.21	
	1889	2 234	2 405	4 639	369.59	56.31	511.89	459.13	18.60	71.37	60.34	378.76	14.18	25.42	3.79	25.42	14.50	28.28	19.17	
	1899	2 240	2 397	4 637	369.27	54.95	520.22	468.01	14.89	62.58	54.49	374.67	18.71	26.17	2.94	23.34	15.87	25.30	19.72	
	1909	2 183	2 317	4 500	383.39	51.65	507.42	459.46	10.51	54.95	55.68	389.51	22.91	30.53	4.19	20.26	14.06	22.23	20.33	
	1920	2 119	2 203	4 322	400.67	49.72	485.00	441.21	5.04	43.18	68.21	418.44	26.12	35.20	4.74	14.47	12.28	15.73	20.33	
Zoeland	1879	2 394	2 461	4 855	359.55	48.74	533.93	482.62	32.99	61.77	55.17	370.70	8.64	18.94	1.96	9.71	8.24	11.08	10.78	
	1889	2 413	2 459	4 872	356.57	49.13	537.60	489.03	30.61	57.93	57.39	377.91	9.16	18.96	3.29	8.67	6.99	11.28	10.95	
	1899	2 391	2 428	4 819	363.33	47.20	536.20	493.57	30.—	54.71	54.77	381.79	10.10	18.46	1.12	7.36	6.05	8.07	7.57	
	1909	2 334	2 355	4 689	374.55	44.30	529.87	495.70	24.62	45.74	50.31	388.96	12.36	20.16	1.44	8.71	5.56	10.92	7.14	
	1920	2 211	2 218	4 429	398.09	43.65	510.10	476.86	15.99	37.65	53.64	415.51	11.55	20.95	2.08	10.80	6.14	12.34	8.74	
Utrecht	1879	2 302	2 391	4 693	363.05	53.40	492.96	442.04	38.88	81.06	68.57	387.54	13.97	20.76	3.80	22.57	15.21	25.31	20.04	
	1889	2 351	2 436	4 787	352.80	53.49	504.10	459.03	35.08	77.35	66.43	378.48	15.22	18.92	6.03	26.38	12.72	30.77	20.35	
	1899	2 383	2 479	4 862	349.70	51.55	518.84	473.77	30.45	71.98	61.32	369.78	19.27	22.48	4.12	23.53	14.39	25.76	20.35	
	1909	2 352	2 457	4 809	357.64	48.29	523.21	474.44	21.75	66.63	57.16	372.81	21.08	27.57	5.39	19.44	10.85	21.62	20.32	
	1920	2 283	2 344	4 627	374.85	45.96	511.48	466.31	12.33	54.54	65.74	391.48	16.88	29.45	6.49	18.78	12.31	20.97	22.97	
Friesland	1879	2 312	2 323	4 635	373.77	49.50	508.03	454.92	42.80	77.58	55.57	388.66	6.95	18.17	1.44	12.88	11.18	13.97	12.97	
	1889	2 273	2 284	4 557	377.24	53.41	509.32	457.37	39.16	72.32	54.81	388.83	8.18	18.74	2.15	11.28	9.32	13.12	11.77	
	1899	2 246	2 225	4 471	388.03	49.65	506.42	453.21	35.27	67.43	53.94	399.36	8.58	22.05	1.22	9.77	10.62	10.59	12.25	
	1909	2 220	2 170	4 390	398.13	43.84	501.22	446.67	29.07	62.71	52.27	413.74	10.24	24.99	1.38	9.74	8.91	10.41	10.61	
	1920	2 159	2 122	4 281	412.66	42.04	494.01	447.27	20.86	52.38	54.16	426.62	10.10	24.62	1.77	8.38	7.28	9.15	10.06	
Overijsel	1879	2 516	2 429	4 945	338.84	48.76	489.76	448.29	45.14	67.66	96.62	409.63	8.53	14.12	2.57	21.11	11.57	23.44	14.39	
	1889	2 522	2 437	4 959	337.47	51.11	494.74	453.84	42.91	64.12	100.53	407.67	10.33	13.09	3.20	14.01	10.16	16.99	13.59	
	1899	2 536	2 462	4 998	338.23	48.12	501.39	464.80	36.51	56.74	99.91	408.39	11.55	13.57	1.87	14.99	11.78	15.78	14.78	
	1909	2 536	2 466	5 002	343.07	43.38	513.14	479.37	26.01	46.73	94.61	406.43	12.01	14.77	2.19	11.84	10.51	12.70	14.07	
	1920	2 497	2 420	4 917	353.97	40.05	514.68	480.01	17.77	40.74	95.08	415.84	9.81	14.05	2.72	8.88	9.48	9.90	13.90	
Groningen	1879	2 334	2 369	4 703	367.48	52.66	485.98	445.27	67.35	89.59	63.24	383.24	7.86	19.72	1.25	8.09	9.52	8.94	11.16	
	1889	2 328	2 382	4 710	363.94	56.40	499.89	457.73	61.71	84.48	57.46	375.57	9.37	17.68	2.02	7.63	8.15	8.87	10.93	
	1899	2 332	2 364	4 696	370.43	49.82	504.30	457.63	54.46	81.61	53.94	381.60	10.12	21.48	1.98	7.82	9.26	8.65	11.05	
	1909	2 284	2 306	4 590	383.86	44.95	508.39	458.53	36.88	71.94	52.81	395.26	12.04	22.18	1.69	7.09	8.36	7.90	11.21	
	1920	2 232	2 225	4 457	395.79	43.43	506.80	453.33	18.17	59.25	60.80	413.65	11.81	23.54	2.01	6.80	7.03	7.36	10.46	
Dronthe	1879	2 560	2 433	4 993	339.25	38.74	484.21	461.98	51.19	68.82	86.41	407.41	5.42	7.58	7.47	33.52	15.47	40.49	23.48	
	1889	2 551	2 409	4 960	331.57	42.51	477.63	466.47	46.57	62.11	88.06	414.87	7.69	7.98	10.34	48.45	6.08	58.40	16.48	
	1899	2 515	2 383	4 898	329.42	41.14	487.77	477.74	42.90	57.40	83.50	400.24	6.91	6.75	6.75	56.25	10.68	62.58	18.05	
	1909	2 565	2 439	5 004	333.88	40.51	508.83	488.86	31.62	48.82	78.47	401.72	7.67	9.66	1.54	40.24	11.07	41.40	12.94	
	1920	2 541	2 424	4 965	350.65	34.49	533.13	500.30	19.70	39.08	70.44	410.73	6.88	10.14	5.87	19.06	5.70	24.86	12.26	
Limburg	1879	2 565	2 481	5 046	320.79	52.87	490.95	450.28	47.06	63.03	96.78	377.42	15.36	17.85	4.70	29.07	38.55	33.26	43.77	
	1889	2 603	2 528	5 131	312.24	54.10	503.47	466.62	45.49	63.57	88.74	363.47								

Bij beschouwing dezer cijfers springt allereerst in het oog, dat er door alle volkstellingen heen voor de verschillende provinciën vrij constante verschillen bestaan in de gemiddelde grootte der gezinnen.

Bovenaan staat daarbij de provincie Limburg, waarop volgen: Drente, Gelderland, Overijssel en Noordbrabant, die boven het gemiddelde van het Rijk staan. Het kleinst aantal personen per gezin wordt in Friesland aangetroffen, waarop volgen: Noordholland, Groningen, Zuidholland en Zeeland.

Eenigszins schijnt die gemiddelde grootte van het gezin verband te houden met de huwelijksvruchtbaarheid. Althans als men de cijfers voor het laatste tienjarige tijdperk van de tabel op blz. 32/3 nagaat, dan liggen de provinciën die, wat de grootte der gezinnen betreft, boven het Rijkscijfer liggen, ook volgens de huwelijksvruchtbaarheid daarboven en zoo is het ook met de provinciën, die wat de grootte der gezinnen betreft, beneden het Rijksgemiddelde blijven; zij liggen ook volgens de huwelijksvruchtbaarheid daar beneden.

In de groepen van gemeenten is de gemiddelde grootte van het gezin, kleiner naarmate de gemeenten groter zijn. Hiermede steunt weer eenigermate overeen het feit, dat de huwelijksvruchtbaarheid in de 4 grootste gemeenten belangrijk kleiner is dan in het Rijk, in zijn geheel.

Intusschen behoeft niet alleen de huwelijksvruchtbaarheid de grootte der gezinnen te bepalen. Immers eene grootere huwelijksvruchtbaarheid kan deels gecompenseerd worden door eene grootere sterfte (Noordbrabant en Limburg), deels door een spoediger heengaan der kinderen uit het gezin, hetzij om zelf een gezin te vormen of om in dienstbetrekking bij anderen te gaan inwonen, wat in de minder welgestelde gezinnen veel voorkomt, hetzij om als afzonderlijk levende personen te gaan wonen, wat uit den aard der zaak meer in de welgestelde gezinnen voorkomt. Deze gevallen zullen nader worden besproken bij de beschouwingen omtrent de samenstelling der gezinnen.

Vergelijken we de gemiddelde grootte der gezinnen bij de opvolgende volkstellingen, waaromtrent de gegevens beschikbaar zijn, dan blijkt, dat van 1879 op 1889 voor alle provinciën met uitzondering van Friesland en Drente eene stijging in de grootte van het gemiddelde gezin plaats had, welke stijging voor Noordbrabant, Gelderland, Zuidholland, Utrecht, Overijssel en Limburg en het geheele Rijk tot 1899 doorging, doch voor Noordholland, Zeeland en Groningen in de tweede tienjarige periode daalde. Friesland en Drente zijn van 1879—1899 steeds gedaald. In de periode 1900—1909 is, met uitzondering van Noordbrabant, Overijssel en Drente, de gemiddelde grootte van het gezin kleiner geworden, terwijl de afneming daarvan in de laatste periode (1910—1920) in alle provinciën met uitzondering van Noordbrabant voorkomt en wel in zeer sterke mate.

De stijging van 1879 op 1889 van de grootte der gezinnen in de meeste provinciën is slecht te rijmen met de schier overal bestaande afneming der huwelijksvruchtbaarheid, al heeft misschien de aanzienlijke afneming daarvan in de laatste twee perioden (1899 op 1920) medegewerkt om den omvang der gezinnen in dat tijdperk te verkleinen. Voor eerstgenoemde periode moeten dus andere oorzaken zoo sterk gewerkt hebben, dat zij niet alleen de gevolgen van de verminderde huwelijksvruchtbaarheid te niet deden, maar daarenboven nog den omvang van de gezinnen deden toenemen. Welke deze oorzaken zijn, kan misschien uit het vervolg blijken.

Afneming van de grootte der gezinnen zal in den regel gepaard gaan met eene relatieve toeneming van het aantal gezinnen zelf, terwijl bij toeneming van het aantal gezinnen in den regel eene vermindering van het gemiddelde aantal personen per gezin plaats heeft.

Zeer sterk spreekt dit uit de toeneming van het aantal gezinnen bij de laatste volkstelling in vergelijking met de vorige. Bij het Rijk is de grootte van het gezin van 4.77 in 1909 gedaald op 4.63 in 1920, maar is het aantal gezinnen per 100 inwoners toegenomen van 20.18 op 20.76 (zie blz. 53).

Zooals uit de volgende tabel blijkt, is in alle provinciën het relatief aantal gezinnen toegenomen behalve in Noordbrabant waarbij ook de grootte van het gemiddelde gezin is toegenomen.

Aantal huisgezinnen per 10 000 der bevolking bij de verschillende volkstellingen.

Nombre de familles par 10 000 de la population.

Provinciën.	1879	1889	1899	1909	1920
Noordbrabant	2 015	1 967	1 941	1 899	1 886
Gelderland	1 953	1 940	1 921	1 917	1 976
Zuidholland.	2 102	2 056	2 022	2 024	2 110
Noordholland	2 111	2 076	2 069	2 122	2 211
Zeeland	2 012	2 008	2 035	2 083	2 202
Utrecht	2 053	2 013	1 982	1 998	2 077
Friesland.	2 102	2 145	2 184	2 218	2 277
Overijssel.	1 965	1 968	1 955	1 952	1 991
Groningen	2 076	2 077	2 080	2 126	2 188
Drente	1 940	1 943	1 968	1 930	1 972
Limburg	1 882	1 850	1 825	1 795	1 832
Het Rijk	2 041	2 019	2 007	2 018	2 076

De vermindering of vermeerdering van het relatief aantal gezinnen moet natuurlijk verband houden met de verandering der nuptialiteit en zal dus de daling van 1879 op 1889 ten deele het gevolg zijn van de daling van het nuptialiteitscijfer; doch die daling hield in 1890 op en veranderde toen in eene stijging, zonder dat echter in de meeste provinciën en in het Rijk eene stijging van het aantal huisgezinnen plaats had. In de laatste twee perioden, toen de huwelijkscijfers weder iets toenamen (zie blz. 31), gaat dit ook weder gepaard met eene stijging in het aantal gezinnen.

De betrekkelijk groote toeneming in de laatste periode van het aantal gezinnen zal behalve van de toeneming van het aantal huwelijken vooral in de laatste jaren mede het gevolg zijn van de geringere sterfte ook onder de gehuwden, waardoor minder gezinnen uiteengingen, zooals onderstaande cijfers doen zien. In hoeverre ook heeft medegewerkt, dat een geringer aantal geheele gezinnen het land heeft verlaten, kan bij gebrek aan gegevens niet worden nagegaan.

	Aantal gesloten huwelijken.	Ontbonden huwelijken door den dood van een der echtgenooten.	Verhouding.
1890/1899	350 809	233 167	1 : 0.66 ⁴
1900/1909	410 531	234 983	1 : 0.57 ²
1910/1920	535 287	286 954	1 : 0.53 ¹

De vermindering van het aantal gezinnen van 1879 op 1889 had alleen plaats bij gezinnen, waarvan een man aan het hoofd stond. Een eigenaardige loop vertoonen de cijfers der gezinnen met weduwen en gescheiden vrouwen als hoofden. Van 1879 op 1889 is in alle provinciën eene sterke toeneming waar te nemen, die van 1889 op 1899 en nog sterker van 1899 op 1909 gevolgd wordt door eene nog belangrijker daling, zich ook in de laatste 11 jaar voortzettend, hoewel in geringere mate. In verband met de sterke vermindering van het aantal weduwen (zie blz. 61) is deze daling gemakkelijk te verklaren, doch die vermindering begon reeds veel vroeger, zoodat dientengevolge ook reeds van 1879 op 1889 eene daling had moeten plaats vinden. In hoeverre de stijging van 1879 op 1889 in verband is te brengen met het feit van de vermindering in 1889 van het aantal afzonderlijk levende personen in bijna alle provinciën (waarop later zal worden gewezen), toen mogelijk bij een aantal pensionhoudende weduwen afzonderlijk levenden zijn beschouwd als in gezinnen levende personen, waardoor die weduwen zelve als hoofden werden geteld, is niet met zekerheid te zeggen, doch opmerkelijk is het, dat de afneming van het aantal vrouwelijke hoofden van 1889 op 1920 weder gepaard gaat met eene toeneming van het aantal afzonderlijk levende personen, vooral bij de vrouwen, hetgeen bovenbedoeld vermoeden zou bevestigen.

Niettegenstaande, zooals uit de tabel op blz. 32/3 duidelijk is gebleken, de vruchtbaarheid

der huwelijken na 1875 in bijna alle provinciën afneemt, wordt tot het jaar 1909 het relatief aantal inwonende kinderen in de meeste provinciën grooter. In 1879 toch waren op 1000 mannelijke personen 502.5, in 1889 511.9, in 1899 518.7 en in 1909 520.4 inwonende kinderen; bij de andere sexe waren de cijfers respectievelijk 452.2, 463.8, 471.8 en 474.7. Dadelijk moet hier echter op gewezen worden, dat die vermeerdering afnemend is, zoodat bij de laatste volkstelling de toeneming in eene afneming bij beide geslachten is veranderd; de cijfers zijn thans voor de mannen 512.3 en voor de vrouwen 469.3. De achteruitgang van het laatstgenoemde tijdvak zal wel grootendeels op rekening van den zeer belangrijken achteruitgang der huwelijksvruchtbaarheid moeten worden geboekt, doch kan ook het gevolg zijn van de hooge huwelijkscijfers, vooral in het laatst van genoemde periode van jonge lieden, dus in hoofdzaak inwonende kinderen. Tot de vermeerdering tot 1909 die bij de vrouwelijke kunne sterker is dan bij de mannelijke, werken verschillende oorzaken samen. In de eerste plaats bij de beide geslachten de daling der sterfte, die hoofdzakelijk het jongere geslacht ten goede komt, dat onder gunstiger hygiënische toestanden zijn intrede in het leven doet. Van 1870—1879 stierven beneden 20 jaar per jaar in $\frac{0}{100}$ van de gemiddelde bevolking van dien leeftijd 29.00 personen, in 1880/9 was dat getal 23.82, in 1890/9 19.28 en in 1900/9 14.98, terwijl de verhoudingscijfers voor de ouderen beliepen 20.72, 19.37, 18.09 en 16.15. Bij de jongeren dus een teruggang van 100 op 56, bij de ouderen slechts een van 100 op 77.

Ook de relatieve vermindering der doodgeborenen, die bij de huwelijksvruchtbaarheid als geboren zijn medegerekend, draagt, al is het dan ook in geringe mate, bij tot vermeerdering van het aantal inwonende kinderen. In 1870/9 werden op elke 1000 geboren 51.9 levenloos aangegeven, in 1880/9: 49.3, in 1890/9: 45.2, in 1900/9: 41.7 en in 1910/20: 37.6.

Eindelijk zal de vermindering van het relatief aantal personen in dienstbetrekking, die zoowel bij de mannelijke als bij de vrouwelijke personen niet gering is (van 1879—1920 daalde het per 1000 bij de mannen van 84.4 op 12.5 en bij de vrouwen van 71.7 op 47.5) haar invloed op de vermeerdering der inwonende kinderen hebben doen gelden, omdat deze categorie, vooral de vrouwelijke dienstboden, voor het grootste deel inwonende kinderen zijn gebleven. Op de gemiddelde grootte der gezinnen heeft deze omstandigheid geen invloed, omdat zij de gezinnen, waartoe zij behooren, vergrooten en die, waartoe zij anders als dienstboden zouden zijn gaan behooren, verkleinen.

De vermindering, die in 1889 in sommige provinciën en in het Rijk bij de afzonderlijk levende personen te constateeren valt, is moeilijk te verklaren, maar kan mogelijk veroorzaakt zijn door een te beperkte opvatting van het begrip „afzonderlijk levend persoon”; immers voor de mannelijke overige leden der gezinnen staat daar in genoemd jaar eene vermeerdering tegenover.

Reeds in de inleiding tot de vorige volkstelling is erop gewezen, dat het voor de volkstellingen vóór 1909 uit de kaarten der gestichtsbevolking vaak moeilijk was, streng uit elkander te houden de bevolking voor wie de gestichten zijn bestemd en de bestuurders met de in hunne gezinnen levenden. Verschil van opvatting bij de onderscheidene volkstellingen zal dan ook wel oorzaak zijn van de onregelmatigheden, die de loop der cijfers van de bevolking in gestichten vertoont. Terwijl toch bijvoorbeeld van 1879 op 1889 de bevolking, waarvoor de gestichten zijn bestemd, relatief zoo goed als gelijk bleef, vermeerderde het relatief aantal bestuurders met 62 $\frac{0}{100}$, terwijl eene vermeerdering van de eerste van 1889 op 1899 gepaard gaat met eene vermindering van de bestuurders met circa 25 $\frac{0}{100}$. Voor de volkstellingen van 1909 en 1920, waarbij, dank zij de veranderde inrichting der kaarten voor de gestichtsbevolking, met meer zekerheid kan worden gezegd, dat de verdeling dier bevolking in de twee categoriën zoo goed als juist is, worden weder vermeerdering der bestuurders en vermindering der bevolking voor wie de gestichten zijn bestemd, waargenomen, hetgeen op een verbeterde zorg voor de eigenlijke gestichtsbevolking wijst.

Nog eene andere omstandigheid doet de vroegere cijfers betreffende de gestichtsbevolking veel van hunne waarde verliezen, n.l. het niet scherp begrensd zijn van het begrip „gesticht of instelling”. In sommige gemeenten schijnen vroeger daaronder slechts begrepen te zijn geweest

de instellingen, bedoeld in het vroegere Koninklijk Besluit van 27 Juli 1887 (Stbl. N°. 142), die een eigen bevolkingsregister hielden, terwijl in andere gemeenten alle inrichtingen, die maar eenigszins met den naam van instelling konden worden bestempeld, daartoe mede gerekend zijn. Zoo zijn soms kleine onderwijs-inrichtingen met eenige interne leerlingen tot gestichten gerekend en werden soms ook blokken militaire woningen, die geheel van de kazerne afgescheiden, soms zeer ver daar vandaan gebouwd waren, als gestichten beschouwd.

In de beide jongste volkstellingen zijn overzichten gegeven van de verdeling der verschillende gestichten en instellingen naar den aard, waaraan de volgende cijfers voor de laatste volkstelling zijn ontleend of daaruit zijn berekend:

Aard der gestichten en instellingen. <i>Caractère des institutions.</i>	Aantal. <i>Nombre.</i>	In $\frac{0}{100}$ van het totaal. <i>Pourcents.</i>	Bevolking. <i>Population.</i>	In $\frac{0}{100}$ der totale bevolking. <i>Pourcents.</i>	Gemiddelde bevolking per instelling. <i>Popul. moyenne par établissem.</i>
Onderwijsinrichtingen. <i>Enseignement</i> . . .	252	10.05	27 184	18.49	107.87
Verplegingsinrichtingen. <i>Soin</i>	1 226	48.90	80 113	54.48	65.35
Onderwijs- en verplegingsinr. <i>Ens. et soin.</i>	94	3.75	11 802	8.03	125.56
Militaire inrichtingen. <i>Inst. militaires</i> . . .	347	13.84	9 161	6.23	26.40
Kloosters. <i>Clôtures</i>	446	17.79	9 579	6.51	21.48
Gevangnissen enz. <i>Prisons etc.</i>	60	2.39	5 780	3.93	96.33
Overige inrichtingen. <i>Autres institutions</i> . .	82	3.27	3 435	2.34	41.89
Totaal. <i>Total</i>	2 507	100.—	147 054	100.—	58.46

§ 8. Indeeling der bevolking naar den burgerlijken staat.

De achterstaande tabellen geven in absolute en in verhoudingscijfers een overzicht van de indeeling der bevolking naar den burgerlijken staat per provincie en voor het Rijk, met onderscheiding voor dit laatste van de vijf groepen van gemeenten alleen voor de jongste volkstelling. De gescheidenen van echt worden eerst sedert 1859, die van tafel en bed eerst sedert 1869 afzonderlijk opgegeven. Vóór die jaren zullen de eersten onder de ongehuwden, de laatsten onder de gehuwden gerekend zijn.

Indeeling der bevolking naar den burgerlijken staat. (Absolute cijfers).

Distribution de la population d'après l'état civil. (Chiffres absolus).

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstellingen. <i>Epoques des recensements.</i>	Ongehuwd. <i>Célibataires.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		In weduwen staat. <i>Veufs et veuves.</i>		Gescheiden van echt. <i>Divorcés.</i>		Gescheiden van tafel en bed. <i>Pers. séparées de corps et de biens.</i>		Burgerlijke staat onbekend. <i>Inconnus.</i>	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
Noordbrabant	1830	116 244	111 603	49 433	49 338	7 513	14 760	—	—	—	—	—	—
	1840	127 568	120 437	53 720	53 768	7 652	15 292	—	—	—	—	—	—
	1849	133 177	128 126	55 162	55 268	8 700	15 986	—	—	—	—	—	—
	1859	135 839	130 175	57 857	59 911	9 309	16 679	9	9	—	—	5	1
	1869	139 274	132 773	65 212	65 199	9 689	16 629	14	17	27	38	—	—
	1879	152 229	144 123	71 567	71 575	10 321	16 606	5	23	23	15	—	—
	1889	168 884	160 540	75 746	75 588	11 081	17 624	30	39	42	47	4	3
	1899	182 762	176 153	82 594	82 362	11 502	18 264	42	70	75	85	1	2
	1909	204 872	199 080	94 348	94 286	11 751	18 376	74	104	82	96	6	4
	1920	240 333	231 653	115 035	115 047	12 505	18 723	150	207	132	138	8	5
Gelderland	1830	101 594	94 785	48 057	48 079	5 658	11 620	—	—	—	—	—	—
	1840	114 228	106 846	53 259	53 377	5 906	12 146	—	—	—	—	—	—
	1849	123 141	114 845	55 938	56 040	6 920	13 819	—	—	—	—	—	—
	1859	132 227	122 552	63 010	63 058	7 842	14 864	20	34	—	—	20	13
	1869	139 529	129 252	69 781	69 843	8 563	15 589	22	35	34	45	—	—
	1879	150 914	138 842	75 849	75 786	8 938	16 304	36	53	29	54	—	—
	1889	167 669	154 091	81 158	81 097	9 824	18 034	64	107	71	80	3	4
	1899	185 002	171 836	89 536	89 593	10 668	19 239	154	234	114	115	3	5
	1909	207 814	193 641	103 063	103 167	11 235	19 804	244	346	107	160	16	5
	1920	230 805	216 468	123 467	123 838	12 255	21 496	382	613	156	204	—	4

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstellingen. <i>Epoques des recensements.</i>	Ongehuwd. <i>Célibataires.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		In weduwen staat. <i>Veufs et veuves.</i>		Gescheiden van echt. <i>Divorcés.</i>		Gescheiden van tafel en bed. <i>Pers. séparées de corps et de biens.</i>		Burgerlijke staat onbekend. <i>Inconnus.</i>	
		M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>
Zuidholland	1830	141 410	148 300	78 839	79 491	8 921	22 776	—	—	—	—	—	—
	1840	157 278	164 919	85 279	85 349	9 009	24 186	—	—	—	—	—	—
	1849	169 883	177 925	88 600	89 224	10 040	27 281	—	—	—	—	—	—
	1859	182 801	192 433	102 247	102 325	11 149	28 168	68	149	—	—	37	3
	1869	199 787	211 089	118 462	118 799	10 898	28 395	96	234	106	278	—	1
	1879	233 008	242 757	141 155	141 491	12 000	31 542	153	379	187	256	1	1
	1889	281 061	294 819	160 498	161 251	14 254	35 880	407	828	312	406	13	2
	1899	343 480	358 783	190 546	190 969	16 832	40 629	740	1 372	481	597	9	10
	1909	417 719	429 414	236 992	238 123	19 364	43 954	1 468	2 460	519	711	17	3
	1920	492 948	498 007	302 174	303 065	23 845	50 214	2 610	4 506	845	949	3	4
Noordholland	1830	117 974	129 933	68 013	68 158	8 137	21 584	—	—	—	—	—	—
	1840	130 174	141 696	71 074	70 961	7 791	21 644	—	—	—	—	—	—
	1849	142 485	152 474	75 333	75 208	9 095	22 484	—	—	—	—	—	—
	1859	155 686	164 621	85 088	84 955	9 730	23 559	62	129	—	—	41	5
	1869	169 010	176 831	98 207	98 238	9 958	24 582	106	234	114	156	—	—
	1879	199 397	205 176	118 529	119 041	10 501	26 022	140	285	121	178	—	—
	1889	246 299	254 506	141 144	141 809	12 568	31 506	400	701	243	330	7	6
	1899	286 905	296 616	165 539	166 697	14 543	35 053	682	1 227	386	466	10	7
	1909	319 488	329 663	199 142	200 473	16 538	38 007	1 257	2 061	446	602	14	2
	1920	361 385	365 278	250 561	251 685	19 317	42 637	2 035	3 503	702	944	3	1
Zeeland	1830	42 824	42 637	21 540	21 525	2 695	6 041	—	—	—	—	—	—
	1840	47 463	47 008	23 959	23 936	2 667	6 325	—	—	—	—	—	—
	1849	50 807	49 393	25 126	25 164	2 903	6 902	—	—	—	—	—	—
	1859	51 485	50 501	26 924	26 928	2 980	7 247	10	22	—	—	12	3
	1869	54 109	53 410	29 952	29 780	3 078	7 154	13	25	22	26	—	—
	1879	57 774	57 267	31 643	31 598	3 127	7 123	26	39	15	23	—	—
	1889	61 715	60 532	33 079	33 110	3 398	7 193	37	75	40	54	1	—
	1899	66 491	65 235	36 616	36 630	3 710	7 304	58	133	52	63	2	1
	1909	70 719	68 747	40 732	40 715	3 871	7 392	83	135	49	69	3	—
	1920	71 506	68 924	46 147	46 276	4 248	7 578	115	184	58	81	—	—
Utrecht	1830	41 814	41 208	20 660	20 733	2 474	5 470	—	—	—	—	—	—
	1840	46 131	45 945	22 298	22 317	2 507	5 934	—	—	—	—	—	—
	1849	47 445	47 609	22 182	22 242	3 165	6 677	—	—	—	—	—	—
	1859	50 378	49 845	24 819	24 952	3 205	6 860	6	23	—	—	11	7
	1869	53 399	53 343	28 212	28 346	3 264	6 892	20	31	14	34	—	—
	1879	58 765	58 340	31 906	31 979	3 388	7 206	14	34	14	33	—	—
	1889	69 262	67 704	36 047	36 067	3 676	7 938	59	109	56	88	—	1
	1899	78 812	78 128	40 471	40 498	4 035	8 658	74	173	87	94	3	1
	1909	88 870	89 727	47 719	47 856	4 486	9 265	146	255	83	104	2	1
	1920	102 519	102 638	60 346	60 430	5 136	10 237	250	516	98	150	1	1
Friesland	1830	64 841	62 394	31 678	31 491	4 432	10 073	—	—	—	—	—	—
	1840	71 140	70 251	36 025	35 920	4 286	10 237	—	—	—	—	—	—
	1849	77 847	75 600	38 863	38 801	5 192	11 147	—	—	—	—	—	—
	1859	85 884	81 886	44 646	44 367	5 830	11 608	19	35	—	—	22	8
	1869	89 542	85 733	49 505	49 389	5 797	12 224	24	46	38	56	—	—
	1879	100 277	96 144	57 289	57 118	6 120	12 741	33	73	32	49	1	—
	1889	101 832	97 329	58 068	58 064	6 608	13 336	70	118	51	79	3	—
	1899	101 691	96 238	60 778	60 726	7 083	13 285	104	201	75	78	1	2
	1909	105 961	98 636	67 104	67 052	7 343	12 958	122	231	57	86	1	1
	1920	109 389	102 760	74 509	74 649	7 664	13 262	148	303	80	112	—	—
Overijssel	1830	58 344	53 135	28 461	28 401	3 668	6 886	—	—	—	—	—	—
	1840	63 445	60 034	31 421	31 299	3 954	7 541	—	—	—	—	—	—
	1849	70 413	65 873	33 335	33 067	4 737	8 338	—	—	—	—	—	—
	1859	76 582	70 012	37 173	37 076	5 374	8 901	8	15	—	—	11	3
	1869	82 293	74 342	41 258	41 205	5 654	9 201	10	17	37	34	—	—
	1879	88 479	79 530	45 162	45 005	6 091	9 776	14	23	26	30	—	—
	1889	95 385	85 949	48 574	48 496	6 350	10 557	19	37	32	37	6	3
	1899	107 533	97 873	54 864	54 822	6 821	11 197	59	75	35	57	1	1
	1909	121 972	112 273	64 735	64 744	7 090	11 665	105	159	55	73	7	2
	1920	136 683	126 050	77 485	77 515	7 872	12 619	149	242	101	102	—	—

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstellingen. <i>Epoques des recensements.</i>	Ongehuwd. <i>Célibataires.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		In weduwen staat. <i>Veufs et veuves.</i>		Gescheiden van echt. <i>Divorcés.</i>		Gescheiden van tafel en bed. <i>Pers. séparées de corps et de biens.</i>		Burgerlijke staat onbekend. <i>Inconnus.</i>	
		M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>	M. <i>H.</i>	V. <i>F.</i>
Groningen	1830	50 161	48 120	24 327	24 431	3 136	7 329	—	—	—	—	—	—
	1840	55 997	54 542	27 173	27 210	3 154	7 575	—	—	—	—	—	—
	1849	59 549	58 936	28 780	29 099	3 838	8 240	—	—	—	—	—	—
	1859	65 310	63 612	32 772	32 818	4 291	8 827	13	39	—	—	3	3
	1869	69 444	67 532	37 119	37 153	4 421	9 544	14	36	32	41	—	—
	1879	77 698	75 418	42 810	42 778	4 294	10 108	17	42	41	40	—	—
	1889	84 302	82 512	45 126	45 081	4 679	10 802	50	107	59	65	1	2
	1899	91 760	89 379	50 940	50 913	4 900	11 213	101	177	62	95	1	1
	1909	98 336	95 693	58 466	58 544	5 283	11 227	115	208	72	96	3	2
	1920	107 164	102 632	68 424	68 416	6 090	12 098	206	350	102	109	—	—
Drente	1830	21 328	19 231	9 922	9 910	1 278	2 199	—	—	—	—	—	—
	1840	23 798	21 963	11 323	11 237	1 642	2 521	—	—	—	—	—	—
	1849	27 811	25 177	12 420	12 415	2 025	2 890	—	—	—	—	—	—
	1859	31 841	28 002	15 086	15 081	2 168	3 078	12	10	—	—	2	1
	1869	34 282	30 217	17 704	17 546	2 583	3 253	16	7	11	18	—	—
	1879	38 408	34 004	20 110	19 950	2 883	3 446	8	13	14	9	—	—
	1889	43 052	36 472	22 080	21 673	3 455	3 848	36	34	26	26	1	1
	1899	49 016	41 618	25 174	24 660	3 586	4 283	98	50	27	32	—	—
	1909	56 536	49 101	29 771	29 527	3 529	4 519	187	89	37	21	1	—
	1920	66 775	59 095	37 239	37 229	3 660	5 280	179	147	50	64	—	—
Limburg	1830	60 527	58 081	28 246	28 056	3 857	7 514	—	—	—	—	—	—
	1840	65 900	60 082	29 652	29 558	4 131	7 505	—	—	—	—	—	—
	1849	67 858	62 589	31 107	31 370	4 551	7 786	—	—	—	—	—	—
	1859	71 150	65 551	32 873	32 986	4 976	8 139	1	4	—	—	2	—
	1869	73 366	76 679	34 502	34 583	5 423	8 244	7	6	4	7	—	—
	1879	79 311	73 993	36 185	36 191	5 473	8 273	4	7	9	7	—	—
	1889	87 215	80 502	36 826	36 815	5 526	8 778	8	12	15	24	—	—
	1899	96 641	89 486	40 471	40 374	5 599	9 265	18	24	21	30	4	1
	1909	113 970	104 938	48 897	48 674	5 759	9 504	37	53	44	64	7	—
	1920	148 159	136 409	69 411	68 509	6 774	10 590	124	134	114	134	4	2
Het Rijk	1830	817 061	809 423	409 176	409 617	51 769	116 252	—	—	—	—	—	—
	1840	903 122	893 717	445 133	44								

Indeeling der bevolking naar den burgerlijken staat. (Verhoudingscijfers).
Répartition de la population d'après l'état civil. (Rapports par mille de la population.)

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstel- lingen. <i>Epoques des recense- ments.</i>	Op 1 000 personen van ieder geslacht waren: <i>sur 1 000 habitants étaient:</i>											
		Ongehuwd. <i>Célibataires.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		In weduwen staat. <i>Veufs et veuves.</i>		Gescheiden van echt. <i>Divorcés.</i>		Gescheiden van tafel en bed. <i>Pers. séparées de corps et de biens.</i>		Burgerlijke staat onbekend. <i>Inconnus.</i>	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
Noordbrabant	1830	671.18	635.19	285.43	280.81	43.38	84.01	—	—	—	—	—	—
	1840	675.18	635.57	284.33	283.74	40.50	80.70	—	—	—	—	—	—
	1849	676.19	642.61	280.08	277.19	44.17	80.18	—	—	—	—	—	—
	1859	669.08	635.70	284.98	282.80	45.85	81.45	0.04	0.04	—	—	0.03	0.01
	1869	650.16	618.54	304.42	303.74	45.23	77.47	0.07	0.08	0.13	0.18	—	—
	1879	650.15	620.31	305.65	308.04	44.08	71.47	0.02	0.10	0.10	0.06	—	—
	1889	660.25	632.44	296.13	297.78	43.32	69.43	0.12	0.15	0.17	0.19	0.01	0.01
	1899	660.02	636.08	298.01	297.40	41.54	65.95	0.16	0.25	0.27	0.31	—	0.01
	1909	658.44	638.19	303.24	302.25	37.77	58.91	0.24	0.33	0.26	0.30	0.01	0.01
	1920	652.77	633.29	312.47	314.48	33.97	51.17	0.41	0.57	0.36	0.38	0.02	0.01
Gelderland	1830	654.14	613.56	309.43	311.23	36.43	75.22	—	—	—	—	—	—
	1840	658.78	619.87	307.16	309.67	34.06	70.46	—	—	—	—	—	—
	1849	662.05	621.78	300.75	303.40	37.20	74.82	—	—	—	—	—	—
	1859	650.99	611.17	310.22	314.47	38.61	74.13	0.09	0.17	—	—	0.09	0.06
	1869	640.25	601.84	320.21	325.21	30.29	72.59	0.10	0.16	0.15	0.20	—	—
	1879	640.11	600.94	321.71	328.02	37.91	70.56	0.15	0.22	0.12	0.22	—	—
	1889	647.90	608.06	313.60	320.02	37.98	71.17	0.24	0.42	0.27	0.32	0.01	0.01
	1899	648.05	611.36	313.63	318.75	37.37	68.63	0.54	0.83	0.40	0.41	0.01	0.02
	1909	644.43	610.61	319.59	325.32	34.84	62.45	0.76	1.09	0.33	0.50	0.04	0.01
	1920	623.81	597.02	330.38	341.47	33.34	59.24	1.04	1.70	0.43	0.56	—	0.01
Zuidholland	1830	617.05	591.85	344.02	317.25	38.93	90.90	—	—	—	—	—	—
	1840	625.20	600.90	339.00	310.98	35.80	88.12	—	—	—	—	—	—
	1849	629.72	604.28	329.38	303.04	40.67	92.65	—	—	—	—	0.23	0.03
	1859	616.95	595.61	345.08	316.72	37.63	87.19	0.22	0.47	—	—	0.12	0.01
	1869	606.51	588.33	359.62	331.10	33.08	79.15	0.29	0.65	0.50	0.77	—	—
	1879	603.48	582.96	364.65	339.78	31.00	75.74	0.39	0.91	0.48	0.61	—	—
	1889	615.75	597.78	351.42	326.96	31.23	72.75	0.89	1.68	0.68	0.82	0.03	—
	1899	622.15	605.68	345.14	322.39	30.49	68.59	1.34	2.31	0.87	1.01	0.01	0.02
	1909	617.86	600.87	350.54	333.19	28.62	61.50	2.17	3.44	0.77	0.99	0.03	—
	1920	599.72	581.28	367.58	353.72	28.48	58.63	3.18	5.26	1.03	1.11	0.00 ⁴	0.00 ⁴
Noordholland	1830	606.56	590.52	351.11	310.60	42.33	98.88	—	—	—	—	—	—
	1840	622.72	604.75	340.01	302.87	37.27	92.38	—	—	—	—	—	—
	1849	627.93	609.47	332.00	300.63	40.07	89.88	—	—	—	—	—	—
	1859	621.25	602.42	339.53	310.89	38.82	86.21	0.24	0.47	—	—	0.16	0.01
	1869	609.28	589.35	354.03	327.42	35.90	81.93	0.38	0.78	0.41	0.52	—	—
	1879	606.66	584.05	360.62	338.86	31.94	75.78	0.42	0.81	0.46	0.50	—	—
	1889	614.70	593.45	352.31	330.67	31.37	73.46	0.99	1.64	0.61	0.77	0.02	0.01
	1899	612.96	593.15	353.67	333.35	31.07	70.10	1.46	2.45	0.82	0.93	0.02	0.02
	1909	595.08	577.54	370.92	351.21	30.80	66.58	2.34	3.61	0.83	1.05	0.03	—
	1920	569.98	550.12	395.22	378.98	30.48	64.20	3.21	5.28	1.11	1.42	0.00 ⁴	0.00 ¹
Zeeland	1830	638.61	607.34	321.21	306.61	40.18	86.05	—	—	—	—	—	—
	1840	640.62	608.37	323.39	309.77	35.99	81.86	—	—	—	—	—	—
	1849	644.47	606.35	318.71	308.92	36.82	84.73	—	—	—	—	—	—
	1859	632.41	596.23	330.72	317.92	36.60	85.56	0.12	0.26	—	—	0.15	0.03
	1869	602.70	590.85	343.59	320.44	35.31	79.14	0.15	0.28	0.25	0.29	—	—
	1879	624.01	596.22	341.78	323.98	33.77	74.16	0.28	0.40	0.16	0.24	—	—
	1889	628.01	599.54	336.61	327.94	34.58	71.24	0.38	0.74	0.41	0.54	0.01	—
	1899	621.82	596.48	342.43	334.93	34.70	66.78	0.54	1.22	0.49	0.58	0.02	0.01
	1909	612.51	587.29	352.79	347.83	33.52	63.15	0.71	1.15	0.42	0.58	0.03	—
	1920	585.83	560.19	377.97	376.11	34.79	61.54	0.94	1.50	0.47	0.66	—	—

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstel- lingen. <i>Epoques des recense- ments.</i>	Op 1 000 personen van ieder geslacht waren: <i>sur 1 000 habitants étaient:</i>											
		Ongehuwd. <i>Célibataires.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		In weduwen staat. <i>Veufs et veuves.</i>		Gescheiden van echt. <i>Divorcés.</i>		Gescheiden van tafel en bed. <i>Pers. séparées de corps et de biens.</i>		Burgerlijke staat onbekend. <i>Inconnus.</i>	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
Utrecht	1830	643.81	611.30	318.10	307.56	38.09	81.14	—	—	—	—	—	—
	1840	650.32	619.24	314.34	300.78	35.34	79.98	—	—	—	—	—	—
	1849	651.80	622.41	304.72	290.41	43.48	87.18	—	—	—	—	—	—
	1859	642.42	610.19	316.49	305.46	40.87	83.98	0.08	0.28	—	—	0.14	0.09
	1869	628.90	601.74	332.26	319.77	38.44	77.75	0.24	0.35	0.16	0.38	—	0.01
	1879	624.58	597.78	339.11	327.67	36.01	73.84	0.15	0.35	0.15	0.34	—	—
	1889	634.85	605.00	330.41	322.29	33.69	70.94	0.51	0.97	0.54	0.78	—	0.01
	1899	638.25	612.52	327.75	317.50	32.68	67.88	0.60	1.36	0.70	0.74	0.02	—
	1909	628.92	609.53	337.70	325.09	31.75	62.94	1.03	1.93	0.59	0.71	0.01	—
	1920	609.03	589.97	358.47	347.43	30.44	58.76	1.47	2.97	0.58	0.86	0.01	0.01
Friesland	1830	642.30	600.18	313.80	302.92	43.90	96.90	—	—	—	—	—	—
	1840	638.30	603.48	323.24	308.49	38.46	87.94	—	—	—	—	—	—
	1849	639.07	602.16	319.04	309.05	41.89	88.79	—	—	—	—	—	—
	1859	629.64	593.78	327.92	321.74	42.74	84.17	0.14	0.25	—	—	0.16	0.06
	1869	617.93	581.41	341.64	334.96	40.00	82.90	0.17	0.31	0.26	0.38	—	—
	1879	612.37	578.74	349.85	343.82	37.37	76.70	0.20	0.44	0.20	0.30	0.01	—
	1889	611.12	576.17	348.48	343.72	39.66	78.94	0.42	0.70	0.30	0.47	0.02	—
	1899	599.13	564.34	358.08	356.10	41.73	77.90	0.61	1.18	0.44	0.46	0.01	0.01
	1909	586.71	551.15	371.58	374.67	41.02	72.40	0.68	1.29	0.31	0.48	—	—
	1920	570.39	537.31	388.51	390.69	40.91	69.33	0.77	1.58	0.42	0.59	—	—
Overijssel	1830	644.88	600.92	314.58	321.20	40.54	77.88	—	—	—	—	—	—
	1840	642.03	607.18	317.96	310.55	40.01	76.27	—	—	—	—	—	—
	1849	649.06	614.03	307.28	308.24	43.66	77.72	—	—	—	—	—	—
	1859	642.75	603.51	311.99	319.60	45.10	76.73	0.07	0.13	—	—	0.09	0.03
	1869	636.69	595.69	319.21	330.17	43.74	73.73	0.08	0.14	0.29	0.27	—	—
	1879	633.02	591.90	323.11	334.95	43.58	72.76	0.10	0.17	0.19	0.22	—	—
	1889	634.36	592.44	323.04	334.27	42.23	72.77	0.12	0.25	0.21	0.25	0.04	0.02
	1899	635.11	596.69	324.03	334.23	40.29	68.26	0.35	0.46	0.21	0.35	—	0.01
	1909	628.84	594.30	333.75	342.71	36.55	61.75	0.54	0.84	0.28	0.39	0.04	0.01
	1920	614.88	582.11	348.62	357.99	35.43	58.31	0.67	1.12	0.40	0.47	—	—
Groningen	1830	646.21	602.41	313.39	305.84	40.40	91.75	—	—	—	—	—	—
	1840	648.69	610.58	314.77	304.62	36.54	84.80	—	—	—	—	—	—
	1849	646.10	612.16	312.26	302.25	41.64	85.59	—	—	—	—	—	—
	1859	637.86	604.11	320.07	311.66	41.91	83.33	0.13	0.37	—	—	0.03	0.03
	1869	625.45	590.80	334.31	325.04	39.82	83.50	0.13	0.31	0.29	0.35	—	—
	1879	622.27	587.43	342.87	333.20	34.39	78.73	0.14	0.33	0.33	0.31	—	—
	1889	623.10	595.46	336.22	325.33	34.86	77.95	0.37	0.77	0.44	0.47	0.01	0.01
	1899	620.74	588.88	344.60	335.44	33.55	73.88	0.68	1.17	0.42	0.63	0.01	—
	1909	605.98	577.26	360.29	353.14	32.56	67.73	0.70	1.25	0.44	0.58	0.02	0.01
	1920	588.87	559.02	376.03</									

Provinciën en groepen van gemeenten. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volkstellingen. <i>Epoques des recensements.</i>	Op 1 000 personen van ieder geslacht waren: <i>sur 1 000 habitants étaient:</i>											
		Ongehuwd. <i>Célibataires.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		In weduwen staat. <i>Veufs et veuves.</i>		Gescheiden van echt. <i>Divorcés.</i>		Gescheiden van tafel en bed. <i>Pers. séparées de corps et de biens.</i>		Burgerlijke staat onbekend. <i>Inconnus.</i>	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
Het Rijk	1830	639.33	606.21	320.16	306.73	40.51	87.06	—	—	—	—	—	—
	1840	644.63	612.33	317.75	304.83	37.02	82.84	—	—	—	—	—	—
	1849	647.18	615.26	311.47	300.34	41.35	84.40	—	—	—	—	—	—
	1859	637.96	606.64	320.76	310.95	41.04	82.10	0.14	0.28	—	—	0.10	0.03
	1869	625.83	596.12	334.40	325.04	39.30	78.06	0.19	0.38	0.28	0.40	—	—
	1879	623.68	594.08	338.95	331.36	36.88	73.79	0.23	0.48	0.26	0.34	—	—
	1889	631.21	602.28	331.28	323.73	36.53	72.49	0.53	0.95	0.43	0.54	0.02	0.01
	1899	630.87	604.35	332.25	324.46	35.45	69.15	0.85	1.45	0.56	0.66	0.02	0.01
	1909	623.08	598.47	341.82	335.65	33.21	63.11	1.32	2.06	0.53	0.70	0.02	0.00 ⁷
	1920	606.29	581.73	359.22	354.97	31.92	59.33	1.86	3.10	0.71	0.87	0.01	0.00 ⁵
Gemeenten met: meer dan 100 000 inwoners.	1920	574.74	562.31	392.13	364.39	27.14	64.15	4.60	7.50	1.39	1.65	0.00 ¹	0.01
50 001—100 000 inwoners.	1920	593.63	585.49	372.77	346.61	30.25	63.43	2.42	3.45	0.93	1.02	—	0.03
20 001—50 000 inwoners.	1920	606.49	582.62	363.91	359.48	27.42	54.79	1.35	2.22	0.83	0.88	0.02	0.01
5 001—20 000 inwoners.	1920	617.02	588.79	348.28	352.01	33.46	57.19	0.84	1.45	0.40	0.56	0.00 ⁵	0.00 ³
5 000 en minder inwoners.	1920	626.47	591.43	335.23	349.37	37.30	57.90	0.66	0.94	0.33	0.36	0.00 ⁶	0.00 ¹

De absolute cijfers wijzen erop, dat bij alle volkstellingen bij de ongehuwden de mannen in de meerderheid zijn. Dit zal in de eerste plaats het natuurlijk gevolg zijn van het jongensoverschot bij de geboorte, dat, zooals op blz. 38 is aangetoond, door meerdere sterfte onder de mannen nooit wordt te niet gedaan. Daarbij komt in de tweede plaats, dat over het algemeen meer mannen dan vrouwen in den ongehuwden staat blijven verkeerden. Dit schijnt eene ongerijmdheid, omdat met elk huwelijk een lid van elk der beide sexen voor den ongehuwden staat verloren gaat en het aantal vrouwen grooter is dan dat der mannen. Men vergeete echter niet, dat een aantal weduwnaars en gescheiden mannen huwt met jonge dochters en dat daarentegen het aantal huwelijken van jongmans met weduwen veel geringer is. In het laatste 11-jarig tijdvak huwden van de in ons land wonende weduwnaars en gescheiden mannen 30 223 met jonge dochters, terwijl slechts 13 697 weduwen en gescheiden vrouwen met jongmans in het huwelijk traden.

In de zes perioden sedert 1859 waren weduwnaars of gescheiden mannen betrokken bij resp. 16.5, 15.3, 13.3, 11.2, 9.1 en 8.8 % der gesloten huwelijken, tegen weduwen en gescheiden vrouwen bij resp. 9.8, 9.3, 8.3, 7.1, 5.9 en 5.6 % der huwelijken. En daar vanzelf het aantal weduwen en gescheiden vrouwen en het aantal weduwnaars en gescheiden mannen, die onderling in het huwelijk treden, gelijk moeten zijn, spruiten de verschillen der bovenstaande percentages alleen voort uit hetgeen reeds boven uit de absolute cijfers voor de laatste 11 jaren werd afgeleid: het meer huwen van jonge dochters met weduwnaars en gescheiden mannen, dan jongmans met weduwen en gescheiden vrouwen.

Nog werkt tot vermindering van het aantal ongehuwde vrouwen in vergelijking met dat der mannen mede, dat het huwen van Nederlandsche jonge dochters met buitenlanders (in de jaren 1910—1920: 6 714) aanzienlijk grooter is dan het huwen van vrouwen uit het buitenland met Nederlandsche jonge mannen (in dezelfde jaren 2 205).

Bij het aantal gehuwden van beiderlei kunne, dat gelijk zou moeten zijn, worden bij de

eerste volkstellingen nu eens meer mannen, dan eens meer vrouwen aangetroffen, doch na 1859 is het aantal vrouwen steeds grooter dan dat der mannen. Dit wijst erop, dat een aantal mannen zich metterwoon naar de koloniën of het buitenland begeeft, met achterlating van hun echtgenooten.

Wat de personen in weduwstaat betreft, het beduidend grooter zijn van het aantal weduwen is slechts voor een deel het gevolg van de grootere sterfte onder de gehuwde mannen (in 1890—99 16.30 ‰ tegen 14.40 ‰ vrouwen, in 1900—1909 14.14 ‰ mannen en 11.57 ‰ vrouwen en in 1910—1920 12.85 ‰ mannen tegen 10.76 ‰ vrouwen); het vindt zoo goed als geheel zijn oorzaak, (en dit is ook waar voor de gescheidenen) in het veelvuldiger hertrouwen van den weduwnaar respectievelijk gescheiden man, waarop boven reeds gewezen werd.

Uit eene beschouwing der verhoudingscijfers voor de verschillende volkstellingen blijkt, dat bij de beide geslachten tot 1849 eene stijging der ongehuwden heeft plaats gehad, dat daarna eveneens bij de beide geslachten, eene daling is begonnen, die tot 1879 heeft aangehouden, doch toen weder is verkeerd in eene stijging, die bij de vrouwen tot 1899 is doorgegaan, om daarna weder in eene daling te veranderen, die bij de mannen reeds na 1889 is begonnen.

De cijfers der gehuwden hebben een juist tegenovergestelden loop gehad.

De loop dezer cijfers wordt in hoofdzaak bepaald door het aantal huwelijken in de verschillende perioden gesloten. Op 1 000 zielen der bevolking werden in de verschillende tijdperken per jaar de volgende aantallen huwelijken gesloten:

1840/49	7.39	1870/79	8.10	1900/09	7.39
1850/59	8.03	1880/89	7.14	1910/20	7.60
1860/69	8.22	1890/99	7.31		

De loop dezer cijfers komt bijna geheel overeen met den boven geconstateerden toestand. Bij de geringe daling der huwelijken van 1870 op 1879, die nog gepaard gaat met eene daling der ongehuwden en eene stijging der gehuwden, vergeete men niet dat de afnemende van het aantal huwelijken eerst met 1874 aanving; in 1873 was het aantal huwelijken per 1 000 inwoners nog 8.57.

Sedert het jaar 1849 is bij beide geslachten eene vermindering van het relatief aantal personen in weduwstaat verkeerende waar te nemen, niettegenstaande voor de beide geslachten de kans om te hertrouwen, althans het hertrouwen zelf, afneemt, zooals uit de cijfers op de vorige bladzijde duidelijk blijkt. Ook deze vermindering zal wel in hoofdzaak moeten worden toegeschreven aan de afnemende der sterfte, die minder huwelijksontbindingen door den dood van een der beide echtgenooten veroorzaakte (zie blz. 53).

De relatieve cijfers der gescheidenen van echt namen, evenals die der gescheidenen van tafel en bed, van volkstelling tot volkstelling toe, vooral na 1879.

De verhoudingscijfers der verschillende provinciën vertoonen slechts hier en daar belangrijke afwijkingen met die voor het Rijk. Zoo begint in Zeeland en Limburg de stijging der ongehuwden en daarmee de daling der gehuwden reeds met 1879. In Gelderland, Zuidholland, Utrecht, Overijssel, Drente en Limburg houdt bij de mannen de in 1889 waargenomen stijging der ongehuwden tot 1899 aan.

De loop der cijfers in Friesland verschilt geheel en al van dien in de andere provinciën, in zoverre, dat de in 1849 begonnen daling der ongehuwden ongestoord tot 1920 is doorgegaan, gepaard met eene zoo goed als doorlopende stijging der gehuwden.

Voorts blijkt nog, dat er groote verschillen bestaan in de verschillende provinciën tusschen de verhouding der onderscheidene categorieën van den burgerlijken staat. Gemiddeld boven de percentages der ongehuwden van het Rijk blijven in afdalende orde Noordbrabant, Limburg, Gelderland en Utrecht voor de beide geslachten, en Overijssel voor de mannen alleen. De kleinste cijfers voor de ongehuwden vertoonen de provinciën Friesland (vooral wat de vrouwen betreft), Noord- en Zuidholland en voor de laatste twee perioden ook Groningen. Voor de cijfers der gehuwden is weder juist het tegenovergestelde waar. Ook deze verschillen spruiten voort uit de verschillen in de nuptialiteitscijfers, hetgeen de tabel op blz. 31 duidelijk aantoonst.

Een betrekkelijk groot aantal weduwnaars wordt aangetroffen in de provinciën Noord-

brabant, Friesland, Overijssel, Groningen en Drente. De cijfers der beide Hollanden zijn in dat opzicht het laagst. Eenig verband schijnt hier wel te bestaan met het meer hertrouwen der weduwnaars, althans de beide Hollanden hebben ook hier de hoogste cijfers, terwijl Limburg en Drente lage cijfers aanwijken.

Bij 100 huwelijken, gesloten in de jaren 1900—1909 en 1910—1920 waren betrokken:

	Weduwnaars.		Weduwen.	
	1900—1909.	1910—1920.	1900—1909.	1910—1920.
Noordbrabant	8.05	7.16	5.14	4.58
Gelderland	8.60	8.06	5.81	5.13
Zuidholland	9.76	9.80	6.24	6.37
Noordholland	10.25	10.40	6.78	6.77
Zeeland	7.10	6.74	4.46	3.80
Utrecht	8.74	8.07	5.66	4.80
Friesland	8.90	8.46	5.36	4.61
Overijssel	8.98	7.88	6.30	4.93
Groningen	8.22	7.78	5.28	4.95
Drente	7.40	8.71	7.78	6.33
Limburg	7.50	7.02	5.04	5.37

In de provinciën Noordholland, Friesland en Groningen worden relatief het grootst aantal weduwen aangetroffen, waaraan de provincie Drente meestal het armst is, waarschijnlijk het gevolg van het gemakkelijker hertrouwen der weduwen. Dit laatste gewest kenmerkt zich door een groot aantal weduwnaars, het gevolg van de aanwezigheid der kolonie Veenhuizen in de gemeente Norg. Deze gemeente telde op 31 December 1920 per 1000 mannen 73 weduwnaars en 21 gescheiden mannen, welke cijfers voor het Rijk zijn 31.9 en 1.86. Het gering aantal weduwen zal wel het gevolg zijn van het hooge huwelijkscijfer der weduwen, het hoogste in het geheele Rijk.

Het grootste aantal gescheidenen wordt aangetroffen in Noord- en Zuidholland met hunne groote gemeenten. Relatief veel gescheiden vrouwen komen voor in Utrecht, Friesland en Groningen, terwijl Drente, weder door Veenhuizen, een groot aantal gescheiden mannen herbergt. Zeer gering is het aantal gescheidenen in de beide katholieke provinciën Noordbrabant en Limburg, ofschoon ook daar de cijfers voortdurend groter worden.

Ook de gescheidenen van tafel en bed zijn in de meerderheid in de provinciën, waarin de vijf groote gemeenten liggen: Noord- en Zuidholland, Utrecht en Groningen; in Limburg is dit aantal in de laatste periode meer dan verdubbeld.

Is uit de absolute cijfers voor het Rijk bij alle volkstellingen voor de ongehuwden een

mannenoverschot aan te wijzen, niet alzoo is het in de 2 groepen van groote gemeenten. Hier toch en vooral in de 4 grootste gemeenten een overwegend vrouwenoverschot, wat weder met den grooten trek van dienstboden enz. naar die centra samenhangt. Aan dien trek schijnen ook de weduwen een groot aandeel te nemen, althans de numerieke verhouding van weduwnaars tot weduwen, die voor het Rijk is als 1:1.9, gaat in de grootste gemeenten terug tot 1:2.5. Omgekeerd is in de groep der kleinste gemeenten de numerieke verhouding der weduwnaars tot de weduwen groter, wat er op wijst, dat een groot aantal weduwen naar de stad trekt, in de hoop daar gemakkelijker dan in de kleine gemeenten in haar onderhoud te kunnen voorzien.

In de 5 groepen van gemeenten, beginnende met die der grootste gemeenten, verhouden de weduwnaars zich tot de weduwen bij de laatste volkstelling resp. als 100:255, 100:225, 100:202, 100:169 en 100:149.

Dat in tegenstelling met de vorige volkstelling de gemeenten van 20 000—50 000 thans ook een mannenoverschot vertoonen is het gevolg van de omstandigheid dat bij de telling van 1920 een veel grooter aantal plattelandsgemeenten tot deze groep is gaan behooren: Eindhoven (met zijne geannexeerde plattelandsgemeenten), Ede, Reden, Haarlemmermeer, Hilversum, Velzen, Lonneker, Emmen, Heerlen en Kerkrade.

Het aandeel der ongehuwde mannen en der weduwnaars in de totale bevolking is grooter naarmate de gemeenten kleiner zijn. Het aantal gehuwde mannen is grooter naarmate de gemeenten groter zijn. Ook bij de vrouwen is het aantal ongehuwden grooter naarmate de gemeenten klein zijn, terwijl bij de gehuwde vrouwen ook het omgekeerde waar is.

§ 9. Indeeling der bevolking naar de geboorteplaats.

Bij de volgende tabellen, die in absolute cijfers zoowel als in verhoudingscijfers de verdeling der bevolking naar de geboorteplaatsen vermelden, zij opgemerkt, dat de cijfers voor 1889 niet geheel en al vergelijkbaar zijn met die van vroegere of die van latere volkstellingen. Voor 1889 toch waren alleen de Nederlanders naar de geboorteplaatsen gesplitst, terwijl daar-ontrent van de vreemdelingen geene aantekening was gehouden. Deze zijn toen gerekend allen te behooren tot de geborenen in een vreemd land, waardoor de cijfers dezer categorie te groot werden en de cijfers der overige categoriën te klein. Doch, ofschoon bijv. bij de telling in 1909 $17\frac{1}{2}\%$ der in ons land wonende Duitschers en $25\frac{1}{2}\%$ der in ons land wonende Belgen in Nederland geboren waren (voor 1920 zijn deze cijfers niet bewerkt) behoeft de bedoelde omstandigheid op het algemeene beeld, althans op dat der drie categoriën van personen, die in ons land zijn geboren, geen invloed van eenige beteekenis te oefenen, aangezien het totaal aantal in ons land wonende vreemdelingen in het geheel slechts ruim 1% der bevolking bedraagt.

Indeeling der bevolking naar de geboorteplaats. (Absolute cijfers).
Répartition de la population d'après le lieu de naissance. (Chiffres absolus).

GEOORTEPLAATSSEN. <i>Lieux de naissance.</i>	Noordbrabant.		Gelderland.		Zuidholland.		Noordholland.		Zeeland.		Utrecht.		Friesland.		Overijssel.		Groningen.		Drente.		Limburg.		Het Rijk.		
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	
1849.																									
In de gemeente	140 642	140 190	135 881	128 953	181 048	194 407	163 289	178 146	51 774	59 596	47 266	47 601	87 563	87 161	78 627	75 202	59 641	61 949	26 292	24 866	74 009	73 094	1 046 932	1 065 095	
In eene andere gem. in de prov.	40 661	46 190	31 584	37 965	56 057	68 689	33 574	41 624	18 659	21 177	12 667	14 337	27 610	33 111	15 794	18 727	24 509	28 083	6 797	7 203	17 651	19 353	285 563	337 059	
In eene andere provincie. . . .	11 138	9 453	14 159	13 938	24 608	27 373	20 968	25 919	4 791	3 110	11 557	13 651	5 678	4 894	11 224	11 231	5 012	4 673	7 955	7 649	5 773	2 968	123 563	124 859	
In de Nederl. Koloniën	115	88	179	221	423	343	394	399	46	87	119	107	25	34	97	86	48	39	15	16	32	31	1 493	1 391	
Elders	3 782	3 456	4 207	3 628	5 897	3 617	8 688	4 078	4 566	3 019	1 183	892	936	348	2 743	2 032	2 957	1 531	1 197	748	6 051	6 299	41 207	29 648	
1859.																									
In de gemeente	145 212	142 808	147 330	131 673	201 609	212 417	180 026	192 550	54 201	55 517	51 644	51 002	98 515	95 207	85 657	80 350	66 331	67 000	30 878	28 188	78 596	76 252	1 140 002	1 139 964	
In eene andere gem. in de prov.	42 374	58 527	34 597	41 402	61 902	75 684	36 248	45 107	19 523	23 341	13 029	15 169	30 989	36 859	18 425	21 442	27 693	31 199	8 294	8 813	19 260	21 039	312 934	368 582	
In eene andere provincie. . . .	11 918	10 008	16 823	16 688	27 623	31 357	27 214	32 049	4 695	3 175	12 681	14 545	6 175	5 475	12 691	12 234	5 841	5 526	8 722	8 315	5 310	3 119	139 693	142 491	
In de Nederl. Koloniën	189	175	284	247	596	448	209	226	24	14	133	115	20	14	98	80	18	15	12	14	45	54	1 623	1 402	
Elders	3 823	3 257	4 085	3 510	4 572	3 172	6 310	3 337	2 968	2 651	932	856	702	349	2 277	1 901	2 506	1 559	1 203	792	5 791	6 216	34 669	27 603	

GEBORTEPLAATSSEN. <i>Lieux de naissance.</i>	Noordbrabant.		Gelderland.		Zuidholland.		Noordholland.		Zeeland.	
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>
1869.										
In de gemeente	153 200	147 090	158 816	147 150	223 182	232 812	196 000	206 143	58 533	59 604
In eene andere gem. in de prov.	45 881	52 896	36 716	44 876	70 579	85 950	43 781	53 296	21 328	24 688
In eene andere provincie	11 740	11 207	18 483	18 915	30 792	36 230	31 597	36 834	4 205	3 605
In de Nederl. Koloniën	300	247	386	446	795	749	488	440	18	17
Elders	3 095	3 216	3 528	3 377	4 061	3 054	5 430	3 328	3 090	2 481
1879.										
In de gemeente	167 336	158 338	169 820	154 855	256 992	264 107	223 517	232 280	64 043	63 935
In eene andere gem. in de prov.	40 360	56 622	40 854	49 507	81 002	97 163	55 673	65 319	22 404	26 390
In eene andere provincie	13 713	13 636	20 392	22 107	42 399	49 540	42 520	48 612	3 323	3 257
In de Nederl. Koloniën	399	334	593	642	1 296	1 362	787	780	48	50
Elders	3 337	3 422	4 107	3 928	5 415	4 254	6 191	4 311	2 767	2 428
1889.										
In de gemeente	178 677	168 849	183 894	166 164	299 460	305 028	258 586	266 954	67 094	65 643
In eene andere gem. in de prov.	55 407	63 207	44 739	54 675	96 471	115 718	69 988	82 824	24 011	28 544
In eene andere provincie	17 479	17 609	25 336	27 535	53 140	65 752	64 014	72 756	3 915	3 752
In de Nederl. Koloniën	439	351	655	834	1 646	2 059	1 093	1 101	48	37
Elders	3 783	3 825	4 165	4 205	5 738	5 629	6 950	5 923	3 202	2 988
1899.										
In de gemeente	192 282	188 861	201 595	182 425	356 847	359 496	301 344	306 443	72 712	70 719
In eene andere gem. in de prov.	61 234	70 057	47 859	58 458	114 304	135 875	81 922	96 027	26 700	31 559
In eene andere provincie	19 108	20 360	31 003	34 637	72 386	87 720	77 458	90 887	4 342	4 274
In de Nederl. Koloniën	405	363	796	932	2 208	3 035	1 149	1 164	72	39
Elders	3 877	4 295	4 224	4 620	6 343	6 234	6 192	6 045	3 103	2 791
1909.										
In de gemeente	216 409	204 101	224 079	201 957	433 829	429 493	340 072	343 630	78 561	75 914
In eene andere gem. in de prov.	67 487	78 010	52 691	64 424	137 670	160 864	98 924	115 162	28 095	32 961
In eene andere provincie	22 339	24 273	40 007	44 012	94 303	112 806	90 227	103 876	4 904	5 099
In de Nederl. Koloniën	369	372	952	1 114	2 972	4 111	1 576	1 588	53	40
Elders	4 522	5 180	4 744	5 607	7 289	7 379	6 064	6 541	3 751	3 044
1920.										
In de gemeente	250 364	233 945	247 583	223 255	517 985	506 437	390 799	384 239	80 588	76 597
In eene andere gem. in de prov.	77 756	89 358	59 993	72 581	162 805	188 223	117 597	136 179	30 456	36 070
In eene andere provincie	31 995	32 885	50 456	55 887	122 413	139 766	112 406	127 693	6 763	6 436
In de Nederl. Koloniën	359	360	1 023	1 290	4 578	5 730	2 169	2 246	73	70
Elders	7 689	9 225	8 010	9 610	14 144	16 589	11 032	13 691	4 194	3 870

GEBORTEPLAATSSEN. <i>Lieux de naissance.</i>	Utrecht.		Friesland.		Overijssel.		Groningen.		Drente.		Limburg.		Het Rijk.	
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>
1869.														
In de gemeente	5 512	54 374	105 388	101 857	91 577	84 585	71 282	71 743	34 066	31 034	82 208	78 088	1 229 863	1 214 480
In eene andere gem. in de prov.	16 491	32 965	40 005	21 342	24 393	30 309	34 431	9 895	10 324	20 386	22 473	347 468	409 823	409 823
In eene andere provincie	16 710	5 937	5 253	14 121	13 757	7 141	6 564	9 321	8 754	5 040	3 467	152 429	161 296	161 296
In de Nederl. Koloniën	237	30	22	114	69	59	48	13	16	78	83	2 518	2 374	2 374
Elders	822	835	586	311	2 098	1 995	2 239	1 520	1 301	913	5 590	6 408	31 840	27 438
1879.														
In de gemeente	5 812	58 769	118 186	113 422	98 483	90 235	79 572	79 736	38 482	34 739	87 804	82 142	1 365 047	1 332 448
In eene andere gem. in de prov.	18 092	38 372	45 690	23 928	27 160	34 049	38 766	11 818	12 264	21 258	23 357	394 151	460 330	460 330
In eene andere provincie	19 464	6 397	6 485	15 228	14 688	9 007	8 339	9 974	9 558	5 096	3 656	184 800	199 342	199 342
In de Nederl. Koloniën	275	336	22	22	228	166	22	38	11	15	80	98	3 761	3 843
Elders	816	931	775	506	1 905	2 115	2 210	1 607	1 188	846	6 744	9 218	35 405	33 566
1889.														
In de gemeente	6 612	66 132	119 178	113 033	103 741	94 634	84 477	83 603	41 486	37 176	92 389	86 202	1 497 753	1 452 718
In eene andere gem. in de prov.	19 822	40 398	48 537	28 219	31 458	37 020	42 865	13 962	13 393	23 191	25 648	450 669	526 691	526 691
In eene andere provincie	24 624	6 578	7 026	16 447	16 532	10 899	10 634	6 014	4 167	10 634	6 014	4 167	237 823	259 986
In de Nederl. Koloniën	340	367	33	36	234	189	28	53	31	17	101	103	4 648	5 147
Elders	886	962	445	294	1 725	2 266	1 793	1 449	1 010	834	7 895	10 011	37 594	38 386
1899.														
In de gemeente	8 187	75 232	120 720	112 313	113 787	104 313	92 391	90 072	47 428	42 577	99 817	93 539	1 677 228	1 619 015
In eene andere gem. in de prov.	21 793	42 035	50 536	32 932	35 492	40 742	47 547	15 468	16 015	25 331	28 415	507 337	691 765	691 765
In eene andere provincie	25 285	6 622	7 363	20 583	21 559	13 090	12 737	14 204	11 328	7 798	5 834	291 879	325 394	325 394
In de Nederl. Koloniën	366	46	42	245	211	100	89	24	23	87	110	5 499	6 347	6 347
Elders	834	987	309	276	1 766	2 450	1 501	1 333	777	700	9 721	11 282	38 659	41 014
1909.														
In de gemeente	8 223	84 170	125 606	115 188	129 020	118 771	100 587	96 180	55 762	50 175	114 304	106 744	1 907 452	1 826 323
In eene andere gem. in de prov.	20 550	24 704	46 180	54 397	37 136	40 993	45 270	52 799	17 262	18 023	27 394	28 745	578 659	671 082
In eene andere provincie	30 146	36 625	8 188	8 810	25 571	26 157	14 922	15 309	16 191	14 259	13 394	12 483	360 459	403 742
In de Nederl. Koloniën	501	578	44	45	137	176	80	74	39	30	98	76	6 823	8 208
Elders	878	1 129	567	524	2 095	2 814	1 411	1 404	805	769	13 515	15 244	45 644	49 638
1920.														
In de gemeente	10 528	95 094	127 895	116 048	147 041	135 637	109 021	101 785	67 632	61 323	136 303	126 860	2 174 947	2 061 250
In eene andere gem. in de prov.	23 595	27 634	52 063	61 944	40 634	44 564	51 327	60 007	19 968	21 235	41 584	44 267	677 778	782 062
In eene andere provincie	31 679	47 915	10 375	11 494	30 215	30 811	19 569	19 571	19 018	17 912	24 733	19 329	469 632	509 699
In de Nederl. Koloniën	676	909	52	68	228	201	106	125	42	43	128	114	9 435	11 157
Elders	1 872	2 420	1 405	1 532	4 172	5 315	1 963	2 112	1 243	1 302	22 748	25 208	78 480	90 884

Voor de 5 groepen van gemeenten bedroegen de cijfers voor de laatste volkstelling:

GEBORTEPLAATSSEN. <i>Lieux de naissance.</i>	GEMEENTEN MET: <i>Communes avec:</i>									
	meer dan 100 000 inwoners.		50 001 tot 100 000 inwoners.		20 001 tot 50 000 inwoners.		5 001 tot 20 000 inwoners.		5 000 en minder inwoners.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
In de gemeente	515 810	530 167	161 349	163 387	263 847	258 120	649 021	593 698	584 802	515 848
In eene andere gemeente in de provincie	98 202	115 376	47 864	59 679	95 609	106 289	220 543	254 354	215 560	246 364
In eene andere provincie binnen het Rijk	158 598	186 210	44 912	48 763	86 243	85 110	109 617	117 528	70 252	72 088
In de Nederl. Koloniën	4 985	6 534	1 166	1 247	1 334	1 141	1 522	1 757	427	477
Elders	19 782	23 330	6 750	8 724	15 366	17 190	20 967	24 654	15 607	16 976

Uit vorenstaande cijfers voor de provinciën, het Rijk en de groepen van gemeenten, zijn de volgende verhoudingscijfers berekend.

Indeeling der bevolking naar de geboorteplaats. (Verhoudingscijfers).
Répartition de la population d'après le lieu de naissance. (Rapports par 10 000 habitants).

PROVINCIËN EN GROEPEN VAN GEMEENTEN. Provinces et groupes de communes.	Jaren der Volkstel- lingen. Epoques des recense- ments.	Op 10 000 van elk geslacht worden geboren: Sur 10 000 habitants de chaque sexe furent nés:																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														
		in de gemeente. dans la commune.		in eene andere gemeente in de provincie.		in eene andere provincie. dans une autre provincie.		in de Nederl. koloniën. dans une des colonies Néerl.		elders. ailleurs.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
		H.	F.	H.	F.	H.	F.	H.	F.	H.	F.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
Noordbrabant	1849	7 138	7 031	2 064	2 317	601	474	6	4	192	173																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	1859	7 153	6 974	2 087	2 370	587	489	9	8	164	159																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	1869	7 152	6 852	2 142	2 464	548	522	14	12	145	150																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	1879	7 147	6 815	2 108	2 437	585	587	17	14	143	147																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	1889	6 985	6 652	2 166	2 490	683	694	17	14	148	151																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	1899	6 944	6 567	2 211	2 530	690	735	15	13	140	155																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
	1909	6 955	6 543	2 169	2 501	718	778	12	12	146	166																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	6 800	6 396	2 112	2 443	869	899	10	10	209	252	Gelderland	1849	7 305	6 982	1 698	2 055	761	755	10	12	226	196	1859	7 253	6 916	1 703	2 065	828	832	14	12	202	175	1869	7 287	6 852	1 685	2 090	848	881	18	21	102	157	1879	7 203	6 703	1 733	2 143	865	957	25	28	174	160	1889	7 106	6 557	1 729	2 158	979	1 087	25	33	161	164	1899	7 062	6 491	1 676	2 080	1 086	1 232	28	33	148	164	1909	6 949	6 368	1 634	2 031	1 240	1 388	29	35	178	108	1920	6 745	6 157	1 634	2 002	1 375	1 542	28	36	218	265	Zuidholland	1849	6 764	6 603	2 084	2 333	915	930	16	12	219	123	1859	6 804	6 575	2 089	2 348	932	971	20	14	154	98	1869	6 775	6 489	2 143	2 396	935	1 010	24	21	123	85	1879	6 639	6 342	2 093	2 333	1 095	1 190	34	33	140	102	1889	6 561	6 185	2 113	2 346	1 164	1 313	36	42	126	114	1899	6 464	6 069	2 070	2 294	1 311	1 481	40	51	115	105	1909	6 417	6 010	2 036	2 251	1 395	1 578	44	58	108	103	1920	6 302	5 911	1 981	2 197	1 489	1 631	56	67	172	194	Noordholland	1849	7 196	7 121	1 480	1 664	924	1 036	17	16	383	163	1859	7 184	7 046	1 470	1 651	1 086	1 173	8	8	252	122	1869	7 069	6 871	1 578	1 776	1 139	1 228	18	15	196	111	1879	6 800	6 612	1 694	1 859	1 294	1 384	24	22	188	123	1889	6 455	6 209	1 747	1 931	1 598	1 697	27	26	173	138	1899	6 438	6 128	1 750	1 920	1 655	1 808	25	23	132	121	1909	6 334	6 020	1 842	2 017	1 682	1 820	29	28	113	115	1920	6 164	5 786	1 855	2 051	1 773	1 923	34	34	174	206	Zeeland	1849	6 567	6 571	2 367	2 673	608	882	6	3	452	372	1859	6 658	6 554	2 398	2 756	577	875	3	2	365	313	1869	6 714	6 594	2 447	2 731	482	399	2	2	355	274	1879	6 917	6 655	2 420	2 748	359	339	5	5	299	253	1889	6 828	6 502	2 443	2 828	398	371	5	4	326	296	1899	6 800	6 466	2 497	2 885	406	391	7	3	290	255	1909	6 804	6 485	2 433	2 816	432	436	5	3	326	260	1920	6 601	6 225	2 495	2 931	554	524	6	6	344	314	Utrecht	1849	6 494	6 215	1 740	1 872	1 588	1 782	16	14	163	116	1859	6 586	6 244	1 661	1 857	1 617	1 781	17	14	119	105	1869	6 538	6 134	1 682	1 860	1 655	1 885	28	27	97	94	1879	6 463	6 022	1 640	1 854	1 780	1 994	29	34	87	95	1889	6 303	5 909	1 582	1 771	2 002	2 200	31	33	81	86	1899	6 332	5 898	1 523	1 709	2 048	2 289	30	27	67	77	1909	6 315	5 718	1 454	1 678	2 133	2 488	35	39	63	77	1920	5 971	5 466	1 402	1 588	2 476	2 754	40	52	111	140	Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77	28	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52	25	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40	21	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47	31	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27	17	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18	16	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30	1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80
Gelderland	1849	7 305	6 982	1 698	2 055	761	755	10	12	226		196																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1859	7 253	6 916	1 703	2 065	828	832	14	12	202		175																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1869	7 287	6 852	1 685	2 090	848	881	18	21	102		157																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1879	7 203	6 703	1 733	2 143	865	957	25	28	174		160																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1889	7 106	6 557	1 729	2 158	979	1 087	25	33	161		164																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1899	7 062	6 491	1 676	2 080	1 086	1 232	28	33	148		164																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1909	6 949	6 368	1 634	2 031	1 240	1 388	29	35	178	108																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	6 745	6 157	1 634	2 002	1 375	1 542	28	36	218	265	Zuidholland	1849	6 764	6 603	2 084	2 333	915	930	16	12	219	123	1859	6 804	6 575	2 089	2 348	932	971	20	14	154	98	1869	6 775	6 489	2 143	2 396	935	1 010	24	21	123	85	1879	6 639	6 342	2 093	2 333	1 095	1 190	34	33	140	102	1889	6 561	6 185	2 113	2 346	1 164	1 313	36	42	126	114	1899	6 464	6 069	2 070	2 294	1 311	1 481	40	51	115	105	1909	6 417	6 010	2 036	2 251	1 395	1 578	44	58	108	103	1920	6 302	5 911	1 981	2 197	1 489	1 631	56	67	172	194	Noordholland	1849	7 196	7 121	1 480	1 664	924	1 036	17	16	383	163	1859	7 184	7 046	1 470	1 651	1 086	1 173	8	8	252	122	1869	7 069	6 871	1 578	1 776	1 139	1 228	18	15	196	111	1879	6 800	6 612	1 694	1 859	1 294	1 384	24	22	188	123	1889	6 455	6 209	1 747	1 931	1 598	1 697	27	26	173	138	1899	6 438	6 128	1 750	1 920	1 655	1 808	25	23	132	121	1909	6 334	6 020	1 842	2 017	1 682	1 820	29	28	113	115	1920	6 164	5 786	1 855	2 051	1 773	1 923	34	34	174	206	Zeeland	1849	6 567	6 571	2 367	2 673	608	882	6	3	452	372	1859	6 658	6 554	2 398	2 756	577	875	3	2	365	313	1869	6 714	6 594	2 447	2 731	482	399	2	2	355	274	1879	6 917	6 655	2 420	2 748	359	339	5	5	299	253	1889	6 828	6 502	2 443	2 828	398	371	5	4	326	296	1899	6 800	6 466	2 497	2 885	406	391	7	3	290	255	1909	6 804	6 485	2 433	2 816	432	436	5	3	326	260	1920	6 601	6 225	2 495	2 931	554	524	6	6	344	314	Utrecht	1849	6 494	6 215	1 740	1 872	1 588	1 782	16	14	163	116	1859	6 586	6 244	1 661	1 857	1 617	1 781	17	14	119	105	1869	6 538	6 134	1 682	1 860	1 655	1 885	28	27	97	94	1879	6 463	6 022	1 640	1 854	1 780	1 994	29	34	87	95	1889	6 303	5 909	1 582	1 771	2 002	2 200	31	33	81	86	1899	6 332	5 898	1 523	1 709	2 048	2 289	30	27	67	77	1909	6 315	5 718	1 454	1 678	2 133	2 488	35	39	63	77	1920	5 971	5 466	1 402	1 588	2 476	2 754	40	52	111	140	Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77	28	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52	25	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40	21	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47	31	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27	17	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18	16	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30	1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80																																																																																									
Zuidholland	1849	6 764	6 603	2 084	2 333	915	930	16	12	219		123																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1859	6 804	6 575	2 089	2 348	932	971	20	14	154		98																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1869	6 775	6 489	2 143	2 396	935	1 010	24	21	123		85																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1879	6 639	6 342	2 093	2 333	1 095	1 190	34	33	140		102																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1889	6 561	6 185	2 113	2 346	1 164	1 313	36	42	126		114																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1899	6 464	6 069	2 070	2 294	1 311	1 481	40	51	115		105																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1909	6 417	6 010	2 036	2 251	1 395	1 578	44	58	108	103																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	6 302	5 911	1 981	2 197	1 489	1 631	56	67	172	194	Noordholland	1849	7 196	7 121	1 480	1 664	924	1 036	17	16	383	163	1859	7 184	7 046	1 470	1 651	1 086	1 173	8	8	252	122	1869	7 069	6 871	1 578	1 776	1 139	1 228	18	15	196	111	1879	6 800	6 612	1 694	1 859	1 294	1 384	24	22	188	123	1889	6 455	6 209	1 747	1 931	1 598	1 697	27	26	173	138	1899	6 438	6 128	1 750	1 920	1 655	1 808	25	23	132	121	1909	6 334	6 020	1 842	2 017	1 682	1 820	29	28	113	115	1920	6 164	5 786	1 855	2 051	1 773	1 923	34	34	174	206	Zeeland	1849	6 567	6 571	2 367	2 673	608	882	6	3	452	372	1859	6 658	6 554	2 398	2 756	577	875	3	2	365	313	1869	6 714	6 594	2 447	2 731	482	399	2	2	355	274	1879	6 917	6 655	2 420	2 748	359	339	5	5	299	253	1889	6 828	6 502	2 443	2 828	398	371	5	4	326	296	1899	6 800	6 466	2 497	2 885	406	391	7	3	290	255	1909	6 804	6 485	2 433	2 816	432	436	5	3	326	260	1920	6 601	6 225	2 495	2 931	554	524	6	6	344	314	Utrecht	1849	6 494	6 215	1 740	1 872	1 588	1 782	16	14	163	116	1859	6 586	6 244	1 661	1 857	1 617	1 781	17	14	119	105	1869	6 538	6 134	1 682	1 860	1 655	1 885	28	27	97	94	1879	6 463	6 022	1 640	1 854	1 780	1 994	29	34	87	95	1889	6 303	5 909	1 582	1 771	2 002	2 200	31	33	81	86	1899	6 332	5 898	1 523	1 709	2 048	2 289	30	27	67	77	1909	6 315	5 718	1 454	1 678	2 133	2 488	35	39	63	77	1920	5 971	5 466	1 402	1 588	2 476	2 754	40	52	111	140	Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77	28	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52	25	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40	21	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47	31	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27	17	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18	16	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30	1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80																																																																																																																																																																																		
Noordholland	1849	7 196	7 121	1 480	1 664	924	1 036	17	16	383		163																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1859	7 184	7 046	1 470	1 651	1 086	1 173	8	8	252		122																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1869	7 069	6 871	1 578	1 776	1 139	1 228	18	15	196		111																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1879	6 800	6 612	1 694	1 859	1 294	1 384	24	22	188		123																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1889	6 455	6 209	1 747	1 931	1 598	1 697	27	26	173		138																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1899	6 438	6 128	1 750	1 920	1 655	1 808	25	23	132		121																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1909	6 334	6 020	1 842	2 017	1 682	1 820	29	28	113	115																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	6 164	5 786	1 855	2 051	1 773	1 923	34	34	174	206	Zeeland	1849	6 567	6 571	2 367	2 673	608	882	6	3	452	372	1859	6 658	6 554	2 398	2 756	577	875	3	2	365	313	1869	6 714	6 594	2 447	2 731	482	399	2	2	355	274	1879	6 917	6 655	2 420	2 748	359	339	5	5	299	253	1889	6 828	6 502	2 443	2 828	398	371	5	4	326	296	1899	6 800	6 466	2 497	2 885	406	391	7	3	290	255	1909	6 804	6 485	2 433	2 816	432	436	5	3	326	260	1920	6 601	6 225	2 495	2 931	554	524	6	6	344	314	Utrecht	1849	6 494	6 215	1 740	1 872	1 588	1 782	16	14	163	116	1859	6 586	6 244	1 661	1 857	1 617	1 781	17	14	119	105	1869	6 538	6 134	1 682	1 860	1 655	1 885	28	27	97	94	1879	6 463	6 022	1 640	1 854	1 780	1 994	29	34	87	95	1889	6 303	5 909	1 582	1 771	2 002	2 200	31	33	81	86	1899	6 332	5 898	1 523	1 709	2 048	2 289	30	27	67	77	1909	6 315	5 718	1 454	1 678	2 133	2 488	35	39	63	77	1920	5 971	5 466	1 402	1 588	2 476	2 754	40	52	111	140	Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77	28	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52	25	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40	21	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47	31	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27	17	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18	16	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30	1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80																																																																																																																																																																																																																																																																											
Zeeland	1849	6 567	6 571	2 367	2 673	608	882	6	3	452		372																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1859	6 658	6 554	2 398	2 756	577	875	3	2	365		313																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1869	6 714	6 594	2 447	2 731	482	399	2	2	355		274																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1879	6 917	6 655	2 420	2 748	359	339	5	5	299		253																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1889	6 828	6 502	2 443	2 828	398	371	5	4	326		296																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1899	6 800	6 466	2 497	2 885	406	391	7	3	290		255																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1909	6 804	6 485	2 433	2 816	432	436	5	3	326	260																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	6 601	6 225	2 495	2 931	554	524	6	6	344	314	Utrecht	1849	6 494	6 215	1 740	1 872	1 588	1 782	16	14	163	116	1859	6 586	6 244	1 661	1 857	1 617	1 781	17	14	119	105	1869	6 538	6 134	1 682	1 860	1 655	1 885	28	27	97	94	1879	6 463	6 022	1 640	1 854	1 780	1 994	29	34	87	95	1889	6 303	5 909	1 582	1 771	2 002	2 200	31	33	81	86	1899	6 332	5 898	1 523	1 709	2 048	2 289	30	27	67	77	1909	6 315	5 718	1 454	1 678	2 133	2 488	35	39	63	77	1920	5 971	5 466	1 402	1 588	2 476	2 754	40	52	111	140	Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77	28	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52	25	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40	21	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47	31	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27	17	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18	16	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30	1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
Utrecht	1849	6 494	6 215	1 740	1 872	1 588	1 782	16	14	163		116																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1859	6 586	6 244	1 661	1 857	1 617	1 781	17	14	119		105																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1869	6 538	6 134	1 682	1 860	1 655	1 885	28	27	97		94																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1879	6 463	6 022	1 640	1 854	1 780	1 994	29	34	87		95																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1889	6 303	5 909	1 582	1 771	2 002	2 200	31	33	81		86																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1899	6 332	5 898	1 523	1 709	2 048	2 289	30	27	67		77																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1909	6 315	5 718	1 454	1 678	2 133	2 488	35	39	63	77																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	5 971	5 466	1 402	1 588	2 476	2 754	40	52	111	140	Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77	28	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52	25	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40	21	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47	31	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27	17	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18	16	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30	1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
Friesland	1849	7 189	6 943	2 267	2 637	466	390	2	3	77		28																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1859	7 222	6 904	2 272	2 673	453	397	2	1	52		25																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1869	7 273	6 908	2 275	2 713	410	356	2	2	40		21																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1879	7 217	6 828	2 343	2 750	391	390	1	1	47		31																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1889	7 152	6 691	2 424	2 873	395	416	2	2	27		17																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1899	7 112	6 586	2 477	2 964	390	432	3	2	18		16																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
	1909	6 956	6 437	2 567	3 039	453	492	2	2	32	30																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
1920	6 668	6 073	2 715	3 242	541	602	3	4	73	80																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						

PROVINCIËN EN GROEPEN VAN GEMEENTEN. Provinces et groupes de communes.	Jaren der Volkstel- lingen. Epoques des recense- ments.	Op 10 000 van elk geslacht werden geboren: Sur 10 000 habitants de chaque sexe furent nés:																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																
		in de gemeente. dans la commune.		in eene andere gemeente in de provincie.		in eene andere provincie. dans une autre provincie.		in de Nederl. koloniën. dans une des colonies Néerl.		elders. ailleurs.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
		H.	F.	H.	F.	H.	F.	H.	F.	H.	F.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
Overijssel	1849	7 248	7 010	1 456	1 746	1 035	1 047	9	8	253	189																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	1859	7 189	6 926	1 546	1 848	1 065	1 055	8	7	191	164																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	1869	7 085	6 778	1 651	1 954	1 093	1 102	9	6	162	160																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	1879	7 046	6 716	1 712	2 021	1 090	1 093	16	12	137	158																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	1889	6 899	6 523	1 877	2 168	1 094	1 140	16	13	115	156																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	1899	6 721	6 360	1 945	2 164	1 216	1 314	14	13	104	149																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
	1909	6 653	6 288	1 914	2 170	1 318	1 384	7	9	108	149																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
1920	6 614	6 264	1 828	2 058	1 359	1 423	10	9	188	245	Groningen	1849	6 471	6 435	2 659	2 917	544	485	5	4	321	159	1859	6 478	6 363	2 705	2 963	570	525	2	1	245	143	1869	6 420	6 276	2 730	3 012	643	574	5	4	202	133	1879	6 373	6 203	2 727	3 020	721	650	2	3	177	125	1889	6 294	6 033	2 758	3 094	812	765	2	4	134	106	1899	6 250	5 935	2 756	3 133	886	839	7	6	101	87	1909	6 199	5 892	2 790	3 135	919	924	5	4	87	85	1920	5 991	5 544	2 820	3 268	1 075	1 066	6	7	108	115	Drente	1849	6 222	6 143	1 609	1 779	1 883	1 890	4	4	283	185	1859	6 288	6 112	1 689	1 911	1 776	1 803	2	3	245	172	1869	6 240	6 080	1 812	2 023	1 707	1 715	2	3	238	179	1879	6 265	6 050	1 924	2 136	1 624	1 665	2	3	185	147	1889	6 043	5 991	2 043	2 158	1 771	1 714	5	3	147	134	1899	6 088	6 027	1 986	2 267	1 823	1 604	3	3	100	99	1909	6 192	6 026	1 917	2 165	1 798	1 713	4	4	89	92	1920	6 268	6 022	1 851	2 086	1 763	1 759	4	4	115	128	Limburg	1849	7 149	7 184	1 705	1 902	558	292	3	3	585	619	1859	7 210	7 148	1 767	1 972	487	292	4	5	531	583	1869	7 256	7 066	1 799	2 033	445	314	7	8	493	580	1879	7 258	6 934	1 757	1 972	421	309	7	8	558	778	1889	7 129	6 834	1 790	2 034	464	330	8	8	609	794	1899	6 992	6 721	1 774	2 042	546	419	6	8	682	810	1909	6 775	6 537	1 624	1 760	794	764	6	5	801	934	1920	6 029	5 879	1 852	2 052	1 101	896	6	5	1 013	1 168	Het Rijk	1849	6 985	6 836	1 905	2 163	825	801	10	9	275	190	1859	6 998	6 785	1 921	2 194	858	848	10	8	213	164	1869	6 972	6 690	1 970	2 258	864	889	14	13	180	151	1879	6 883	6 565	1 988	2 268	932	982	19	19	179	165	1889	6 721	6 363	2 022	2 307	1 067	1 139	21	23	169	168	1899	6 654	6 267	2 013	2 291	1 158	1 260	22	24	153	158	1909	6 580	6 172	1 996	2 268	1 243	1 364	24	28	157	168	1920	6 378	5 966	1 987	2 264	1 377	1 475	28	32	230	263	1920												Gemeenten met:												5 000 en minder inwoners		6 596	6 056	2 431	2 892	792	846	5	6	176	199	5 001—20 000 "		6 479	5 985	2 202	2 564	1 094	1 185	15	18	209	249	20 001—50 000 "		5 706	5 517	2 068	2 272	1 865	1 819	29	24	332	367	50 001—100 000 "		6 157	5 798	1 826	2 118	1 714	1 730	44	44	258	310	meer dan 100 000 "		6 469	6 154	1 231	1 330	1 989	2 161	63	76	248	271
Groningen	1849	6 471	6 435	2 659	2 917	544	485	5	4	321		159																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1859	6 478	6 363	2 705	2 963	570	525	2	1	245		143																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1869	6 420	6 276	2 730	3 012	643	574	5	4	202		133																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1879	6 373	6 203	2 727	3 020	721	650	2	3	177		125																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1889	6 294	6 033	2 758	3 094	812	765	2	4	134		106																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1899	6 250	5 935	2 756	3 133	886	839	7	6	101		87																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1909	6 199	5 892	2 790	3 135	919	924	5	4	87	85																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
1920	5 991	5 544	2 820	3 268	1 075	1 066	6	7	108	115	Drente	1849	6 222	6 143	1 609	1 779	1 883	1 890	4	4	283	185	1859	6 288	6 112	1 689	1 911	1 776	1 803	2	3	245	172	1869	6 240	6 080	1 812	2 023	1 707	1 715	2	3	238	179	1879	6 265	6 050	1 924	2 136	1 624	1 665	2	3	185	147	1889	6 043	5 991	2 043	2 158	1 771	1 714	5	3	147	134	1899	6 088	6 027	1 986	2 267	1 823	1 604	3	3	100	99	1909	6 192	6 026	1 917	2 165	1 798	1 713	4	4	89	92	1920	6 268	6 022	1 851	2 086	1 763	1 759	4	4	115	128	Limburg	1849	7 149	7 184	1 705	1 902	558	292	3	3	585	619	1859	7 210	7 148	1 767	1 972	487	292	4	5	531	583	1869	7 256	7 066	1 799	2 033	445	314	7	8	493	580	1879	7 258	6 934	1 757	1 972	421	309	7	8	558	778	1889	7 129	6 834	1 790	2 034	464	330	8	8	609	794	1899	6 992	6 721	1 774	2 042	546	419	6	8	682	810	1909	6 775	6 537	1 624	1 760	794	764	6	5	801	934	1920	6 029	5 879	1 852	2 052	1 101	896	6	5	1 013	1 168	Het Rijk	1849	6 985	6 836	1 905	2 163	825	801	10	9	275	190	1859	6 998	6 785	1 921	2 194	858	848	10	8	213	164	1869	6 972	6 690	1 970	2 258	864	889	14	13	180	151	1879	6 883	6 565	1 988	2 268	932	982	19	19	179	165	1889	6 721	6 363	2 022	2 307	1 067	1 139	21	23	169	168	1899	6 654	6 267	2 013	2 291	1 158	1 260	22	24	153	158	1909	6 580	6 172	1 996	2 268	1 243	1 364	24	28	157	168	1920	6 378	5 966	1 987	2 264	1 377	1 475	28	32	230	263	1920												Gemeenten met:												5 000 en minder inwoners		6 596	6 056	2 431	2 892	792	846	5	6	176	199	5 001—20 000 "		6 479	5 985	2 202	2 564	1 094	1 185	15	18	209	249	20 001—50 000 "		5 706	5 517	2 068	2 272	1 865	1 819	29	24	332	367	50 001—100 000 "		6 157	5 798	1 826	2 118	1 714	1 730	44	44	258	310	meer dan 100 000 "		6 469	6 154	1 231	1 330	1 989	2 161	63	76	248	271																																																																																									
Drente	1849	6 222	6 143	1 609	1 779	1 883	1 890	4	4	283		185																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1859	6 288	6 112	1 689	1 911	1 776	1 803	2	3	245		172																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1869	6 240	6 080	1 812	2 023	1 707	1 715	2	3	238		179																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1879	6 265	6 050	1 924	2 136	1 624	1 665	2	3	185		147																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1889	6 043	5 991	2 043	2 158	1 771	1 714	5	3	147		134																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1899	6 088	6 027	1 986	2 267	1 823	1 604	3	3	100		99																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1909	6 192	6 026	1 917	2 165	1 798	1 713	4	4	89	92																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
1920	6 268	6 022	1 851	2 086	1 763	1 759	4	4	115	128	Limburg	1849	7 149	7 184	1 705	1 902	558	292	3	3	585	619	1859	7 210	7 148	1 767	1 972	487	292	4	5	531	583	1869	7 256	7 066	1 799	2 033	445	314	7	8	493	580	1879	7 258	6 934	1 757	1 972	421	309	7	8	558	778	1889	7 129	6 834	1 790	2 034	464	330	8	8	609	794	1899	6 992	6 721	1 774	2 042	546	419	6	8	682	810	1909	6 775	6 537	1 624	1 760	794	764	6	5	801	934	1920	6 029	5 879	1 852	2 052	1 101	896	6	5	1 013	1 168	Het Rijk	1849	6 985	6 836	1 905	2 163	825	801	10	9	275	190	1859	6 998	6 785	1 921	2 194	858	848	10	8	213	164	1869	6 972	6 690	1 970	2 258	864	889	14	13	180	151	1879	6 883	6 565	1 988	2 268	932	982	19	19	179	165	1889	6 721	6 363	2 022	2 307	1 067	1 139	21	23	169	168	1899	6 654	6 267	2 013	2 291	1 158	1 260	22	24	153	158	1909	6 580	6 172	1 996	2 268	1 243	1 364	24	28	157	168	1920	6 378	5 966	1 987	2 264	1 377	1 475	28	32	230	263	1920												Gemeenten met:												5 000 en minder inwoners		6 596	6 056	2 431	2 892	792	846	5	6	176	199	5 001—20 000 "		6 479	5 985	2 202	2 564	1 094	1 185	15	18	209	249	20 001—50 000 "		5 706	5 517	2 068	2 272	1 865	1 819	29	24	332	367	50 001—100 000 "		6 157	5 798	1 826	2 118	1 714	1 730	44	44	258	310	meer dan 100 000 "		6 469	6 154	1 231	1 330	1 989	2 161	63	76	248	271																																																																																																																																																																																		
Limburg	1849	7 149	7 184	1 705	1 902	558	292	3	3	585		619																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1859	7 210	7 148	1 767	1 972	487	292	4	5	531		583																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1869	7 256	7 066	1 799	2 033	445	314	7	8	493		580																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1879	7 258	6 934	1 757	1 972	421	309	7	8	558		778																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1889	7 129	6 834	1 790	2 034	464	330	8	8	609		794																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1899	6 992	6 721	1 774	2 042	546	419	6	8	682		810																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1909	6 775	6 537	1 624	1 760	794	764	6	5	801	934																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
1920	6 029	5 879	1 852	2 052	1 101	896	6	5	1 013	1 168	Het Rijk	1849	6 985	6 836	1 905	2 163	825	801	10	9	275	190	1859	6 998	6 785	1 921	2 194	858	848	10	8	213	164	1869	6 972	6 690	1 970	2 258	864	889	14	13	180	151	1879	6 883	6 565	1 988	2 268	932	982	19	19	179	165	1889	6 721	6 363	2 022	2 307	1 067	1 139	21	23	169	168	1899	6 654	6 267	2 013	2 291	1 158	1 260	22	24	153	158	1909	6 580	6 172	1 996	2 268	1 243	1 364	24	28	157	168	1920	6 378	5 966	1 987	2 264	1 377	1 475	28	32	230	263	1920												Gemeenten met:												5 000 en minder inwoners		6 596	6 056	2 431	2 892	792	846	5	6	176	199	5 001—20 000 "		6 479	5 985	2 202	2 564	1 094	1 185	15	18	209	249	20 001—50 000 "		5 706	5 517	2 068	2 272	1 865	1 819	29	24	332	367	50 001—100 000 "		6 157	5 798	1 826	2 118	1 714	1 730	44	44	258	310	meer dan 100 000 "		6 469	6 154	1 231	1 330	1 989	2 161	63	76	248	271																																																																																																																																																																																																																																																																											
Het Rijk	1849	6 985	6 836	1 905	2 163	825	801	10	9	275		190																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1859	6 998	6 785	1 921	2 194	858	848	10	8	213		164																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1869	6 972	6 690	1 970	2 258	864	889	14	13	180		151																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1879	6 883	6 565	1 988	2 268	932	982	19	19	179		165																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1889	6 721	6 363	2 022	2 307	1 067	1 139	21	23	169		168																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1899	6 654	6 267	2 013	2 291	1 158	1 260	22	24	153		158																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
	1909	6 580	6 172	1 996	2 268	1 243	1 364	24	28	157	168																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
1920	6 378	5 966	1 987	2 264	1 377	1 475	28	32	230	263	1920												Gemeenten met:												5 000 en minder inwoners		6 596	6 056	2 431	2 892	792	846	5	6	176	199	5 001—20 000 "		6 479	5 985	2 202	2 564	1 094	1 185	15	18	209	249	20 001—50 000 "		5 706	5 517	2 068	2 272	1 865	1 819	29	24	332	367	50 001—100 000 "		6 157	5 798	1 826	2 118	1 714	1 730	44	44	258	310	meer dan 100 000 "		6 469	6 154	1 231	1 330	1 989	2 161	63	76	248	271																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
1920																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
Gemeenten met:																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																		
5 000 en minder inwoners		6 596	6 056	2 431	2 892	792	846	5	6	176	199																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
5 001—20 000 "		6 479	5 985	2 202	2 564	1 094	1 185	15	18	209	249																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
20 001—50 000 "		5 706	5 517	2 068	2 272	1 865	1 819	29	24	332	367																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
50 001—100 000 "		6 157	5 798	1 826	2 118	1 714	1 730	44	44	258	310																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
meer dan 100 000 "		6 469	6 154	1 231	1 330	1 989	2 161	63	76	248	271																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							

Uit deze tabel blijkt dat, ofschoon van volkstelling tot volkstelling in mindere mate, het grootste deel der bevolking nog geteld wordt in de gemeente zijner geboorteplaats. In hoeverre deze personen vroeger reeds elders hebben gewoond of zich in de toekomst nog elders zullen gaan vestigen, is natuurlijk niet bekend, zoodat uit de cijfers niet mag worden afgeleid, dat het grootste deel der bevolking voortdurend deel uit blijft maken van de bevolking der gemeente harer geboorte. Ten einde in deze materie eenig inzicht te krijgen, zou men eene statistiek van de sterfte en van de woonplaatsveranderingen naar de geboorteplaatsen moeten hebben.

Allereerst de cijfers voor het Rijk beschouwende, blijkt, dat bij de vrouwen het aantal in hare geboorteplaatsen getelden bij alle volkstellingen kleiner is dan dat der mannen en dat de vermindering in dat aantal, van volkstelling tot volkstelling, eveneens bij de vrouwen overwegend is. Bij de mannen telde men van de 10 000 in 1849: 6 985 personen in hunne geboorteplaats; dit cijfer bleef vrij constant tot en met 1869, daarna trad eene daling in, die met schommelingen het cijfer in 1920 bracht op 6 378, dat is ruim 91 % van het relatief aantal in 1849. Bij de vrouwen is dit cijfer van 6 836 in 1849 vrij gelijkmatig gedaald tot 5 966 in 1920, of ruim 87 % van het relatief aantal van 1849.

Bij de groote gemeenten is het aantal in de gemeente geboren kleiner dan in de kleinere gemeenten, waaruit evenwel niet moet worden afgeleid, dat een grooter aantal stedelingen naar het platteland trekt, dan omgekeerd het geval is. De trek van het platteland naar de groote steden doet de bevolking dezer laatste sterk toenemen, wat noodzakelijk eene relatieve vermindering van de in die groote steden aanwezige geboren moet ten gevolge hebben, ook al heeft daaronder hoegenaamd geen vertrek plaats gehad.

Wat de verschillende provinciën ten opzichte van de in hunne geboorteplaatsen getelde personen aangaat, schenen de mannelijke Friezen tot 1899 het meest aan hunne geboorteplaats te zijn gehecht. Immers de daarop betrekking hebbende cijfers zijn over het algemeen vrij hoog, resp. 7 189, 7 222, 7 273, 7 217, 7 152 en 7 112 bij de volkstellingen sedert 1849 tot die van 1899, terwijl de vermindering na 1869 in vergelijking met de andere provinciën, niet belangrijk is. In de laatste twee perioden is daarin echter een algeheele wijziging gekomen en staat Friesland beneden een aantal andere provinciën.

Voor de mannen had Gelderland in 1849 het hoogste relatieve cijfer 7 305 en Drente het laagste 6 222, welk cijfer in 1920 6 268 bedroeg, hetgeen toen door Groningen, Utrecht, Noordholland en Limburg in laagte werd overtroffen. Zeeland, dat voor de mannen reeds in 1849 een vrij laag cijfer had, 6 567, is de eenige provincie, waarbij eene betrekkelijk sterke stijging plaats vond tot 1879; toen begon wel weder eene daling, doch niet zeer sterk, zoodat het cijfer eerst weder in 1920 ongeveer op het peil van 1849 terug kwam. De cijfers waren achtereenvolgens 6 567, 6 658, 6 714, 6 917, 6 828, 6 800, 6 804 en 6 601. De grootste daling bij de mannen had plaats in Noordholland van 7 196 in 1849 op 6 164 in 1920, de geringste in Zeeland en Drente, die eene stijging vertoonden. Ook in Utrecht en Noordbrabant is de daling, in vergelijking met andere provinciën niet zeer groot.

Bij de vrouwen was Limburg het hoogst in 1849: 7 184, in 1920: 5 874. Drente, dat in 1849 ook hier het laagst was 6 143, daalde slechts in geringe mate tot 6 022 in 1920, wat de oorzaak was, dat de provinciën Utrecht en Groningen in 1849 resp. met 6 215 en 6 435 reeds spoedig op een lager standpunt kwamen met resp. 5 466 en 5 544 in 1920. Ook bij de vrouwen was de daling in Noordholland het sterkst van 7 121 in 1849 op 5 786 in 1920; het geringst was zij in Zeeland (dat bij de mannen eene stijging sedert 1849 vertoont) van 6 571 op 6 225.

Tegenover eene algemeene daling van het cijfer der in hunne woonplaats geboren personen staat eene algemeene stijging der overigen, met uitzondering van de personen in den vreemde geboren. Opmerkelijk is het, en dit zal wel in verband staan met de verbetering der verkeerswegen, dat de toeneming van de geboren buiten de provincie, vooral sedert 1869, veel aanzienlijker is, dan die van de geboren in eene andere gemeente derzelfde provincie, waarin zelfs na 1889 in vele gevallen eene daling is waar te nemen. In het Rijk werden toch van de laatste categorie van personen sedert 1849 resp. geteld op 10 000 mannen 1 905, 1 921, 1 970, 1 988, 2 022, 2 013, 1 996 en 1 987, terwijl van de eerste categorie resp. 825, 858, 864, 932, 1 067, 1 158, 1 243

en 1 377 op 10 000 mannen voorkwamen. Voor het vrouwelijk geslacht waren de cijfers voor de tweede categorie: 2 163, 2 194, 2 258, 2 268, 2 307, 2 291, 2 268 en 2 264 en voor de eerste categorie: 801, 848, 889, 982, 1 139, 1 260, 1 364 en 1 475. Bij mannen en vrouwen dus eenzelfde verloop.

Duidelijk spreekt zich in de cijfers verder de ligging der provinciën uit, d. w. z. of de provincie aan een of meer andere grenst. Zoo worden in Utrecht en Drente, ieder met drie grensprovinciën, relatief het meest aantal personen aangetroffen, die niet in die provinciën zijn geboren, waarop volgen Noordholland, Zuidholland en Overijssel. Het laagst staat Zeeland, waar de communicatie met de andere provinciën vrij moeilijk is; daarop volgt Friesland. Limburg, dat eigenlijk slechts aan Noordbrabant grenst, had ook tot de laatste volkstelling een vrij laag cijfer; de mijnstreek schijnt echter in de laatste 10 jaren velen uit andere provinciën tot zich te hebben getrokken, vooral mannen. Noordbrabant, hoewel aan 4 provinciën grenzend, heeft toch een laag cijfer, voor de laatste volkstellingen zelfs lager dan Limburg.

Het kleiner zijn van de cijfers van de groote gemeenten der in de gemeente geboren brengt vanzelf het bestaan van grootere cijfers voor de elders geboren voor die gemeenten met zich. De verdeling der laatste categorie van personen, naar het al of niet in de provincie geboren zijn, is voor de verschillende groepen verschillend: de in dezelfde provincie geboren nemen toe naarmate de gemeenten kleiner worden; de buiten de provincie geboren nemen in dezelfde orde af.

Sedert 1849 tot 1899 zeer sterk achteruitgegaan is, vooral bij de mannen, het aandeel der in den vreemde geboren. Van 275 mannen en 190 vrouwen per 10 000 van ieder geslacht in het Rijk in 1849 zijn deze cijfers voor 1899 nog slechts 153 en 158. De daling heeft in alle provinciën plaats gehad, behalve in Limburg, dat reeds vroeger veel kloosterlingen tot zich getrokken heeft, terwijl ook de uitbreiding der steenkolenmijnen-exploitatie in het zuiden der provincie oorzaak van vestiging van een groot aantal Duitse en Belgische mijnwerkers is geweest.

De betrekkelijk geringe toeneming der in den vreemde geboren voor het Rijk van 1899—1909 is in hoofdzaak ook het gevolg van de vestiging van vreemdelingen in Limburg, al hebben ook Gelderland en Zeeland daaraan eenig aandeel. De groote vermeerdering voor de beide geslachten in de laatste periode wordt in alle provinciën waargenomen en is het gevolg van den oorlog, die hier een groot aantal vreemdelingen bracht, waarvan velen na den oorlog ons land niet weder verlieten.

Voor de groepen van gemeenten blijken de middelmatige tusschen 20 en 50 000 inwoners de meeste vreemdelingen te hebben vastgehouden; de allergrootste gemeenten het minst.

Voor de cijfers der in de Koloniën geboren is eene voortdurende stijging aan te wijzen.

§ 10. Indeling der bevolking naar de nationaliteiten.

Daar in de volkstellingen vóór 1889 de verdeling der bevolking naar de nationaliteiten ontbreekt, is het slechts mogelijk de uitkomsten dienaangaande voor de laatste drie volkstellingen te vergelijken.

Het totaal aantal vreemdelingen, dat op het tijdstip der drie volkstellingen in ons land werkelijke woonplaats had, bedroeg in 1889: 1.07 %, in 1899: 1.04 %, in 1909: 1.19 % en in 1920: 1.64 % der totale bevolking. Van 1889 op 1899 dus een geringe achteruitgang, in de voorlaatste 10 jaren een grootere vooruitgang en in de laatste periode een nog veel grootere, zoodat het relatief aantal vreemdelingen van 1889 staat tot dat van 1920 = 1 : ruim 1½. De geslachtsverhouding was bij de vreemdelingen bij de vier volkstellingen resp. 1 055, 1 123, 1 017 en 981 mannen op 1 000 vrouwen eene voortdurende vermindering dus van het mannen-contingent sedert 1899.

De procentgewijze verhouding van elk der voornaamste nationaliteiten tot het totaal der vreemdelingen was als volgt:

	1889.		1899.		1909.		1920.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Duitschland	57.6	60.1	59.4	60.9	52.8	54.5	48.7	51.8
België	27.8	28.2	28.8	27.4	26.5	25.9	27.0	27.0
Groot-Britannië	2.1	3.4	1.7	3.3	2.5	3.5	1.8	2.3
Frankrijk	3.5	2.1	1.7	2.2	3.3	4.3	2.2	2.4
Oostenrijk-Hongarije			1.2	0.8	2.0	1.5	3.9	3.8
Italië			0.6	0.3	0.7	0.4	1.0	0.7
Een ander land.	6.4	4.5	5.3	4.4	5.4	4.7	8.9	7.0
Geen Nationaliteit			0.6	0.4	6.3	4.8	6.2	4.7
Onbekend	2.6	1.7	0.7	0.3	0.5	0.4	0.3	0.3

Uit deze cijfers blijkt, dat bij de vier volkstellingen meer dan de helft der vreemdelingen van nationaliteit tot Duitschland behoorden, terwijl de tot België behorende personen ruim $\frac{1}{4}$ van het aantal vreemdelingen uitmaken.

Het overzicht op blz. 72—73 geeft voor de provinciën en het Rijk voor de drie volkstellingen, zoowel in absolute als in verhoudingscijfers, een overzicht van de verdeling der vreemdelingen naar de landen waartoe zij behooren; voor de jongste volkstelling is daaraan toegevoegd eene gelijke verdeling voor de 5 groepen van gemeenten.

Uit de absolute cijfers zijn nog de volgende verhoudingscijfers berekend omtrent de verspreiding der vreemdelingen over ons land.

Percentsgewijs aandeel van elk der provinciën in het totaal aantal vreemdelingen.

	1889.		1899.		1909.		1920.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Noordbrabant	10.0	9.0	9.7	9.8	9.9	9.8	9.7	10.3
Gelderland	9.0	8.1	8.2	7.5	6.4	7.0	6.2	6.4
Zuidholland	15.2	15.1	16.6	15.9	17.0	16.6	21.—	21.4
Noordholland.	18.0	15.1	16.2	15.6	14.3	13.7	13.6	14.9
Zeeland	11.2	10.0	11.9	8.9	12.4	10.4	9.8	8.6
Utrecht.	2.2	2.4	1.9	2.2	1.8	1.9	2.2	2.5
Friesland	1.1	0.6	0.6	0.5	0.5	0.4	0.5	0.5
Overijssel	3.9	4.5	3.7	4.3	3.3	3.6	3.2	3.3
Groningen.	4.5	3.5	3.5	2.8	2.8	2.3	2.0	1.5
Drente	3.2	2.7	2.4	2.0	1.2	0.9	1.6	1.4
Limburg	21.7	28.9	25.4	30.6	30.4	33.4	30.3	29.3

Relatief het grootst aantal vreemdelingen wordt aangetroffen in de provincie Limburg en wel bij beide geslachten. In hoofdzaak is dit het gevolg van hare ligging tusschen Duitschland en België. Van de aldaar gevestigde vreemdelingen zijn 63 % Duitschers en 20 % Belgen, terwijl van de overige 17 % 4.6 % Oostenrijkers, 2.2 % Polen en ruim 2 % Franschen zijn, terwijl ruim 4 % zonder nationaliteit waren. Sedert 1889 is het aantal vreemdelingen hier voortdurend en sterk gestegen, eensdeels als gevolg van de uitbreiding der mijnexploitaties, die vooral een groot aantal Duitschers naar Limburg trokken, anderdeels door de vestiging van vreemde kloosterinrichtingen, waaraan vooral in de voorlaatste 10 jaren de Franschen hebben deelgenomen. Dit

laatste geldt ook voor de provinciën Noordbrabant en Zeeland. Na Limburg zijn de vreemdelingen nog sterk vertegenwoordigd in de beide Hollanden, waar zij vooral in de groote steden worden aangetroffen. In de gemeenten boven 20 000 zielen in Zuidholland woonden niet minder dan 90 % van de in die provincie gevestigde vreemdelingen, waarvan bijna 84 % alleen in Rotterdam en 's-Gravenhage (resp. 44 % en 29 %). In Noordholland werd van de aldaar gevestigde vreemdelingen circa 84 % in de gemeenten boven 20 000 zielen aangetroffen, waarvan ± 72 % alleen in Amsterdam. Ook in Zeeland is het relatief aantal vreemdelingen groot en zijn zij het meest gevestigd in de gemeenten van Staats-Vlaanderen, maar ook in Vlissingen, dat alleen 19 % der in Zeeland wonende vreemdelingen herbergt. Hier zijn het in hoofdzaak Belgen.

Is in Zuidholland eene toeneming van het aantal vreemdelingen te constateeren, in Noordholland en in Zeeland is eene afnemening waar te nemen. Het kleinste aantal vreemdelingen herbergt Friesland, en dat geringe aantal is nog afnemend. Ook Drente is arm aan vreemdelingen, al is dit in de laatste periode iets toegenomen. De toeneming, die in het totaal aantal vreemdelingen is waar te nemen, geldt alle voorname nationaliteiten en de beide geslachten. Het sterkst zijn toegenomen de cijfers in de rubriek „andere landen” en dit is in hoofdzaak gelegen in het groot aantal personen, dat zich bij de laatste volkstelling had opgegeven als geene nationaliteit te bezitten. In 1889 nog niet vermeld, hadden zich in 1899 slechts 260 personen opgegeven als geene nationaliteit te hebben, terwijl dit in 1909 voor 3 865 en in 1920 voor 6 100 personen het geval was. Of die groote vermeerdering van dit laatste aantal het gevolg is geweest van de speciale aanduiding op de volkstellingskaart van de beide laatste tellingen, welke op die van 1889 en 1899 werd gemist, dan wel of werkelijk het aantal personen, die hunne nationaliteit hebben verloren, zoo is toegenomen, kan niet worden uitgemaakt.

Eene bespreking der verdeling der in ons land gevestigde vreemdelingen naar beroep, zal in de uitkomsten der beroepstelling eene plaats vinden.

Bij de behandeling van de toeneming der bevolking is gebleken, dat het vertrek van personen uit ons land veel grooter is dan de vestiging van personen uit het buitenland en dat dit vertrek bij de mannen grooter is dan bij de vrouwen. De vermeerdering van het aantal vreemdelingen zou er op wijzen, dat aan dit vertrek voornamelijk door Nederlanders wordt deelgenomen, waaruit van zelf volgt, dat het aantal Nederlanders, dat zich in den vreemde bevindt, aanzienlijk grooter moet zijn dan het aantal vreemdelingen hier woonachtig, ook al hebben jaarlijks een aantal naturalisatiën plaats.

Niet alle uitkomsten van vreemde volkstellingen vermelden het aantal in die Staten gevestigde Nederlanders afzonderlijk, terwijl van de meeste volkstellingen, die in 1920 of 1921 zijn gehouden, de resultaten nog niet bekend zijn. Doeh al zijn de hiervolgende cijfers slechts die betreffende een klein aantal landen (de cijfers werden welwillend door de in die landen gevestigde statistische Bureaux verstrekt) zij kunnen toch een inzicht geven omtrent het aantal Nederlanders, dat zich metterwoon in den vreemde heeft gevestigd.

	Jaar.	
Duitschland	1910	144 175
Frankrijk.	1911	6 418
België	1910	70 950
Zweden	1910	61
Noorwegen	1910	22
Bulgarije	1910	11
Oostenrijk	1910	423

In Duitschland woonden dus in 1910 alleen meer dan tweemaal zooveel Nederlanders als in ons land personen van alle vreemde nationaliteiten te zamen; bij de laatste volkstelling is aldaar niet naar de nationaliteit gevraagd. België, dat in 1910: 70 950 Nederlanders telde, huisvestte in 1920 nog maar 39 051 Nederlanders; vermoedelijk zijn een groot aantal Nederlanders tijdens den oorlog naar Nederland teruggekeerd om dit niet meer te verlaten.

Verdeeling der in ons land gevestigde vreemdelingen naar de landen waartoe zij behooren.
Répartition des étrangers, demeurant dans les Pays-Bas, d'après les différents pays.

PROVINCIEËN EN GROEPEN VAN GEMEENTEN. <i>Provinces et groupes de communes.</i>	Jaren der Volks- tellingen. <i>Epoques des recense- ments.</i>	Duitschland. <i>Allemagne.</i>		België. <i>Belgique.</i>		Gr.-Britannië. <i>Gr.-Bretagne.</i>		Frankrijk. <i>La France.</i>		Andere landen. <i>Autres pays.</i>		Onbekend. <i>Inconnu.</i>		Totaal incl. geen nationaliteit. <i>Total à l'incl. des personnes sans nationalité.</i>	Per 10 000 zielen der bevolking van elk geslacht behoorden tot <i>Par 10 000 habitants de la population de chaque sexe appartenant</i>												Totaal incl. zonder nationaliteit. <i>Total à l'incl. des pers. sans nationalité.</i>		
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.		Duitschland. <i>à l'Allemagne.</i>		België. <i>à la Belgique.</i>		Gr.-Britannië. <i>à la Gr.-Bretagne.</i>		Frankrijk. <i>à la France.</i>		Andere landen. <i>Aux autres pays.</i>		Onbekend. <i>Inconnu.</i>			M.	V.
															M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.			
Noordbrabant	1889	570	491	1 548	1 494	10	44	270	26	45	29	68	65	2 511	2 149	22.3	19.3	60.5	58.0	0.4	1.7	10.6	1.0	1.8	1.1	2.6	2.6	98.2	84.7
	1899	581	610	1 921	1 684	39	55	67	29	60	44	39	6	2 723	2 453	21.0	22.0	69.4	60.8	1.4	2.0	2.4	1.0	2.2	1.6	1.4	0.2	98.3	88.6
	1909	720	780	2 142	1 848	47	108	218	329	88	99	27	43	3 478	3 405	23.1	25.0	68.8	59.2	1.5	3.4	7.0	10.5	2.8	3.1	0.8	1.3	111.7	109.1
	1920	1 183	1 460	3 688	3 675	32	80	88	188	330	356	11	25	5 109	5 847	32.1	39.0	100.2	100.5	0.9	2.2	2.4	5.2	9.0	9.7	0.3	0.7	146.9	159.9
Gelderland	1889	1 708	1 608	243	100	13	69	51	30	160	114	92	19	2 267	1 940	66.0	63.4	9.4	4.0	0.5	2.7	2.0	1.2	6.2	4.5	3.6	0.8	87.7	76.6
	1899	1 805	1 550	221	86	22	72	41	37	176	115	21	13	2 291	1 873	63.7	55.1	7.8	3.1	0.8	2.6	1.4	1.3	6.2	4.1	0.8	0.5	80.9	66.6
	1909	1 508	1 744	184	123	38	101	33	118	175	142	38	27	2 276	2 411	46.7	55.0	5.7	3.8	1.1	3.1	3.7	3.4	5.4	4.5	1.1	0.8	70.5	76.0
	1920	2 134	2 471	273	262	62	111	36	148	627	339	18	18	3 459	3 598	58.1	68.1	7.4	7.2	1.7	3.1	1.0	4.1	17.1	9.4	0.5	0.5	94.2	99.2
Zuidholland	1889	2 548	2 292	454	579	159	240	150	163	474	302	36	12	3 821	3 588	55.8	46.5	9.9	11.7	3.5	4.9	3.3	3.3	10.4	6.1	0.8	0.2	83.7	72.7
	1899	3 116	2 419	536	591	158	299	119	169	688	475	44	4	4 664	3 958	56.9	40.8	9.8	10.0	2.9	5.0	2.2	2.9	12.4	8.0	0.8	0.1	85.2	66.8
	1909	3 523	3 330	640	746	322	383	149	235	1 136	914	45	26	6 009	5 753	52.1	46.5	9.4	10.4	4.7	5.3	2.2	3.2	16.8	12.7	0.6	0.3	88.8	84.8
	1920	5 538	6 072	1 961	2 103	518	575	212	271	2 664	2 464	24	28	11 656	12 113	67.4	70.9	23.8	24.5	6.3	6.7	2.6	3.2	32.4	31.1	0.3	0.3	141.8	141.4
Noordholland	1889	3 079	2 227	373	460	224	276	117	170	660	448	76	16	4 529	3 597	76.8	51.9	9.3	10.7	5.6	6.4	2.9	4.0	16.5	10.4	1.9	0.4	113.0	83.9
	1899	3 172	2 517	383	428	155	234	102	186	687	516	26	16	4 529	3 897	68.4	50.3	8.3	8.6	3.3	4.7	2.2	3.7	14.8	10.3	0.6	0.3	97.7	77.0
	1909	2 996	2 835	419	454	287	342	120	151	915	766	9	9	5 056	4 756	55.8	49.6	7.8	7.9	5.3	5.9	2.2	2.6	17.0	13.4	0.1	0.1	94.1	83.3
	1920	4 119	5 107	775	957	328	366	99	154	1 744	1 494	32	30	7 563	8 455	65.0	76.9	12.2	14.7	5.2	5.5	1.6	2.3	27.5	22.2	0.5	0.5	119.3	127.4
Zeeland	1889	105	75	2 638	2 255	25	17	18	19	17	10	1	2	2 804	2 378	10.7	7.4	268.5	223.3	2.5	1.7	1.8	1.9	1.7	1.0	0.1	0.2	285.1	235.4
	1899	105	77	3 125	2 106	55	25	23	11	15	9	—	—	3 323	2 228	10.1	7.0	301.6	192.5	5.3	2.3	2.2	1.0	1.4	0.8	—	—	320.7	203.6
	1909	134	98	3 692	3 395	119	79	402	31	21	19	2	—	4 389	3 626	11.6	8.3	319.7	290.0	10.3	6.7	34.8	2.6	1.8	1.6	0.2	—	380.1	309.7
	1920	191	166	4 647	4 570	14	15	488	71	52	51	4	5	5 115	4 888	15.7	13.5	380.7	371.4	11.1	1.2	40.0	5.8	4.3	4.1	0.3	0.4	443.6	397.2
Utrecht	1889	375	384	43	40	22	59	27	24	68	73	7	—	542	580	34.4	24.3	4.0	3.6	2.0	5.3	2.5	2.1	6.2	6.5	0.6	—	49.7	51.9
	1899	352	337	49	53	14	48	24	34	83	71	3	—	525	543	28.6	26.4	4.0	4.2	1.1	3.8	2.0	2.7	6.7	5.6	0.3	—	42.7	42.6
	1909	392	410	47	56	37	86	19	25	63	66	—	—	599	663	27.7	27.8	3.3	3.8	2.6	5.8	1.3	1.6	4.4	4.4	—	—	42.3	45.0
	1920	700	873	177	192	30	93	18	14	173	164	23	14	1 205	1 403	41.6	50.2	10.5	11.0	1.8	5.3	1.1	0.8	10.3	9.4	1.3	0.8	71.6	80.6
Friesland	1889	210	114	20	11	3	3	11	2	10	7	9	7	263	144	12.6	6.7	1.2	0.6	0.2	0.2	0.7	0.1	0.6	0.4	0.5	0.4	15.8	8.2
	1899	121	92	11	3	1	—	4	2	17	21	2	—	156	118	7.1	5.4	0.7	0.2	0.1	—	0.2	0.1	1.0	1.2	0.1	—	9.2	6.9
	1909	93	102	19	8	—	2	1	1	40	19	—	1	174	144	5.1	5.7	1.0	0.4	—	0.1	—	—	2.2	1.0	—	—	9.6	8.0
	1920	147	169	42	44	1	1	—	1	43	26	2	2	253	257	7.7	8.8	2.2	2.3	0.1	0.1	—	0.1	2.2	1.2	0.1	0.1	13.2	13.4
Overijssel	1889	864	996	14	22	21	17	3	7	25	10	53	22	980	1 074	57.5	68.6	0.9	1.5	1.4	1.2	0.2	0.5	1.7	0.7	3.5	1.5	65.1	74.0
	1899	955	983	19	20	8	7	1	5	39	29	12	3	1 044	1 047	56.4	59.9	1.1	1.2	0.5	0.4	0.1	0.3	2.3	1.7	0.7	0.2	61.7	63.8
	1909	883	994	20	18	12	18	2	2	29	30	6	7	1 163	1 255	45.5	52.6	1.0	0.9	0.6	0.9	0.1	0.1	1.5	1.5	0.3	0.3	59.9	66.4
	1920	1 400	1 511	46	49	13	6	9	9	82	83	6	7	1 770	1 841	63.0	69.8	2.1	2.3	0.6	0.3	0.4	0.4	3.7	3.8	0.3	0.3	79.6	85.0
Groningen	1889	998	762	14	10	5	3	7	3	29	12	71	52	1 124	842	74.4	55.0	1.0	0.7	0.4	0.2	0.5	0.2	2.2	0.9	5.3	3.7	83.7	60.7
	1899	825	600	20	16	1	4	10	5	30	19	1	—	996	694	55.8	39.5	1.3	1.1	0.1	0.3	0.7	0.3	2.0	1.3	0.1	—	67.4	45.7
	1909	604	476	14	17	2	3	11	9	45	24	17	13	997	789	37.2	28.7	0.8	1.0	0.1	0.2	0.6	0.5	2.7	1.4	1.0	0.8	61.4	47.5
	1920	841	648	43	32	13	11	12	13	79	46	5	7	1 084	826	46.2	35.3	2.4	1.8	0.7	0.6	0.6	0.7	5.6	2.5	0.3	0.4	59.6	45.0
Drente	1889	752	606	4	2	3	—	—	10	7	37	22	—	806	637	109.5	97.6	0.6	0.3	0.4	—	—	—	1.5	1.1	5.4	3.5	117.4	102.6
	1899	631	487	3	3	3	4	1	—	10	10	3	—	651	504	81.0	69.0	0.4	0.4	0.4	0.6	0.1	—	1.3	1.4	0.4	—	83.6	71.4
	1909	182	142	4	4	6	8	1	—	1	2	1	1	432	316	20.2	17.0	0.4	0.4	0.6	0.9	0.1	—	0.1	0.2	0.1	0.1	47.9	37.9
	1920	239	205	16	20	3	5	1	—	14	15	—	—	871	774	22.2	20.1	1.5	1.8	0.3	0.5	0.1	—	1.3	1.5	—	—	80.7	76.0
Limburg	1889	3 253	4 750	1 629	1 744	36	90	236	64	120	57	173	156	5 447	6 861	251.0	376.7	125.7	138.3	2.8	7.1	18.2	5.1	9.3	4.5	13.9	4.5	420.3	544.1
	1899	4 996	5 532	1 782	1 843	22	81	84	64	177	75	45	32	7 126	7 644	350.0	397.4	124.8	132.5	3.2	5.8	5.9	4.6	12.4	5.4	3.2	2.3	499.0	549.1

Voor de volgende landen zijn voor 1920 de opgaven van het aantal Nederlanders bekend geworden: Australië 1 600, Columbia 138, Rumenië 125, Tchechoslowakije 80, Zuid-Afrika 2 406, Argentinië (in 1914) 3 421, Engeland 5 576, Schotland 331, België 39 051, Zweden 138, Bulgarije 24, Finland 24, Portugal 38, Denemarken 278, Ierland 106, Luxemburg 164, Noorwegen 184, Nieuw-Zeeland 62.

Voor de Vereenigde Staten werd medegedeeld, dat bij de laatstgehouden telling 1920 aldaar woonden 131 766 personen, in Nederland geboren, waarvan 73 773 reeds waren genaturaliseerd en 13 465 op het punt stonden genaturaliseerd te worden. Bij de volkstelling van 1910 werden in de Vereenigde Staten 105 098 personen geteld, die in Nederland waren geboren. Bij de telling der bevolking van Nederlandsch-Indië in 1920 werd bevonden, dat onder de Europeanen werden geteld 85 161 mannelijke en 68 938 vrouwelijke, in totaal 154 099 personen in Nederland geboren.

Ten slotte zij nog vermeld, dat sedert 1881 tot 1920 119 247 Nederlanders, volgens de Commissiën, belast met het toezicht op de landverhuizers, naar Overzeesche gewesten, meest naar Noord-Amerika, zijn vertrokken.

§ 11. Indeeling der bevolking naar de kerkelijke gezindte.

De volgende twee tabellen geven in absolute, zoowel als in verhoudingscijfers, een overzicht van de verdeling der bevolking naar de kerkelijke gezindte bij de opvolgende volkstellingen sedert 1849.

Indeeling der bevolking naar de kerkelijke gezindte. (Absolute cijfers.)
Répartition de la population d'après les cultes. (Chiffres absolus.)

KERKELIJKE GEZINDTEN. <i>Cultes.</i>	1849.		1859.		1869.		1879.		1889.		1899.	
	Het Rijk.		Het Rijk.		Het Rijk.		Het Rijk.		Het Rijk.		Het Rijk.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Nederd. Hervormd	812 355	855 892	891 528	926 563	960 259	996 593	1 077 130	1 109 739	1 079 583	1 115 066	1 217 200	1 253 821
Waalisch Hervormd	4 134	4 301	4 765	5 038	4 887	5 371	4 661	5 069	4 791	5 508	4 370	5 487
Remonstrant	2 233	2 676	2 431	2 895	2 505	2 981	4 460	5 218	6 645	8 244	9 040	11 767
Christelijk Gereformeerd . .	20 094	20 214	32 766	32 962	53 314	53 809	69 258	70 645	92 570	96 681	26 614	28 015
Doopsgezind	19 076	19 499	21 079	21 083	22 146	22 081	25 216	25 489	26 191	27 381	27 690	30 099
Evang. Luthersch	28 056	25 604	27 718	26 890	28 672	28 873	30 634	31 191	31 456	32 247	34 011	36 235
Herst. Evang. Luthersch . .	4 298	4 579	4 670	5 261	5 058	5 464	4 675	5 315	9 120	11 056	10 445	12 206
Nederd. Gereformeerd									89 442	91 575	177 751	183 378
Roomsche Katholiek	575 171	591 085	607 356	621 736	648 163	659 602	715 117	724 020	792 965	803 517	886 678	903 483
Oud-Roomsch	2 696	2 972	2 580	2 814	2 569	2 718	3 111	3 140	3 811	3 876	4 269	4 485
Ned. Israëlitisch	27 323	28 089	29 996	30 754	31 521	32 957	38 182	39 893	45 049	47 205	47 478	50 863
Portug. Israëlitisch	1 523	1 691	1 416	1 624	1 659	1 866	1 703	1 915	2 416	2 654	2 628	3 017
Overigen (incl. onbekend) . .	1 842	1 466	2 730	2 473	3 365	3 096	2 179	2 480	7 712	8 569	8 228	9 198
Geen kerkel. gezindte							6 838	5 415	36 736	29 349	64 200	50 975

In de uitkomsten der Volkstellingen van 1830 en 1840 wordt de bevolking alleen verdeeld in Protestanten (zonder dat medegedeeld wordt, welke gezindten daartoe gerekend zijn), Katholieken, Israëlieten en Overigen.

De aantallen en de procentsgewijze verhoudingen daarvan tot de bevolking waren:

	1830.		1840.	
	Absoluut aantal.	% der bevolking.	Absoluut aantal.	% der bevolking.
Protestanten	1 544 888	59.11	1 704 275	59.58
Katholieken	1 019 108	38.99	1 100 616	38.47
Israëlieten	46 397	1.78	52 245	1.83
Overigen	3 094	0.12	3 314	0.12

In deze 10-jarige periode, waarin voor de Protestanten en de Israëlieten een kleine toeneming in de relatieve cijfers valt waar te nemen, is reeds de afnemende der Katholieken begonnen, welke zich onafgebroken tot 1909 heeft voortgezet.

Indeeling der bevolking naar de kerkelijke gezindte. (Absolute cijfers.)
Répartition de la population d'après les cultes. (Chiffres absolus.)

KERKELIJKE GEZINDTEN. <i>Cultes.</i>	1909.		1920.											
	Het Rijk.		Het Rijk.				Gemeenten met:							
	M.	V.	M.	V.	meer dan 100 000 inw.		50 001—100 000 inw.		20 001—50 000 inw.		5 001—20 000 inw.		5 000 en minder inw.	
Nederd. Hervormd	1 275 153	1 313 108	1 396 149	1 430 484	299 197	336 710	81 150	90 910	187 105	190 968	435 155	432 783	303 489	379 101
Waalisch Hervormd	4 193	5 467	3 800	5 162	2 421	3 260	408	613	383	368	528	723	160	196
Remonstrant	11 590	15 860	12 899	18 316	6 156	8 822	2 202	3 475	1 730	2 238	2 087	2 839	722	938
Christelijk Gereformeerd . .	26 647	29 073	24 122	25 770	5 585	6 626	1 964	2 296	4 010	4 338	7 832	7 918	4 730	4 606
Doopsgezind	29 870	34 375	30 532	37 237	7 058	9 337	3 120	4 015	4 416	5 591	10 274	12 241	5 661	6 054
Evang. Luthersch	38 837	42 996	40 857	46 539	24 131	28 226	4 049	4 445	5 367	5 746	5 676	6 322	1 630	1 799
Herst. Evang. Luthersch . .	7 259	8 608	6 900	8 196	5 081	6 070	221	230	642	747	787	961	169	187
Nederd. Gereformeerd	240 730	250 721	279 686	292 148	49 533	55 734	12 554	14 433	33 362	35 363	106 480	108 551	77 754	78 064
Roomsche Katholiek	1 016 505	1 036 516	1 212 566	1 232 017	200 713	222 982	119 824	130 212	167 810	173 581	356 651	354 080	367 516	351 148
Oud-Roomsch	5 053	5 029	5 125	5 336	1 703	2 016	183	203	1 665	1 671	325	328	1 249	1 118
Ned. Israëlitisch	47 746	52 039	52 591	56 702	39 688	43 180	2 982	3 089	3 530	3 770	5 162	5 393	1 228	1 269
Portug. Israëlitisch	3 079	3 545	2 815	3 115	2 574	2 863	36	20	40	36	148	152	16	43
Overigen (incl. onbekend) . .	30 094	33 122	48 788	53 748	12 764	15 578	3 436	3 849	7 768	8 399	13 400	14 360	11 425	11 547
Geen kerkel. gezindte	162 369	128 591	293 432	240 282	140 773	120 213	29 912	24 010	44 671	35 034	57 165	45 340	20 899	15 683

Indeeling der bevolking naar de kerkelijke gezindte. (Verhoudingscijfers.)

Op 10 000 inwoners behooren tot de verschillende kerkelijke gezindten.

Répartition de la population d'après le culte par 10 000 de la population.

RIJK EN GROEPEN VAN GEMEENTEN.	Volks- tollings- jaren.	Nederd. Hervormd.	Waal. Hervormd.	Remon- strant.	Christ. Gereformd.	Doops- gezind.	Evangel. Luthersch.	Hersteld-Evang. Luthersch.	Nederd. Geref. in 1889 Geref. Kerken.	Roomsch- Katholiek.	Oud-Roomsch.	Nederd. Israëlitisch.	Portugeesch Israëlitisch.	Overige kerk. gezindten.	Geen kerk. gezindte.
Het Rijk	1849	5 457	28	16	132	126	176	29	—	3 815	19	181	11	5	
	1859	5 494	30	16	190	127	165	30	—	3 714	16	184	9	12	
	1869	5 467	29	15	209	124	161	29	—	3 653	15	180	10	14	
	1879	5 450	24	24	349	126	154	25	—	3 586	16	195	9	8	31
	1889	4 865	23	33	419	119	141	45	401	3 539	17	204	11	32	148
	1899	4 841	19	41	107	113	138	44	708	3 507	17	193	11	34	226
	1909	4 418	16	47	95	110	140	27	842	3 502	17	170	11	108	497
1920	4 117	13	45	73	99	127	22	833	3 561	15	159	9	148	778	
Gemeenten met:															
meer dan 100 000 inwoners	1920	3 833	34	90	74	99	316	67	635	2 554	22	499	33	170	1 573
50 001—100 000 „	1920	3 164	19	104	78	131	156	8	496	4 598	7	112	1	128	992
20 001—50 000 „	1920	4 064	7	43	90	108	120	15	739	3 670	36	79	1	170	857
5 001—20 000 „	1920	4 354	6	25	79	113	60	9	1 079	3 565	3	53	2	138	514
5 000 en minder „	1920	4 444	2	10	54	67	20	2	896	4 134	14	14	—	132	210

Uit deze cijfers blijkt, dat tot 1879 het grootste gedeelte der Nederlandsche bevolking behoorde tot de Nederdutch Hervormde kerk, circa 55 $\frac{1}{10}$. De toeneming, die vermoedelijk tusschen 1830 en 1840 ook reeds bestond, zette zich tot 1859 voort, toen eene daling begon, die tot 1920 doorging. Vooral de achteruitgang van resp. 9 en 7 $\frac{1}{10}$ in de laatste 2 tijdvakken mag aanzienlijk heeten.

De groote daling tusschen 1879 en 1889 was hoofdzakelijk het gevolg van de afscheiding der Nederdutch Gereformeerden in 1886, later genoemd: „Personen behorende tot de Gereformeerde kerken”, welke later in 1892 ook een groot gedeelte der Christelijk Gereformeerden tot zich trokken, wat de achteruitgang van die gezindte van 419 in 1889 op 107 in 1899 per 1 000 inwoners, die overigens van 1849 af in sterke mate was toegenomen, verklaart. Ook hier echter in de beide laatste tijdvakken een belangrijke achteruitgang.

Is van 1849 op 1859 bij een aantal kerkelijke gezindten nog eene toeneming waar te nemen, bij de Katholieken is het cijfer reeds van 1830 af tot 1909 achteruitgaande en vooral van 1849 op 1859 vrij sterk; in de laatste periode 1910—1920 is eene vrij belangrijke toeneming geconstateerd.

De oorzaak van den gezegden achteruitgang kan, althans gedeeltelijk, gelegen zijn aan de grootere sterfte onder de Katholieken dan onder de andere gezindten.

Er stierven toch per 1 000 van iedere gezindte:

	1905/6.		1907/8.		1909/10.		1909/20.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Protestanten	29.8	28.0	28.9	27.5	28.3	26.6	29.0	27.4
Roomsch-Katholieken.	35.4	32.9	34.9	32.7	32.4	30.1	34.2	32.9
Israëlieten	24.4	20.6	23.1	21.4	23.6	22.3	23.7	21.4

De Nederlandsch-Israëlieten, die, zij het dan niet doorlopend, tot 1889 eene vermeerdering der relatieve cijfers aanwezen, gingen in de laatste drie perioden en vooral in de voorlaatste zeer sterk achteruit, terwijl de Portugeesche Israëlieten, die tot 1889 eene neiging tot daling hadden, zich sedert tot 1909 in relatief aantal handhaafden; in 1920 kwamen zij weer op een lager verhoudingscijfer. De Evangelisch-Lutherschen, die sedert 1849 tot 1899 voortdurend achteruitgingen, zijn in de 10-jarige periode 1900—1909 weder eenigszins versterkt geworden,

doch hebben die versterking in de laatste periode niet alleen weder ingeboet, maar zijn nog veel sterker relatief achteruitgegaan. Een zeer sterke teruggang in de laatste 2 perioden vertoonen de Hersteld Evangelisch-Lutherschen, die tot niet minder dan de helft sedert 1899 afnamen. De sterke toeneming van de personen behorende tot de Gereformeerde Kerken van 1889 op 1899 is het gevolg, althans ten deele, van den overgang tot die gezindte van een groot deel der Christelijk Gereformeerden. In hoeverre of echter de vermeerdering (met 19 $\frac{1}{10}$) der Gereformeerde kerken in de voorlaatste 10 jaar samenhangt met de vermindering der Christelijk Gereformeerden, is niet na te gaan; de achteruitgang echter in de laatste periode, hoewel gering, zou bij een zeer sterken teruggang van de Christelijk Gereformeerden dien overgang twijfelachtig maken.

Bij de overige kleinere kerkelijke gezindten is bijna overal eene daling te constateeren, met uitzondering van de Remonstranten, wier relatief aantal sedert 1849 zoo goed als voortdurend steeg en welk aantal in 1909 circa driemaal zoo groot was als in 1849; een kleine daling wordt voor de laatste periode geconstateerd.

Tegenover de afneming van de sterkte der meeste voorname kerkelijke gezindten, staat eene voortdurende vermeerdering van het totaal der overige kerkelijke gezindten. Vooral worden daaronder aangetroffen een groot aantal personen, behorende tot de verschillende schakeeringen van Gereformeerden, zooals: Gereformeerde Gemeente (3 855 in 1909 en 21 303 in 1920), Gereformerd onder het Kruis (2 277 in 1909 en 3 403 in 1920), Oud-Gereformerd (16 413 in 1909 en 12 341 in 1920). Voorts komen daaronder voor Evangelischen als: Duitsch-Evangelischen (554 in 1909 en 4 437 in 1920), Evangelischen (1 057 in 1909 en 1 945 in 1920), Vrije Evangelischen (3 956 in 1909 en 6 943 in 1920). Ook de verschillende schakeeringen van Apostolischen zijn vrij sterk daarin vertegenwoordigd: Apostolischen (3 023 in 1909 en 2 923 in 1920), Hersteld Apostolischen (8 412 in 1909 en 17 636 in 1920). Nog komen betrekkelijk groote cijfers voor bij de volgende sekten: Anglicaansch Episcopalen (1 084 in 1909 en 1 433 in 1920), Baptisten (3 058 in 1909 en 5 956 in 1920), Christelijk Afgescheidenen (1 040 in 1909 en 1 653 in 1920), Leden der Vrije Gemeente (5 226 in 1909 en 2 537 in 1920), Leden van den Protestantenvond (1 527 in 1909 en 1 039 in 1920), Leger des Heils (3 868 in 1909 en 3 698 in 1920), Mormonen (1 607 in 1909 en 1 297 in 1920), Presbyterianen (350 in 1909 en 583 in 1920), Theosophen (317 in 1909 en 590 in 1920), Zevende Dag-Adventisten (211 in 1909 en 795 in 1920).

Het aantal der overige kerkelijke gezindten, dat in 1879 en 1889 slechts een zestiental bedroeg met resp. 4 659 en 16 281 leden, bedroeg in 1899 78 met 17 426, in 1909 127 met 63 216 leden en in 1920 niet minder dan 305 met 101 526 leden.

In het oog vallend is de groote toeneming van het relatief aantal personen, dat had opgegeven geene kerkelijke gezindte te zijn toegedaan; van 31 per 10 000 inwoners in 1879 stijgt het op 148 in 1889, op 226 in 1899, op 497 in 1909 en op 778 in 1920.

Omtrent de verspreiding der aanhangers van de verschillende kerkelijke gezindten over de groepen van gemeenten, kan nog het volgende worden opgemerkt.

Het geringst aantal Nederdutch Hervormden wordt relatief aangetroffen in de gemeenten met 50 001—100 000 inwoners, die daarentegen het grootst aantal Roomsch-Katholieken huisvesten. Ook in de grootste gemeenten is het relatief aantal der Ned. Hervormden aanmerkelijk kleiner dan in de 3 groepen van kleinere gemeenten. De Roomsch-Katholieken zijn, op de bovengenoemde groep van gemeenten na, het talrijkst vertegenwoordigd in de groep der kleinste gemeenten, het geringst in de vier grootste gemeenten.

De personen, behorende tot de Gereformeerde Kerken, hebben het hoogste cijfer in de gemeenten van 5 001—20 000 inwoners, zijn kleiner in relatief aantal in de kleinste gemeenten, maar nog geringer in de grootere.

De Israëlieten (Nederlandsche en Portugeesche) wonen relatief het meest in de groote centra en verminderen naarmate de gemeenten kleiner worden.

Dit is eveneens het geval met de beide Luthersche gezindten en de Waalsch Hervormden en in hooge mate met de personen, die geene kerkelijke gezindte zijn toegedaan. De Remonstranten zijn het sterkst vertegenwoordigd in de gemeenten met 50 001—100 000 inwoners,

evenals de Doopsgezinden. De Christelijk Gereformeerden zijn met de Oud-Roomschen in de gemeenten van 20 001—50 000 inwoners het talrijkst.

In de beide volgende tabellen wordt voor de voornaamste kerkelijke gezindten en voor de personen, die geene kerkelijke gezindte zijn toegedaan, zoo in absolute als in verhoudingscijfers tot de bevolking, een provinciesgewijs overzicht gegeven voor de volkstellingen vanaf 1849 voor elk geslacht afzonderlijk.

Overzicht van de sterkte der voornaamste kerkelijke gezindten bij de verschillende volkstellingen naar het geslacht. (Absolute cijfers).

Aperçu du nombre de personnes appartenant aux cultes principaux suivant les différents recensements. (Chiffres absolus).

PROVIN- CIËN.	Jaren der volks- tellin- gen.	Nederduitsch Hervormd.		Christelijk Gereformeerd.		Nederduitsch Gereformeerd. (1899 Gerefor- meerde Kerken.)		Evangelisch Luthersch.		Roomsch- Katholiek.		Nederlandsch Israëliet.		Geen kerkelijke Gezindte.	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Noord- Brabant.	1849	21 964	21 023	1 394	1 331	—	—	469	301	171 961	175 663	961	869	onbek.	onbek.
	1859	22 324	21 492	1 704	1 652	—	—	416	311	177 261	180 173	1 011	901	onbek.	onbek.
	1869	22 139	22 010	2 245	2 136	—	—	305	301	188 122	189 008	986	974	onbek.	onbek.
	1879	24 366	23 894	2 646	2 537	—	—	345	297	205 336	204 289	1 072	1 074	111	53
	1889	24 832	23 723	3 368	3 285	1 873	1 864	289	268	223 561	222 970	1 119	1 126	328	243
	1899	25 646	24 980	4 55	4 66	5 494	5 454	304	244	242 972	243 875	1 022	1 076	506	335
	1909	26 064	24 987	5 61	6 37	6 846	6 484	386	363	274 563	277 013	785	830	1 236	711
	1920	29 365	28 016	5 55	4 72	7 021	6 867	550	453	327 186	326 942	726	783	1 817	1 336
Gelder- land.	1849	110 200	109 657	1 869	1 827	—	—	1 174	982	69 939	69 457	2 142	2 041	onbek.	onbek.
	1859	120 763	119 196	2 377	2 349	—	—	1 280	1 144	75 498	74 689	2 342	2 221	onbek.	onbek.
	1869	130 202	128 161	2 926	2 786	—	—	1 382	1 381	80 111	78 974	2 392	2 320	onbek.	onbek.
	1879	140 689	137 520	3 259	3 168	—	—	1 410	1 360	86 204	84 560	2 493	2 412	357	278
	1889	143 285	140 857	4 559	4 563	9 468	8 841	1 415	1 339	94 026	91 295	2 607	2 601	1 337	1 167
	1899	158 975	155 439	1 731	1 777	13 598	13 717	1 456	1 649	101 777	100 162	2 514	2 584	2 788	2 338
	1909	172 049	167 820	2 104	2 339	18 827	18 788	2 105	2 336	113 959	112 111	2 430	2 580	6 494	5 257
	1920	190 227	185 820	1 751	1 766	21 159	21 844	2 313	2 676	131 768	131 440	2 609	2 657	10 972	8 626
Zuid- holland.	1849	184 368	203 574	2 731	2 724	—	—	5 864	5 419	66 374	72 570	4 866	5 155	onbek.	onbek.
	1859	204 363	222 861	3 990	4 202	—	—	6 052	6 025	71 369	78 696	5 416	5 774	onbek.	onbek.
	1869	224 054	243 354	9 250	9 925	—	—	6 882	6 619	78 499	86 768	5 775	6 183	onbek.	onbek.
	1879	263 850	282 798	10 270	10 899	—	—	6 971	7 131	92 849	101 129	6 729	7 186	1 248	918
	1889	277 042	298 954	16 608	18 463	25 132	25 922	6 894	7 301	109 165	120 034	7 269	7 736	4 567	3 346
	1899	330 012	353 652	6 902	7 470	43 241	45 687	7 905	8 411	132 541	144 901	8 183	8 821	11 191	8 414
	1909	363 689	385 581	9 322	10 324	63 918	68 131	10 181	11 351	160 310	173 754	8 726	9 444	40 630	32 620
	1920	415 275	434 733	8 851	9 815	78 260	83 158	10 868	12 304	194 446	208 803	10 246	11 027	76 815	64 019
Noord- holland.	1849	119 483	135 088	754	819	—	—	15 825	15 168	62 733	69 055	12 041	12 935	onbek.	onbek.
	1859	134 011	147 676	2 058	2 108	—	—	15 657	15 781	68 226	74 729	13 055	14 008	onbek.	onbek.
	1869	147 805	161 433	3 809	3 982	—	—	16 048	16 547	75 899	82 072	14 263	15 433	onbek.	onbek.
	1879	174 121	187 607	5 167	5 444	—	—	17 464	18 146	89 924	95 614	19 252	20 687	1 638	1 278
	1889	183 191	198 119	8 889	10 036	18 237	20 025	18 813	19 437	109 311	116 341	25 460	27 195	8 901	6 739
	1899	213 047	231 287	3 067	3 317	21 089	22 681	20 004	21 686	128 951	137 405	27 194	29 766	24 396	19 305
	1909	211 073	231 352	4 409	5 135	30 994	33 844	20 608	23 113	148 182	159 017	28 007	31 266	56 993	44 669
	1920	212 041	232 726	3 938	4 341	36 453	40 052	19 828	23 305	171 218	182 399	31 918	35 017	120 383	100 096
Zeeland.	1849	54 885	58 000	1 219	1 126	—	—	710	615	21 178	20 989	366	335	onbek.	onbek.
	1859	55 821	59 148	2 427	2 361	—	—	588	544	21 431	21 563	330	331	onbek.	onbek.
	1869	58 595	61 866	4 105	4 254	—	—	466	536	23 132	22 915	245	257	onbek.	onbek.
	1879	60 588	63 716	6 300	6 348	—	—	445	532	24 118	24 387	237	253	257	182
	1889	58 758	61 640	6 795	6 857	4 245	4 222	405	427	25 092	25 088	199	213	852	695
	1899	62 259	64 888	2 896	2 909	10 605	10 679	458	417	27 247	27 209	195	230	1 484	1 008
	1909	61 770	64 087	1 154	1 199	13 168	13 519	494	553	29 691	29 283	164	203	3 010	2 094
	1920	63 829	65 606	1 123	1 066	13 517	14 115	439	457	31 845	31 257	134	135	3 929	2 792
Utrecht.	1849	41 391	44 035	484	478	—	—	1 031	1 024	27 810	28 766	747	748	onbek.	onbek.
	1859	44 950	47 189	921	916	—	—	1 026	976	29 327	30 231	781	790	onbek.	onbek.
	1869	49 474	51 794	1 213	1 203	—	—	1 096	1 070	30 751	31 985	755	747	onbek.	onbek.
	1879	55 549	57 691	1 356	1 427	—	—	1 079	1 151	33 611	34 554	714	740	171	121
	1889	58 308	59 589	2 094	2 288	6 443	6 700	1 214	1 306	37 648	38 294	697	702	532	408
	1899	66 501	68 146	1 133	1 206	9 214	9 752	1 382	1 475	40 833	42 236	704	711	1 142	762
	1909	72 247	75 457	1 196	1 329	12 543	13 310	1 692	1 987	45 693	46 885	638	718	3 864	2 922
	1920	79 893	83 381	1 362	1 421	14 378	15 517	2 007	2 470	53 846	54 837	795	784	10 432	8 356

PROVIN- CIËN.	Jaren der volks- tellin- gen.	Nederduitsch Hervormd.		Christelijk Gereformeerd.		Nederduitsch Gereformeerd (1899 Gerefor- meerde Kerken.)		Evangelisch Luthersch.		Roomsch- Katholiek.		Nederlandsch Israëliet.		Geen kerkelijke Gezindte.	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Friesland.	1849	99 593	103 087	2 314	2 384	—	—	472	344	10 829	10 892	990	1 021	onbek.	onbek.
	1859	110 452	112 305	4 261	4 254	—	—	439	404	11 617	11 475	1 092	1 071	onbek.	onbek.
	1869	115 321	118 240	7 502	7 493	—	—	509	489	12 087	11 957	1 082	1 087	onbek.	onbek.
	1879	127 075	129 109	11 055	11 416	—	—	612	581	12 943	13 218	1 108	1 091	1 711	1 523
	1889	101 744	104 486	14 593	15 056	14 433	14 699	490	440	12 692	13 156	863	929	12 800	10 870
	1899	102 026	102 876	3 794	3 972	29 395	30 121	392	394	12 148	12 683	733	785	12 687	10 669
	1909	96 329	96 356	2 422	2 472	36 051	36 638	361	391	12 335	12 938	643	626	23 335	19 218
	1920	99 623	100 732	1 894	2 031	39 212	40 007	399	476	13 050	13 842	468	561	27 620	22 248
Overijsel.	1849	67 641	67 004	1 635	1 614	—	—	798	587	35 076	34 840	1 647	1 576	onbek.	onbek.
	1859	74 807	72 956	3 023	3 008	—	—	650	505	36 810	35 870	1 917	1 813	onbek.	onbek.
	1869	81 454	78 372	4 923	4 860	—	—	835	728	38 265	37 152	1 904	1 842	onbek.	onbek.
	1879	88 679	84 960	6 818	6 763	—	—	803	698	39 370	38 143	2 040	1 871	253	191
	1889	89 550	86 513	8 880	8 738	4 325	3 984	646	587	40 958	39 782	2 131	2 019	2 019	1 304
	1899	100 004	96 493	2 766	2 787	12 312	12 958	671	650	44 462	42 252	2 252	2 234	2 099	1 507
	1909	107 507	105 213	2 295	2 324	17 642	17 605	815	884	51 588	50 551	2 167	2 160	7 419	5 398
	1920	118 153	114 975	1 512	1 627	20 213	20 350	1 045	1 193	60 909	60 217	1 867	1 940	11 867	9 114
Gronin- gen.	1849	74 350	78 533	5 355	5 582	—	—	1 161	834	6 875	7 010	1 912	1 853	onbek.	onbek.
	1859	80 872	83 654	8 301	8 597	—	—	1 070							

Overzicht van de sterkte der voornaamste kerkelijke gezindten per 10 000 inwoners van ieder geslacht.
Aperçu du nombre de personnes appartenant aux cultes principaux par 10 000 de la population de chaque sexe.

PROVIN- CIËN.	Jaren der volks- tellin- gen.	Nederduitsch Hervormd.		Christelijk Gereformeerd.		Nederduitsch Gereformeerd (1899 Gerefor- meerde Kerken.)		Evangelisch Luthersch.		Rooms- Katholiek.		Nederlandsch Israëliet.		Geen kerkelijke Gezindte.	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Noord- brabant.	1849	1 115	1 055	71	67	—	—	24	15	8 727	8 810	49	44	onbek.	onbek.
	1859	1 095	1 048	83	80	—	—	20	15	8 738	8 802	51	44	onbek.	onbek.
	1869	1 034	1 025	105	100	—	—	18	14	8 782	8 805	46	45	5	2
	1879	1 041	1 028	113	109	—	—	15	13	8 770	8 792	46	46	13	10
	1889	971	934	132	130	73	73	11	11	8 740	8 784	44	44	18	12
	1899	926	902	16	17	198	197	12	9	8 775	8 806	37	39	40	23
	1909	835	801	18	20	272	214	12	12	8 776	8 880	25	27	49	36
	1920	798	766	15	13	191	188	15	12	8 887	8 938	20	21	299	238
Gelder- land.	1849	5 924	5 937	100	99	—	—	63	53	3 760	3 760	115	111	onbek.	onbek.
	1859	5 962	5 956	118	118	—	—	63	57	3 700	3 712	116	111	15	12
	1869	5 974	5 968	134	130	—	—	63	64	3 676	3 677	110	108	97	83
	1879	5 967	5 952	138	137	—	—	60	59	3 656	3 660	106	104	201	165
	1889	5 537	5 558	176	180	366	349	55	53	3 633	3 603	101	103	299	238
	1899	5 509	5 530	61	63	476	488	51	59	3 565	3 564	88	92	935	747
	1909	5 335	5 292	65	74	584	592	65	73	3 534	3 538	75	81	1 899	1 507
	1920	5 182	5 124	48	49	576	602	63	74	3 590	3 625	71	73	2 701	2 747
Zuid- holland.	1849	6 854	6 914	102	93	—	—	218	184	2 468	2 465	181	175	onbek.	onbek.
	1859	6 875	6 893	135	131	—	—	208	187	2 428	2 440	181	178	32	22
	1869	6 802	6 783	281	277	—	—	194	184	2 383	2 418	175	172	100	68
	1879	6 801	6 791	265	262	—	—	180	171	2 399	2 428	174	173	203	142
	1889	6 069	6 062	363	374	551	526	151	148	2 392	2 434	159	157	1 899	1 507
	1899	5 978	5 969	125	126	783	771	143	142	2 401	2 446	148	149	2 701	2 747
	1909	5 380	5 395	138	145	945	953	151	159	2 371	2 431	129	132	3 198	3 152
	1920	5 052	5 074	108	114	962	971	132	144	2 366	2 437	125	129	3 820	3 756
Noord- holland.	1849	5 266	5 400	33	33	—	—	697	606	2 765	2 760	531	517	onbek.	onbek.
	1859	5 341	5 412	83	77	—	—	622	577	2 735	2 731	521	509	28	19
	1869	5 328	5 380	137	133	—	—	579	552	2 736	2 735	514	515	87	69
	1879	5 297	5 340	157	155	—	—	531	517	2 736	2 722	586	589	139	103
	1889	4 573	4 620	222	234	455	467	470	453	2 728	2 713	636	634	261	179
	1899	4 552	4 625	66	66	451	454	427	434	2 755	2 748	581	595	322	227
	1909	3 931	4 053	82	90	577	593	384	405	2 760	2 786	522	548	3 820	3 756
	1920	3 344	3 505	62	65	575	603	313	351	2 701	2 747	503	527	3 747	3 700
Zeeland.	1849	6 962	7 120	155	138	—	—	90	76	2 686	2 577	46	41	onbek.	onbek.
	1859	6 843	6 983	299	279	—	—	75	64	2 642	2 546	40	39	28	19
	1869	6 722	6 844	471	471	—	—	53	59	2 654	2 535	28	28	87	69
	1879	6 544	6 634	680	661	—	—	48	55	2 605	2 539	26	26	139	103
	1889	5 979	6 105	691	679	432	418	41	42	2 553	2 485	20	21	261	179
	1899	5 822	5 933	271	266	992	976	43	38	2 548	2 488	18	17	322	227
	1909	5 350	5 475	100	102	1 140	1 155	43	47	2 573	2 502	14	17	3 820	3 756
	1920	5 229	5 332	92	95	1 107	1 147	36	37	2 609	2 540	11	11	3 747	3 700
Utrecht.	1849	5 686	5 750	66	62	—	—	142	134	3 820	3 756	103	98	onbek.	onbek.
	1859	5 730	5 782	118	112	—	—	130	118	3 747	3 700	101	98	18	12
	1869	5 827	5 843	143	136	—	—	129	121	3 622	3 608	89	84	49	36
	1879	5 904	5 911	144	146	—	—	115	118	3 572	3 541	76	76	92	60
	1889	5 344	5 325	192	204	591	599	111	117	3 451	3 422	64	63	273	199
	1899	5 385	5 343	92	95	746	765	112	116	3 307	3 311	57	56	620	480
	1909	5 113	5 126	85	90	888	905	120	135	3 227	3 184	45	49	3 820	3 756
	1920	4 746	4 793	81	82	854	892	119	142	3 198	3 152	47	45	3 747	3 700
Friesland.	1849	8 176	8 211	190	190	—	—	39	27	886	868	81	81	onbek.	onbek.
	1859	8 101	8 147	314	308	—	—	32	29	856	835	81	78	104	92
	1869	7 959	8 019	518	508	—	—	35	33	834	811	75	74	702	643
	1879	7 760	7 792	675	687	—	—	37	35	790	796	68	66	747	626
	1889	6 106	6 185	876	891	866	870	29	26	762	779	62	56	1 292	1 074
	1899	6 011	6 032	224	233	1 732	1 766	23	23	716	744	43	46	1 440	1 164
	1909	5 334	5 384	134	138	1 996	2 047	20	22	683	723	36	35	3 820	3 756
	1920	5 194	5 272	99	106	2 045	2 094	21	25	680	724	24	29	3 747	3 700

PROVIN- CIËN.	Jaren der volks- tellin- gen.	Nederduitsch Hervormd.		Christelijk Gereformeerd.		Nederduitsch Gereformeerd. (1899 Gerefor- meerde Kerken.)		Evangelisch Luthersch.		Rooms- Katholiek.		Nederlandsch Israëliet.		Geen kerkelijke Gezindte.	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Overijssel.	1849	6 235	6 246	151	150	—	—	74	55	3 233	3 248	152	147	onbek.	onbek.
	1859	6 271	6 285	255	260	—	—	53	43	3 101	3 099	161	157	18	14
	1869	6 302	6 280	381	389	—	—	65	58	2 960	2 977	147	148	93	69
	1879	6 345	6 323	488	503	—	—	57	52	2 817	2 839	146	139	124	92
	1889	5 956	5 963	590	596	288	281	43	40	2 724	2 742	142	139	382	286
	1899	5 906	5 883	163	170	786	790	40	40	2 680	2 711	133	137	534	421
	1909	5 543	5 569	118	123	910	932	42	47	2 660	2 676	112	114	1 244	1 003
	1920	5 315	5 310	68	75	909	940	47	55	2 740	2 781	84	90	1 244	1 003
Gronin- gen.	1849	8 067	8 157	581	580	—	—	126	87	746	728	207	192	onbek.	onbek.
	1859	7 885	7 940	818	819	—	—	105	81	709	710	221	204	63	50
	1869	7 639	7 702	1 092	1 068	—	—	100	80	704	688	201	201	369	297
	1879	7 362	7 396	1 274	1 265	—	—	95	83	704	695	213	217	456	378
	1889	6 604	6 652	1 421	1 426	347	344	72	67	676	678	219	213	957	775
	1899	6 630	6 658	179	185	1 530	1 537	73	68	652	658	210	198	1 244	1 003
	1909	6 003	6 047	94	101	1 793	1 851	81	81	600	637	172	168	1 244	1 003
	1920	5 746	5 847	105	110	1 823	1 867	79	83	554	590	133	128	1 244	1 003
Drente.	1849	8 481	8 538	554	575	—	—	68	39	605	575	239	232	onbek.	onbek.
	1859	8 359	8 418	750	762	—	—	90	39	544	505	232	230	43	38
	1869	8 170	8 224	955	971	—	—	40	24	553	501	221	222	137	119
	1879	8 018	8 040	1 054	1 112	—	—	28	17	578	513	197	196	137	112
	1889	7 643	7 684	1 120	1 229	83	88	23	15	684	534	175	180	391	323
	1899	7 538	7 569	153	180	1 178	1 273	17	15	691	546	151	157	496	426
	1909	7 193	7 249	168	179	1 263	1 360	26	25	677	547	119	130	496	426
	1920	7 007	6 993	97	95	1 417	1 491	21	24	641	604	88	101	496	426
Limburg.	1849	255	131	—	—	—	—	25	17	9 645	9 781	62	61	onbek.	onbek.
	1859	183	113	—	—	—	—	22	16	9 718	9 798	64	61	onbek.	onbek.
	1869	159	122	—	1	—	—	20	14	9 750	9 793	60	62	3	1
	1879	136	112	1	1	—	—	12	11	9 788	9 814	55	57	6	2
	1889	136	106	1	—	5	1	12	10	9 780	9 819	44	49	6	2
	1899	136	109	2	2	1	—	16	12	9 789	9 822	35	39	6	2
	1909	131	102	8	9	15	11	38	29	9 740	9 788	19	21	20	10
	1920	335	275	8	7	45	35	78	66	9 406					

Uit deze verhoudingscijfers blijkt, dat er groote verschillen bestaan bij de onderscheidene kerkelijke gezindten in den opbouw der bevolking. Was deze bij de Nederduitsch Hervormden bij de volkstelling van 1899 zoo goed als gelijk aan dien van de geheele bevolking, bij de jongste twee volkstellingen vertoont hij, hoewel nog het meest dien der geheele bevolking nabij komend, daarvan afwijkingen en wel het grootst in de jongste leeftijdsklasse. In die jongste leeftijdsklasse zijn ook voor de meeste andere kerkelijke gezindten de grootste verschillen waar te nemen, welke verschillen vanzelf op de overige leeftijdsklassen inwerken en ook daar verschillen doen ontstaan, die echter in den regel niet zoo groot zijn.

Het grootste relatief aantal jeugdigen wordt aangetroffen bij de personen, die geene kerkelijke gezindte zijn toegedaan. Dit kan niet het gevolg zijn van een groot geboortecijfer, omdat het huwelijksvruchtbaarheidscijfer in vergelijking met dat der andere voorname kerkelijke gezindten zeer klein is: 88 wettig geboren en per 1000 gehuwde vrouwen beneden 50 jaar in 1909 en 1910, tegen 219 bij de Protestanten, 287 bij de Katholieken en 157 bij de Israëlieten.

Gedeeltelijk zal het hooge cijfer der jeugdigen het gevolg zijn van het zeer lage relatieve cijfer der ouderen. Komen bij de Nederduitsch Hervormden 18.4 % boven 50 jaar, bij de personen behorende tot de Gereformeerde Kerken 16.2 % en bij de Katholieken 16.2 %, hier is het percentage der boven 50-jarigen slechts 9.5. Daarbij komt nog, dat voor een aantal kinderen was opgegeven, dat zij tot geene kerkelijke gezindte behoorden, terwijl die eigenlijk hadden moeten gerekend zijn te behooren tot de kerkelijke gezindte der ouders. Dit schijnt vooral met Doopsgezinde kinderen het geval geweest te zijn, vandaar dat hier het kinderpercentage zoo laag is (14.3).

Hooge percentages in de jeugdige leeftijdsklasse worden aangetroffen bij de personen behorende tot de Gereformeerde Kerken en bij de Katholieken. Deze hooge cijfers zullen waarschijnlijk wel het gevolg zijn van hooge geboortecijfers.

Zeer laag zijn de cijfers der jeugdigen bij de Israëlieten als gevolg van lage geboortecijfers, bij de Doopsgezinden, vermoedelijk tengevolge van de hierboven genoemde redenen, en voorts nog bij de beide Lutherse gezindten. Nog lager zijn zij bij de Waalsch Hervormden en bij de Remonstranten. De eersten hebben hooge cijfers in de oudste leeftijdsklassen, terwijl de Remonstranten in de middelbare leeftijden het sterkst bezet zijn.

Onderstaand zijn de cijfers tot 3 leeftijdsklassen teruggebracht voor de laatste twee volkstellingen.

	Beneden 20 jaar.		20—49 jaar.		50 jaar en ouder.							
	M.		V.		M.		V.		M.		V.	
	1909	1920	1909	1920	1909	1920	1909	1920	1909	1920	1909	1920
Nederduitsch Hervormd	44.2	41.7	42.1	39.5	39.0	40.2	40.4	41.4	16.8	17.9	17.8	18.9
Waalsch Hervormd	26.9	23.2	20.7	16.5	44.9	44.1	48.0	45.0	28.1	33.0	31.4	38.4
Remonstrant	34.7	31.1	25.4	22.4	48.0	45.9	55.1	51.7	17.3	22.9	19.6	25.9
Christelijk Gereformeerd	50.1	45.9	45.6	41.6	35.0	37.2	38.4	40.4	14.9	16.6	15.9	18.2
Doopsgezind	38.6	34.7	33.1	28.3	42.0	42.7	47.3	47.9	19.4	22.7	19.7	23.0
Evangelisch Luthersch	40.1	34.8	35.8	30.8	41.8	45.4	43.9	47.6	18.1	19.7	20.2	21.8
Hersteld Evang. Luthersch	42.7	36.1	35.9	29.8	39.8	43.8	43.3	46.0	17.5	20.1	20.8	24.1
Beh. tot de Geref. Kerken	47.6	46.4	44.5	42.6	37.2	38.1	39.4	40.5	15.1	15.5	16.1	16.8
Roomsch-Katholiek	45.7	45.6	44.4	44.1	38.2	38.6	38.8	39.5	16.1	15.7	16.9	16.7
Oud Roomsch	47.5	44.9	44.0	38.8	36.8	38.4	37.8	42.7	15.6	16.7	18.2	18.6
Nederlandsch Israëliet	39.1	34.9	35.3	31.5	42.9	45.5	45.2	46.3	17.9	19.5	19.2	22.1
Portugeesch Israëliet	39.4	34.6	33.9	28.9	41.4	45.5	45.4	47.8	19.1	19.8	20.7	23.4
Pers. beh. tot eene andere kerkelijke gezindte	45.5	45.5	42.2	41.3	39.3	39.5	41.8	43.1	15.2	15.0	16.0	15.6
Pers. beh. tot geen kerkelijke gezindte	45.6	42.7	54.0	49.4	45.3	46.9	38.1	41.7	9.1	10.3	7.9	8.8
Pers. waarvan de kerkelijke gezindte onbekend is	22.5	75.0	45.5	75.1	40.8	19.3	31.9	14.9	20.9	3.5	4.5	2.4
Totaal	44.9	43.3	43.2	41.6	39.2	40.3	39.8	41.0	16.0	16.4	17.0	17.5

Bij alle kerkelijke gezindten is het percentage van de beneden 20-jarigen bij de mannen grooter en soms beduidend grooter, dan bij de vrouwen, terwijl in de hogere en middelbare leeftijden bij de vrouwen grootere verhoudingscijfers worden aangetroffen. Bij de personen zonder kerkelijke gezindte is de toestand juist andersom.

Ook uit deze cijfers blijkt, dat de Nederduitsch Hervormden in opbouw het meest met dien van de geheele bevolking overeenkomen.

De hoogste cijfers voor de beneden 20-jarigen komen voor bij de beide Gereformeerde secten en de Roomsche-Katholieken, de laagste cijfers bij de Waalsch Hervormden, de Remonstranten, de Doopsgezinden en de Israëlieten, die allen in de middelbare leeftijden sterk zijn bezet. In de hoogste leeftijdsklasse hebben de Waalsch Hervormden het hoogste cijfer, die tot geen kerkelijke gezindte behoorden het laagste.

Ook bij de verdeling der bevolking van iedere kerkelijke gezindte naar den burgerlijken staat, die alleen voor de laatste 2 volkstellingen is gemaakt, treden opmerkelijke verschillen aan het licht, zooals uit onderstaand overzicht blijkt:

Verdeling der bevolking van iedere kerkelijke gezindte naar den burgerlijken staat in % van het totaal.

Répartition de population des différents cultes d'après le sexe et l'état civil (en % du total).

KERKELIJKE GEZINDTEN. <i>Cultes.</i>	Ongehuwd. <i>Célib.</i>		Gehuwd. <i>Mariés.</i>		Gehuwd geweest. <i>Autres.</i>							
	M.	V.	M.	V.	M.	V.						
Nederduitsch Hervormd	60.4	58.2	57.1	54.7	35.9	38.1	35.8	38.2	3.7	3.8	7.1	7.1
Waalsch Hervormd	49.-	42.2	50.9	49.1	46.1	52.1	31.-	35.5	4.9	5.8	12.1	15.1
Remonstrant	55.5	49.8	56.6	51.3	41.2	46.5	35.3	39.-	3.3	3.7	8.2	9.7
Christelijk Gereformeerd	62.9	60.9	59.1	56.9	33.9	35.6	34.9	36.9	3.2	3.5	6.0	6.2
Doopsgezind	57.0	52.1	54.8	49.7	38.9	43.6	37.4	41.6	4.1	4.3	7.8	8.7
Evangelisch Luthersch	57.5	53.7	56.3	52.5	38.9	42.4	34.9	38.5	3.6	3.9	8.8	9.-
Hersteld Evangelisch Luthersch	58.9	53.8	55.5	50.3	37.3	42.1	35.-	40.2	3.8	4.1	9.5	9.5
Behorende tot de Gereformeerde Kerken	62.0	61.3	59.2	58.4	34.8	35.6	34.9	35.8	3.1	3.1	5.9	5.8
Roomsch-Katholiek	65.5	64.8	63.2	62.5	31.-	31.9	30.7	31.9	3.5	3.3	6.1	5.6
Oud Roomsch	62.6	60.5	58.7	55.4	33.8	35.6	34.3	37.2	3.6	3.9	7.2	7.4
Nederlandsch Israëliet	58.7	53.5	58.2	52.8	38.3	43.2	34.6	39.6	3.0	3.3	7.2	7.6
Portugeesch Israëliet	58.2	52.9	57.1	52.-	38.7	43.6	34.6	40.1	3.1	3.5	8.3	7.9
Pers. beh. tot eene andere kerkelijke gezindte	59.3	59.8	59.2	58.7	37.8	37.3	34.6	35.8	2.9	2.9	6.2	5.4
Pers. behorende tot geen kerkelijke gezindte	62.7	58.6	66.6	60.9	35.3	39.3	30.1	35.6	2.0	2.2	3.3	3.5
Onbekend	50.-	85.-	63.6	89.-	11.7	11.5	20.5	8.5	2.5	1.1	4.5	0.7
Totaal	62.3	60.6	59.9	58.2	34.2	36.-	33.6	35.6	3.5	3.4	6.5	6.2

Opmerkelijk is, dat zoo goed als bij alle kerkelijke gezindten het aantal der ongehuwden is afgenomen en dat der gehuwden in gelijke mate toegenomen bij de personen behorende tot geen kerkelijke gezindte is het juist andersom. Dit zou er op wijzen, dat meer ongehuwden dan gehuwden uit het kerkverband treden.

Evenals bij de totale bevolking is het relatieve cijfer van de gehuwde mannen bijna overal grooter dan dat der gehuwde vrouwen, doch in verschillende mate. Is het verschil bij de totale bevolking voor de beide tellingen resp. slechts 0.6 en 0.4 %, bij de Waalsch Hervormden is het verschil niet minder dan 15 en 16.6 %; bij de Remonstranten bijna 6 en 6.5 %; bij de personen zonder kerkelijke gezindte ruim 5 en 3.7 %; bij de Evangelisch Lutherse 4 en 3.9 %; bij de Nederlandsch Israëlieten 3.7 en 2 %, terwijl het daarentegen bij de Katholieken 0.3 en 0 % bedraagt. Bij de Nederduitsch Hervormden is bij de laatste telling het percentage der gehuwde vrouwen grooter dan dat der gehuwde mannen, hetgeen ook het geval is bij de Christelijk Gereformeerden en bij de personen behorende tot de Gereformeerde Kerken. Een groot aantal weduwen wordt aangetroffen bij de Waalsch Hervormden, bij de Remonstranten, bij de Lutherse en bij de Doopsgezinden, terwijl het aantal betrekkelijk gering is bij de personen zonder kerkelijke gezindte. Het aantal weduwnaars is hoog bij de Waalsch Hervormden, bij de Doopsgezinden en bij de Hersteld Evangelisch Lutherse.

LEEF TIJ DEN.	Ongehuwd.		Gehuwd.		Weduwstaat.		Gescheiden van echt.		Gescheiden van tafel en bed.		T O T A A L.		
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	Totaal.

Het Rijk op 31 December 1879. Le Royaume au 31ème décembre 1879.

beneden 1 jaar . . .	65 272	63 923	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65 272	63 923	129 195
1 " . . .	56 352	55 458	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56 352	55 458	111 810
2 " . . .	53 536	53 057	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	53 536	53 057	106 593
3 " . . .	52 017	51 748	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52 017	51 748	103 765
4 " . . .	49 162	48 708	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49 162	48 708	97 870
0-4 " . . .	276 339	272 894	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	276 339	272 894	549 233
5-9 " . . .	225 481	224 978	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	225 481	224 978	450 459
10-14 " . . .	205 329	204 048	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205 329	204 048	409 377
15-19 " . . .	184 428	180 624	309	1 830	3	19	—	—	—	—	—	2	184 740	182 475	367 217
20-24 " . . .	139 981	123 272	15 348	33 723	110	324	5	14	7	21	155 451	157 354	312 805		
25-29 " . . .	77 295	63 416	66 102	83 984	916	1 447	15	54	32	46	144 300	148 946	293 246		
30-34 " . . .	36 668	33 346	85 215	92 641	1 709	2 687	37	76	34	62	123 663	128 811	252 474		
35-39 " . . .	25 004	24 063	97 442	98 821	2 649	4 811	55	132	49	87	125 199	127 914	253 113		
40-44 " . . .	18 004	18 625	93 818	91 802	3 629	7 444	65	149	60	89	115 576	118 109	233 685		
45-49 " . . .	12 600	14 106	80 902	76 280	4 436	10 019	69	128	63	92	98 071	100 625	198 696		
50-54 " . . .	10 305	12 098	72 266	65 149	6 107	14 762	66	121	72	84	88 816	92 214	181 030		
55-59 " . . .	8 769	10 592	62 843	54 304	8 294	19 270	59	120	55	83	80 020	84 369	164 389		
60-64 " . . .	6 754	8 556	44 364	36 034	9 788	22 291	42	77	67	50	61 015	67 008	128 023		
65-69 " . . .	4 482	6 377	28 463	21 770	10 782	23 284	20	46	34	48	43 781	51 525	95 306		
70-74 " . . .	2 833	4 155	15 162	10 394	9 922	18 565	11	34	27	23	27 955	33 171	61 126		
75-79 " . . .	1 606	2 687	7 166	4 328	6 257	14 422	5	15	8	5	17 041	21 457	38 498		
80 jaar en ouder .	851	1 645	2 786	1 419	8 526	10 383	1	5	3	2	10 168	13 454	23 622		
Totaal incl. onbekend.	1 236 860	1 205 604	672 205	672 512	73 136	149 747	450	971	511	694	1 983 164	2 029 529	4 012 693		

Het Rijk op 31 December 1889. Le Royaume au 31ème décembre 1889.

beneden 1 jaar . . .	67 484	65 526	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67 484	65 526	133 010
1 " . . .	60 884	59 792	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60 884	59 792	120 676
2 " . . .	58 648	57 634	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58 648	57 634	116 282
3 " . . .	56 633	56 141	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	56 633	56 141	112 774
4 " . . .	55 394	54 767	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55 394	54 767	110 161
0-4 " . . .	299 043	293 860	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	299 043	293 860	592 903
5-9 " . . .	255 745	254 505	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	255 745	254 505	510 250
10-14 " . . .	243 635	242 055	2	15	1	—	—	—	—	—	—	—	243 639	242 070	485 709
15-19 " . . .	212 267	210 815	363	2 091	12	33	—	—	—	—	—	—	212 642	212 942	425 584
20-24 " . . .	165 804	149 522	19 084	40 591	139	388	8	36	14	24	185 052	190 561	375 613		
25-29 " . . .	88 620	75 011	72 516	91 282	911	1 497	60	143	35	50	162 154	167 983	330 137		
30-34 " . . .	41 697	37 370	94 786	101 952	1 869	2 941	119	279	65	108	138 537	142 651	281 188		
35-39 " . . .	26 037	24 830	102 463	103 934	2 873	5 130	169	301	87	156	131 630	134 351	265 981		
40-44 " . . .	17 513	18 549	91 205	89 112	3 702	7 506	177	266	92	147	112 693	115 581	228 274		
45-49 " . . .	15 124	16 047	91 171	86 534	5 314	11 181	177	281	157	176	111 946	114 219	226 165		
50-54 " . . .	12 361	13 830	81 089	74 876	6 935	15 435	160	253	122	175	100 670	104 569	205 239		
55-59 " . . .	9 126	11 016	64 176	56 345	8 117	19 077	117	200	125	152	81 663	86 791	168 454		
60-64 " . . .	7 299	9 534	51 291	42 022	10 429	23 763	83	152	101	121	69 204	75 593	144 797		
65-69 " . . .	5 699	7 766	37 547	28 867	12 845	26 551	57	137	87	71	56 235	63 393	119 628		
70-74 " . . .	3 748	5 298	20 507	14 249	11 897	22 906	39	67	31	35	36 224	42 555	78 779		
75-79 " . . .	1 856	3 022	8 714	5 480	8 981	16 892	12	31	27	15	19 590	25 440	45 030		
80 jaar en ouder .	1 005	1 858	3 328	1 659	7 390	12 170	2	16	4	6	11 729	15 709	27 438		
Totaal incl. onbekend.	1 406 646	1 374 956	738 256	739 051	81 419	165 496	1 180	2 167	947	1 236	2 228 487	2 282 928	4 511 415		

Het Rijk op 31 December 1899. Le Royaume au 31ème décembre 1899.

beneden 1 jaar . . .	74 126	72 263	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	74 126	72 263	146 389
1 " . . .	67 494	66 065	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67 494	66 065	133 559
2 " . . .	65 959	65 276	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65 959	65 276	131 235
3 " . . .	65 037	63 805	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65 037	63 805	128 842
4 " . . .	61 791	60 965	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61 791	60 965	122 756
0-4 " . . .	334 407	328 374	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	334 407	328 374	662 781
5-9 " . . .	289 669	286 774	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	289 669	286 774	576 443
10-14 " . . .	270 984	267 091	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	270 984	267 091	538 075
15-19 " . . .	243 365	240 071	456	2 565	14	21	—	—	—	—	—	—	243 837	242 664	486 501
20-24 " . . .	195 496	178 247	23 924	48 158	157	355	11	50	23	35	219 614	226 845	446 459		
25-29 " . . .	98 482	86 949	86 298	108 537	837	1 434	89	216	64	91	185 773	197 228	383 001		
30-34 " . . .	47 377	46 530	117 066	125 155	1 784	3 037	197	426	87	122	166 513	175 270	341 783		
35-39 " . . .	29 278	30 768	117 484	117 476	2 588	4 936	269	470	120	190	149 745	153 842	303 587		
40-44 " . . .	19 972	21 649	103 458	99 539	3 497	7 406	310	521	172	203	127 414	129 320	256 734		
45-49 " . . .	15 905	17 273	97 399	91 998	5 077	11 240	339	541	189	236	118 910	121 289	240 199		
50-54 " . . .	12 095	14 204	80 022	74 066	6 661	14 848	279	414	167	255	99 227	103 789	203 016		
55-59 " . . .	10 734	12 638	73 787	64 808	9 455	21 031	226	399	214	194	94 418	99 070	193 488		
60-64 " . . .	8 748	10 629	58 543	49 441	11 795	25 498	167	293	139	161	79 395	86 023	165 418		
65-69 " . . .	5 915	7 972	39 074	30 230	12 933	26 988	128	205	114	101	58 165	65 497	123 662		
70-74 " . . .	4 022	5 909	23 601	16 483	13 660	25 756	67	106	64	76	41 414	48 332	89 746		
75-79 " . . .	2 364	3 840	11 867	7 438	11 797	20 633	36	73	33	19	26 098	32 003	58 101		
80 jaar en ouder .	1 343	2 428	4 490	2 334	9 095	15 256	12	22	29	23	14 969	20 063	35 032		
Totaal incl. onbekend.	1 590 178	1 561 358	837 475	838 247	89 355	178 443	2 131	3 740	1 417	1 712	2 520 602	2 583 535	5 104 137		

LEEF TIJ DEN.	Ongehuwd.		Gehuwd.		Weduwstaat.		Gescheiden van echt.		Gescheiden van tafel en bed.		T O T A A L.		
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	Totaal.

Het Rijk op 31 December 1909. Le Royaume au 31ème décembre 1909.

beneden 1 jaar . . .	81 051	78 732	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	81 051	78 732	159 783
1 " . . .	75 703	73 870	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	75 703	73 870	149 573
2 " . . .	73 552	72 146	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	73 552	72 146	145 698
3 " . . .	71 384	70 356	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	71 384	70 356	141 740
4 " . . .	70 969	69 564	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70 969	69 564	140 533
0-4 " . . .	372 659	364 668	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	372 659	364 668	737 327
5-9 " . . .	337 778	330 834	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	337 778	330 834	668 612
10-14 " . . .	310 966	305 799	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	310 966	305 799	616 765
15-19 " . . .	278 956	273 696	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	279 337	276 634	555 971
20-24 " . . .	218 184	194 536	27 483	56 033	133	278	51	110	23	52	245 877	251 009	496 886		
25-29 " . . .	110 697	96 003	104 778	128 467	802	1 196	202	425	69	113	216 550				

LEEF TIJ DEN. Ages.	Ongehuwd. Célibataires.		Gehuwd. Mariés.		Weduwstaat. Veufs et veuves.		Gescheiden van echt. Divorcés.		Gescheiden van tafel en bed. Pers. sép. de corps et de biens.		T O T A A L. (inclusief onbekend.) Total.		
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	Totaal.
	Gemeenten met 5000 en minder inw. op 31 December 1920. Communes de 5000 hab. et moins au 31ème décembre 1920.												
beneden 1 jaar . . .	24 901	23 776	—	—	—	—	—	—	—	—	24 901	23 776	48 677
1 " . . .	20 735	20 022	—	—	—	—	—	—	—	—	20 735	20 022	40 757
2 " . . .	19 812	19 267	—	—	—	—	—	—	—	—	19 812	19 267	39 079
3 " . . .	19 889	19 437	—	—	—	—	—	—	—	—	19 889	19 437	39 326
4 " . . .	20 127	19 575	—	—	—	—	—	—	—	—	20 127	19 575	39 702
0-4 " . . .	105 464	102 077	—	—	—	—	—	—	—	—	105 464	102 077	207 541
5-9 " . . .	99 490	96 992	—	—	—	—	—	—	—	—	99 490	96 992	196 482
10-14 " . . .	95 074	92 634	—	—	—	—	—	—	—	—	95 074	92 634	187 708
15-19 " . . .	87 752	80 234	155	1 057	2	—	—	—	—	—	87 909	81 294	169 203
20-24 " . . .	65 602	51 811	7 135	16 231	39	108	11	21	3	11	72 790	68 182	140 972
25-29 " . . .	34 608	24 570	27 591	35 838	266	389	21	51	13	16	62 499	60 864	123 363
30-34 " . . .	17 163	13 193	38 263	40 995	573	702	45	86	16	21	56 063	54 997	111 060
35-39 " . . .	11 315	9 166	40 479	40 755	866	1 137	64	84	21	23	52 745	51 165	103 910
40-44 " . . .	9 014	7 592	39 428	38 580	1 221	1 766	72	92	26	25	49 761	48 055	97 816
45-49 " . . .	7 416	6 295	35 501	33 856	1 640	2 445	78	98	23	42	44 658	42 736	87 394
50-54 " . . .	6 025	5 268	31 284	28 751	2 180	3 548	76	80	39	35	39 604	37 682	77 286
55-59 " . . .	5 158	4 346	26 521	23 536	3 017	4 988	66	100	43	39	34 805	33 009	67 814
60-64 " . . .	3 980	3 320	19 645	16 259	3 659	6 221	58	62	46	39	27 388	25 901	53 289
65-69 " . . .	3 217	2 630	14 928	11 411	4 754	7 598	38	47	32	33	22 969	21 719	44 688
70-74 " . . .	2 060	1 802	9 040	6 308	5 115	7 022	31	38	21	11	16 267	15 781	32 048
75-79 " . . .	1 326	1 116	4 971	3 915	4 913	6 788	18	24	8	5	11 236	10 848	22 084
80 jaar en ouder .	778	711	2 298	1 109	4 834	5 971	7	15	3	6	7 920	7 812	15 732
Totaal incl. onbekend.	555 445	503 761	297 240	297 601	33 079	49 285	585	798	294	307	886 648	851 753	1 738 401
Gemeenten met 5 001-20 000 inw. op 31 December 1920. Communes de 5001-20000 hab. au 31ème décembre 1920.													
beneden 1 jaar . . .	29 316	27 920	—	—	—	—	—	—	—	—	29 316	27 920	57 236
1 " . . .	23 934	22 805	—	—	—	—	—	—	—	—	23 934	22 805	46 739
2 " . . .	23 039	22 274	—	—	—	—	—	—	—	—	23 039	22 274	45 313
3 " . . .	23 217	22 274	—	—	—	—	—	—	—	—	23 217	22 274	45 491
4 " . . .	23 370	22 485	—	—	—	—	—	—	—	—	23 370	22 485	45 855
0-4 " . . .	122 876	117 758	—	—	—	—	—	—	—	—	122 876	117 758	240 634
5-9 " . . .	114 997	111 400	—	—	—	—	—	—	—	—	114 997	111 400	226 397
10-14 " . . .	109 984	106 231	1	—	—	—	—	—	—	—	109 985	106 231	216 216
15-19 " . . .	100 494	95 440	197	1 426	1	2	1	1	—	3	100 693	96 872	197 565
20-24 " . . .	73 749	61 818	9 786	20 889	52	117	11	53	9	24	83 607	82 901	166 508
25-29 " . . .	36 139	28 121	35 417	44 884	347	498	57	116	26	34	71 986	73 653	145 639
30-34 " . . .	16 008	14 837	48 132	49 859	742	986	100	148	29	36	65 011	65 866	130 877
35-39 " . . .	10 185	10 636	48 371	47 785	987	1 409	88	146	29	60	59 600	60 036	119 636
40-44 " . . .	8 070	8 830	46 380	45 094	1 330	2 192	111	164	33	55	55 934	56 336	112 270
45-49 " . . .	6 273	7 098	40 671	39 110	1 065	3 077	95	196	47	73	48 751	49 554	98 305
50-54 " . . .	5 156	5 909	35 066	32 204	2 221	4 173	95	157	54	83	42 592	42 526	85 118
55-59 " . . .	4 524	5 026	29 687	26 174	2 942	5 917	104	168	53	81	37 311	37 366	74 677
60-64 " . . .	3 364	3 718	21 808	18 207	3 710	7 011	65	113	35	40	28 982	29 089	58 071
65-69 " . . .	2 554	2 921	16 173	12 421	4 797	8 723	54	69	45	38	23 623	24 172	47 795
70-74 " . . .	1 852	2 146	9 737	6 814	5 165	8 440	34	52	20	21	16 809	17 504	34 313
75-79 " . . .	1 088	1 275	5 184	3 089	4 859	7 347	14	30	17	9	11 162	11 750	22 912
80 jaar en ouder .	674	964	2 300	1 177	4 700	6 811	8	20	6	2	7 688	8 974	16 662
Totaal incl. onbekend.	617 988	584 129	348 910	349 164	33 527	56 703	837	1 433	403	559	1 001 670	991 991	1 993 661
Gemeenten met 20 001-50 000 inw. op 31 December 1920. Communes de 20001-50000 hab. au 31ème décembre 1920.													
beneden 1 jaar . . .	13 062	12 580	—	—	—	—	—	—	—	—	13 062	12 580	25 642
1 " . . .	10 683	10 196	—	—	—	—	—	—	—	—	10 683	10 196	20 879
2 " . . .	10 003	9 643	—	—	—	—	—	—	—	—	10 003	9 643	19 646
3 " . . .	10 468	10 266	—	—	—	—	—	—	—	—	10 468	10 266	20 734
4 " . . .	10 341	10 135	—	—	—	—	—	—	—	—	10 341	10 135	20 476
0-4 " . . .	54 557	52 820	—	—	—	—	—	—	—	—	54 557	52 820	107 377
5-9 " . . .	52 074	50 322	—	—	—	—	—	—	—	—	52 074	50 322	102 396
10-14 " . . .	49 698	49 027	—	—	—	—	—	—	—	—	49 698	49 027	98 725
15-19 " . . .	47 668	46 656	119	874	—	4	—	1	—	—	47 787	47 535	95 322
20-24 " . . .	37 313	30 661	5 815	11 505	33	84	9	34	6	16	43 176	42 300	85 476
25-29 " . . .	17 470	14 182	19 996	23 482	196	320	47	72	22	25	37 731	38 081	75 812
30-34 " . . .	6 876	7 078	25 616	25 570	343	489	79	112	31	33	32 945	33 282	66 227
35-39 " . . .	3 987	4 961	24 516	23 543	409	740	76	116	37	45	29 235	29 405	58 640
40-44 " . . .	2 852	4 066	22 402	21 580	587	1 075	80	140	32	46	25 953	26 907	52 860
45-49 " . . .	2 145	3 205	18 868	18 507	730	1 487	74	129	37	47	21 854	23 375	45 229
50-54 " . . .	1 660	2 731	15 999	14 824	887	2 164	68	110	54	58	18 668	19 887	38 555
55-59 " . . .	1 407	2 207	13 163	11 479	1 205	2 799	73	114	54	49	15 902	16 648	32 550
60-64 " . . .	1 069	1 621	9 253	7 659	1 400	3 255	49	93	43	45	11 814	12 673	24 487
65-69 " . . .	745	1 193	6 269	4 997	1 786	3 854	39	57	32	28	8 871	10 129	19 000
70-74 " . . .	479	904	3 736	2 663	1 852	3 620	24	39	23	14	6 114	7 240	13 354
75-79 " . . .	277	542	1 761	1 132	1 673	2 951	7	14	12	5	3 730	4 644	8 374
80 jaar en ouder .	167	378	740	394	1 582	2 785	1	9	2	2	2 492	3 568	6 060
Totaal incl. onbekend.	280 444	272 554	168 253	168 210	12 683	25 627	626	1 040	385	413	462 399	467 850	930 249

LEEF TIJ DEN. Ages.	Ongehuwd. Célibataires.		Gehuwd. Mariés.		Weduwstaat. Veufs et veuves.		Gescheiden van echt. Divorcés.		Gescheiden van tafel en bed. Pers. sép. de corps et de biens.		T O T A A L. (inclusief onbekend.) Total.				
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	Totaal.		
	Gemeenten met 50 001-100 000 inw. op 31 December 1920. Communes de 50001-100000 habitants au 31ème déc. 1920.														
beneden 1 jaar . . .	6 601	6 479	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6 601	6 479	13 080
1 " . . .	5 422	5 385	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 422	5 385	10 807
2 " . . .	5 282	5 155	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 282	5 155	10 437
3 " . . .	5 450	5 267	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 450	5 267	10 717
4 " . . .	5 449	5 438	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 449	5 438	10 887
0-4 " . . .	28 204	27 724	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28 204	27 724	55 928
5-9 " . . .	27 635	27 031	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27 635	27 031	54 666
10-14 " . . .	27 774	27 255</													

De bevolking des Rijks naar leeftijdsgroepen en geslachten bij de verschillende volkstellingen (voor die van 1920 met onderscheiding tusschen de 5 groepen van gemeenten) in percent der totale bevolking van ieder geslacht.
Répartition de la population d'après le sexe et l'âge

LEEFTIJDEN. Ages.	1 Januari 1830.		1 Januari 1840.		19 November 1849.		31 December 1859.		1 December 1869.		31 December 1879.		31 December 1889.		31 December 1899.		31 December 1909.		31 December 1920.		31 December 1920.										
	Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Gemeenten met: Communes avec:										
	M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		5 000 en minder inw.		5 001—20 000 inwoners.		20 001—50 000 inwoners.		50 001—100 000 inwoners.		meer dan 100 000 inw.		
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	
0—4 jaren	13.43	12.51	13.60	12.85	11.57	10.99	12.40	11.87	13.29	12.79	13.93	13.44	13.42	12.88	13.27	12.71	12.85	12.33	11.61	11.04	11.89	11.98	12.37	11.87	11.80	11.29	10.76	9.84	10.64	9.41	
5—9 années	12.44	11.58	11.26	10.56	11.08	10.99	11.09	10.57	11.18	10.65	11.37	11.09	11.48	11.15	11.49	11.10	11.65	11.18	11.05	10.63	11.22	11.39	11.49	11.23	11.26	10.76	10.55	9.59	10.37	9.41	
10—14 "	19.92	18.96	20.95	19.86	11.09	10.47	9.76	9.27	9.66	9.24	10.35	10.05	10.93	10.60	10.75	10.34	10.73	10.33	10.64	10.26	10.72	10.88	10.98	10.71	10.75	10.48	10.60	9.67	10.06	9.20	
15—19 "	8.23	8.40	8.87	8.87	9.—	9.—	9.14	9.10	7.87	7.95	7.84	7.75	8.30	8.35	8.71	8.78	8.48	8.48	8.73	8.71	8.21	8.—	8.35	8.36	9.34	9.04	9.27	9.55	9.28	9.36	
20—24 "	7.99	7.99	7.47	7.65	8.48	8.39	7.69	7.77	7.76	7.94	7.29	7.35	7.28	7.36	7.37	7.63	7.47	7.64	7.71	7.86	7.05	7.15	7.19	7.42	8.16	8.14	8.19	8.14	8.69	8.81	
25—29 "	7.11	7.21	6.57	6.70	7.16	7.13	7.20	7.25	7.17	7.29	6.24	6.35	6.22	6.23	6.61	6.79	6.95	7.13	6.84	7.00	6.32	6.46	6.49	6.64	7.12	7.11	6.92	7.02	7.66	7.90	
30—34 "	6.10	6.56	6.56	6.52	6.27	6.32	6.92	6.88	6.31	6.32	6.31	6.30	5.90	5.88	5.94	5.96	6.05	6.22	6.24	6.37	5.95	6.01	5.96	6.05	6.28	6.29	6.31	6.46	6.87	7.12	
35—39 "	5.28	5.74	5.70	5.74	5.36	5.44	5.85	5.81	5.87	5.83	5.83	5.82	5.06	5.06	5.05	5.01	5.39	5.50	5.76	6.89	5.61	5.64	5.58	5.68	5.61	5.75	5.80	6.02	6.21	6.43	
40—44 "	4.23	4.40	4.63	5.03	5.15	5.29	4.97	5.11	5.52	5.45	4.94	4.96	5.02	5.01	4.72	4.69	4.77	4.80	5.01	5.15	5.04	5.02	4.87	5.—	4.73	5.—	5.10	5.29	5.31	5.49	
45—49 "	10.30	10.95	9.65	10.62	4.46	4.65	4.08	4.24	4.56	4.61	4.47	4.54	4.52	4.58	3.94	4.02	3.95	3.98	4.30	4.41	4.47	4.42	4.25	4.29	4.04	4.25	4.33	4.62	4.30	4.58	
50—54 "	3.35	3.82	3.72	3.99	3.67	3.91	4.04	4.16	3.66	3.80	3.75	3.83	3.55	3.63	3.73	3.84	3.93	3.88	3.72	3.77	3.44	3.56	3.71	4.06	3.69	3.96	3.69	3.96	3.96	3.96	
55—59 "	2.69	3.21	2.93	3.25	2.78	3.03	3.08	3.30	3.11	3.31	3.15	3.33	2.78	2.94	2.85	2.97	3.09	3.04	2.89	3.04	2.89	2.98	2.55	2.71	2.77	3.11	2.71	3.03	3.03		
60—64 "	1.81	2.17	2.02	2.47	2.27	2.61	2.21	2.54	2.31	2.53	2.40	2.58	2.27	2.44	2.27	2.59	2.52	2.44	2.27	2.44	2.59	2.55	2.36	2.44	1.92	2.17	2.18	2.53	2.04	2.43	
65—69 "	1.23	1.49	1.27	1.61	1.52	1.75	1.41	1.63	1.63	1.86	1.64	1.87	1.73	1.93	1.57	1.75	1.83	1.85	1.68	1.76	1.32	1.55	1.76	1.32	1.55	1.51	1.81	1.31	1.71	1.71	
70—74 "	0.75	0.94	0.66	0.83	0.80	1.03	0.86	1.06	0.88	1.11	1.04	1.24	0.97	1.14	1.02	1.16	1.27	1.27	1.11	1.18	0.81	0.99	0.89	0.89	1.22	0.78	1.11	1.11	1.11	1.11	
75—79 "	0.45	0.58	0.36	0.48	0.41	0.57	0.49	0.63	0.50	0.63	0.57	0.74	0.61	0.79	0.65	0.82	0.86	0.87	0.73	0.85	0.51	0.72	0.56	0.85	0.56	0.85	0.46	0.78	0.78	0.78	
80—89 "	0.03	0.04	0.02	0.03	0.02	0.03	0.02	0.03	0.02	0.03	0.02	0.03	0.02	0.03	0.02	0.04	0.05	0.04	0.05	0.04	0.05	0.04	0.05	0.03	0.04	0.02	0.05	0.02	0.05	0.05	
90—99 "																															

Indien deze cijfers niet gevitieerd werden door vertrek en vestiging, zouden zij een zuiver beeld kunnen geven van de afsterving der geslachten. Immers de ter gelegenheid van eene volkstelling getelde personen, van welken leeftijd ook, zouden dan zijn de overgeblevenen uit de personen, die bij eene vorige volkstelling 10 jaar jonger waren, die zelf weder waren overgebleven uit een 10 jaar jongere generatie bij de daaraan voorafgaande volkstelling en zoo vervolgens. Aangezien de eerste volkstelling echter in 1830 is gehouden, zou van de boven 90-jarigen de afsterving uit die cijfers nog niet kunnen blijken, omdat deze alle zijn voortgekomen uit 0-jarigen van eene periode vóór de eerste volkstelling. Van de 90-jarigen en daar beneden zou dit wel het geval zijn en zouden bijv. in de vorige tabellen de 90-jarigen van 31 December 1920 zijn voortgekomen uit 0-jarigen, geteld op 1 Januari 1830.

De oorzaken der verschillen in de percentages der gelijkbejaarden bij verschillende volkstellingen zijn ten eerste gelegen in de verschillen der relatieve geboortecijfers. Is bijv. in eenig tijdperk de geboorte toevallig hoog of toevallig laag geweest, zoodat die jaren veel of weinig 0-jarigen hebben opgeleverd, dan moet, ceteris paribus, de groep der daaruit overgeblevenen bij gelegenheid der volgende volkstellingen hooge of lage percentages vertoonen. Ceteris paribus, want toevallig hooge of lage sterftcijfers onder die overgeblevenen, bijv. door epidemiën, die speciale leeftijden treffen, kunnen die verschillen weder nivelleren of zelfs de verhoudingscijfers in tegengestelden zin wijzigen. Zoo ook kunnen van zelf groote exodi of groote toevloeden in bepaalde leeftijdsklassen invloed op de percentsgewijze verhoudingen nitoeffenen. Toch schijnen deze laatste oorzaken niet zoo sterk gewerkt te hebben om de regelmaat in de verhoudingscijfers zoodanig te verbreken, dat deze niet meer te constateeren valt.

Om een voorbeeld te noemen: de 0—4-jarigen in 1839 geteld, verschillen vrij sterk met die van 1849, resp. 13.60 en 11.57 % bij de mannen en 12.85 en 10.99 % bij de vrouwen, vermoedelijk het gevolg van hogere geboortecijfers in 1835—39 dan in 1845—49 of misschien geringere kindersterfte. Nu zullen ook, indien althans de sterfte, de migratie of beide oorzaken te zamen dit niet hebben te niet gedaan, bij alle volkstellingen, in de leeftijdsgroepen, die overlevenden bevatten van de 0—4-jarigen van einde 1839, de percentages hooger zijn, dan die der overgeblevenen uit de 0—4-jarigen van 1849. Dit blijkt, volgens de volgende cijfers, ook werkelijk het geval te zijn.

met onderscheiding tusschen de 5 groepen van gemeenten) in percent der totale bevolking van ieder geslacht.
pourcent de la population totale de chaque sexe.

LEEFTIJDEN. Ages.	1 Januari 1830.		1 Januari 1840.		19 November 1849.		31 December 1859.		1 December 1869.		31 December 1879.		31 December 1889.		31 December 1899.		31 December 1909.		31 December 1920.		31 December 1920.									
	Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Het Rijk. Le Royaume.		Gemeenten met: Communes avec:									
	M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		M. H.		V. F.		5 000 en minder inw.		5 001—20 000 inwoners.		20 001—50 000 inwoners.		50 001—100 000 inwoners.		meer dan 100 000 inw.	
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
0—4 jaren	13.43	12.51	13.60	12.85	11.57	10.99	12.40	11.87	13.29	12.79	13.93	13.44	13.42	12.88	13.27	12.71	12.85	12.33	11.61	11.04	11.89	11.98	12.37	11.87	11.80	11.29	10.76	9.84	10.64	9.41
5—9 années	12.44	11.58	11.26	10.56	11.08	10.99	11.09	10.57	11.18	10.65	11.37	11.09	11.48	11.15	11.49	11.10	11.65	11.18	11.05	10.63	11.22	11.39	11.49	11.23	11.26	10.76	10.55	9.59	10.37	9.41
10—14 "	19.92	18.96	20.95	19.86	11.09	10.47	9.76	9.27	9.66	9.24	10.35	10.05	10.93	10.60	10.75	10.34	10.73	10.33	10.64	10.26	10.72	10.88	10.98	10.71	10.75	10.48	10.60	9.67	10.06	9.20
15—19 "	8.23	8.40	8.87	8.87	9.—	9.—	9.14	9.10	7.87	7.95	7.84	7.75	8.30	8.35	8.71	8.78	8.48	8.48	8.73	8.71	8.21	8.—	8.35	8.36	9.34	9.04	9.27	9.55	9.28	9.36
20—24 "	7.99	7.99	7.47	7.65	8.48	8.39	7.69	7.77	7.76	7.94	7.29	7.35	7.28	7.36	7.37	7.63	7.47	7.64	7.71	7.86	7.05	7.15	7.19	7.42	8.16	8.14	8.19	8.14	8.69	8.81
25—29 "	7.11	7.21	6.57	6.70	7.16	7.13	7.20	7.25	7.17	7.29	6.24	6.35	6.22	6.23	6.61	6.79	6.95	7.13	6.84	7.00	6.32	6.46	6.49	6.64	7.12	7.11	6.92	7.02	7.66	7.90
30—34 "	6.10	6.56	6.56	6.52	6.27	6.32	6.92	6.88	6.31	6.32	6.31	6.30	5.90	5.88	5.94	5.96	6.05	6.22	6.24	6.37	5.95	6.01	5.96	6.05	6.28	6.29	6.31	6.46	6.87	7.12
35—39 "	5.28	5.74	5.70	5.74	5.36	5.44	5.85	5.81	5.87	5.83	5.83	5.82	5.06	5.06	5.05	5.01	5.39	5.50	5.76	6.89	5.61	5.64	5.58	5.68	5.61	5.75	5.80	6.02	6.21	6.43
40—44 "	4.23	4.40	4.63	5.03	5.15	5.29	4.97	5.11	5.52	5.45	4.94	4.96	5.02	5.01	4.72	4.69	4.77	4.80	5.01	5.15	5.04	5.02	4.87	5.—	4.73	5.—	5.10	5.29	5.31	5.49
45—49 "	10.30	10.95	9.65	10.62	4.46	4.65	4.08	4.24	4.56	4.61	4.47	4.54	4.52	4.58	3.94	4.02	3.95	3.98	4.30	4.41	4.47	4.42	4.25	4.29	4.04	4.25	4.33	4.62	4.30	4.58
50—54 "	3.35	3.82	3.72	3.99	3.67	3.91	4.04	4.16	3.66	3.80	3.75	3.83	3.55	3.63	3.73	3.84	3.93	3.88	3.72	3.77	3.44	3.56	3.71	4.06	3.69	3.96	3.69	3.96	3.96	3.96
55—59 "	2.69	3.21	2.93	3.25	2.78	3.03	3.08	3.30	3.11	3.31	3.15	3.33	2.78	2.94	2.															

De wijzigingen, die het geboortecijfer in den loop der jaren heeft ondergaan, n.l. eene stijging sedert 1840 tot 1876 en daarna eene geregelde daling, spreekt zich ook uit in den loop der percentages van de 0—4-jarigen, n.l. eene stijging bij de mannen van 11.57 in 1849 tot 13.93 in 1879 en daarna eene daling tot 11.61 in 1920; ook voor de vrouwen is de loop der cijfers dezelfde. De verlenging van den levensduur doet zich vooral in de toeneming der verhoudingscijfers in de hogere leeftijdsklassen gevoelen. Voor de personen van 65 jaar en ouder waren de cijfers sedert 1829:

	Mannen.	Vrouwen.		Mannen.	Vrouwen.
1829	4.97	5.70	1879	4.99	5.90
1839	4.74	5.60	1889	5.57	6.44
1849	4.26	5.21	1899	5.58	6.42
1859	4.33	5.42	1909	5.74	6.49
1869	5.02	5.99	1920	5.55	6.22

De afnemning der verhoudingsgetallen der boven 64-jarigen is niet het gevolg van grootere sterfte, maar vooral in de toeneming der middelleeftijden, eensdeels ten gevolge van verminderde sterfte, anderdeels door meer in- dan emigratie van personen in die middelleeftijdsklassen vallende.

Waren toch de verhoudingscijfers voor 1909 in de klassen 15—64 jaar 59.03 mannen en 59.67 vrouwen, in 1920 waren deze cijfers resp. 61.15 en 61.86; deze vermeerdering vormt uit den aard der zaak de vermindering bij de minder dan 15-jarigen en de boven 64-jarigen.

Aannemend, dat de meest productieve leeftijd die van 20—54 jaar is, dat personen van 15—20 en van 55—64 jaar slechts als half productief zijn te beschouwen en dat tot de onproductieven gerekend moeten worden, kinderen beneden 15 jaar en ouden van dagen van 65 jaar en daarboven, geven onderstaande cijfers eenig beeld van de productieve kracht van ons volk en de wijzigingen, die zich daarin hebben voorgedaan.

	Onproductieven. (beneden 15 en boven 64 jaar).		Half productieven. (15—20 en 55—64 jaar).		Vol productieven. (20—54 jaar).	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.
1849	38.60	37.66	15.52	16.12	45.88	46.22
1859	37.58	37.13	16.57	16.71	45.85	46.16
1869	39.15	38.67	15.79	15.94	45.06	45.39
1879	40.64	40.48	16.43	16.45	42.92	42.98
1889	41.40	41.07	16.31	16.34	42.59	42.59
1899	41.09	40.57	16.57	16.55	42.34	42.88
1909	40.97	40.33	15.97	15.92	43.06	43.75
1920	38.85	38.15	16.56	16.47	44.59	45.39

Tot de verhooging van de percentages der onproductieven tot 1889 heeft van zelf de vermeerdering van het geboortecijfer tot 1876 bijgedragen, terwijl zich reeds in 1899, en nog sterker in 1909 en 1920 den invloed van de verminderende geboorte doet gevoelen, waarbij in de laatste periode ook zal hebben medegewerkt de vermindering der boven 65-jarigen, waarop boven is gewezen. De vermindering der geboorte heeft in die periode zelfs zulk een groot invloed gehad, dat, indien er geen toeneming door meerder in- dan emigratie van personen, die in 1820 beneden 15 of boven 65 jaar waren ad 22 176 had plaats gehad, de verlaging nog sterker zou zijn geweest. De cijfers voor de half productieven zijn aan schommelingen onderhevig, terwijl, ofschoon in de laatste tienjarige periode weder vermeerdering is waar te nemen, het aantal productieven onder ons volk bij de mannen in het tijdvak 1849 tot 1920 van 45.88 op 44.59 en bij de vrouwen van 46.22 op 45.39 is teruggegaan. De vermeerdering na 1899 houdt van zelf weder verband met de vermindering der personen in den onproductieven leeftijd.

Bij alle volkstellingen zijn de verhoudingscijfers der jeugdigen in de eerste leeftijdsklassen bij de mannen grooter dan bij de vrouwen. In de leeftijdsklasse van 20—24 komen de cijfers elkander het meest nabij om in de hogere leeftijdsklasse voor de vrouwen gunstiger te worden. Vooral in de hoogste leeftijdsklassen zijn de aandeelen der vrouwen overal belangrijk grooter dan die der mannen. Het grooter aantal mannen in de jeugdige leeftijdsklassen is het gevolg van het jongensoverschot bij de geboorte, dat ten gevolge van de meerdere sterfte onder de jongens op hogere leeftijden minder wordt. De hogere cijfers bij de vrouwen op hoge leeftijden vindt zijn oorzaak in het algemeen ouder worden van de vrouw, terwijl de schommelingen in de middelbare leeftijden, die ook van volkstelling tot volkstelling worden aangetroffen, verband houden met de grootere deelneming der mannen aan de migratie-beweging.

Laten we de volkstellingen van 1830 en 1840 buiten beschouwing, met zeer hoge cijfers voor de beneden 4-jarigen, dan zien we de verhoudingscijfers van die categorie van personen van 1840—1879 steeds toenemen bij de beide geslachten, waarna eene afnemning begint die vooral in de laatste periode zeer groot is geweest en die alleen gevolg is van de geringere geboorte.

De invloed der migratie-beweging, die in de verhoudingscijfers voor het Rijk niet zoo scherp aan het licht treedt, is zeer duidelijk waarneembaar bij vergelijking van de cijfers van den opbouw der bevolking voor de verschillende groepen van gemeenten; deze cijfers doen tevens zien, in welke leeftijdsgroepen de grootste mutatiën hebben plaats gehad.

In de groep der gemeenten met 5 000 en minder inwoners zijn bij de mannen in de eerste leeftijdsklassen tot 15 jaar de verhoudingscijfers veel hooger dan die voor het Rijk, gevolg van de hooge geboortecijfers, die grooter zijn naarmate de gemeenten kleiner worden. In de middelleeftijdsklassen van 15—44 jaar zijn ze lager dan die van het Rijk, als gevolg van den trek van die personen naar de groote gemeenten, terwijl zij in de hogere leeftijdsklassen weder hooger zijn, deels tengevolge van de soms betrekkelijk zeer lage cijfers in de middelklassen.

Bij de vrouwen vindt men ongeveer dezelfde uitkomsten, alleen gaan de hogere cijfers in de middelklassen hier tot 49 jaar.

Bij de groep van gemeenten van 5—20 000 inwoners zijn de cijfers voor de jeugdigen ook hoog, maar omvatten ook nog de leeftijdsklasse 15—20 jaar, vermoedelijk omdat in een groot aantal dier gemeenten inrichtingen van middelbaar onderwijs voorkomen en deze niet alleen vele jonge lieden van dien leeftijd vasthouden, maar ook een aantal 15—20-jarigen van de kleinere gemeenten, welke die onderwijsinrichtingen missen, naar zich toetrekken. In de middelleeftijden ook hier lage cijfers om ook in de hogere leeftijden weder hogere cijfers te geven.

De gemeenten van 20—50 000 zielen vertoonen zoo voor mannen als voor vrouwen hogere cijfers dan het Rijk van 0—40 jaar. Deze hogere cijfers voor de jeugdigen 0—15 jaar zullen ook hier nog het gevolg zijn van hooge geboortecijfers, omdat thans die groep een groot aantal gemeenten met een plattelandskarakter telt: Apeldoorn, Eindhoven, Emmen, Hilversum, Heerlen, Velzen, Hengelo, Kerkrade, Haarlemmermeer, Ede, Lonneker en Reden met eene bevolking van 376 975 of bijna $\frac{2}{5}$ van de bevolking der geheele groep. De hogere cijfers van de middelleeftijden zullen de invloed reeds ondervinden van den trek der plattelandsbevolking naar de steden. Dat de cijfers in de hoogste leeftijdsklassen lager zijn dan van het Rijk is een noodwendig gevolg van de wijze van berekening der verhoudingscijfers, die in totaal op 100 moeten uitkomen.

In de gemeenten boven 50 000 zielen, de 12 grootste, zijn de cijfers der jeugdigen vooral bij de vrouwen zeer laag, in de middelleeftijden zeer hoog (immigratie van het platteland), in de hogere leeftijdsklassen voor de mannen weer lagere cijfers, voor de vrouwen hogere cijfers dan voor het Rijk.

Dat de hogere verhoudingscijfers in de hogere leeftijdsklassen bij de mannen op het platteland lager zijn dan in de steden is niet alleen het gevolg van de betrekkelijk geringe bezetting der middelklassen, waarop hiervoor werd gewezen, maar houdt ook verband met de gunstiger levenskansen of beter gezegd met de kleinere sterftetekansen op het platteland dan in de steden onder de oudere mannen.

Volgens de laatst berekende sterftetafels waren die sterftekanssen toch als volgt:

	Voor het geheele Rijk.		Voor de gemeenten met 20 000 en meer inwoners.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
50 jaar	0.01009	0.00898	0.01141	0.00916
55 "	0.01512	0.01268	0.01708	0.01285
60 "	0.02266	0.01960	0.02532	0.01891
65 "	0.03447	0.03055	0.03747	0.02980
70 "	0.05442	0.04843	0.05769	0.04716
75 "	0.08621	0.07942	0.08920	0.07603
80 "	0.13360	0.12330	0.13510	0.12010

Bij de mannen zijn de sterftekanssen in de steden steeds hoger dan in het geheele Rijk, waaruit volgt, dat zij in de kleinere gemeenten geringer moeten zijn dan in het Rijk en nog veel kleiner dan in de steden. Voor de vrouwen is het op ééne uitzondering na, bij de 50-jarigen, juist anders om, maar dit klopt ook geheel met de hoge cijfers der meest bejaarde vrouwen in de steden van 20 000 en meer inwoners. Men houde daarbij in het oog, dat de lage cijfers in de gemeenten van 20—50 000 inwoners thans ook een groot aantal plattelandsgemeenten betreffen, die voor de sterftetafels (toestand in 1909) nog niet in die groep waren gebracht.

De cijfers der leeftijdsklassen eenigszins combineerend, wordt het volgende overzicht verkregen, waaruit het bovenstaande duidelijker zichtbaar is.

LEEFTIJDEN. Ages.	Het Rijk. <i>Le Royaume.</i>		Gemeenten met: <i>Communes de:</i>									
			5 000 en mlt- der inw.		5 001-20 000 inw.		20 001-50 000 inw.		50 001-100 000 inw.		meer dan 100 000 inw.	
	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
0—15 jaar	33.30	31.93	33.83	34.25	34.74	33.81	33.81	32.23	31.91	29.10	31.07	28.02
15—20 „	9.98	9.66	9.91	9.54	18.05	9.77	10.33	10.16	10.52	10.16	9.60	9.23
20—49 „	40.29	40.98	38.18	38.28	38.44	39.15	41.24	41.33	41.59	42.48	44.02	45.11
0—65 „	19.88	11.22	11.49	11.34	10.86	10.99	10.03	10.52	10.81	11.79	10.70	11.56
65 jaar en ouder	5.55	6.22	6.59	6.59	5.92	6.28	4.59	5.47	5.16	6.46	4.61	6.08

Voor al in de groep der grootste gemeenten is de overvulling der leeftijdsklasse van 20—49 bij beide geslachten aanzienlijk, die haar invloed vooral doet gevoelen bij de verhoudingscijfers der jeugdigen, doch ook bij de hoogst bejaarden.

Uit onderstaande tabel, die een overzicht geeft van den opbouw der bevolking van iedere provincie blijkt, dat iedere provincie haren eigenen opbouw heeft, die mede wordt beheerscht door de mate, waarin de verschillende gemeentegroepen in haar zijn vertegenwoordigd.

PROVINCIEËN.	ben. 5 jaar.		5—14 jaar.		15—29 jaar.		30—49 jaar.		50—64 jaar.		65—79 jaar.		80 j. en ouder.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Noordbrabant	12.52	12.37	22.63	22.29	25.82	25.39	22.45	22.91	10.90	10.93	5.15	5.30	0.62	0.81
Gelderland	11.45	11.18	22.17	21.68	25.84	25.54	22.99	23.51	11.44	11.63	5.35	5.58	0.77	0.88
Zuidholland	11.57	10.64	22.04	20.81	27.05	26.72	24.21	25.08	10.21	10.84	4.33	5.07	0.59	0.83
Noordholland	10.73	9.88	19.82	18.61	27.18	26.84	25.83	26.57	11.19	11.79	4.67	5.46	0.59	0.85
Zeeland	10.72	10.27	21.18	20.50	25.91	25.90	23.88	24.32	11.92	12.04	5.39	5.78	1.06	1.20
Utrecht	11.59	10.80	21.85	20.38	26.66	26.40	23.30	24.49	11.09	11.55	4.82	5.50	0.70	0.88
Friesland	11.22	10.78	21.04	20.19	24.62	24.88	23.50	23.91	12.22	12.16	6.38	6.77	1.01	1.30
Overijsel	11.51	11.18	21.64	21.60	26.67	26.86	23.42	23.61	11.18	11.08	4.88	4.92	0.69	0.74
Groningen	11.48	10.88	21.89	21.07	26.51	25.93	23.00	23.50	10.92	11.50	5.36	5.98	0.84	1.13
Drente	14.07	14.18	23.05	23.45	25.77	26.14	21.36	21.42	10.37	9.73	4.72	4.41	0.67	0.66
Limburg	12.87	13.09	23.34	23.43	26.04	25.83	23.66	22.72	9.40	9.82	4.16	4.50	0.52	0.60
Het Rijk	11.61	11.04	21.69	20.88	26.42	26.23	23.85	24.41	10.88	11.22	4.86	5.35	0.69	0.87

De jeugdigen vertoonen hoge cijfers in Noordbrabant en Limburg, maar vooral in Drente tengevolge van hoge geboortecijfers, resp. van 1916—1920 30.44, 30.24 en 32.59 tegen 25.96 in het geheele Rijk. Drente is het hoogst, omdat daar bij hoge geboortecijfers geringe kindersterfte voorkomt; lage cijfers worden aangetroffen in Noordholland en Zeeland door lage geboortecijfers, gem. resp. 23.10 en 24.34 tegen 25.98 in het geheele Rijk.

De 5- tot 14-jarigen zijn hoog in Noordbrabant en Drente, maar vooral in Limburg. Voor Drente nog alleen door de hoge geboortecijfers in verband met de kleine kindersterfte, voor de beide andere provinciën mede in verband met het groot aantal onderwijsinrichtingen vooral in Limburg.

De 15—29-jarige mannen zijn het sterkst vertegenwoordigd in de provinciën met universiteiten, de beide Hollanden, Utrecht en Groningen, maar ook in Overijsel en Limburg; in dit laatste gewest zijn een aantal seminariën gevestigd, waarvan de leerlingen in die leeftijdsklassen vallen. Bij de vrouwen worden de hoogste cijfers aangetroffen in de provinciën met de groote steden, de beide Hollanden en Utrecht. Ook hier heeft Overijsel een hoog cijfer, het groot aantal fabrieken, waarin vrouwen en meisjes arbeiden zal daaraan waarschijnlijk wel niet vreemd zijn. Aan personen van 30—49 jaar van beide geslachten zijn de beide Hollanden het rijkst, Drente het armst. In de hoogere leeftijdsklassen schommelen de cijfers om het gemiddelde voor het Rijk, maar heeft Friesland de hoogste, Limburg en Drente de laagste cijfers. Friesland staat in al de jongere leeftijdsklassen soms ver beneden het Rijk en moet dus in de hoogere leeftijdsklassen wel hoge cijfers aanwijzen; met Limburg en Drente is juist het tegenovergestelde het geval.

Aan de door Prof. van Pesch berekende sterftetafels over de perioden van vóór 1910/20 en uit die door Prof. Muller berekend over de periode 1910/20 worden nog de volgende belangrijke cijfers ontleend, die aanwijzen hoe tengevolge der verbetering van het sterftecijfer de gemiddelde levensduur voor verschillende leeftijdsgroepen, sedert het tijdvak 1870/9, is gestegen.

Gemiddelde levensduur op verschillende leeftijden.
Durée moyenne de la vie aux différents ages.

LEEFTIJDEN. Ages.	Mannen. <i>Hommes.</i>					Vrouwen. <i>Femmes.</i>				
	1870-'79	1880-'89	1890-'99	1900-'09	1910-'20	1870-'79	1880-'89	1890-'99	1900-'09	1910-'20
0 jaar	38.4	42.5	46.2	51.0	55.1	40.7	45.0	49.0	53.4	57.1
5 „	50.9	53.8	55.5	58.3	59.5	51.6	54.8	56.8	59.4	60.2
10 „	48.0	50.4	51.7	54.3	55.4	48.7	51.5	53.0	55.4	56.0
15 „	44.0	46.2	47.5	49.8	50.9	44.9	47.4	48.9	51.0	51.7
20 „	40.3	42.3	43.4	45.7	46.7	41.2	43.5	44.8	46.9	47.5
25 „	37.1	38.8	39.7	41.8	42.8	37.7	39.7	40.9	42.8	43.5
30 „	33.7	35.1	35.9	37.8	38.8	34.3	36.1	37.1	38.8	39.5
35 „	30.1	31.3	32.0	33.6	34.6	31.1	32.6	33.3	34.8	35.4
40 „	26.5	27.6	28.1	29.5	30.5	27.9	29.2	29.7	30.8	31.4
45 „	23.0	24.0	24.3	25.6	26.4	24.5	25.7	26.0	26.9	27.4
50 „	19.6	20.5	20.7	21.8	22.4	21.0	21.9	22.2	22.9	23.4
55 „	16.4	17.1	17.3	18.1	18.6	17.4	18.3	18.5	19.1	19.4
60 „	13.3	13.9	14.0	14.7	15.1	14.1	14.8	15.0	15.5	15.9
65 „	10.6	11.1	11.1	11.6	11.9	11.0	11.7	11.8	12.3	12.5
70 „	8.2	8.5	8.6	8.9	9.1	8.4	9.0	9.0	9.4	9.6
75 „	6.1	6.4	6.4	6.7	6.8	6.3	6.7	6.8	7.0	7.2
80 „	4.6	4.7	4.7	4.9	5.0	4.7	4.9	5.0	5.2	5.3
85 „	3.3	3.5	3.4	3.5	3.5	3.4	3.5	3.6	3.7	3.8

Uit deze cijfers blijkt in de eerste plaats, dat de vrouwen in alle leeftijden en in alle genoemde perioden eenen grooteren levensduur hebben dan de mannen en in de tweede plaats,

dat bij beide geslachten een aanmerkelijke verhooging van den gemiddelden levensduur in alle leeftijden te constateeren valt, tusschen 1870/9 en 1910/20, die met uitzondering voor de 0-jarigen in het laatste tijdvak niet groot is geweest vermoedelijk ten gevolge van de groote sterfte in 1918 en 1919 aan griep. Die vermeerdering beliep sedert 1870/9:

Mannen.		Vrouwen.	
0 jaar	45 jaar	0 jaar	45 jaar
16.7	3.4	16.4	2.9
5 „ 8.6	50 „ 2.8	5 „ 8.6	50 „ 2.4
10 „ 7.4	55 „ 2.2	10 „ 7.3	55 „ 2.0
15 „ 6.9	60 „ 1.8	15 „ 6.8	60 „ 1.8
20 „ 6.4	65 „ 1.3	20 „ 6.3	65 „ 1.5
25 „ 5.7	70 „ 0.9	25 „ 5.8	70 „ 1.2
30 „ 5.1	75 „ 0.7	30 „ 5.2	75 „ 0.9
35 „ 4.5	80 „ 0.4	35 „ 4.3	80 „ 0.6
40 „ 4.0	85 „ 0.2	40 „ 3.5	85 „ 0.4

Kon bij de uitkomsten der vorige volkstelling worden geconstateerd, dat de levensduur van de vrouw, met uitzondering van de 40-, 45- en 50-jarige vrouwen overal meer was verlengd dan bij de mannen, in het laatste 11-jarige tijdvak is die verlenging, met uitzondering van de boven 65-jarige vrouwen, schier overal kleiner dan die der mannen geweest. Voor de boven 15-jarigen houdt dit misschien verband met het in grooter mate deelnemen der vrouw aan het bedrijfsleven, waardoor zij aan invloeden werden blootgesteld, die door den man reeds vroeger waren ondervonden.

De grootere verlenging van den levensduur bij de jongens dan bij de meisjes moet het gevolg zijn van een grootere afnemng der jongenssterfte dan die der meisjes.

In de jaren 1900/9 en 1910/20 waren de sterftetekansen der 0-4-jarigen naar het geslacht de volgende:

	1900-'09.	1910-'20.	Vershil.	1900-'09.	1910-'20.	Vershil.
	Jongens.			Meisjes.		
0 jaar . . .	0.14046	0.10184	0.03862	0.11769	0.08256	0.03513
1 „ . . .	0.03555	0.02843	0.00712	0.03422	0.02716	0.00706
2 „ . . .	0.01665	0.01152	0.00513	0.01571	0.01075	0.00496
3 „ . . .	0.00916	0.00724	0.00192	0.00820	0.00666	0.00154
4 „ . . .	0.00654	0.00515	0.00139	0.00595	0.00493	0.00102
Gemiddeld	0.04167	0.03084	0.01083	0.03635	0.02641	0.00994

Hieruit blijkt duidelijk dat in de eerste 4 levensjaren de sterftetekansen der jongens meer zijn afgenomen dan die der meisjes.

In achterstaand diagram wordt de opbouw der bevolking naar vijf-jarige leeftijdsklassen, mede in verband naar den burgerlijken staat, voorgesteld voor het Rijk en de vijf groepen van gemeenten volgens de jongste volkstelling. Voor gelijksoortige figuren, volgens de uitkomsten van vroegere volkstellingen, wordt verwezen naar de „Inleidingen tot de uitkomsten der achtste en der negende volkstelling” en naar het door de vroegere Centrale Commissie voor de Statistiek bewerkte „Overzicht van de uitkomsten der volkstelling van 1889 in vergelijking met die van vorige volkstellingen”.

De volgende tabellen geven daarvan in verhoudingsgetallen een cijfermatig overzicht; beneden 15 jaar komen slechts enkele gevallen van gehuwd zijn voor.

Betrekkelijk aantal personen van elken burgerlijken staat, voorkomende op 10 000 van iedere leeftijdperiode bij de verschillende volkstellingen voor het Rijk en voor de jongste volkstelling ook voor de 5 groepen van gemeenten.

Répartition de la population d'après l'état civil dans les diverses classes d'âge par 10 000 du total de chaque classe d'âge.

TIJDSTIPPEN DER VOLKSTELLINGEN. Dates et années des recensements.	LEEFTIJDEN. ¹⁾ Ages.	Ongehuwd. Célibataires.		Gehuwd. Mariés.		In Weduwenstaat. Veufs et veuves.		Gescheiden van echt. Divorcés.		Gescheiden van tafel en bed. Pers. séparés de corps et de biens.	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
1 Januari 1830.	15-19 jaar . . .	9 084	9 035	16	64	—	1	—	—	—	—
	20-24 „ . . .	8 036	8 091	1 043	1 874	21	34	—	—	—	—
	25-29 „ . . .	5 649	4 937	4 254	4 919	97	144	—	—	—	—
	30-34 „ . . .	3 116	2 938	6 678	6 720	206	342	—	—	—	—
	35-39 „ . . .	1 976	2 048	7 711	7 318	313	634	—	—	—	—
	40-44 „ . . .	1 436	1 619	8 103	7 335	461	1 046	—	—	—	—
	45-49 „ . . .	1 138	1 365	8 213	7 081	649	1 554	—	—	—	—
	50-64 „ . . .	1 008	1 194	7 643	5 782	1 349	3 024	—	—	—	—
65 jaar en ouder.	996	1 133	5 521	3 066	3 483	5 801	—	—	—	—	
1 Januari 1840.	15-19 jaar . . .	9 984	9 943	16	56	—	1	—	—	—	—
	20-24 „ . . .	9 026	8 178	962	1 793	12	29	—	—	—	—
	25-29 „ . . .	5 815	4 940	4 108	4 943	77	117	—	—	—	—
	30-34 „ . . .	3 236	2 960	6 598	6 754	165	286	—	—	—	—
	35-39 „ . . .	2 049	2 069	7 682	7 379	269	552	—	—	—	—
	40-44 „ . . .	1 462	1 655	8 134	7 418	403	927	—	—	—	—
	45-49 „ . . .	1 190	1 435	8 224	7 159	586	1 406	—	—	—	—
	50-64 „ . . .	1 038	1 309	7 680	5 792	1 282	2 809	—	—	—	—
65 jaar en ouder.	992	1 146	5 488	2 966	3 520	5 889	—	—	—	—	
19 November 1849.	15-19 jaar . . .	9 987	9 938	13	61	—	1	—	—	—	—
	20-24 „ . . .	9 364	8 662	623	1 309	13	29	—	—	—	—
	25-29 „ . . .	6 524	5 674	3 393	4 190	83	136	—	—	—	—
	30-34 „ . . .	3 727	3 248	6 059	6 413	214	339	—	—	—	—
	35-39 „ . . .	2 198	2 092	7 454	7 294	348	614	—	—	—	—
	40-44 „ . . .	1 519	1 654	7 983	7 390	498	956	—	—	—	—
	45-49 „ . . .	1 264	1 455	8 034	7 086	702	1 459	—	—	—	—
	50-54 „ . . .	1 062	1 355	7 931	6 552	1 007	2 093	—	—	—	—
55-59 „ . . .	982	1 303	7 604	5 836	1 414	2 861	—	—	—	—	
60-64 „ . . .	933	1 306	7 021	4 767	2 046	3 927	—	—	—	—	
65-69 „ . . .	886	1 259	6 427	3 853	2 687	4 888	—	—	—	—	
70-74 „ . . .	872	1 208	5 327	2 849	3 801	5 943	—	—	—	—	
75-79 „ . . .	916	1 169	4 421	2 024	4 663	6 806	—	—	—	—	
80 jaar en ouder.	889	1 210	3 274	1 163	5 837	7 627	—	—	—	—	
31 December 1859.	15-19 jaar . . .	9 987	9 937	13	62	—	1	—	—	—	—
	20-24 „ . . .	9 358	8 539	630	1 434	11	26	—	—	—	—
	25-29 „ . . .	6 331	5 370	3 587	4 510	80	118	—	—	—	—
	30-34 „ . . .	3 559	3 114	6 260	6 603	178	279	—	—	—	—
	35-39 „ . . .	2 224	2 146	7 476	7 337	296	511	—	—	—	—
	40-44 „ . . .	1 659	1 694	7 895	7 416	442	884	—	—	—	—
	45-49 „ . . .	1 295	1 431	8 058	7 165	642	1 395	—	—	—	—
	50-54 „ . . .	1 131	1 315	7 906	6 673	959	2 004	—	—	—	—
55-59 „ . . .	1 034	1 270	7 564	5 882	1 396	2 840	—	—	—	—	
60-64 „ . . .	949	1 266	6 992	4 948	2 055	3 778	—	—	—	—	
65-69 „ . . .	904	1 264	6 266	3 948	2 825	4 781	—	—	—	—	
70-74 „ . . .	885	1 256	5 257	2 809	3 853	5 928	—	—	—	—	
75-79 „ . . .	820	1 164	4 378	1 925	4 802	6 909	—	—	—	—	
80 jaar en ouder.	862	1 144	3 033	1 176	6 105	7 676	—	—	—	—	
1 December 1869.	15-19 jaar . . .	9 978	9 922	22	77	—	1	—	—	—	—
	20-24 „ . . .	9 256	8 317	735	1 660	8	22	—	—	—	—
	25-29 „ . . .	6 027	4 988	3 911	4 905	59	101	—	—	—	—
	30-34 „ . . .	3 381	2 917	6 468	6 840	147	233	—	—	—	—
	35-39 „ . . .	2 114	2 034	7 640	7 530	238	422	—	—	—	—
	40-44 „ . . .	1 571	1 637	8 076	7 616	342	730	—	—	—	—
	45-49 „ . . .	1 312	1 432	8 157	7 422	517	1 124	—	—	—	—
	50-54 „ . . .	1 233	1 372	7 951	6 832	802	1 774	—	—	—	—
55-59 „ . . .	1 112	1 274	7 681	6 094	1 192	2 608	—	—	—	—	
60-64 „ . . .	1 086	1 274	7 094	5 207	1 805	3 497	—	—	—	—	
65-69 „ . . .	1 023	1 303	6 283	4 099	2 678	4 581	—	—	—	—	
70-74 „ . . .	947	1 269	5 249	3 075	3 793	5 643	—	—	—	—	
75-79 „ . . .	1 030	1 468	4 220	1 970	4 738	6 552	—	—	—	—	
80 jaar en ouder.	711	1 036	3 021	1 089	6 259	7 871	—	—	—	—	

Onbekend begrepen onder de ongehuwden.

Onbekend begrepen onder de gehuwden.

¹⁾ In de niet vermelde leeftijdsgroepen is de geheele bevolking ongehuwd, of is het aandeel der andere rubrieken te klein om in dezen staat te worden opgenomen.

TIJDSTIPPEN DER VOLKSTELLINGEN. Dates et années des recensements.	LEEFTIJDEN. 1) Ages.	Ongehuwd. Célibataires.		Gehuwd. Mariés.		In Weduwenstaat. Veufs et veuves.		Gescheiden van echt. Divorcés.		Gescheiden van tafel en bed. Pers. séparées de corps et de biens.	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
		31 December 1879.	15-19 jaar . . .	9 983	9 899	17	100	—	1	—	—
	20-24 " . . .	9 005	7 834	987	2 143	7	21	—	1	—	1
	25-29 " . . .	5 355	4 258	4 580	5 639	63	97	1	4	2	3
	30-34 " . . .	2 965	2 588	6 891	7 192	138	209	3	6	3	5
	35-39 " . . .	1 997	1 881	7 783	7 726	212	376	4	10	4	7
	40-44 " . . .	1 558	1 577	8 117	7 773	314	630	6	13	5	8
	45-49 " . . .	1 285	1 402	8 249	7 580	452	996	7	13	6	9
	50-54 " . . .	1 160	1 312	8 137	7 065	688	1 601	7	13	8	9
	55-59 " . . .	1 096	1 255	7 853	6 437	1 036	2 284	7	14	7	10
	60-64 " . . .	1 107	1 277	7 271	5 377	1 604	3 327	7	11	11	8
	65-69 " . . .	1 024	1 238	6 501	4 225	2 463	4 519	5	9	8	9
	70-74 " . . .	1 013	1 253	5 424	3 133	3 549	5 597	4	10	10	7
	75-79 " . . .	942	1 252	4 205	2 017	4 845	6 721	3	7	5	2
	80 jaar en ouder.	837	1 223	2 740	1 055	6 419	7 717	1	4	3	2
31 December 1889.	15-19 jaar . . .	9 982	9 900	17	98	1	2	—	—	—	—
	20-24 " . . .	8 960	7 846	1 031	2 130	8	20	—	2	1	1
	25-29 " . . .	5 466	4 465	4 472	5 434	56	89	4	9	2	3
	30-34 " . . .	3 010	2 620	6 842	7 147	185	206	9	20	5	8
	35-39 " . . .	1 978	1 848	7 784	7 736	218	382	13	22	7	12
	40-44 " . . .	1 554	1 605	8 094	7 710	329	649	16	23	8	13
	45-49 " . . .	1 351	1 405	8 144	7 576	475	979	16	25	14	15
	50-54 " . . .	1 228	1 323	8 055	7 161	689	1 476	16	24	12	17
	55-59 " . . .	1 118	1 269	7 859	6 492	994	2 198	14	23	15	18
	60-64 " . . .	1 055	1 261	7 411	5 559	1 507	3 144	12	20	15	16
	65-69 " . . .	1 013	1 225	6 677	4 554	2 284	4 188	10	22	16	11
	70-74 " . . .	1 035	1 245	5 661	3 348	3 284	5 383	11	16	9	8
	75-79 " . . .	947	1 188	4 448	2 154	4 585	6 640	6	12	14	6
	80 jaar en ouder.	857	1 183	2 837	1 056	6 300	7 747	2	10	14	4
31 December 1899.	15-19 jaar . . .	9 981	9 893	19	106	—	1	—	—	—	—
	20-24 " . . .	8 902	7 858	1 089	2 113	7	15	1	2	1	2
	25-29 " . . .	5 301	4 408	4 645	5 503	45	73	5	11	4	5
	30-34 " . . .	2 846	2 655	7 030	7 141	107	173	12	24	5	7
	35-39 " . . .	1 955	2 000	7 846	7 636	173	321	18	31	8	12
	40-44 " . . .	1 568	1 674	8 120	7 697	274	573	24	40	14	16
	45-49 " . . .	1 338	1 424	8 191	7 585	427	927	28	45	16	19
	50-54 " . . .	1 219	1 369	8 065	7 136	671	1 431	28	40	17	24
	55-59 " . . .	1 187	1 276	7 815	6 542	1 001	2 123	24	40	23	19
	60-64 " . . .	1 102	1 236	7 374	5 747	1 486	2 964	21	34	17	19
	65-69 " . . .	1 017	1 217	6 718	4 615	2 223	4 121	22	31	20	16
	70-74 " . . .	971	1 223	5 699	3 410	3 298	5 329	16	22	16	16
	75-79 " . . .	906	1 200	4 547	2 324	4 520	6 447	14	23	13	6
	80 jaar en ouder.	897	1 210	3 000	1 163	6 076	7 604	8	11	19	12
31 December 1909.	15-19 jaar . . .	9 986	9 894	14	106	—	—	—	—	—	—
	20-24 " . . .	8 874	7 750	1 118	2 233	5	11	2	4	1	2
	25-29 " . . .	5 111	4 244	4 839	5 679	37	53	10	19	3	5
	30-34 " . . .	2 704	2 576	7 181	7 253	89	132	21	32	5	7
	35-39 " . . .	1 806	1 961	8 017	7 736	143	250	26	42	8	11
	40-44 " . . .	1 440	1 712	8 280	7 765	230	455	39	53	10	15
	45-49 " . . .	1 311	1 556	8 285	7 605	351	763	39	56	14	19
	50-54 " . . .	1 216	1 422	8 162	7 254	570	1 236	41	63	20	25
	55-59 " . . .	1 137	1 300	7 913	6 603	891	1 923	38	58	21	26
	60-64 " . . .	1 076	1 289	7 433	5 789	1 434	2 850	36	50	20	22
	65-69 " . . .	1 084	1 229	6 746	4 784	2 165	3 924	33	42	21	21
	70-74 " . . .	984	1 201	5 766	3 619	3 213	5 134	21	34	15	12
	75-79 " . . .	863	1 161	4 630	2 438	4 471	6 364	21	28	14	9
	80 jaar en ouder.	820	1 171	2 986	1 155	6 172	7 655	13	16	9	3
31 December 1920.	15-19 jaar . . .	9 978	9 843	22	157	—	—	—	—	—	—
	20-24 " . . .	8 770	7 476	1 221	2 494	7	15	3	11	1	3
	25-29 " . . .	4 950	4 003	4 980	5 888	49	70	16	33	5	6
	30-34 " . . .	2 440	2 443	7 413	7 351	107	146	32	51	8	9
	35-39 " . . .	1 660	1 613	8 138	7 777	153	239	39	58	10	13
	40-44 " . . .	1 374	1 685	8 338	7 837	228	393	47	69	13	16
	45-49 " . . .	1 236	1 549	8 365	7 712	333	641	48	76	17	22
	50-54 " . . .	1 146	1 481	8 278	7 366	504	1 048	51	77	22	28
	55-59 " . . .	1 130	1 418	8 002	6 802	791	1 670	51	81	27	29
	60-64 " . . .	1 109	1 374	7 558	5 951	1 260	2 567	47	80	25	28
	65-69 " . . .	1 069	1 278	6 841	4 902	2 023	3 724	41	71	26	25
	70-74 " . . .	993	1 267	5 869	3 680	3 076	4 985	39	50	22	17
	75-79 " . . .	939	1 186	4 625	2 459	4 392	6 297	28	46	16	12
	80 jaar en ouder.	825	1 109	3 005	1 233	6 146	7 618	16	33	8	7

1) Zie de noot op blz. 99.

TIJDSTIPPEN DER VOLKSTELLINGEN. Dates et années des recensements.	LEEFTIJDEN. 1) Ages.	Ongehuwd. Célibataires.		Gehuwd. Mariés.		In Weduwenstaat. Veufs et veuves.		Gescheiden van echt. Divorcés.		Gescheiden van tafel en bed. Pers. séparées de corps et de biens.	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.

Gemeenten met meer dan 100 000 inwoners.

31 December 1920.	15-19 jaar . . .	9 977	9 812	23	186	—	1	—	—	—	—
	20-24 " . . .	8 554	7 421	1 423	2 533	8	15	7	25	4	5
	25-29 " . . .	4 598	4 189	5 304	5 653	52	75	39	72	7	11
	30-34 " . . .	2 123	2 725	7 684	6 984	104	157	74	116	15	18
	35-39 " . . .	1 358	2 185	8 387	7 410	189	249	96	133	20	24
	40-44 " . . .	1 061	1 899	8 597	7 496	199	414	113	161	29	29
	45-49 " . . .	934	1 753	8 624	7 330	287	702	117	175	38	40
	50-54 " . . .	842	1 626	8 542	6 963	449	1 190	125	171	42	50
	55-59 " . . .	808	1 527	8 299	6 381	728	1 870	113	173	51	50
	60-64 " . . .	775	1 502	7 889	5 398	1 181	2 870	109	181	46	49
	65-69 " . . .	771	1 374	7 154	4 371	1 941	4 034	93	174	42	47
	70-74 " . . .	577	1 376	6 280	3 200	3 007	5 293	93	101	42	30
	75-79 " . . .	601	1 352	4 889	2 118	4 414	6 410	76	99	21	20
	80 jaar en ouder.	556	1 339	3 277	1 063	6 108	7 526	44	59	16	13

Gemeenten met 50 001 tot 100 000 inwoners.

31 December 1920.	15-19 jaar . . .	9 969	9 863	31	137	—	—	—	—	—	—
	20-24 " . . .	8 725	7 752	1 207	2 220	5	11	3	9	—	3
	25-29 " . . .	4 703	4 354	5 221	5 544	51	65	17	31	9	5
	30-34 " . . .	2 152	2 755	7 089	7 042	110	150	39	46	10	8
	35-39 " . . .	1 444	2 168	8 362	7 513	138	246	44	63	11	10
	40-44 " . . .	1 175	1 948	8 635	7 560	225	403	57	71	18	17
	45-49 " . . .	1 004	1 777	8 588	7 405	328	719	59	71	21	29
	50-54 " . . .	928	1 746	8 492	7 027	487	1 084	69	108	24	35
	55-59 " . . .	906	1 752	8 195	6 311	778	1 803	80	92	41	42
	60-64 " . . .	924	1 709	7 727	5 482	1 247	2 680	72	89	30	40
	65-69 " . . .	884	1 576	6 957	4 558	2 051	3 771	65	80	44	20

TIJDSTIPPEN DER VOLKSTELLINGEN. Dates et années des recensements.	LEEFTIJDEN. 1) Ages.	Ongehuwd. Célibataires.		Gehuwd. Mariés.		In Weduwenstaat. Veufs et veuves.		Gescheiden van echt. Divorcés.		Gescheiden van tafel en bed. Pers. séparées de corps et de biens.	
		M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.	M. H.	V. F.
		Gemeenten met 5 000 en minder inwoners.									
15-19 jaar		9 982	9 870	18	130	—	—	—	—	—	—
20-24 "		9 013	7 599	980	2 381	5	16	2	3	—	2
25-29 "		5 537	4 037	4 415	5 888	43	64	3	8	2	3
30-34 "		3 061	2 399	6 825	7 454	102	128	8	16	3	4
35-39 "		2 145	1 791	7 674	7 065	164	222	12	16	4	4
40-44 "		1 811	1 580	7 923	8 028	245	367	14	19	5	5
45-49 "		1 661	1 473	7 950	7 922	367	572	17	23	5	10
50-54 "	31 December 1920.	1 521	1 398	7 899	7 630	550	942	19	21	10	9
55-59 "		1 482	1 317	7 620	7 130	867	1 511	19	30	12	12
60-64 "		1 453	1 282	7 173	6 277	1 336	2 402	21	24	17	15
65-69 "		1 401	1 211	6 499	5 254	2 070	3 498	17	22	14	15
70-74 "		1 266	1 142	5 557	3 997	3 144	4 830	19	24	13	7
75-79 "		1 180	1 029	4 424	2 687	4 873	6 257	16	22	7	5
80 jaar en ouder.		982	910	2 902	1 420	6 103	7 643	9	19	4	8

Bij de beschouwingen, naar aanleiding van de cijfers betreffende de verdeling der bevolking naar den burgerlijken staat voor het Rijk, is er op gewezen, dat voor de beide geslachten, sedert 1849, eene afneming der cijfers voor de ongehuwden plaats had en eene stijging voor de gehuwden, die na 1879, voor de vrouwen tot 1899, voor de mannen tot 1889, voor eene tegenovergestelde beweging plaats maakte, om na die laatstgenoemde jaren weder tot den toestand van vóór 1879 terug te keeren. De schommelende beweging doet zich in de verschillende leeftijdsklassen verschillend voor. De stijging van het aandeel der gehuwden en de daling van dat der ongehuwden van 1849-1879 doen zich het sterkst gelden in de jeugdige huwbare leeftijdsklassen. De oorzaak daarvan moet gezocht worden in het jonger huwen, wat althans voor de vrouwen reeds gebleken is (zie blz. 32/3) uit de voortdurende toeneming sedert 1849 van het relatief aantal gehuwden beneden 35 jaar in % van het totaal gehuwden beneden 50 jaar. De geringe daling van dat aantal in de laatste 10-jarige periode is meer het gevolg van de geringere sterfte onder de ouderen, wyl het jonger huwen ook in die periode zich heeft voortgezet.

Ook bij de mannen is het relatief aantal jongeren onder de gehuwden, althans sedert 1859 steeds stijgende. Bij de verschillende volkstellingen, van 1849 af, werden geteld gehuwde mannen beneden 35 jaar in % van het totaal aantal gehuwde mannen:

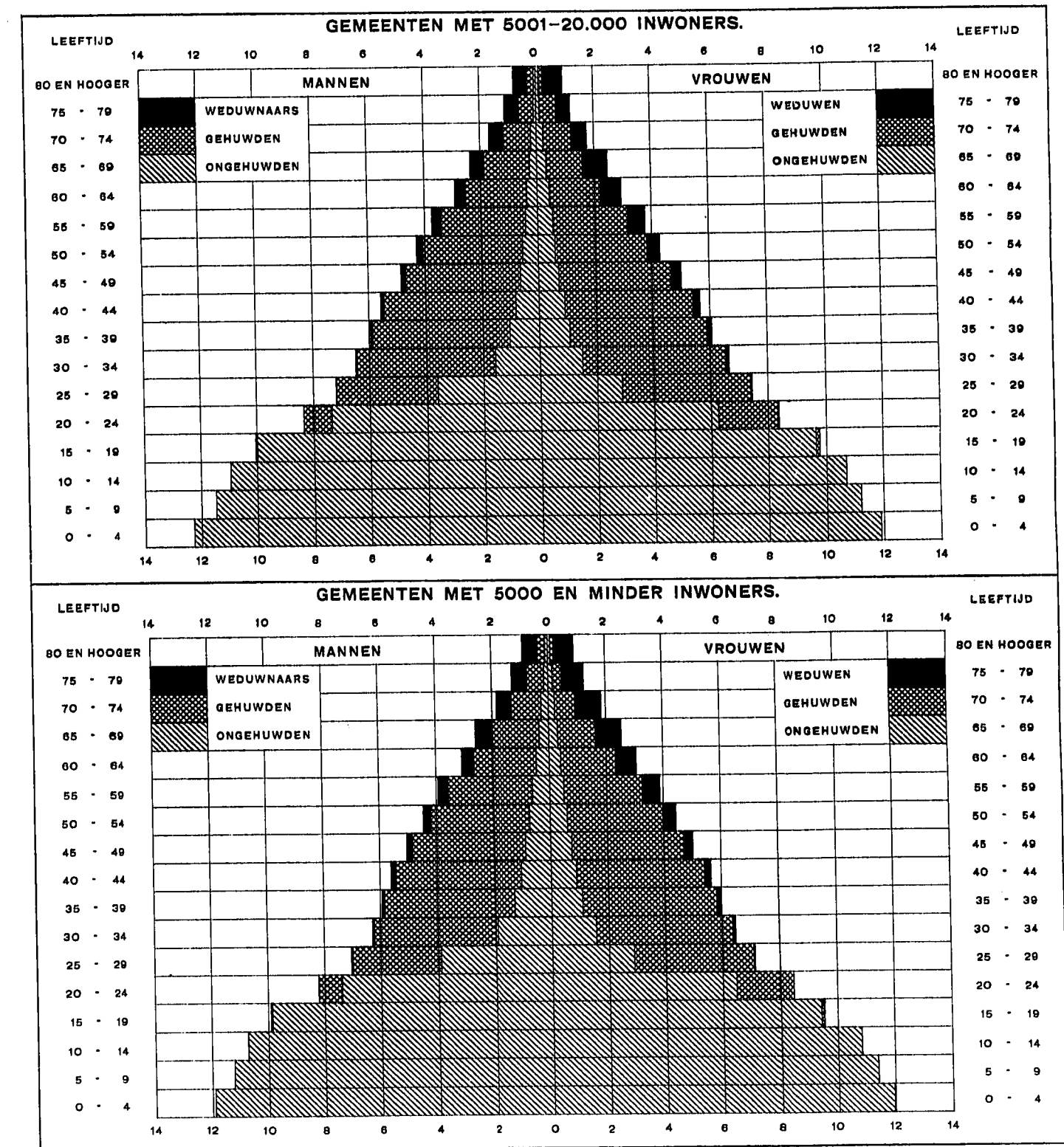
1849 . . .	25.—	1889 . . .	25.29
1859 . . .	23.13	1899 . . .	27.19
1869 . . .	24.70	1909 . . .	28.—
1879 . . .	24.84	1920 . . .	27.84

Ook hier is de teruggang van de laatste periode het gevolg van de geringere sterfte onder de oudere gehuwde mannen, want ook in die periode is het jonger huwen, althans beneden 35 jaar stijgend: in 1900/9 84.88 % en in 1910/20 85.49 % van het totaal der huwende mannen.

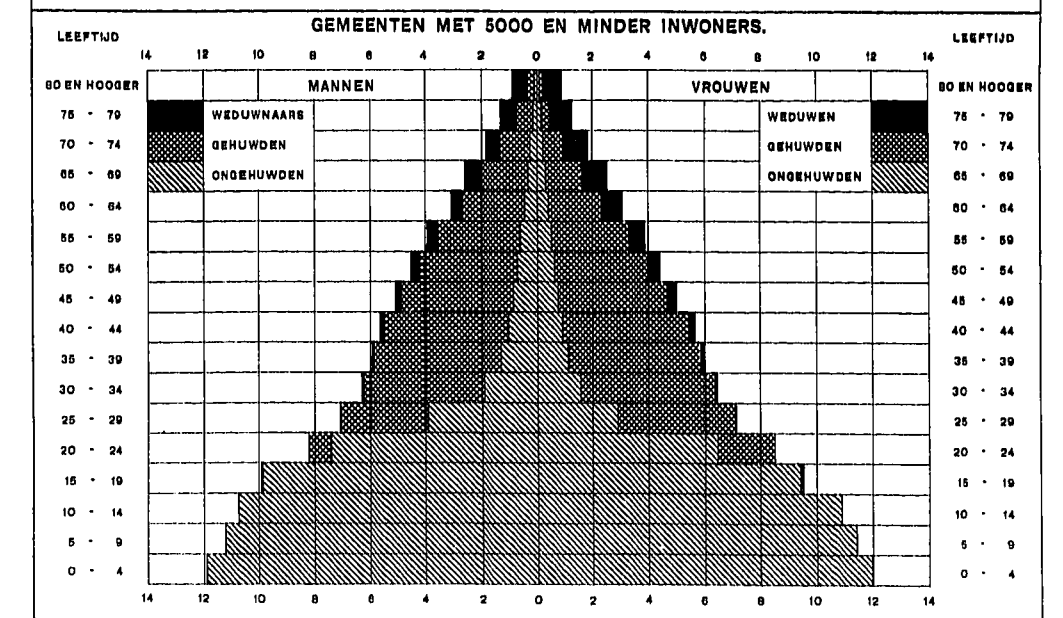
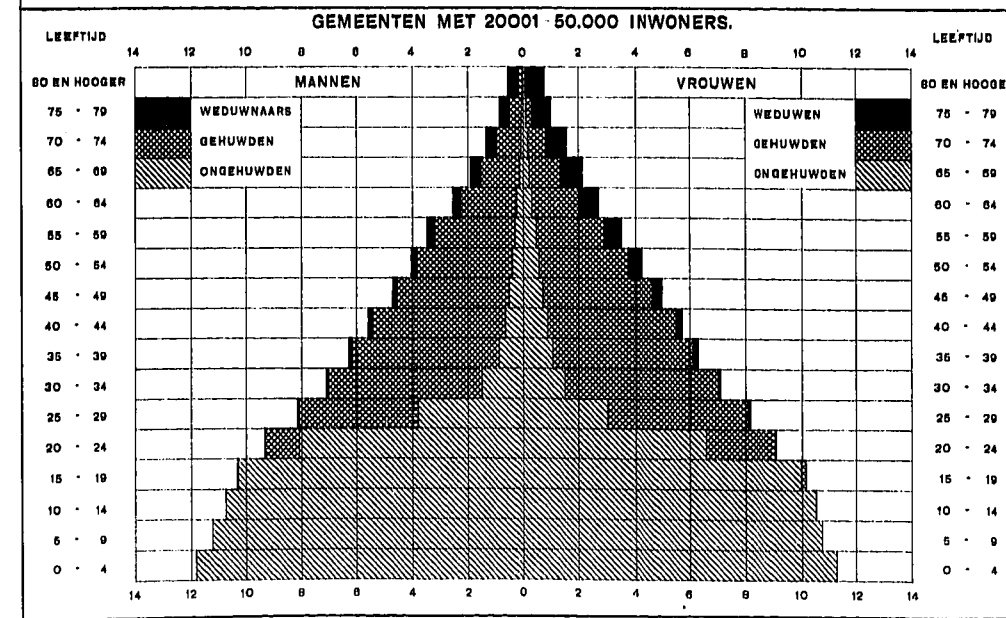
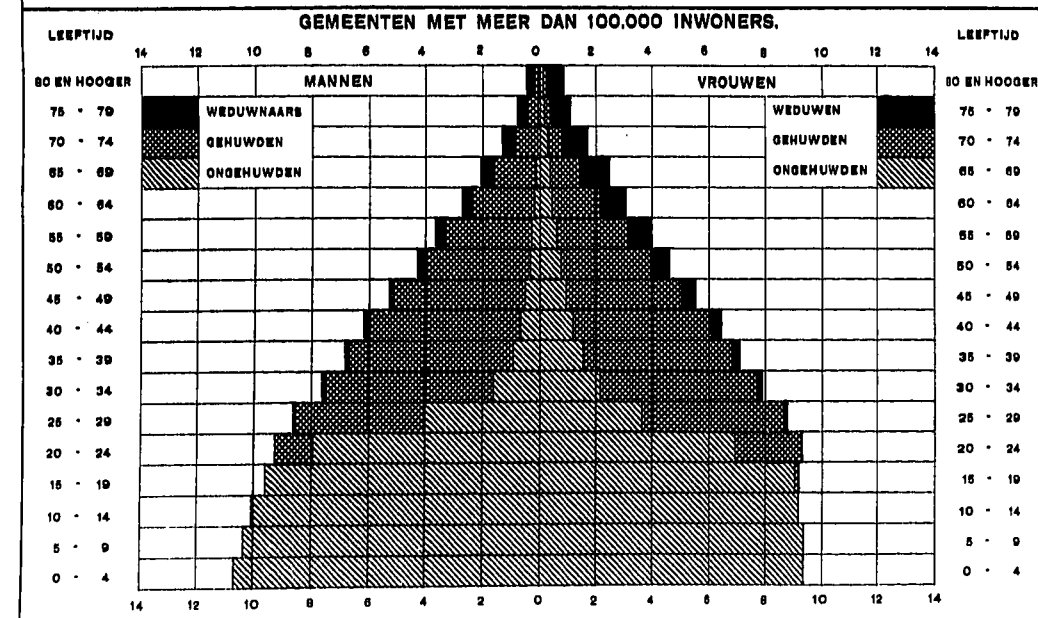
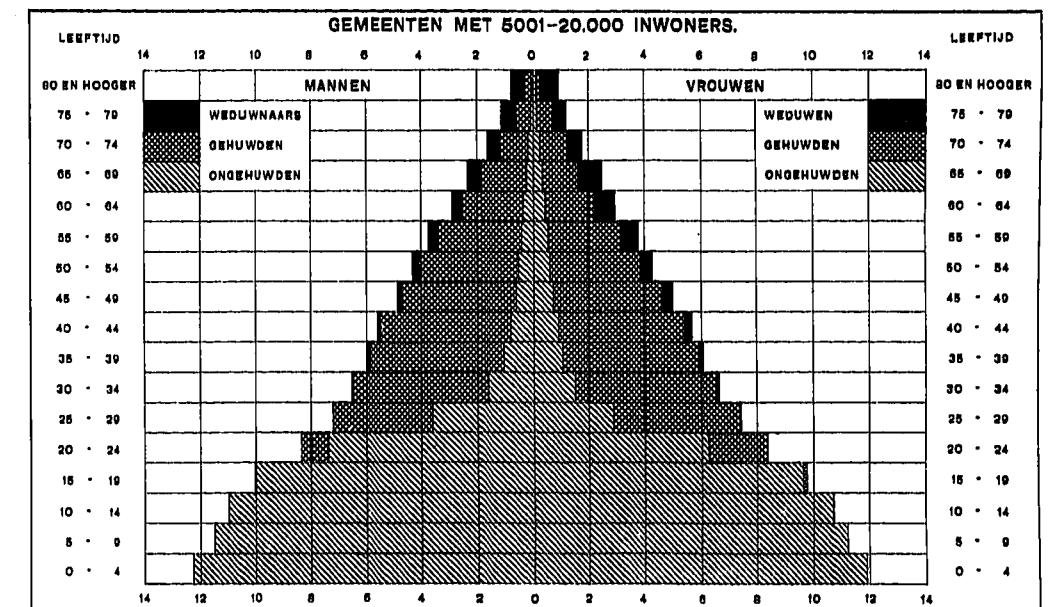
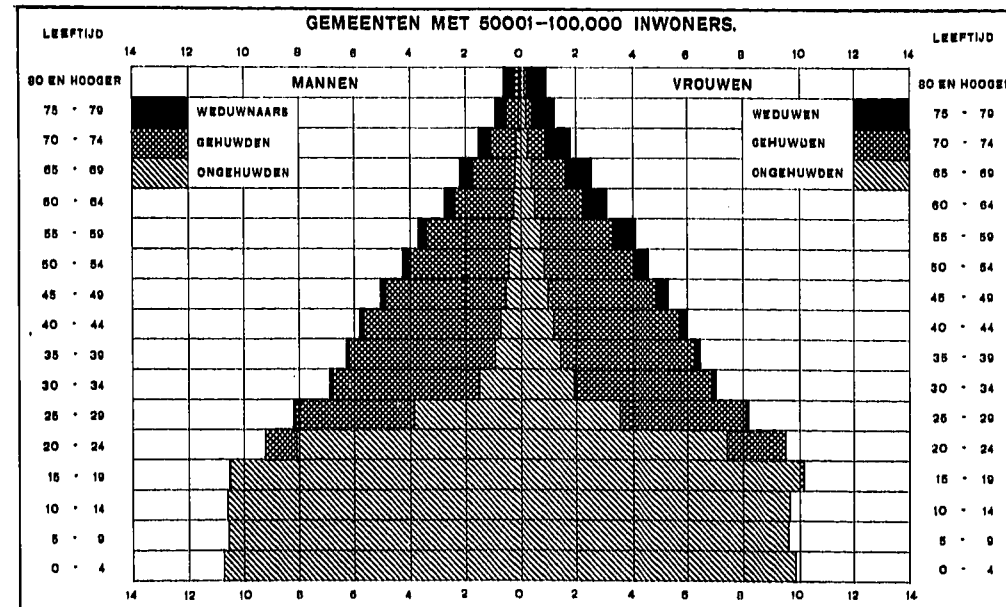
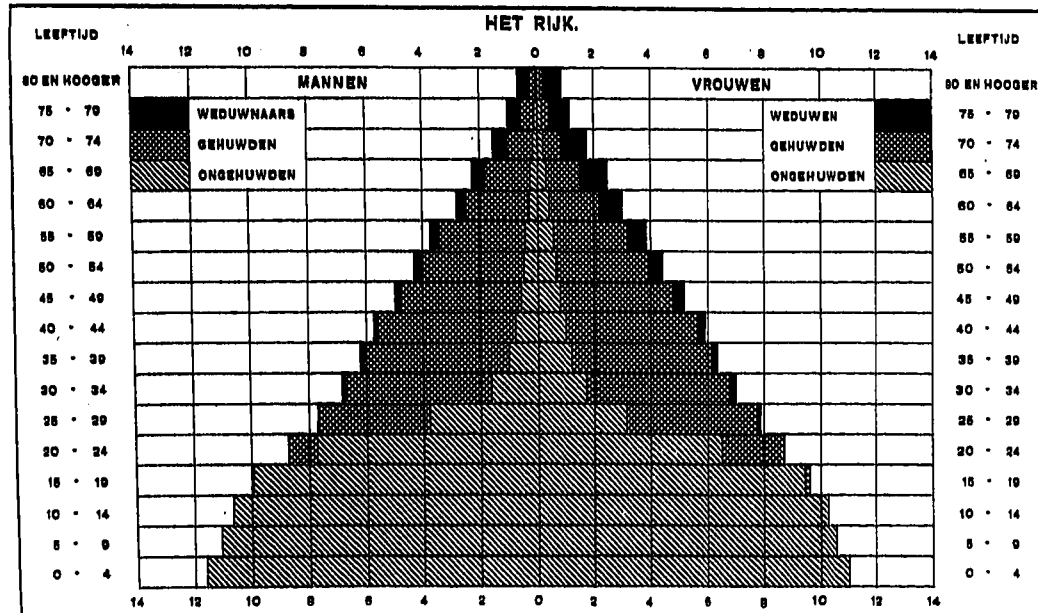
De volgende cijfers geven sedert 1850 een overzicht van de huwendes naar den leeftijd bij beide geslachten, waaruit de toeneming der jonge huwelijken ten duidelijkste blijkt.

1) Zie de noot op blz. 99.

ROCENTEN DER BEVOLKING IBER 1920.

OPBOUW DER BEVOLKING NAAR GESLACHT, LEEFTIJD EN BURGERLIJKEN STAAT IN PROCENTEN DER BEVOLKING VOOR HET RIJK EN DE 5 GROEPEN VAN GEMEENTEN OP 31 DECEMBER 1920.

Aantal huwenden naar den leeftijd in % van het totaal der huwenden.
Nombre de personnes concluant un mariage d'après l'âge en pourcent du total.

LEEF TIJ DEN. Ages.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.	Man- nen. Hom- mes.	Vrou- wen. Fem- mes.
	1850—1859.		1860—1869.		1870—1879.		1880—1889.		1890—1899.		1900—1909.		1910—1920.	
	Beneden 21 jaar.	1.58	7.27	1.59	7.54	2.36	10.05	3.19	13.10	3.23	12.61	3.54	13.21	3.83
21—24 jaar . .	18.76	27.42	19.42	28.59	22.98	31.42	27.47	35.37	27.90	36.18	29.57	37.27	28.91	37.44
25—29 „ . .	34.95	32.19	34.79	31.93	33.84	29.77	33.90	27.46	35.70	29.28	36.79	29.37	37.72	28.83
30—34 „ . .	20.93	17.04	19.56	15.44	18.26	13.78	15.75	11.27	15.84	11.02	14.98	10.46	15.03	10.11
35—39 „ . .	10.37	8.02	10.29	7.72	9.27	6.80	7.74	5.38	7.10	4.69	6.48	4.43	6.24	4.22
40—44 „ . .	5.74	4.13	6.12	4.49	5.28	3.82	4.65	3.28	3.95	2.63	3.39	2.31	3.21	2.29
45—49 „ . .	3.35	2.20	3.71	2.46	3.34	2.30	2.90	2.06	2.36	1.66	1.97	1.39	1.97	1.37
50—54 „ . .	2.10	1.04	2.10	1.12	2.18	1.19	1.82	1.10	1.59	0.97	1.31	0.75	1.26	0.76
55—59 „ . .	1.20	0.45	1.24	0.45	1.36	0.55	1.22	0.56	1.13	0.53	0.91	0.41	0.87	0.40
60—64 „ . .	0.62	0.17	0.72	0.18	0.67	0.23	0.79	0.28	0.68	0.28	0.60	0.24	0.51	0.20
65—69 „ . .	0.27	0.05	0.34	0.08	0.33	0.08	0.39	0.12	0.36	0.12	0.31	0.12	0.31	0.10
70 jaar en ouder.	0.13	0.02	0.12	—	0.13	0.01	0.18	0.02	0.17	0.04	0.15	0.03	0.14	0.04
	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—	100.—

De stijging van het aandeel der ongehuwden in de hogere leeftijdsklassen, na 1879, is bijna nergens gepaard gegaan met eene daling van het aandeel der gehuwden in die leeftijdsklassen. Dit is het gevolg van de stijging der huwelijken vóór 1874, waarvan die ouderen in de hogere leeftijden de overgeblevenen zijn.

Tegenover die toeneming van het aandeel der ongehuwden, zoowel als der gehuwden bij de ouderen, staat eene sterke daling van het aandeel der personen in weduwstaat.

Op elke 10 000 personen in de onderstaande leeftijdsklassen waren in weduwstaat:

	1849.		1909.		1920.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Van 20—39 jaar . . .	147	249	62	102	72	108
„ 40—59 „ . . .	847	1 749	471	1 009	446	863
60 jaar en ouder . .	3 064	5 108	2 706	4 464	2 586	4 286

Het aandeel der in weduwstaat verkeerende personen is afgenomen tot 1909 in alle leeftijdsklassen, maar het sterkst in de jongere leeftijden, zoo bij mannen als bij vrouwen, en wel het sterkst in de allerjongste leeftijdsklasse en afnemend met het klimmen der leeftijden, zooals bovenstaande cijfers duidelijk doen zien. Dit komt ook geheel overeen met het feit, dat de afneming de sterfte ook onder de gehuwden meer den jongeren dan den ouderen ten goede komt. Het kan ook echter gedeeltelijk daarvan het gevolg zijn, dat het geringer worden der huwelijksfrequentie bij de weduwnaars en weduwen, waarop hiervoor reeds is gewezen, zich sterker doet gevoelen bij de ouderen dan bij de jongeren. De toeneming van het aantal jeugdige weduwen en weduwnaars bij de laatste volkstelling is het gevolg van de groote sterfte, die er onder de beneden 35-jarigen gehuwden van beide geslachten plaats had in den griep tijd 1918/19, die ongeveer 2 000 gehuwde mannen en 2 500 gehuwde vrouwen, die op 13 December 1920 jonger dan 35 jaar zouden zijn geweest, meer ten grave heeft gesleept dan in normale tijden te wachten zou zijn geweest. Deze grootere sterfte veroorzaakte een vermeerdering van 2 500 jonge weduwnaars en 2 000 jonge weduwen, die in normale omstandigheden bij de volkstelling niet als zodanig zouden zijn geteld, waardoor het aantal dat bij die telling bedroeg 7 220 weduwnaars en

11 187 weduwen zouden hebben bedragen resp. 5 200 en 8 700, welke tot verhoudingscijfers zouden hebben gegeven resp. 52 en 84, dus minder dan in 1909.

Al is het nu niet zeker, dat elke jong gestorven echtgenoot een jonge weduwnaar of weduwe zal achterlaten, de leeftijden der echtgenooten verschillen gewoonlijk niet zóóveel, dat de hier genoemde cijfers ver van de werkelijkheid af zullen zijn.

De toeneming van het aandeel der gescheidenen, zoo van echt als van tafel en bed, heeft in alle leeftijdsklassen in meerdere of mindere mate plaats gehad.

Eene vergelijking van de cijfers voor de groepen van gemeenten onderling en met die voor het Rijk, levert de volgende resultaten.

Het aandeel der ongehuwde mannen is, op eene enkele uitzondering na, in de drie groepen van groote gemeenten overal veel kleiner dan dat voor het Rijk. Opmerkelijk is, dat het meest afwijken de 4 grootste gemeenten, dan de 30 gemeenten met 20 001 tot 50 000 inwoners, terwijl de 8 daartusschen liggende gemeenten overal hogere cijfers dan de laatstgenoemde groep vertoonen en bij de 20—24-jarigen zelfs nog hooger dan in het Rijk.

In de overige gemeenten is het aandeel der ongehuwde mannen in alle leeftijdsklassen hooger dan voor het Rijk en weder steeds hooger, naarmate de gemeenten kleiner worden. Voor de gehuwde mannen is juist het tegenovergestelde het geval: hun aandeel vermindert met het kleiner worden der gemeenten, behalve de bovengenoemde groep van gemeenten met 50 001—100 000 inwoners, die lager staan dan de groep van gemeenten met 20 001—50 000 inwoners.

Een en ander zal wel het gevolg zijn van de grootere huwelijksfrequentie in de grootere gemeenten, doch zal ook wel samenhangen met het feit, dat de kleinere gemeenten ook een aantal gehuwden aan de grootere gemeenten overdragen, waarop vroeger reeds is gewezen.

Bij de vrouwen is ongeveer het tegenovergestelde als bij de mannen het geval. Hier zijn de ongehuwden, met uitzondering van de beneden 20-jarigen, in alle leeftijdsklassen betrekkelijk talrijker in de 3 groepen van groote gemeenten dan in die der kleinere. Opmerkelijk is het, dat het betrekkelijk aantal ongehuwde vrouwen, behalve in de hoogste 3 leeftijdsklassen veel kleiner is in de gemeenten met 5 001—20 000 inwoners dan in de kleinste gemeenten.

Een zeer laag aandeel in alle leeftijdsklassen van de gehuwde vrouwen worden aange troffen in de gemeenten met 50 001—100 000 inwoners.

De sterke vertegenwoordiging der weduwnaars in de beide groepen van kleine gemeenten, waarop reeds vroeger (zie blz. 63) gewezen is, wordt zoo goed als in alle leeftijdsklassen aangetroffen en wel het sterkst in de allerkleinste gemeenten. Dit zal wel verband houden met het gemakkelijker huwen der weduwnaars in de groote gemeenten dan in de kleinere. Bij 1 000 huwelijken toch, gesloten in 1910—1920, waren in gemeenten met 20 001 en meer inwoners 76.2 weduwnaars betrokken tegen 71.4 in de kleinere gemeenten.

Het groot aantal der weduwen in bijna alle leeftijdsklassen in de grootere gemeenten moet geheel worden toegeschreven aan de deelneming der weduwen aan den trek naar de groote bevolkingscentra. Immers, ook de weduwen in de grootere gemeenten hertrouwen in meerdere mate dan die in de kleinere, hetgeen evenals bij de weduwnaars minder weduwen in de grootere gemeenten zou doen verwachten: bij 1 000 huwelijken toch waren in de groote gemeenten 45.6 weduwen betrokken tegen 41.8 in de kleinere gemeenten.

Het relatief aantal gescheidenen, zoo van echt als van tafel en bed, is voor beide geslachten in de meeste leeftijdsklassen grooter naarmate de gemeenten grooter zijn. Dit houdt geheel verband met de mate, waarin de scheidingen van echt en van tafel en bed in de verschillende categoriën van gemeenten voorkomen.

Uit de tabellen, betreffende de indeeling naar den leeftijd, zooals deze in de uitkomsten der volkstellingen zijn gepubliceerd, zijn de onderstaande cijfers berekend, vermeldende voor elk volkstellingstijdstip den gemiddelden leeftijd van den Nederlander met onderscheiding naar de geslachten. Deze cijfers zijn verkregen door het aantal jaren, dat alle Nederlanders in totaal hebben doorleefd, te deelen door het aantal Nederlanders op de verschillende tijdstippen.

Gemiddelde leeftijd van den Nederlander.
Age moyen des Néerlandais.

Jaren der Volkstellingen. Années des recensements.	Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.			Totaal. Total.		
	Jaren. Années.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.	Jaren. Années.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.	Jaren. Années.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.
1830	26	7	3	27	0	0	27	2	21
1840	26	5	11	27	8	7	27	—	28
1849	26	11	12	28	2	22	27	7	6
1859	27	2	19	28	3	27	27	9	11
1869	27	6	8	28	5	19	28	—	1
1879	27	2	27	28	—	23	27	7	27
1889	27	2	24	28	—	28	27	7	23
1899	27	1	26	27	11	19	27	6	24
1909	27	2	22	28	—	14	27	7	15
1920	27	9	30	28	7	27	28	3	—

Voor de beide geslachten is de loop dezer cijfers ongeveer gelijk t. w. van 1830 op 1840 eene daling van den gemiddelden leeftijd, van 1840 tot 1869 eene stijging en daarna eene daling tot 1899, waarna weder eene vermeerdering intreedt, die voor het laatste tijdperk aanzienlijk mag heeten.

Verlaging resp. verhooging van den gemiddelden leeftijd kan veroorzaakt worden bij gelijkblijvende sterfteverhoudingen en afgezien van den invloed van vestiging en vertrek, door toe- resp. afnemering der geboorten. Immers de deeler, d. i. het totaal aantal individuen, wordt daardoor grooter of kleiner, terwijl het jarental der pasgeborenen weinig of geen invloed op het totaal der doorleefde jaren van het geheele volk heeft. Bij gelijk blijvende verhoudingscijfers der geborenen, veroorzaakt eene wijziging der algemeene sterfte, die zich in verschillende leeftijdsperiodes ongelijk doet gevoelen, eene wijziging van den gemiddelden leeftijd. Hoe meer de sterfteverbetering den ouderen ten goede komt, hoe grooter de vermeerdering van den gemiddelden leeftijd zal zijn; doch hoe meer de verbetering der sterfte de jeugdige personen betreft, hoe grooter de verlaging van den gemiddelden leeftijd zijn zal. Dit laatste is oorzaak geweest van de daling van 1869—1899. Zij zou echter nog grooter geweest zijn, ware de vermindering der kindersterfte niet gepaard gegaan met eene vermindering der geboorten, die na 1900 zoo sterk werkte, dat zij den invloed der nog steeds verminderende sterfte niet alleen te niet deed, doch daarenboven nog eene vergroting van den gemiddelden leeftijd veroorzaakte. Na het voorgaande is het niet moeilijk te verklaren, waarom de gemiddelde leeftijd bij de vrouwen hooger moet zijn dan bij de mannen. Dit is in hoofdzaak het gevolg van de meerdere geboorten van jongens dan van meisjes.

Voor de verschillende rubrieken van den burgerlijken staat was de gemiddelde leeftijd bij de laatste twee volkstellingen als volgt:

		Ongehuwd. Célibataires.			Gehuwd. Mariés.			Weduwenstaat. Veufs et veuves.			Gescheiden van echt. Divorcés.			Gescheiden van tafel en bed. Pers. sép. de corps et de biens.		
		Jaren. Ans.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.	Jaren. Ans.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.	Jaren. Ans.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.	Jaren. Ans.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.	Jaren. Ans.	Maanden. Mois.	Dagen. Jours.
1899	Mannen. Hommes.	15	5	27	45	2	28	64	3	29	48	9	1	51	6	13
	Vrouwen. Femmes.	15	10	6	42	9	23	63	6	12	47	8	13	49	5	22
	Totaal. Total.	15	8	3	44	—	10	63	9	15	48	1	—	50	4	28
1909	Mannen. Hommes.	15	4	20	44	10	20	65	4	2	47	10	2	51	10	2
	Vrouwen. Femmes.	15	11	19	42	6	18	64	5	19	47	10	13	49	6	7
	Totaal. Total.	15	8	3	43	8	19	64	9	6	47	10	9	50	6	4
1920	Mannen. Hommes.	15	9	11	44	8	25	65	—	20	47	2	7	50	9	17
	Vrouwen. Femmes.	16	5	19	42	5	6	64	6	4	46	11	3	49	2	17
	Totaal. Total.	16	1	14	43	7	—	64	8	12	47	—	8	49	11	5

Ook hier laten zich de verschillen tusschen de cijfers der beide geslachten gemakkelijk verklaren. De kleinere gemiddelde leeftijd van den ongehuwden man is weder voor het grootste deel het gevolg van het jongensoverschot bij de geboren.

Het grooter zijn van den gemiddelden leeftijd bij den man in de overige rubrieken spruit voort uit het feit, dat de man in den regel bij het huwelijk ouder is dan de vrouw, wat dus ook bij scheiding nog het geval is. Dat het verschil bij de in weduwstaat verkeerende personen bij de beide geslachten kleiner is dan bij de gehuwden, wijst er op dat de man op jonger leeftijd weduwnaar wordt dan vrouw weduwe.

§ 13. Statistiek der Blinden en Doofstommen.

Zooals reeds op blz. 13 is medegedeeld, is de verzameling der statistiek der blinden en doofstommen, waartoe de vragen op de kaarten aanleiding gaven wel geschied, maar worden de resultaten ter vermindering van kosten niet gepubliceerd; intusschen ligt de uitvoerige gemeentes-gewijze statistiek bij het Centraal Bureau voor de Statistiek ter inzage, terwijl belanghebbers tevens zouden kunnen beschikken over de van die gebrekkigen aangelegde kaarten met individuele gegevens.

Eene telling der blinden en doofstommen had plaats bij de volkstellingen van 1869, 1889 en 1909 en bij de jongste telling.

Evenals bij de telling van 1889 en bij die van 1909, werd ook in 1920 eene vraag gesteld naar het al of niet genoten hebben van het voor blinden en doofstommen bestemde onderwijs.

Bij de verschillende volkstellingen te beginnen met 1889 luidden de vragen te dien opzichte gedaan als volgt: ¹⁾

1889. a. Is hij blind of doofstom?

b. Geniet hij of heeft hij genoten het voor blinden en doofstommen bestemde onderricht?

1909. a. Is hij blind? (Met ja of neen beantwoorden.)

b. Is hij doof geboren (z.g.n. doofstom)? (Als boven beantwoorden.)

c. Geniet hij of heeft hij genoten het voor blinden of dooven bestemde onderricht? (Als boven beantwoorden.)

1920. a. Is hij blind geboren of is hij op zóó jeugdigen leeftijd blind geworden, dat het onderwijs op de gewone school niet kon of zal kunnen worden gevolgd?

b. Is hij op lateren leeftijd blind geworden?

c. Is hij doof geboren of is hij op zóó jeugdigen leeftijd doof geworden, dat het onderwijs op de gewone school niet kon of zal kunnen worden gevolgd?

d. Geniet hij of heeft hij genoten het voor blinden of dooven bestemde onderwijs? Zoo ja, welke is dan de naam der inrichting van onderwijs? Of geniet hij of heeft hij genoten privaatonderwijs?

Voor de laatste telling waren op de vragen de volgende toelichtingen gegeven:

Blindheid wordt aangenomen:

1°. indien de oogarts verklaard heeft dat de persoon blind is;

2°. (bij kinderen beneden 14 jaar) indien het kind uitsluitend door zijn slecht gezichtsvermogen niet in staat is het gewone lager onderwijs te volgen of dit niet zal kunnen volgen;

3°. (bij personen ouder dan 14 jaar):

a. indien die persoon uitsluitend door zijn slecht gezichtsvermogen niet in staat is zich zonder geleide buitenshuis te bewegen.

¹⁾ Voor 1869 werd onderscheid gemaakt tusschen blind resp. doofstom geboren en na de geboorte blind resp. doofstom geworden.

b. indien de persoon niet in staat is in een behoorlijk verlicht lokaal op twee meter afstand het aantal vingers, dat men hem op een donkeren achtergrond voorhoudt, te kunnen tellen.

Dooven en doofstommen.

In de eerste plaats dient er op gewezen, dat ook die dooven, ook al bezitten zij nog eenige gehoorresten, als doofgeboren moeten worden beschouwd, die later door doelmatig onderwijs hebben leeren spreken.

Bij zeer jeugdige kinderen is het dikwijls (vooral voor niet deskundigen) moeilijk te bepalen, of zij al dan niet tot de categorie der doofstommen moeten gerekend worden. In die gevallen zal de opvatting van een oorarts, die in den regel wel reeds geraadpleegd zal zijn, beslissend zijn.

Voorts zij medegedeeld, dat tot hen die op zoo jeugdigen leeftijd doof zijn geworden, dat zij het onderwijs in een gewone school niet kunnen volgen, ook worden gerekend zij, die het gehoor verloren, nadat zij reeds eenigen tijd met vrucht het onderwijs in de gewone school hadden genoten, maar daarna toch nog voor verdere ontwikkeling speciaal onderwijs noodig hadden.

Het groote gewicht, dat verbonden is aan volledige bekendheid met de mate waarin blindheid of doofheid voorkomen, eischt, vooral in het belang der blinden en dooven zelve, dat omtrent die voorkomende gevallen nauwkeurige mededeeling wordt gedaan, en dat men zich vooral bij zeer jeugdigen, bij de overweging of het geval moet worden aangegeven, niet laat leiden door de mogelijkheid, dat het gebrek te eenigertijd nog wel zal verdwijnen of worden weggenomen.

Deze toelichtingen schijnen de oorzaak te zijn van de groote verschillen met de uitkomsten der vorige telling.

De resultaten dezer tellingen laten zich als volgt samenvatten:

Het betrekkelijk aantal blinden en doofstommen op 10 000 zielen van elk geslacht was in 1920 in de provinciën en het Rijk als volgt:

	Blinden. <i>Aveugles.</i>		Doofstommen. <i>Sourds-muets.</i>	
	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>	Mannen. <i>Hommes.</i>	Vrouwen. <i>Femmes.</i>
Noordbrabant	6.5	5.5	8.8	7.9
Gelderland	6.2	6.2	5.6	4.9
Zuidholland	5.-	5.1	8.1	6.7
Noordholland	6.7	6.2	7.6	6.1
Zeeland	3.7	4.6	3.8	7.4
Utrecht	8.1	6.2	4.6	4.1
Friesland	4.2	3.8	4.9	3.3
Overijssel	4.1	4.9	4.2	2.9
Groningen	5.8	5.4	10.2	8.2
Drente	4.7	3.6	4.7	3.2
Limburg	5.4	4.9	4.7	3.8
Het Rijk in 1920	5.7	5.4	6.8	5.8
" " " 1909	4.7	4.6	4.2	3.6
" " " 1889	5.1	4.3	4.9	3.9
" " " 1869	5.-	3.9	3.6	3.1

In de eerste plaats verdient het de aandacht dat zoowel bij de blinden als bij de doofstommen de relatieve cijfers voor de mannen hooger zijn dan voor de vrouwen en dat bij de blinden de verschillen tusschen de beide geslachten bij de drie eerste tellingen hoe langer hoe kleiner worden.

Het aantal blinden en doofstommen in de verschillende leeftijdsgroepen bedroeg in 1869, 1889, 1909 en 1920:

	Blinden. Aveugles.								Doofstommen. Sourds-muets.							
	Mannen. Hommes.				Vrouwen. Femmes.				Mannen. Hommes.				Vrouwen. Femmes.			
	1869	1889	1909	1920	1869	1889	1909	1920	1869	1889	1909	1920	1869	1889	1909	1920
van 0-15 jaar . . .	73	102	212	265	47	63	139	182	240	390	369	645	199	283	304	502
" 16-29 " . . .	93	150	159	225	63	105	137	179	158	311	339	598	126	279	255	460
" 30-59 " . . .	357	398	430	657	244	302	336	564	171	305	412	897	198	244	392	767
" 60 jaar en ouder .	355	489	548	802	361	505	749	948	60	81	108	206	47	84	126	222
Totaal . . .	878	1139	1349	1949	715	975	1361	1873	629	1087	1228	2346	570	890	1077	2011

De toeneming of afnemning van het aantal blinden en doofstommen blijkt uit onderstaand overzicht:

Op 10 000 zielen in iedere leeftijdsklasse van elk geslacht kwamen voor:

	Blinden. Aveugles.								Doofstommen. Sourds-muets.							
	Mannen. Hommes.				Vrouwen. Femmes.				Mannen. Hommes.				Vrouwen. Femmes.			
	1869	1889	1909	1920	1869	1889	1909	1920	1869	1889	1909	1920	1869	1889	1909	1920
van 0-15 jaar . . .	1.15	1.21	1.96	2.20	0.75	0.75	1.31	1.55	3.78	4.62	3.42	5.35	3.19	3.39	2.87	4.80
" 16-29 " . . .	2.28	2.92	2.33	2.70	1.50	2.—	1.97	2.14	3.88	6.05	4.97	7.19	3.—	5.30	3.66	5.49
" 30-59 " . . .	6.11	5.88	4.84	6.04	4.02	4.33	3.63	4.99	2.93	4.50	4.04	8.25	3.27	3.49	4.24	6.79
" 60 jaar en ouder .	25.69	25.33	22.17	28.01	21.93	22.66	26.87	29.87	4.34	4.20	4.37	7.19	2.86	3.77	4.52	6.99
Totaal . . .	4.97	5.11	4.65	5.72	3.94	4.27	4.60	5.42	3.57	4.88	4.24	6.88	3.14	3.90	3.64	5.82

Stelt men de percentages van 1869 gelijk 100, dan bedroegen zij in 1889, 1909 en 1920:

	Blinden. Aveugles.						Doofstommen. Sourds-muets.					
	Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.			Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.		
	1889	1909	1920	1889	1909	1920	1889	1909	1920	1889	1909	1920
van 0-15 jaar . . .	105	170	191	100	175	207	122	90	141	106	90	150
" 16-29 " . . .	128	102	118	133	131	143	156	128	185	177	122	183
" 30-59 " . . .	96	79	99	108	90	124	154	158	281	107	130	207
" 60 jaar en ouder .	99	86	109	103	123	136	97	101	166	132	158	244
Totaal . . .	103	94	115	108	117	137	137	119	192	124	116	185

In procenten van het totaal aantal blinden en doofstommen van elk geslacht genoten in 1909 en 1920 onderwijs:

	Blinden. Aveugles.				Doofstommen. Sourds-muets.			
	Mannen. Hommes.		Vrouwen. Femmes.		Mannen. Hommes.		Vrouwen. Femmes.	
	1909	1920	1909	1920	1909	1920	1909	1920
Noordbrabant . . .	58	44	32	32	78	71	82	77
Gelderland . . .	26	16	16	12	43	47	43	48
Zuidholland . . .	21	21	11	11	64	68	64	68
Noordholland . . .	38	31	28	22	59	68	47	63
Zeeland . . .	16	24	7	12	44	52	43	34
Utrecht . . .	33	34	10	28	51	50	48	33
Friesland . . .	19	12	15	11	72	53	64	46
Overijssel . . .	11	11	8	6	53	47	40	42
Groningen . . .	14	15	7	6	86	81	82	75
Drente . . .	15	6	6	—	39	44	28	39
Limburg . . .	17	7	5	2	70	46	62	54

Het is meer dan waarschijnlijk, dat de provinciale verschillen, welke bovenstaande overzichten te zien geven, samenhangen met de mate waarin door inrichtingen in de verschillende provinciën voor het onderwijs van blinden en doofstommen is gezorgd.

Verdeeld naar den burgerlijken staat wordt het volgende overzicht verkregen:

BURGERLIJKE STAAT. <i>Etat civil.</i>	Blinden. Aveugles.						Doofstommen. Sourds-muets.					
	Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.			Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.		
	Totaal. Total.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.	Totaal. Total.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.	Totaal. Total.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.	Totaal. Total.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.
Gehuwd of gehuwd geweest . .	1 012	97	10	969	24	2	528	321	61	485	257	53
Ongehuwd	937	371	40	904	272	30	1 818	1 178	65	1 526	985	64
Totaal 1920	1 949	468	24	1 873	296	16	2 346	1 499	64	2 011	1 242	62
" 1909	1 349	407	30	1 361	253	19	1 228	793	65	1 077	651	60

De percentages der blinden en doofstommen, die onderwijs genieten of genoten hebben, zijn bij de vrouwen kleiner dan bij de mannen en het grootst, voor beide geslachten, bij de ongehuwden, waaronder alle kinderen voorkomen.

Relatief is het aantal doofstommen, dat onderwijs genoot, aanmerkelijk grooter dan het aantal blinden, dat onderwijs ontving. Deze opmerking geldt voor alle leeftijdsklassen (zie hieronder).

Verdeeld naar den leeftijd worden voor de tellingen van 1920, 1909 en 1889 de volgende cijfers verkregen:

LEEFTIJDEN. <i>Ages.</i>	Blinden. Aveugles.						Doofstommen. Sourds-muets.													
	Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.			Mannen. Hommes.			Vrouwen. Femmes.										
	Totaal 1920. Total 1920.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.	Totaal 1920. Total 1920.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.	Totaal 1920. Total 1920.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.	Totaal 1920. Total 1920.	Hiervan genoten onderwijs. Dont enseignés.	In % van het totaal. En % du total.								
van 0-15 jaar . . .	265	119	45	42	51	182	69	38	39	49	645	430	66	65	61	562	374	66	60	63
" 16-29 " . . .	225	140	62	69	65	179	80	45	54	53	598	434	72	70	85	460	333	72	72	85
" 30-59 " . . .	657	171	26	39	23	564	124	22	27	21	897	549	61	65	81	767	451	59	62	81
" 60 jaar en ouder .	802	38	5	7	5	948	23	2	5	4	206	86	42	44	58	222	84	38	35	55

Vermelding verdient nog, dat in 1909 in 610 gemeenten des Rijks geene blinden en in 699 gemeenten geene doofstommen werden aangetroffen; in 1920 waren deze cijfers resp.: 693 en 699.

2677
5. 19.

RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN

1 079 065 2

83051.

Bijvoegsel tot de *Nederlandsche Staatscourant* van
Maandag 18 April 1921, n°. 74.

N°. 24.

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK.

Overzicht van de voorloopige uitkomsten van de tiende algemeene Volkstelling op 31 December 1920 in vergelijking met die der negende op 31 December 1909.

Onderstaande cijfers zijn door de gemeentebesturen berekend uit de registers, waarin door de tellers, volgens de gegeven voorschriften, nauwkeurig aantekening is gehouden van het aantal door hen getelde gezinnen en afzonderlijk levende personen, met splitsing der getelde personen naar de geslachten.

In deze cijfers zijn niet begrepen de personen, die hadden opgegeven in eene gemeente werkelijke woonplaats te hebben, doch wier woonplaats daar niet is gevonden, zoodat daar ter plaatse voor hen geen gele, witte, blauwe of grijze kaarten konden worden beschreven. Nochtans moeten die personen gerekend worden te behooren tot de bevolking van Nederland.

Verder moet worden medegedeeld, dat ook ditmaal is gebleken, dat het voor gemeenten met eene groote bevolking veelal moeilijk is een nauwkeurig voorloopig cijfer op te geven, omdat door de contrôle met de bevolkingsregisters — die voor de grootste gemeenten eerst in Juli 1921 is afgelopen — telkens nog veranderingen in het voorloopige cijfer moeten worden aangebracht. Het is dan ook om die reden, dat mag worden verwacht, dat de hierna gepubliceerde voorloopige cijfers van Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage bij de definitieve vaststelling daarvan, alsnog meer of min belangrijke veranderingen zullen ondergaan.

De thans gepubliceerde opgaven moesten vóór 20 Februari 1921 bij het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn ingeleverd. En ofschoon door sommige gemeentebesturen deze termijn eenigszins werd overschreden en enkele zelfs herhaalde maleu moesten worden herinnerd, dat de termijn van inzending was

verstrekken, is dit toch niet de eenige reden waarom deze voorloopige cijfers eerst thans worden openbaar gemaakt.

Van een aantal gemeenten toch bleken de ingezonden voorloopige cijfers dermate te verschillen met de aan het Centraal Bureau voor de Statistiek berekende cijfers op 31 December 1920, volgens de bevolkingsregisters (d.i. uit de cijfers berekend door bijtelling der geboren en der gevestigde personen eenerzijds en door aftrekking van de overledenen en de vertrokkenen anderzijds), dat in die gevallen twijfel ontstond of door de gemeentebesturen wel nauwkeurig was geteld. Tot de besturen der gemeenten, waarbij die verschillen zeer groot waren, werd het verzoek gericht nog eens nauwkeurig na te gaan of de door hen opgegeven cijfers juist waren, en indien zulks niet het geval was, mededeeling te doen van de redenen, die, naar het oordeel der besturen, tot zóó groote verschillen konden hebben geleid. Deze herberekeningen leidden in de meeste gevallen tot de mededeeling, dat de oorspronkelijk verstrekte opgave juist was en dat de verschillen het gevolg waren van ambtshalve in- of afschrijvingen. (De gemeentebesturen van Geertruidenberg, Noorbeek en Ubach over Worms bleven ook na te zijn gerappelleerd in gebreke het verzoek om inlichtingen te beantwoorden).

Waar in het algemeen het voorloopig cijfer der volkstelling eene belangrijke achteruitgang aantoonde in vergelijking van het cijfer, volgens de bevolkingsregisters, aan het Centraal Bureau voor de Statistiek verkregen, dient te worden medegedeeld, dat het juist de ambtshalve afschrijvingen zijn, die de hoofdoorzaak daarvan vormen. Inzonderheid zijn het onderscheidene grensgemeenten in Limburg, die eene belangrijke vermindering van het bevolkingscijfer aantoonen, waarvan als reden werd opgegeven het vertrek, na den oorlog, van vele Belgische en Duitse gezinnen, waarop het niet mogelijk was te voren eene afdoende controle uit te oefenen en die alzoo bij de volkstelling ambtshalve werden afgeschreven. Ook werden in vele gemeenten, waarin schippers hun domicilie hadden, de schippersgezinnen, waarvoor geen oranje of rose kaarten ontvangen waren — en die dus vermoedelijk op het tijdstip der volkstelling in het buitenland vertoefden — uit het bevolkingsregister geschrapt, ofschoon er geen enkele aanleiding bestond om te vermoeden, dat deze schippersgezinnen in andere gemeenten waren ingeschreven.

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Noordbrabant.						
Aalst	384	370	754	495	472	967
Aarle-Rixtel	772	995	1 767	914	1 204	2 118
Alem c.a.	715	601	1 316	663	555	1 218
Almkerk	1 741	1 648	3 389	1 824	1 703	3 527
Alphen en Riel	1 004	875	1 879	1 127	1 101	2 228
Andel c.a.	546	501	1 047	581	547	1 128
Asten	1 873	1 811	3 684	2 272	2 140	4 412
Baardwijk	876	829	1 705	811	790	1 601
Baarle-Nassau	1 309	1 193	2 502	1 479	1 349	2 828
Bakel en Milheeze	912	826	1 738	1 050	989	2 039
Beek en Donk	1 062	1 055	2 117	1 261	1 241	2 502
Beers	396	400	796	421	446	867
Bergen op Zoom	7 709	7 819	15 528	9 236	9 476	18 712
Bergeyk	1 117	1 105	2 222	1 343	1 285	2 628
Berghem	1 079	981	2 060	1 228	1 103	2 331
Berkel-Enschot	833	706	1 539	939	803	1 742
Berlicum	1 414	1 369	2 783	1 541	1 480	3 021
Besoyen	875	837	1 712	928	882	1 810
Best	1 442	1 399	2 841	1 766	1 754	3 520
Beugen c.a.	897	866	1 763	1 081	1 079	2 160
Bladel en Netersel	819	738	1 557	979	906	1 885
Boekel	1 348	1 078	2 426	1 562	1 204	2 766
Bokhoven	106	101	207	119	123	242
Borkel en Schaft	284	290	574	335	320	655
Boxmeer	1 151	1 358	2 509	1 476	1 572	3 048
Boxtel	3 868	3 979	7 847	4 823	4 894	9 717
Breda	13 018	14 371	27 389	14 277	15 420	29 647

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Budel	1 898	1 731	3 629	2 178	2 103	4 281
Capelle	1 264	1 181	2 445	1 283	1 210	2 493
Chaam	734	693	1 427	826	784	1 610
Cromvoirt	252	263	515	284	267	551
Cuyk c.a.	1 477	1 481	2 958	1 752	1 753	3 505
Deurne en Liessel.	3 703	3 369	7 072	4 232	4 046	8 278
Deursen en Dennen- burg	176	209	385	186	195	381
Dieden c.a.	219	211	430	231	211	442
Diessen	458	440	898	569	556	1 125
Dinteloord c.a.	1 607	1 700	3 307	1 965	1 913	3 878
Dinther	843	810	1 653	890	867	1 757
Dommelen	187	168	355	258	226	484
Dongen	3 326	3 312	6 638	3 889	3 829	7 718
Drongelen c.a.	206	192	398	202	194	396
Drunen	1 518	1 386	2 904	1 588	1 478	3 066
Duizel c.a.	305	274	579	358	329	687
Dungen (den).	761	753	1 514	869	826	1 695
Dussen c.a.	1 660	1 626	3 286	1 866	1 764	3 630
Eersel	583	506	1 089	721	654	1 375
Eindhoven ¹⁾	14 182	14 998	29 180	23 290	23 757	47 047
Empel en Meer- wijk	304	299	603	316	301	617
Engelen	201	284	485	199	312	511
Erp	1 225	1 166	2 391	1 329	1 317	2 646
Esch	261	281	542	318	310	628

¹⁾ In het bevolkingscijfer van *Eindhoven*, op 31 December 1909, zijn mede opgenomen de bevolkingscijfers van *Gestel*, *Stratum*, *Strijp*, *Tongelre* en *Woensel*, welke gemeenten op 1 Januari 1920, door annexatie, bij *Eindhoven* kwamen.

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Escharen	585	573	1 158	697	704	1 401
Etten en Leur	3 667	3 982	7 649	4 022	4 510	8 532
Fijnaart c.a.	1 915	1 881	3 796	2 261	2 158	4 419
Gassel	312	313	625	327	319	646
Geertruidenberg.	1 074	1 105	2 179	1 306	1 373	2 679
Geffen	780	740	1 520	871	869	1 740
Geldrop	1 310	1 447	2 757	1 832	1 856	3 688
Gemert	2 283	2 174	4 457	2 472	2 349	4 821
Genderen	623	526	1 149	572	506	1 078
Giessen	252	214	466	259	246	505
Gilze-Rijen	2 255	2 073	4 328	2 981	2 811	5 792
Ginneken c.a.	3 536	3 709	7 245	4 492	4 687	9 179
Goirle	1 560	1 453	3 013	1 993	1 850	3 843
Grave	1 329	1 214	2 543	1 210	1 229	2 439
's Gravemoer	667	631	1 298	725	686	1 411
Haaren	961	835	1 796	1 037	901	1 938
Halsteren	2 095	2 030	4 125	2 553	2 478	5 031
Haps	554	512	1 066	664	597	1 261
Hedikhuizen	625	585	1 210	720	638	1 358
Heesch	1 258	1 112	2 370	1 441	1 301	2 742
Heeswijk	635	526	1 161	676	596	1 272
Heeze	1 099	1 061	2 160	1 401	1 313	2 714
Helmond	7 221	7 546	14 767	9 475	9 572	19 047
Helvoirt	789	834	1 623	876	909	1 785
Herpen	866	824	1 690	950	851	1 801
Herpt	265	243	508	325	306	631
's Hertogenbosch	16 330	18 598	34 928	18 224	19 993	38 217
Heusden	869	983	1 852	992	1 073	2 065
Hilvarenbeek	1 481	1 309	2 790	1 779	1 637	3 416

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Hoeven	1 587	1 433	3 020	1 944	1 654	3 598
Hooge- en Lage- Mierde	693	641	1 334	810	764	1 574
Hooge- en Lage- Zwaluwe	2 240	2 312	4 552	2 294	2 523	4 817
Hoogeloon c.a.	867	778	1 645	1 033	915	1 948
Huijbergen	598	259	857	676	278	954
Huisseling en Neer- loon	318	290	608	298	288	586
Klundert	2 179	2 102	4 281	2 316	2 208	4 524
Leende	667	646	1 313	816	734	1 550
Liempde	749	722	1 471	795	739	1 534
Lierop	427	426	853	480	510	990
Lieshout	719	651	1 370	851	733	1 584
Linden	253	244	497	274	253	527
Lith	662	690	1 352	757	765	1 522
Lithoijen	299	295	594	321	335	656
Loon op Zand	4 101	3 716	7 817	4 403	4 675	9 078
Luijkgestel	425	430	855	472	468	940
Maarheeze	292	284	576	380	352	732
Maashees c.a.	696	640	1 336	924	896	1 820
Made c.a.	2 093	2 147	4 240	2 449	2 496	4 945
Meeuwen c.a.	458	405	863	425	388	813
Megen c.a.	894	811	1 705	900	836	1 736
Michielsgestel (St.)	2 173	1 734	3 907	2 623	1 984	4 607
Mierlo	1 452	1 444	2 896	2 002	1 975	3 977
Mill en St. Hubert	1 473	1 425	2 898	1 728	1 654	3 382
Moergestel	701	761	1 462	828	905	1 733
Nieuwkuijk c. a.	747	688	1 435	801	698	1 499
Nieuw-Vosmeer	671	599	1 270	702	647	1 349

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Nistelrode	1 094	1 073	2 167	1 238	1 180	2 418
Nuland	611	577	1 188	612	567	1 179
Nunen c.a.	1 227	1 235	2 462	1 400	1 406	2 806
Oedenrode (St.)	2 452	2 442	4 894	2 783	2 750	5 533
Oeffelt	612	585	1 197	680	608	1 288
Oerle	245	360	605	305	414	719
Oijen c.a.	405	390	795	433	427	860
Oirschot	1 993	2 072	4 065	2 089	2 202	4 291
Oisterwijk	1 761	1 812	3 573	2 104	2 145	4 249
Oostelbeers c.a.	535	524	1 059	576	540	1 116
Oosterhout	6 277	6 286	12 563	6 902	6 944	13 846
Oploo c.a.	906	863	1 769	1 085	1 060	2 145
Oss	4 368	4 061	8 429	5 916	5 481	11 397
Ossendrecht	1 536	1 513	3 049	1 658	1 659	3 317
Oudenbosch	2 887	2 646	5 533	3 058	2 822	5 880
Oud- en Nieuw- Gastel	2 629	2 515	5 144	2 875	2 726	5 601
Oudheusden	484	447	931	532	482	1 014
Princenhage	5 471	5 405	10 876	6 318	6 316	12 634
Putte	672	626	1 298	771	737	1 508
Raamsdonk	3 104	3 100	6 204	3 414	3 328	6 742
Ravenstein	432	477	909	407	482	889
Reek	447	439	886	490	518	1 008
Reusel	805	636	1 441	996	847	1 843
Riethoven	304	275	579	314	307	621
Roosendaal en Nis- pen	8 195	8 521	16 716	9 465	9 889	19 354
Rosmalen	1 958	1 843	3 801	1 869	2 300	4 169
Rucphen c.a.	2 580	2 453	5 033	3 181	2 952	6 133

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Rijsbergen.	829	810	1 639	983	903	1 886
Rijswijk	329	319	648	373	314	687
Sambeek	716	798	1 514	922	986	1 908
Schajjk	838	822	1 660	905	879	1 784
Schijndel	2 973	3 010	5 983	3 331	3 479	6 810
Soerendonk c.a.	543	422	965	691	560	1 251
Someren	1 571	1 453	3 024	1 734	1 667	3 401
Son c.a.	778	771	1 549	886	871	1 757
Sprang	952	813	1 765	930	881	1 811
Standdaarbuiten	894	895	1 789	960	890	1 850
Steenbergen c.a.	4 188	4 379	8 567	4 450	4 561	9 011
Stiphout	328	364	692	439	454	893
Terheijden.	1 813	1 739	3 552	2 142	1 974	4 116
Teteringen.	2 463	2 929	5 392	2 920	3 631	6 551
Tilburg	24 736	25 669	50 405	31 079	31 729	62 808
Uden.	2 978	3 015	5 993	3 526	3 343	6 869
Udenhout	1 604	1 371	2 975	1 914	1 503	3 417
Valkenswaard	1 651	1 596	3 247	2 568	2 475	5 043
Veen.	485	462	947	493	448	941
Veghel	2 946	3 170	6 116	3 224	3 586	6 810
Veldhoven c.a.	803	834	1 637	1 202	1 250	2 452
Velp	351	294	645	389	303	692
Vessem c.a.	578	550	1 128	612	574	1 186
Vierlingsbeek	727	672	1 399	889	852	1 741
Vlierden	305	298	603	347	352	699
Vlijmen.	1 851	1 790	3 641	2 017	1 892	3 909
Vrijhoeve-Capelle	282	261	543	288	256	544
Vught	3 160	3 543	6 703	3 689	4 166	7 855
Waalre	558	544	1 102	621	639	1 260

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Waalwijk	2 475	2 535	5 010	2 746	2 740	5 486
Wanroij	537	558	1 095	633	625	1 258
Waspik.	1 640	1 618	3 258	1 663	1 567	3 230
de Werken en Sleeuwijk	1 625	1 585	3 210	1 769	1 636	3 405
Werkendam	1 764	1 703	3 467	1 862	1 744	3 606
Westerhoven.	296	317	613	346	361	707
Willemstad	1 088	1 067	2 155	1 116	1 074	2 190
Woensdrecht.	1 786	1 782	3 568	2 044	2 016	4 060
Woudrichem.	1 166	1 041	2 207	1 158	979	2 137
Wouw	2 213	2 216	4 429	2 358	2 385	4 743
Wijk en Aalburg	1 149	1 062	2 211	1 235	1 190	2 425
Zeeland.	1 050	1 028	2 078	1 188	1 207	2 395
Zeelst	641	654	1 295	797	767	1 564
Zesgehuchten	546	500	1 046	665	636	1 301
Zevenbergen	3 743	3 989	7 732	4 171	4 261	8 432
Zundert.	2 664	2 482	5 146	3 055	2 993	6 048
De Provincie.	311 133	311 946	623 079	366 316	365 719	732 035
Gelderland.						
Aalten	4 567	4 309	8 876	5 242	4 978	10 220
Ammerzoden.	1 236	1 141	2 377	1 300	1 238	2 538
Angerlo	1 184	1 012	2 196	1 313	1 155	2 468
Apeldoorn	17 403	18 223	35 626	23 454	24 353	47 807
Appeltern	1 609	1 486	3 095	1 585	1 477	3 062
Arnhem	30 541	33 478	64 019	33 559	37 155	70 714
Balgoij	268	242	510	257	240	497
Barneveld	4 828	4 491	9 319	5 782	5 336	11 118
Batenburg.	270	269	539	272	285	557

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Beesd	1 250	1 200	2 450	1 299	1 214	2 513
Bemmel	2 950	2 682	5 632	3 251	3 016	6 267
Bergh	4 624	4 213	8 837	5 494	4 964	10 458
Bergharen	799	722	1 521	821	809	1 630
Beuningen	1 380	1 240	2 620	1 588	1 432	3 020
Beusichem	901	739	1 640	810	699	1 509
Borculo	2 365	2 092	4 457	2 588	2 335	4 923
Brakel	874	760	1 634	914	791	1 705
Brummen	3 902	3 740	7 642	4 309	4 188	8 497
Buren	1 024	999	2 023	982	946	1 928
Buurmalsen	1 022	856	1 878	1 008	883	1 891
Culemborg	4 551	4 414	8 965	4 710	4 554	9 264
Deil	1 223	1 033	2 256	1 224	1 029	2 253
Didam	2 465	2 240	4 705	2 834	2 622	5 456
Dinxperlo	1 533	1 432	2 965	1 665	1 585	3 250
Dodewaard	1 072	904	1 976	1 109	1 022	2 131
Doesburg	2 146	2 314	4 460	2 268	2 435	4 703
Doetinchem ¹⁾	5 274	4 791	10 065	6 213	5 622	11 835
Doornspijk	1 926	1 729	3 655	2 102	1 981	4 083
Doorwerth	521	488	1 009	846	987	1 833
Dreumel	1 205	1 092	2 297	1 332	1 183	2 515
Driel	1 851	1 639	3 490	1 961	1 737	3 698
Druten	2 433	2 440	4 873	2 638	2 845	5 483
Duiven	1 661	1 483	3 144	1 844	1 614	3 458
Echteld	1 365	1 150	2 515	1 472	1 240	2 712
Ede	9 967	9 183	19 150	11 484	10 726	22 210

¹⁾ Het bevolkingscijfer op 31 December 1909 is vastgesteld volgens de samenvoeging, op 1 Januari 1920, van de gemeenten *Ambt-Doetinchem* en *Stad-Doetinchem*.

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Eibergen	2 918	2 715	5 633	3 693	3 479	7 172
Elburg	1 434	1 308	2 742	1 408	1 363	2 771
Elst	3 606	3 341	6 947	3 988	3 808	7 796
Epe	4 888	4 542	9 430	5 655	5 455	11 110
Ermelo	4 511	4 881	9 392	5 974	6 121	12 095
Est en Opijnen	584	539	1 123	538	475	1 013
Ewijk	1 177	1 135	2 312	1 269	1 211	2 480
Gameren	1 082	944	2 026	1 079	945	2 024
Geldermalsen	1 898	1 672	3 570	2 076	1 935	4 011
Gendringen	4 169	3 757	7 926	4 760	4 604	9 364
Gendt	1 550	1 418	2 968	1 624	1 471	3 095
Gorssel	2 938	2 771	5 709	3 530	3 241	6 771
Groenlo	1 448	1 496	2 944	1 815	1 894	3 709
Groesbeek	3 442	3 317	6 759	3 857	3 785	7 642
Haaften	1 398	1 147	2 545	1 348	1 152	2 500
Harderwijk	3 754	3 535	7 289	4 682	4 213	8 895
Hatterm	1 872	1 726	3 598	2 161	2 004	4 165
Hedel	900	877	1 777	898	810	1 708
Heerde	3 413	3 144	6 557	3 988	3 723	7 711
Heerewaarden	513	513	1 026	499	491	990
Hemmen	98	97	195	104	104	208
Hengelo	2 001	1 888	3 889	2 168	2 044	4 212
Herwen en Aerd	2 195	2 076	4 271	3 103	2 637	5 740
Herwijnen	916	838	1 754	930	888	1 818
Heteren	1 649	1 523	3 172	1 826	1 620	3 446
Heumen	880	728	1 608	1 053	953	2 006
Hoewelaken	572	491	1 063	626	565	1 191
Horssen	427	369	796	465	422	887
Huissen	2 271	2 091	4 362	2 475	2 296	4 771

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Hummelo en Keppel	1 623	1 473	3 096	1 556	1 491	3 047
Hurwenen	306	282	588	298	252	550
IJzendoorn	324	267	591	317	288	605
Kerkwijk	540	488	1 028	570	524	1 094
Kesteren	1 764	1 655	3 419	1 819	1 703	3 522
Laren	2 132	2 024	4 156	2 488	2 387	4 875
Lichtenvoorde	2 356	2 270	4 626	3 220	2 837	6 057
Lienden	2 391	2 059	4 450	2 315	2 011	4 326
Lochem.	2 196	2 534	4 730	2 507	2 880	5 387
Maurik	2 174	1 958	4 132	2 085	1 937	4 022
Millingen	1 675	1 735	3 410	1 828	1 726	3 554
Nederhemert.	515	442	957	564	494	1 058
Neede	2 076	1 909	3 985	2 401	2 229	4 630
Nijkerk	4 353	4 175	8 528	4 523	4 300	8 823
Nijmegen	26 225	28 578	54 803	32 025	34 874	66 899
Oldebroek	3 376	3 116	6 492	3 819	3 567	7 386
Ophemert	683	593	1 276	670	623	1 293
Overasselt.	987	887	1 874	942	864	1 806
Pannerden.	615	544	1 159	718	640	1 358
Poederoijen	583	537	1 120	659	582	1 241
Putten	3 427	3 044	6 471	3 461	3 148	6 609
Renkum	4 548	4 873	9 421	5 790	6 319	12 109
Rheden	8 715	9 717	18 432	9 849	10 770	20 619
Rossum.	709	660	1 369	696	666	1 362
Rozendaal.	192	210	402	186	212	398
Ruurlo	1 473	1 420	2 893	1 774	1 661	3 435
Scherpenzeel	759	692	1 451	885	781	1 666
Steenderen	1 792	1 664	3 456	1 928	1 856	3 784
Tiel	5 514	5 844	11 358	5 626	5 718	11 344

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Ubbergen	2 118	2 196	4 314	2 481	2 553	5 034
Valburg.	2 664	3 049	5 713	2 866	3 252	6 118
Varik	618	520	1 138	580	491	1 071
Voorst	5 574	5 192	10 766	6 141	5 649	11 790
Vorden	1 692	1 627	3 319	1 921	1 864	3 785
Vuren	828	768	1 596	889	766	1 655
Waardenburg	764	700	1 464	820	739	1 559
Wadenoijen	877	792	1 669	978	921	1 899
Wageningen	4 885	4 714	9 599	5 808	5 507	11 315
Wamel	2 703	2 491	5 194	2 937	2 779	5 716
Warnsveld.	1 717	1 717	3 434	1 907	1 859	3 766
Wehl	1 292	1 235	2 527	1 456	1 280	2 736
Westervoort	951	894	1 845	966	937	1 903
Wijchen	2 399	2 113	4 512	2 669	2 348	5 017
Winterswijk	6 809	6 543	13 352	7 940	7 740	15 680
Wisch	4 335	4 181	8 516	4 852	4 779	9 631
Zaltbommel	2 076	2 183	4 259	2 101	2 113	4 214
Zelhem	2 199	2 060	4 259	2 541	2 326	4 867
Zevenaar	2 548	2 387	4 935	2 872	2 720	5 592
Zoelen	1 281	1 118	2 329	1 202	1 064	2 266
Zuilichem	534	473	1 007	585	487	1 072
Zutphen	8 898	9 415	18 313	9 012	9 572	18 584
De Provincie.	322 479	317 123	639 602	366 165	361 471	727 636
Zuid-Holland.						
Aar (Ter)	1 467	1 433	2 900	1 715	1 712	3 427
Abbenbroek	362	340	702	348	344	692
Alblas (Oud)	624	619	1 243	642	604	1 246

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Ablasserdam.	3 147	2 983	6 130	3 147	2 949	6 096
Alkemade	2 395	2 447	4 842	2 777	2 890	5 667
Alphen a/d Rijn ¹⁾	6 435	6 354	12 789	7 538	7 497	15 035
Ameide.	853	807	1 660	888	864	1 752
Ammerstol	655	607	1 262	562	509	1 071
Arkel	438	426	864	478	494	972
Asperen	873	773	1 646	910	801	1 711
Barendrecht	1 741	1 675	3 416	1 971	1 932	3 903
Barwoutswaarder	395	365	760	466	432	898
Beijerland (Nieuw).	946	899	1 845	945	918	1 863
Beijerland (Oud)	2 990	3 066	6 056	3 044	3 065	6 109
Beijerland (Zuid)	1 046	1 048	2 094	1 286	1 225	2 511
Benthuizen	379	361	740	489	428	917
Bergambacht.	1 642	1 585	3 227	1 795	1 666	3 461
Bergschenhoek	703	667	1 370	831	775	1 606
Berkel en Rodenrijs	1 291	1 206	2 497	1 721	1 653	3 374
Berkenwoude.	342	355	697	377	392	769
Bleiswijk	889	839	1 728	995	950	1 945
Bleskensgraaf en Hofwegen	498	507	1 005	506	505	1 011
Bodegraven	2 477	2 671	5 148	2 835	3 047	5 882
Bommel (den)	827	840	1 667	937	952	1 889
Boskoop	3 028	2 916	5 944	3 187	3 124	6 311
Brandwijk.	427	440	867	439	440	879
Brielle	1 843	1 953	3 796	1 839	1 951	3 790
Capelle o/d IJssel	2 533	2 473	5 006	3 216	3 105	6 321

¹⁾ In het bevolkingscijfer van *Alphen a/d Rijn*, op 31 December 1909, zijn mede opgenomen de bevolkingscijfers van *Aarlanderveen* en *Oudshoorn*, welke gemeenten op 1 Januari 1918, door annexatie, bij *Alphen a/d Rijn* kwamen.

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Delft.	16 753	17 438	34 191	20 008	19 531	39 539
Dirksland	1 185	1 207	2 392	1 386	1 348	2 734
Dordrecht	22 317	24 038	46 355	26 594	27 395	53 989
Dubbeldam	1 871	1 744	3 615	2 162	2 010	4 172
Everdingen	607	504	1 111	566	499	1 065
Geervliet	535	544	1 079	501	546	1 047
Giessendam	2 048	2 012	4 060	2 165	2 127	4 292
Giessen-Nieuwkerk	407	429	836	503	477	980
Goedereede	560	590	1 150	642	669	1 311
Gorinchem	5 937	6 263	12 200	6 121	6 456	12 577
Gouda	11 936	12 638	24 574	12 782	13 485	26 267
Gouderak	980	946	1 926	1 075	1 020	2 095
Goudriaan.	303	302	605	314	283	597
Goudswaard	656	659	1 315	750	741	1 491
's-Gravendeel.	2 264	2 111	4 375	2 412	2 323	4 735
's-Gravenhage	123 252	148 028	271 280	162 702	190 584	353 286
's-Gravenzande	3 991	3 803	7 794	2 887	2 856	5 743
Groot-Ammers	794	788	1 582	711	740	1 451
Haastrecht	917	900	1 817	975	999	1 974
Hagestein	541	488	1 029	494	428	922
Hardinxveld	2 943	2 748	5 691	3 220	2 955	6 175
Hazerswoude.	1 908	1 927	3 835	2 110	2 143	4 253
Heenvliet	608	632	1 240	631	615	1 246
Heerjansdam.	645	618	1 263	667	646	1 313
Hei- en Boeicop.	331	317	648	337	336	673
Heinenoord	926	864	1 790	930	903	1 833
Hekelingen	485	473	958	479	482	961
Hekendorp	351	339	690	325	340	665
Hellevoetsluis	2 795	1 722	4 517	1 437	1 451	2 888

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Helvoet (Nieuw).	1 208	1 299	2 507	1 378	1 388	2 766
Hendrik-Ido-Am- bacht.	2 105	2 057	4 162	2 414	2 277	4 691
Herkingen.	390	396	786	389	394	783
Heukelum.	851	730	1 581	838	746	1 584
Hillegersberg.	1 636	1 660	3 296	2 458	2 477	4 935
Hillegom.	4 089	3 887	7 976	4 573	4 432	9 005
Hof van Delft.	2 522	2 378	4 900	2 864	2 699	5 563
Hoogblokland.	405	366	771	392	347	739
Hoogvliet.	547	506	1 053	571	559	1 130
Hoornaar.	288	276	564	311	302	613
IJsselmonde.	2 418	2 337	4 755	2 717	2 638	5 355
Katwijk.	5 352	5 065	10 417	6 937	6 533	13 470
Kedichem.	557	519	1 076	609	542	1 151
Kethel en Spaland.	709	712	1 421	821	780	1 601
Klaaswaal.	926	911	1 837	1 064	1 008	2 072
Koudekerk.	767	762	1 529	847	819	1 666
Krimpen a/d Lek.	1 413	1 396	2 809	1 519	1 510	3 029
Krimpen a/d IJssel	1 725	1 665	3 390	2 037	1 928	3 965
Langerak.	489	462	951	545	472	1 017
Lange Ruijge Weide	345	322	667	358	350	708
Leerbroek.	391	401	792	403	398	801
Leerdam.	3 543	3 174	6 717	4 542	4 102	8 644
Leiden.	27 815	30 438	58 253	31 538	34 097	65 635
Leiderdorp.	1 195	1 162	2 357	1 048	1 030	2 078
Leimuiden.	800	836	1 636	944	925	1 869
Lekkerkerk.	1 898	1 869	3 767	2 110	1 994	4 104
Lekkerland (Nieuw)	1 747	1 725	3 472	1 873	1 780	3 653
Lexmond.	832	814	1 646	851	818	1 669

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Lier (de).	688	637	1 325	923	882	1 805
Lisse.	2 787	2 692	5 479	3 363	3 273	6 636
Loosduinen.	3 637	3 621	7 258	4 260	4 313	8 573
Maasdam.	770	733	1 503	856	784	1 640
Maasland.	1 397	1 448	2 845	1 598	1 663	3 261
Maassluis.	4 497	4 678	9 175	5 015	5 089	10 104
Meerkerk.	773	787	1 560	788	806	1 594
Melissant.	833	751	1 584	875	874	1 749
Middelharnis.	2 062	2 059	4 121	2 081	2 155	4 236
Mijnsheerenland.	743	694	1 437	826	768	1 594
Moercapele.	335	285	620	354	338	692
Molenaarsgraaf.	276	291	567	300	319	619
Monster.	2 918	2 866	5 784	3 927	3 825	7 752
Moordrecht.	1 211	1 108	2 319	1 241	1 177	2 418
Naaldwijk.	3 231	3 172	6 403	4 268	4 168	8 436
Nieuwenhoorn.	899	876	1 775	956	909	1 865
Nieuwerkerk aan den IJssel.	1 447	1 393	2 840	1 756	1 647	3 403
Nieuwkoop.	1 376	1 358	2 734	1 581	1 510	3 091
Nieuwland.	263	262	525	291	268	559
Nieuwpoort.	355	336	691	341	340	681
Nieuwveen.	612	610	1 222	786	781	1 567
Noordeloos.	554	521	1 075	571	565	1 136
Noordwijk.	3 143	3 159	6 302	3 869	4 035	7 904
Noordwijkerhout.	1 448	1 493	2 941	2 445	1 926	4 371
Nootdorp.	393	430	823	515	510	1 025
Numansdorp.	1 881	1 788	3 669	2 083	1 974	4 057
Oegstgeest.	2 057	2 445	4 502	1 992	2 254	4 246
Ooltgensplaat.	1 370	1 383	2 753	1 568	1 548	3 116

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Oostvoorne	1 199	1 057	2 256	1 381	1 329	2 710
Ottoland	305	292	597	289	295	584
Ouddorp	1 534	1 402	2 936	1 753	1 647	3 400
Oudenhorn	535	481	1 016	512	454	966
Ouderkerk aan den IJssel	1 639	1 632	3 271	1 725	1 745	3 470
Oudewater	1 327	1 502	2 829	1 406	1 615	3 021
Overschie	2 012	2 069	4 081	2 552	2 472	5 024
Papekop	199	190	389	245	210	455
Papendrecht	2 028	1 946	3 974	2 526	2 375	4 901
Pernis	1 624	1 609	3 233	2 064	1 921	3 985
Peursum	196	197	393	174	174	348
Piershil	421	416	837	455	452	907
Pijnacker	1 031	950	1 981	1 450	1 378	2 828
Poortugaal	812	797	1 609	1 170	1 344	2 514
Puttershoek	945	918	1 863	1 135	1 089	2 224
Reeuwijk	1 587	1 486	3 073	1 903	1 665	3 568
Rhoon	921	887	1 808	1 100	1 020	2 120
Ridderkerk	4 788	4 585	9 373	6 280	6 014	12 294
Rietveld	379	350	729	383	360	743
Rijnsaterwoude . . .	303	299	602	306	332	638
Rijnsburg	1 608	1 450	3 058	2 025	1 917	3 942
Rijswijk	2 555	3 018	5 573	4 127	4 779	8 906
Rockanje	1 239	1 088	2 327	1 351	1 168	2 519
Rotterdam	202 950	215 039	417 989	251 271	259 267	510 538
Rozenburg	1 100	1 063	2 163	1 256	1 282	2 538
Sassenheim	1 492	1 453	2 945	1 879	1 855	3 734
Schelluinen	230	210	440	271	254	525
Schiebroek	349	306	655	416	360	776

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Schiedam	15 586	16 438	32 024	20 244	20 291	40 535
Schipluiden	617	619	1 236	694	678	1 372
Schoonhoven	2 485	2 413	4 898	2 355	2 432	4 787
Schoonrewoerd . . .	476	440	916	497	433	930
Sliedrecht	5 544	5 501	11 045	6 593	6 462	13 055
Sommelsdijk	1 568	1 573	3 141	1 760	1 804	3 564
Spijkenisse	1 130	1 060	2 190	1 205	1 079	2 284
Stad aan 't Haring- vliet	562	523	1 085	537	529	1 066
Stellendam	845	804	1 649	951	862	1 813
Stolwijk	1 169	1 139	2 308	1 224	1 196	2 420
Stompwijk	1 796	1 749	3 545	2 179	2 027	4 206
Streefkerk	909	927	1 836	908	872	1 780
Strijen	2 105	2 054	4 159	2 252	2 224	4 476
Tienhoven	196	179	375	222	190	412
Tonge (Nieuwe). . .	826	790	1 616	934	886	1 820
Tonge (Oude). . . .	1 382	1 378	2 760	1 576	1 582	3 158
Valkenburg	365	328	693	374	337	711
Veur	719	728	1 447	1 167	1 181	2 348
Vianen	1 696	1 600	3 296	1 759	1 606	3 365
Vierpolders	412	365	777	436	387	823
Vlaardingen	10 813	11 072	21 885	12 678	12 747	25 425
Vlaardinger- Ambacht	788	757	1 545	817	759	1 576
Vlist	229	217	446	236	229	465
Voorburg	2 299	2 582	4 881	3 449	3 953	7 402
Voorhout	1 198	927	2 125	1 495	1 076	2 571
Voorschoten	1 625	1 682	3 307	2 104	2 192	4 296
Vrijenban	1 424	1 397	2 821	1 922	1 855	3 777
Waarder	403	426	829	422	459	881

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Waddinxveen . . .	2548	2571	5119	3224	3229	6453
Warmond	1010	913	1923	1238	1132	2370
Wassenaar	2095	1983	4078	3355	3390	6745
Wateringen	1215	1186	2401	1634	1580	3214
Westmaas	438	426	864	444	417	861
Wijngaarden	205	195	400	206	192	398
Woerden	2718	3036	5754	3100	3500	6600
Woubrugge	1096	1053	2149	1159	1146	2305
Zegwaard	981	926	1907	1149	1109	2258
Zevenhoven	579	503	1082	607	573	1180
Zevenhuizen	1238	1059	2297	1406	1259	2665
Zoetermeer	673	730	1403	806	809	1615
Zoeterwoude	1866	2202	4068	1514	1740	3254
Zuidland	962	895	1857	994	966	1960
Zwammerdam	1028	1080	2108	1061	1188	2249
Zwartewaal	335	346	681	329	315	644
Zwijndrecht	3601	3473	7074	5243	4852	10095
De Provincie.	676079	714665	1390744	818014	852156	1670170
Noord-Holland.						
Aalsmeer	2589	2493	5082	3200	3065	6265
Abbekerk	334	371	705	356	374	730
Akersloot	786	788	1574	888	815	1703
Alkmaar	10206	10878	21084	11703	12394	24097
Amsterdam	269723	296408	566131	309351	332811	642162
Andijk	1467	1409	2876	1753	1664	3417
Ankeveen	290	266	556	313	285	598
Anna-Paulowna	1735	1590	3325	2192	1958	4150

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Assendelft.	1811	1725	3536	2099	2016	4115
Avenhorn	573	557	1130	630	581	1211
Barsingerhorn	927	946	1873	957	916	1873
Beemster	2352	2337	4689	2658	2581	5239
Beets	238	225	463	221	235	456
Bennebroek	600	666	1266	603	663	1266
Bergen	1023	1213	2236	1892	2182	4074
Berkhout	1178	1166	2344	1341	1278	2619
Beverwijk	3360	3254	6614	3927	3757	7684
Blaricum	574	668	1242	897	1030	1927
Bloemendaal	3361	4419	7780	4146	5981	10127
Blokker	887	930	1817	1042	1102	2144
Bovenkarspel	1164	1145	2309	1333	1329	2662
Broek in Waterland	785	782	1567	819	760	1579
Broek op Langen- dijk	1067	1022	2089	1076	1162	2238
Buiksloot	767	770	1537	911	893	1804
Bussum	5802	7006	12808	8610	10176	18786
Callantsoog	435	403	838	485	471	956
Castricum	1381	1432	2813	2111	2387	4498
Diemen	972	933	1905	1050	1018	2068
Edam	3303	3320	6623	3716	3693	7409
Egmond aan Zee	1506	1332	2838	1604	1505	3109
Egmond-binnen	882	871	1753	1079	1028	2107
Enkhuizen	3806	3942	7748	4205	4323	8528
Graft	683	603	1286	613	576	1189
's Graveland	764	828	1592	816	884	1700
Grootebroek	1574	1545	3119	1810	1901	3711
Haarlem	32733	36677	69410	36768	40090	76858

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Haarlemmerliede en Spaarnwoude . . .	1 852	1 781	3 633	2 330	2 151	4 481
Haarlemmermeer . . .	10 109	9 331	19 440	11 951	11 351	23 302
Harenkarspel . . .	1 333	1 235	25 68	1 529	1 447	2 976
Heemskerk . . .	1 468	1 388	2 856	1 894	1 807	3 701
Heemstede . . .	3 211	3 863	7 074	4 714	5 686	10 400
Heerhugowaard . . .	1 725	1 595	3 320	2 209	2 051	4 260
Heiloo . . .	1 135	1 164	2 299	1 567	1 602	3 169
Helder . . .	14 194	12 965	27 159	14 793	14 025	28 818
Hensbroek . . .	453	436	889	475	462	937
Hilversum . . .	14 580	16 878	31 458	18 415	20 437	38 852
Hoogkarspel . . .	702	736	1 438	946	933	1 879
Hoogwoud . . .	1 061	1 003	2 064	1 056	999	2 055
Hoorn . . .	5 441	5 575	11 016	5 643	5 806	11 449
Huizen . . .	2 675	2 616	5 291	3 164	3 251	6 415
IJpendam . . .	1 039	1 065	2 104	1 139	1 088	2 227
Jisp . . .	340	356	696	362	347	709
Katwoude . . .	130	111	241	126	102	228
Koedijk . . .	783	722	1 505	989	900	1 889
Koog aan de Zaan . . .	1 682	1 722	3 404	1 820	1 774	3 594
Kortenhoef . . .	557	538	1 095	664	631	1 295
Krommenie . . .	1 863	1 885	3 748	2 261	2 224	4 485
Kwadijk . . .	244	234	478	219	248	467
Landsmeer . . .	1 149	1 131	2 280	1 344	1 274	2 618
Laren . . .	1 609	1 740	3 349	2 517	2 641	5 158
Limmen . . .	725	717	1 442	981	956	1 937
Maarten (St.) . . .	543	518	1 061	668	644	1 312
Marken . . .	703	635	1 338	699	664	1 363
Medemblik . . .	1 566	1 403	2 969	1 534	1 275	2 809

Gemeenten.	Bevolking op 31 December					
	1909.			1920.		
	M.	V.	Totaal.	M.	V.	Totaal.
Middelie . . .	353	358	711	331	335	666
Midwoud . . .	504	526	1 030	532	542	1 074
Monnickendam . . .	1 223	1 224	2 447	1 231	1 261	2 492
Muiden . . .	1 153	1 226	2 379	1 366	1 395	2 761
Naarden . . .	1 943	1 928	3 871	2 447	2 637	5 084
Nederhorst den Berg . . .	779	831	1 610	921	895	1 816
Nibbixwoud . . .	551	540	1 091	636	665	1 301
Nieuwendam . . .	1 115	1 079	2 194	1 312	1 274	2 586
Nieuwe-Niedorp . . .	823	752	1 575	856	861	1 717
Nieuwer-Amstel . . .	3 067	3 139	6 206	4 135	4 046	8 181
Noord-Scharwoude . . .	807	772	1 579	878	854	1 732
Obdam . . .	518	507	1 025	753	690	1 443
Oosthuizen . . .	537	576	1 113	500	547	1 047
Oostzaan . . .	1 806	1 742	3 548	2 034	1 946	3 980
Opmeer . . .	219	226	445	283	247	530
Opperdoes . . .	447	429	876	473	459	932
Oterleek . . .	335	366	701	372	385	757
Oudendijk . . .	239	243	482	269	255	524
Oude-Niedorp . . .	594	551	1 145	640	607	1 247
Ouder-Amstel . . .	1 612	1 583	3 195	1 937	1 823	3 760
Oudkarspel . . .	902	902	1 804	953	919	1 872
Oudorp . . .	403	414	817	453	419	872
Pancras (St.) . . .	492	445	937	600	561	1 161
Petten . . .	158	158	316	187	184	371
Purmerend . . .	2 785	3 013	5 798	3 000	3 138	6 138
Ransdorp . . .	987	940	1 927	1 043	972	2 015
Rijp (de) . . .	751	716	1 467	752	714	1 466
Schagen . . .	1 457	1 581	3 038	1 752	1 832	3 584
Schellinkhout . . .	238	259	497	266	268	534